ΑΘΗΝΑΙ, ΕΤΟΣ Α' — ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΧ. 2 — ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 15

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ 21 ΙΟΥΛΙΟΥ 1935 | ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΩΣΤΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ | ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΛΗΣ 1 (Β'. ΟΡΟΦΟΣ) | ΤΗΛΕΦ.: ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ 24.263 ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ 28.863

ΣΗΜΕΙΩΣΟΥΛΕΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΡΑΜΑ

Τοῦ κ. ΣΤΕΦ. ΧΑΡΜΙΔΗ

Ἕνας ξένος, παρεπίδημος στὴν Ἀθήνα, μοῦ ἔλεγε χθὲς σχολιάζων τὴν καινούργια φαγωμάρα μας γύρω ἀπὸ τὸ πολιτειακὸ τὰ ἐξῆς σοφά:

—Τὸ πολιτειακὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ νέου ἐμφυλίου διχασμοῦ ποὺ ἔχει ξεσπάσει στὸν ὡραῖο αὐτὸ τόπο ποὺ λέγεται Ἑλλάς... Κι' ἀλλοῦ εἶναι ἐκκρεμὲς ἐπὶ χρόνια τὸ ζήτημα τοῦ πολιτεύματος, —κυττᾶξτε τὴν Οὐγγαρία, τὴν Αὐστρία!— ἀλλὰ ἐκεῖ δὲν γίνεται αὐτὸ τὸ κακὸ ποὺ γίνεται ἐδῶπέρα. Τὸ πολίτευμα λοιπὸν δὲν φταίει... Ἁπλῶς χρησιμεύει ὡς καφοῦλι γιὰ νὰ δώσῃ φωτιὰ στὰ μπαρούτια καὶ στὴ νιτρογλυκερίνη, ποὺ βρίσκονται ἀποθηκευμένα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα στὰ λάσια στήθη τῶν Ἑλλήνων.

»Θέλω νὰ πῶ δηλαδή, —καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμόν σας!— ὅτι ἂν δὲν εἴχατε σήμερα τὸ «πολιτειακόν», θὰ βρίσκατε κάτι ἄλλο γιὰ ν' ἀλληλοφαγωθῆτε. Οἱ ἀφορμὲς γιὰ νὰ τραβήξουν τὴν διελκυστίνδα τῆς διαφωνίας δυὸ ὁμάδες ἀτόμων ἢ δύο ἄτομα, εἶναι μπόλικες κάτω ἀπ' τὸν ὡραῖο σας μεσογειακὸ οὐρανό. Ἀλλοίμονο ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι συμφωνοῦσαν πάντοτε καὶ σὲ ὅλα. Ὁ κόσμος αὐτὸς θὰ ἦταν πολὺ μονότονος. Οἱ ἀφορμὲς λοιπὸν γιὰ ν' ἀνάψῃ ὁ καυγᾶς,—δηλαδὴ τὸ ἐθνικό γλέντι τῶν Ἑλλήνων, — εἶναι ἀμέτρητες. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τυχὸν σᾶς λείπουν, τὶς δημιουργεῖτε σεῖς οἱ Ἕλληνες. ἄψε-σβῦσε, ἐκ τοῦ μηδενός.—Μὴ ξεχνᾶτε ὅτι οἱ πρόγονοί σας τοῦ Βυζαντίου σκοτωνόντανε ἐπειδὴ διαφωνοῦσαν, λέει, στὰ χρώματα. Οἱ μισοὶ ἀγαποῦσαν τὸ «πράσινο» καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ τὸ «γαλάζιο»... Καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴ διαφωνία φθάνανε στὰ μαχαίρια στὸν βυζαντινὸ ἱππόδρομο.

»Ἀμ' πιὸ παληά;!... Ξεχνᾶτε ὅτι οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς ἀρχαιότητος βρισκόταν σὲ ἀέναο πόλεμο, ἐπειδὴ οἱ μισὲς θέλανε νὰ ἡγεμονεύῃ στὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀθήνα καὶ οἱ ἄλλες μισὲς προτιμοῦσαν τὴ Σπάρτη;

»Ἀφίνω πιὰ τὸ ἀτελείωτο κομπολόϊ τῶν ἐθνικῶν διχασμῶν ποὺ ἄρχισε νὰ ξεκομπιάζῃ ἡ ἱστορία σας μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Εἰκοσιένα. Βροντοῦσε ἀκόμη τὸ ντουφέκι, τοῦ ἐχθροῦ στὸ Μωρηᾶ, καὶ οἱ νεοέλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχαν γίνει ὄχι πλέον δύο, ἀλλὰ τρία κομμάτια... Ἄλλοι ἦσαν μὲ τοὺς Ρώσσους... Ἄλλοι μὲ τοὺς Γάλλους... Καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς Ἄγγλους... Καὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας δὲν ἦταν κανείς!

»Τὸ συμπέρασμα εἶναι, —ἐξηκολούθησε ὁ ξένος φίλος μας,— ὅτι οἱ ἀφορμὲς ποὺ ἐξαπολύουν τὸν ἐθνικὸ διχασμὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα σ' αὐτὸ τὸν τόπο δὲν εἶναι παρὰ ἀφορμές. Ἡ πραγματικὴ αἰτία τοῦ αἰωνίου σας ἀλληλοσπαραγμοῦ εἶναι ἄλλη... Καὶ ἡ αἰτία αὐτὴ εἶναι μιὰ καὶ ἑνιαία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ἕως σήμερα. Φίλοι μου Ἕλληνες, εἶσθε πολὺ φτωχοί!... Καὶ εἴσαστε πάντοτε φτωχοί, ἀκόμη καὶ στὸν Χρυσοῦν αἰῶνα τῆς ἱστορίας σας, ὁ ὁποῖος, —μεταξύ μας,— δὲν εἶτανε Χρυσοῦς γνήσιος, ἀλλὰ...ἐπίχρυσος!... Οἱ γιδότοποι, ὅπου σᾶς ἔρριξε ἡ μοῖρα σας δὲν κατώρθωναν ποτὲ νὰ σᾶς χορτάσουν... Ἦτο φύσει ἀδύνατον! Ἡ φτώχεια σας λοιπὸν σᾶς ἐπροίκισε μὲ τρία ἐπίκτητα χαρίσματα: ἐγινήκατε λαός μεταναστευτικός, ἔξυπνος, ἀλλὰ καὶ γρινιάρης.—Γρινιάζετε καὶ τρώγεστε μὲ τὰ ροῦχα σας διὰ μέσου ὅλων τῶν αἰώνων. Ἡ σοφία τῶν ἐθνῶν ἀποφαίνεται ὅτι «ἡ φτῶχεια φέρνει τὴ γρίνια...» Ἡ Ἑλλὰς καὶ οἱ Ἕλληνες εἶνε οἱ μεγαλύτερες ζωντανὲς ἀποδείξεις αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ ἀξιώματος».

Ὁ ξένος φίλος μας, ποὺ μᾶς ξέρει φαίνεται ἀπὸ τὴν καλή, μὲ παρεκάλεσε ὅλα αὐτὰ νὰ μὴ τὰ πῶ σὲ κανέναν... Γι' αὐτὸ καὶ σᾶς τὰ ἐμπιστεύομαι στ' αὐτί,... ὑπὸ ἄκραν ἐχεμύθειαν!

ΣΤΕΦ. ΧΑΡΜΙΔΗΣ

ΠΩΛ ΒΑΛΕΡΥ

Η ΠΡΟΤΟΜΗ ΜΟΥ

[Στὸ παρακάτω ἄρθρο, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ στοχαστικὰ πράματα ποὺ ἔχουνε γραφεῖ γιὰ τὴ Γλυπτική, ὁ ἐνδοξώτερος ποιητὴς τῆς σύγχρονης Γαλλίας, ὁ Πὼλ Βαλερύ, παρουσιάζει μιὰ σειρὰ σκέψεις ποὺ τοῦ ἐνέπνευσε ἡ προσωπογράφησή του ἀπὸ τὴ γαλλίδα γλύπτρια Κα Ρενὲ Βωτιέ. Πιὸ διδακτικὸ καὶ συνάμα πιὸ πλούσιο σὲ νοήματα κείμενο, δὲ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ προσφέρει στοὺς καλλιτέχνες καὶ τοὺς φιλότεχνους τοῦ τόπου μας].

Εἶχα δεῖ πολλὰ γλυπτικά, θαυμάσει κάμποσα ἀγάλματα ποὺ ὅλος ὁ κόσμος θαυμάζει, ἢ νομίζει πὼς θαυμάζει, ἢ θέλει νὰ θαυμάζει,καὶ ποὺ γιὰ λόγου τους ὅλος ὁ κόσμος μιλεῖ, καὶ μάλιστα πολὺ καλά.

Εἴμουνα λοιπὸν,καθὼς ὅλος ὁ κόσμος, ἀρκετὰ βεβαιωμένος πὼς μποροῦσα νἄχω κάποια σωστὴ καὶ προσωπικὴ ἰδέα πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ συμπεράνω, ἀπὸ τὴν ἴδια τούτη τὴ βεβαιότητα, πὼς δὲν καταλάβαινα σγεδὸν τίποτα. Δὲν εἶχα ἀκόμη μάθει νὰ φοβοῦμαι τὸν ἑαυτό μου πάνω στὸ θέμα αὐτὸ, νἀρνιοῦμαι τὶς κρίσεις μου κι ὅλες κεῖνες τὶς λέξεις ποὺ ἔργουνται τὸ σοργὰ στὸ πνεῦμα μπρὸς στὰ ἔργα. Ποτὲ κανεὶς δὲν ἀναρωτιέται ἀπὸ τί εἶνε καμωμένες οἱ ἐντυπώσεις μας κ' οἱ ἐκφράσεις μας μπρὸς στὰ γεννήματα αὐτὰ τῆς τέχνης: θἀβρισκε σ' αὐτὲς πολὺ λίγο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ πολλὰ ἀπομεινάρια ἀπὸ διαβάσματα. Ὅσο γιὰ τὶς δικές μας παρατηρήσεις, τὸ ἁπλοϊκὸ βλέμμα μας δὲν ξέρει νὰ ἐξερευνᾶ τἀντικείμενα: οἱ ἀντιλῆψεις μας εἶνε τῆς τύχης, ἀφοῦ γίνεται νὰ μπορεῖ πάντα ὁ ἄλλος νὰ μᾶς ὑποδείξει μέσα σ' ἕνα ἔργο ἀπόψεις, ὠμορφιὲς, ἐλαττώματα, ποὺ δὲν εἴχαμε παρατηρήσει, καὶ νὰ μᾶς ὑποβάλει θεμιτὲς ἐρωτήσεις ποὺ δὲν εἴχαμε στοχαστεῖ.

⁂

Ἀγνοοῦσα λοιπὸν, κι ἀγνοοῦσα πὼς ἀγνοοῦσα,—ποῦναι πολὺ σοβαρώτερο—ὅταν ἡ κυρία Ρενὲ Βωτιὲ, μὲ τὸ νὰ μὲ πάρει γιὰ μοντέλο, μ' ἔκαμε μὲ τὸ θέαμα τῆς ἀπέραντης ἐργασίας της,ὅπου γινόμουνα κ' ἐγὼ ἕνα μέρος, μ' ἔκαμε νἀντιληφτῶ πὼς ἡ γλυπτικὴ μοῦ εἴτανε θαυμασίως ἄγνωστη. Ἔμαθα πρῶτα ἀπὸ ὅλα πὼς δὲν ἤξερα οὔτε κἂν νὰ τὴν κοιτάζω: ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὴν ποίηση ποὺ γιὰ δάφτην κρισολογοῦνε τόσοι ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔχουνε τὴν παραμικρὴ ὑποψία γιὰ τὴ μουσικὴ ἰδιότητα τῆς γλώσσας καὶ ποὺ δὲν ξέρουνε νὰ διαβάζουν....

Ὀφείλω στὸ περιστατικὸ τῆς κατασκευῆς τῆς προτομῆς μου, ὄχι μονάχα τὴν προτομὴ αὐτὴ τὴν ἀρκετὰ ὤμορφη, παρὰ συνάμα τὴν πολυτιμώτατη συνείδηση γιὰ τοὺς κόπους καὶ τὰ καταπληκτικῶς λεπτὰ προβλήματα ποὺ μέσα της ἡ στοχαστικὴ ἄσκηση μιᾶς τέχνης, ποὺ τὸ δεδομένο της εἶναι τὸ ἁπλούστερο τοῦ κόσμου, μπλέκει ἐκεῖνον ποὺ παίρνει ἀπάνω του καὶ ποῦναι ἄξιος γιὰ τὰ εὐγενικὰ αὐτὰ βάσανα.

⁂

Λέγοντας κόπους καὶ προβλήματα, δὲν ἐννοῶ μονάχα τὶς φανερές κεῖνες δυσκολίες, τὶς πρῶτες, καὶ σὰ νὰ ποῦμε φυσικὲς, ποὺ κάθε πραγματοποίηση, κάθε κατασκευὴ, μᾶς κάνουν εὔκολα κι' ἄοριστα νὰ φανταστοῦμε. Αὐτὲς εἶνε δυσκολίες πεπερασμένες, ἀπαριθμήσιμες σχεδόν, ποὺ καταφέρνουνε νὰ τὶς λύσουνε, μιὰ γιὰ πάντα, καὶ ποὺ τὰ μέσα γιὰ νὰ τὶς λύνουνε μποροῦνε νὰ μεταβιβάζουνται ἀρκετὰ καλά, ἀπὸ τόνα κεφάλι στάλλο, στὸ σκολειὸ ἢ στό ἐργαστήρι. Παρὰ στοχάζουμαι κεῖνες τὶς δυσκολίες τὶς ὁλότελα διαφορετικὲς, προβλήματα ἀνώτερης τάξης, ἀκατανόητα γιὰ τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους (καὶ μάλιστα σὲ περισσότερους ἀπὸ ἕνα τοῦ συναφιοῦ) ποὺ ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης ἐπινοεῖ κ' ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτό του. Ὅπως ἐπινοεῖς μιὰ φόρμα, μιὰν ἰδέα, ἢ ἕνα πείραμα, ἔτσι ἐπινοεῖ ὅρους καὶ περιορισμοὺς κρυμμένους, ἀόρατα ἐμπόδια, ποὺ καταδείχνουνε τὸ σκοπό του, ἀντιμάγουνται τὶς ἀποχτημένες του δεξιότητες, καθυστεροῦνε τὴν ἱκανοποίησή του, καὶ βγάζουνε τέλος ἀπὸ μέσα του αὐτὸ ποὺ γόρευε,—δηλαδὴ— αὐτὸ ποὺ ἀγνοοῦσε πὼς κατεῖχε... Λέω πὼς αὐτὴ ἡ ἀδιόρατη ἐφεύρεση πόθων καὶ ἐνδοιασμῶν εἶναι ἕνα ἔργο βαθήτερο ἴσως καὶ σημαντικώτερο καθ' ἑαυτὸ, ἀπὸ τὸ ὁρατὸ ἔργο ὅπου τείνει ἡ προσπάθειά του, καὶ λέω πὼς ἡ μυστικὴ αὐτὴ προσπάθεια ἐνάντια στὸν ἑαυτό του κατεργάζεται καὶ μεταλλάσσει ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἐξασκεῖ, περισσότερο ἀκόμα ἀπ' ὅσο τὰ χέρια του μεταλλάσσουν τὴν ἴδια τὴν ὕλη ποὺ καταπιάνουνται.

⁂

Εἶδα τὴ Ρενὲ Βωτιὲ νὰ δημιουργεῖ τὶς δεύτερες αὐτὲς δυσκολίες, καὶ, νέα γυναίκα καὶ ἀβάρετη καθὼς εἶνε, νἀπορροφᾶται κάθε φορὰ στὴν ἀναζήτησή τους, νἀπεγτᾶ, κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μου, ἀπὸ συνεδρία ὡς συνεδρία, τὸ νόημα μιᾶς ἀκρίβειας ὁλοένα πιὸ ἀπαιτητικῆς, νἀπαρνιέται ὅλο καὶ περισσότερο τὴν εὐκολία της, καὶ νὰ φοβᾶται πάντα περισσότερο κεῖνο τὸ περίπου ποὺ μὲ δαῦτο ἱκανοποιοῦνται τόσοι στὶς ἡμέρες μας, ποῦγουνε μάλιστα τὴν ἀποκοτιὰ νὰ τὸ παρουσιάζουνε σὰ θεωρία.

Σχημάτιζε προοδευτικὰ μιὰν ἰδέα ὁλοένα πιότερο αὐστηρὴ καὶ ἐξαίσια γιὰ τὴν τέχνη της. Ἴσως, ὁ βαθύτερος σκοπὸς κάθε τέχνης περιορίζεται νἀναγνωρίσεις τέλος ἀπὸ τί ἀποτελεῖται ἀκριβῶς, νὰ τὴν ξεχωρίσεις ἀπὸ κεῖνο ποὺ δὲν εἶνε αὐτὴ καὶ ποὺ ἀνακατώνεται μέσα σὲ κάθε πρόσωπο, κατὰ τὸ βαθμὸ ποὺ κάθε πρόσωπο εἶνε συνδυασμὸς ἀπὸ συμπτώσεις... Ἀλλὰ ἡ φροντίδα αὐτὴ, ὅταν γίνεται πάντα παροῦσα καὶ παντοδύναμη μέσα σ' ἕναν καλλιτέχνη, τὸν ὁδηγεῖ στοὺς δρόμους τῆς τελειότητας, τόνε δένει μ' ἕναν πόθο ποὺ γεννᾶ μιὰν ἄπειρη ὑπομονὴ, τοῦ ὑποβάλλει τὴ θυσία ἐκείνου ποὺ μπορεῖ σὲ κεῖνο ποὺ θέλει, καὶ τὸν προδιαθέτει νὰ συναισταν θεῖ ἀόριστα πὼς τὸ ἔργο του εἶναι ἀκόμα ἀτέλειωτο.

Ἡ δουλειὰ γίνεται τότες ὁ ἀληθινός του σκοπός.

⁂

Εἴμουν ἀρκετὰ καλὰ προετοιμασμένος νὰ παρατηρήσω ὅλα αὐτὰ, καὶ συνεπῶς, νὰ ὑπομείνω σχεδὸν σιωπηλὰ τὸ μαρτύριο νἄμαι μοντέλο. Εἶχα μὲ ὑποταγὴ δεχτεῖ τὴν ἐξιλαστήρια τιμωρία νἀπολιθώνουμαι ὥρα πολλὴ, καὶ διασκέδαζα μέσα στὸ πνεῦμα μου μὲ μιὰν ἀκινησία (ποὺ, ἀπὸ μιὰ στιγμὴ σὲ ἄλλη, μοῦ φαινόταν αἰώνια), φανταζόμενος τὰ [illegible]τα, τὶς ποικιλίες, τὶς ἀμφιβολίες, τοὺς μετανοιωμοὺς καὶ τὶς ἀποφάσεις ποὺ ἔπρεπε νὰ γεννιοῦνται μέσα στὰ μύγια τοῦ γλύπτη μου.

Τὸ καθάριο καὶ γοητευτικό του πρόσωπο περνοῦσε καὶ ξαναπερνοῦσε ἀπὸ τὴν ἔκφραση μιᾶς ἐπιταγτικῆς σκληρότητας στὴν ἔκφραση μιᾶς παιδικῆς χαρᾶς, κι ὅλο τὸ σύμπλεγμα ἀπὸ τὶς συγκινήσεις ἑνὸς ἀγώνα μὲ τὸ ἰδανικὸ φαινότανε πάνω του μέσα σὲ λίγες στιγμές. Τὸ πρόσωπο κεῖνου ποὺ δημιουργεῖ δουλεύει μὲ τρόπο περίεργο.

⁂

Εἶπα πὼς εἴμουν ἀρκετὰ καλὰ προετοιμασμένος νὰ ἐξημερωθῶ μὲ τὴ γλυπτικὴ, παρατηρώντας τὴν ἐργασία ἑνὸς γλύπτη. Εἶναι, γιατὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης μὲ συγκινοῦνε μιὰ στάλα λιγώτερο, —ἢ λιγώτερο βαθιὰ—μὲ τὴν ἄμεση ἡδονὴ ποὺ ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ μοῦ δώσουνε, παρὰ μὲ τὴν ἰδέα ποὺ μοῦ ἐμπνέουνε γιὰ τὴ δράση ἐκείνου ποὺ τὰ κατασκεύασε. Ὑπάρχει μέσα μου μιὰ τάση ἀργέγονη, ἀκατανίκητη,—ἴσως σιγαμένη,—νὰ θεωρῶ τὸ τελειωμένο ἔργο, τὸ περατωμένο ἀντικείμενο, σὰν κατακάθι, ἀποριξίδι, πρᾶμα νεκρὸ, κάποτε βέβαια τόσο ὡραῖο καὶ καθάριο ὅσο τὸ κοχύλι ποὺ ἡ ζωὴ ἑνὸς ὄντος σχημάτισε τὸ σεντέφι καὶ τὴ σπεῖρα του, μὰ ποὺ ἡ ζωὴ τὸ παράτησε ἔρημο στὰ κύματα.

⁂

Μπρὸς στάντικείμενα αὐτὰ, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ μὲ συγκρατήσουνε, δὲν μπορῶ νὰ μὴν πασκίσω νἀναπλάσω μὲ τὸ μυαλὸ τὸ γαμένο ποίημα τῆς γέννησής τους. Συλλογιέμαι τὴν ὕλη τῶν ἔργων αὐτῶν, τὴν ἐγτρικὴ καὶ συνάμα πρόσφορη, σκλάβα κι ἀφέντισσα, καταναγκασμένη ἢ ὑπάκουη, καὶ τὴ βλέπω νὰ περνᾶ ἀπὸ τὴν ἀταξία στὴν τάξη, ἀπὸ τὸ ἄμορφο στὴ μορφὴ, ἀπὸ τὸ ἀκάθαρτο στὸ καθάριο. Φαντάζουμαι τὸν καλλιτέχνη νὰ παίρνει διαδοχικὰ τόσες μορφὲς καὶ στάσεις: ἐφευρέτης καὶ ποιητὴς, πραχτικὸς, ἀγωνιστὴς καὶ παίχτης ποὺ δοκιμάζει τὴν τύχη, καὶ πότε αὐτοσχεδιαστὴς, πότε λεπτολόγος παρατηρητὴς, πότε λογαριαστής. Δὲν ξεχνῶ διόλου τὸ μεγάλο ρόλο ποὺ παίζει ἡ τύχη, ἀψηφισμένη ἢ νικημένη, μαλαγμένη ἀπὸ τὰ παρακάλια ἢ εὐνοϊκή... Νά, γιὰ τί μοῦ ἀρέσει νὰ μοῦ μιλάει ἕνα ἔργο. Τίποτα δὲ μ' ἐρεθίζει περισσότερο ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ δράματος αὐτοῦ ἀπὸ μεταμορφώσεις ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποκριθεῖ, νὰ γορέψει, νὰ παραστήσει μπρὸς στὸν ἑαυτό του...

Παραστάθηκα λοιπὸν, μάρτυ-

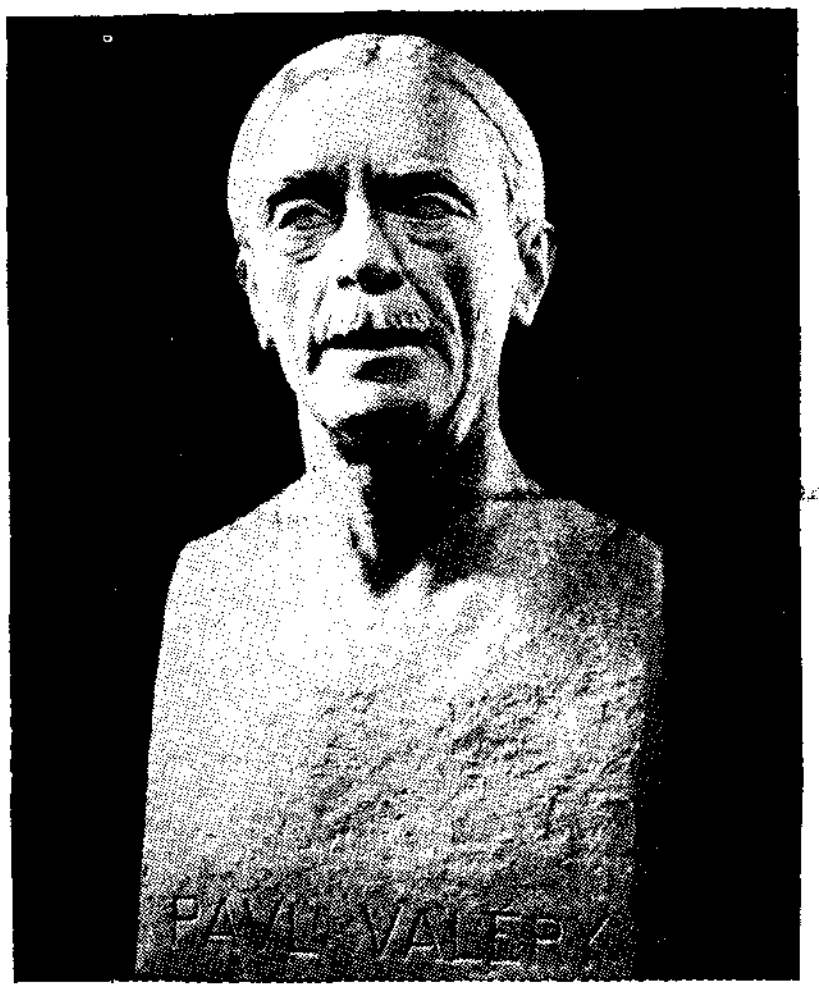

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΩΛ ΒΑΛΕΡΥ:
Ἡ προτομή μου (Μετάφρ. Π. Π.)

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ:
Τὸ Πάσχα τῶν Ἑλλήνων (ποίημα)

ΠΩΛ ΚΛΩΝΤΕΛ:
Ἡ Γαλλικὴ Φιλολογία

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ:
(Συνέντευξη μὲ τὸν ποιητὴ Μαλακάση)

ΣΑΡΑΘ ΚΟΥΜΑΡ ΓΟΣ:
Ἀνάμεσα στ' ἄγρια θηρία

ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ:
Στὸ πλυσταργιὸ (διήγημα)

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ:
Ἡ Κάλλω καὶ τ' Ἀθάνατα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΛΑΛΑΟΥΝΗ:
Ἡ μουσικὴ ὡς κοινωνικὴ τέχνη

ΣΤΕΦΑΝ ΤΣΒΑΙΧ:
Εἰκοσιτέσσερις ὧρες ἀπὸ τὴ ζωὴ μιᾶς γυναίκας

ΑΝΤΡΕ ΜΩΡΟΥΑ:
Τὰ βάσανα τοῦ νεαροῦ Βέρθερου

Κ. Λ. Π.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
Γραφεία: Βουλῆς 1
Ὑπεύθυνος συντάκτης Β. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Ἠπίτη 3
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου ΝΙΚ. ΓΑΒΑΛΑΣ Ὁδὸς Πριάμου, Καλλιθέα

ρας καὶ κατάδικος, κ' ἔλαβα μέρος στὴ δράση,—σ' αὐτὴ τὴ δραματικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ φῶς, τὴν ὕλη, τὸ μοντέλο, τὶς δυνάμεις, τὸ σκοπὸ καὶ τὸ πνεῦμα. Ὁ κόμπος τῆς δράσης, τὸ π α θ η τ ι κ ό της στοιχεῖο. Βρίσκεται στὴν ἐντύπωση ποὺ παράγει σὲ κάθε σάλεμα πάνω στὸν καλλιτέχνη ἡ νέα κατάσταση ποὺ ὅτι ἀποτύπωσε πάνω στὸ ἔργο του. Ἀποτράβηγμα: ὑπολογισμός. Ἐπιδοκιμάζει τὸν ἑαυτό του, τὸν ἀπαρνιέται, γυρίζει ἀπὸ τὴν κριτικὴ στὴ δράση, ξαναπαίρνει δύναμη καὶ κουράγιο.

Ὑποθέτω πὼς τὰ ἀπότομα αὐτὰ πηδήματα ἀπὸ τὴν ἐλπίδα στὴν ἀνία, ἀπὸ τὴν ἀηδία νἄσαι ἐσὺ στὴν ἡδονὴ ἐπειδὴ εἶσαι ἐσύ, εἶναι γοργότερα καὶ συχνότερα στὸ γλύπτη παρὰ στἄλλα εἴδη τοὺς καλλιτέχνες.

Εἶπα παραπάνω πὼς ἡ γλυπτικὴ εἴταν ἡ τέχνη ποὺ τὸ ἀ ρ χ ι κ ό τ η ς δ ε δ ο μ έ ν ο εἴτανε τὸ ἁπλούστερο τοῦ κόσμου. Πρόκειται, τὄντι, νἀναπαραγάγεις τὸ σχῆμα μιᾶς στιγμῆς τῶν ὄντων μὲ τὴ μορφὴ ποὺ ἐπιβάλλεις σ' ἕνα στερεό. Ἐνῶ ἡ ζωγραφικὴ ψεύδεται πάνω στὸν τοῖχο ποὺ ἀρνιέται, ἀνοίγει παράθυρο πάνω σ' ἕναν πλασματικὸ κόσμο ὅπου προσποιεῖται ὄχι μονάχα τὰ ἀντικείμενα ποὺ τοποθετεῖ ἐκεῖ, ἀλλὰ συνάμα ἕνα χῶρο κ' ἕνα φῶς, ἡ γλυπτικὴ ἐγκαθίσταται στὸ ἴδιο περιβάλλο ὅπου καὶ κεῖνος ποὺ τὴ θεωρεῖ, δέχεται τὸ φῶς του, καὶ τὰ φέγγη ὅπως οἱ ἥσκιοι της εἶναι π ρ α γ μ α τ ι κ ά. Ἀλλὰ ὁ θεατὴς ποὖναι ἀκίνητος σχετικὰ μ' ἕναν πίνακα, μπορεῖ νὰ μετακινηθεῖ σχετικὰ μὲ τὸ ἄγαλμα, καὶ τὸ ἔργο μπορεῖ λοιπὸν νὰ παρατηρηθεῖ ἀπὸ ἄπειρα σημεῖα. Ἀλλὰ συνάμα, τὸ συμπτωματικὸ φῶς μπορεῖ ἐπίσης νἀλλάξει διεύθυνση, πρᾶμα ποὺ ἀποφέρει ἀναρίθμητες μετατροπὲς τοῦ ἐσκεμμένου φωτός. Τὸ ἔργο πρέπει λοιπὸν νἄχει προβλεφτεῖ μὲ τέτοιον τρόπο ποὺ νὰ ἱκανοποιεῖ τὸ βλέμμα μέσα σὲ μιὰν ἀπειρία πιθανὲς καταστάσεις, ποὺ σὲ καθεμιά τους μιὰ ἀπειρία προσανατολισμοὶ τοῦ φωτὸς μπορεῖ νἀντιστοιχεῖ. Κάθε βῆμα τοῦ παρατηρητῆ, κάθε ὥρα τῆς μέρας, κάθε λυχνάρι ποὺ ἀνάβεται, γεννᾶ σὲ μιὰ γλυπτικὴ μιὰν ὁρισμένη ἐμφάνιση, ὁ λ ό τ ε λ α δ ι α φ ο ρ ε τ ι κ ὴ ἀ π ὸ τ ὶ ς ἄ λ λ ε ς. Ἕνα τόσο νὰ μετακινηθεῖ ὁ καλλιτέχνης, ἡ φάση τῆς ἐκτέλεσης ποὺ μόλις πραγματοποίησε μπορεῖ νὰ τοῦ ἀποκαλυφτεῖ ἀμέσως ἀξιοθρήνητη. Μιὰ καλότυχη πράξη σχετικὰ μ' ἕνα δεδομένο σημεῖο ἀλλάζει σὲ βαρὺ λάθος ἀπὸ μιὰ μικρὴ κίνηση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὴν ἐλάχιστη ἀλλαγὴ στὴ θέση τῆς φωτεινῆς πηγῆς.

⁂

Ὅλα αὐτὰ κάνουνε τὴ γλυπτικὴ μιὰν τέχνη γεμάτη ἐκπλήξεις. Κάθε στιγμὴ τοῦ γλύπτη ἀπειλεῖται ἀπὸ ἀ π ε ί ρ ω ς ἄ π ε ι ρ α ἐνδεχόμενα. Διακινδυνεύει κάθε στιγμὴ νὰ χάσει πάνω σ' ἕνα σημεῖο ποὺ δὲ βλέπει, αὐτὸ ποὺ κερδίζει στὸ σημεῖο ποὺ βλέπει. Ἡ ἐργασία του λοιπὸν τὸν ὑποχρεώνει σὲ μιὰν κίνηση ποὺ μοιάζει μὲ περικάλυψη τοῦ ἔργου του, μ' ἕναν ἀκατάπαυτο μελωδισμό, ποὺ μὲ τὸ μέσο του, μεταβαίνοντας ἀπὸ τὴ μιὰν ὄψη στὴν ἄλλη, κι ἀπὸ τὴ μιὰν πράξη τῶν χεριῶν του σὲ μιὰν ἄλλη, πασκίζει νὰ συναρμολογήσει τὶς διαδοχικὲς αὐτὲς στιγμὲς τῆς ἐκτέλεσης μ' ἕνα λεπτότερο αἴστημα τῆς φόρμας ποὺ ἀποκρούει κάθε ἀνάλυση.

Παρατηρήσετέ τον πάνω στὴ δουλειά του: δὲ βλέπεις παρὰ στριφογυρίσματα τοῦ καλλιτέχνη καὶ περιστροφὲς τοῦ μοντέλου. Τὸ μοντέλο κ' ἡ μάζα (ἀπὸ ἄργιλλο ἢ ἀπὸ γύψο) σὲ κάνουν ἀόριστα νὰ στοχαστεῖς τὶς δυὸ ἑστίες μιᾶς ἔλλειψης: ὁ γλύπτης γύρω τους βρίσκεται πάντα σὲ δράση. Ἡ συνεδρία θυμίζει τὴν κίνηση τῶν πλανητῶν καὶ τοῦ χοροῦ.

Ρεμβάζοντας τὴν ὥρα τῆς πόζας μου, καταλήγω νὰ φανταστῶ τὶς πράξεις τῆς γλυπτικῆς σὰν ἕνα συνδυασμὸ ἀπὸ μιμικὴ καὶ χορό, διαδοχὴ ἀπὸ φιγοῦρες καὶ κινήσεις,—χορό, ἀλλὰ χορό, ποὺ, διαφέροντας ἀπὸ τὸ συνηθισμένο χορό, ἔχει ἕνα σκοπό,—ἕνα ἔργο ξετελειωμένο ποὺ θἄφηνε πίσω του.

Ἐξακολουθῶ νὰ ρεμβάζω πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα: διαβλέπω τὴν πρόθεση νὰ σημειώσω τὴ μουσικὴ αὐτοῦ τοῦ χοροῦ. Σὲ μιὰ δεδομένη γλυπτική, θὰ μποροῦσες ἔτσι νὰ κάμεις νἀντιστοιχήσει ἕνα ὁρισμένο κομμάτι μουσικῆς συνθεμένο πάνω στοὺς ρυθμοὺς τῶν πράξεων τοῦ γλύπτη.

Κανακίζω τὶς ἀνόητες αὐτὲς ἰδέες. Τὶς ἀναπτύσσω μέσα στὸ πνεῦμα μου χ ω ρ ὶ ς κ α μ ι ὰ σ τ ε ν ο χ ώ ρ ι α. Καὶ γιατὶ νὰ μὴ συλλάβει κανεὶς σὰν ἕνα ἔργο τέχνης τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς ἔργου τέχνης;

⁂

Ἐνῶ ξοδεύω ἔτσι, πάνω σ' ἕνα ψηλὸ σκαμνί, μὲ κάθισμα στενὸ καὶ μπόσικη σταθερότητα, τὴν ὥρα τῆς πόζας μου, ἡ Ρενὲ Βωτιὲ ἐνεργεῖ.

Εἶμαι τὸ «ζωντανὸ μοντέλο», κοντὰ στὸν ὄγκο μου ποὺ σιγογυρίζει, κ' οἱ δυό μας περιστοιχισμένοι καὶ βαρυεστισμένοι ἀπὸ ἑκατοντάδες στάσεις καὶ σαλέματα τῆς καλλιτέχνισσας, πότε ἐργατικῆς καὶ κλειστῆς, δοσμένης στὴ λεπτομέρεια, πότε ζωηρὰ λευτερωμένης, πότε πετούμενης μ' ἕνα πήδημα ἀπὸ τὴν ἐ ν έ ρ γ ε ι α στὸ κ ο ί τ α γ μ α, κι ἀπὸ τὸ κ ο ί τ α γ μ α στὸ δ ι ό ρ θ ω μ α. Σταματᾶ ξαφνικά, ζυγώνει, ἀλαργαίνει, μένει ἀσάλευτη δίχως πνοή, μὲ τὸ μέτωπο σκληρὰ ζαρωμένο. Θέλω νὰ μιλήσω... Μοῦ ἐπιβάλουνε σιωπή. Μὲ κοιτάζουνε σὰν ἕνα πρᾶμα. Χαμογελοῦνε, μὰ δὲν εἶναι σὲ μένα ποὺ χαμογελοῦν. Εἶνε στὴ μύτη μου, ποὺ πάνω της ξεχωρίσαν ἐπὶ τέλους κάποιο μικρὸ «ἐπίπεδο», ὅπου ἐναπόκειται, καθὼς φαίνεται, τὸ μυστικὸ τῆς ἰδιοτυπίας ἢ προσωπικότητας αὐτῆς τῆς ἐξοχῆς. Μὰ τὸ κατάμαυρο βλέμμα στηλώνεται, σκληραίνει ἀκόμα, γίνεται ὅμοιο μὲ τὸ βλέμμα τοῦ σπαθιστῆ ποὺ τὸ σουβλερὸ μάτι του διακρίνει τὸ ἐλάττωμα στὴ φύλαξη τοῦ ἀντίπαλου. Ὁ ἀντίπαλος, εἶμαι ἐγώ. Εἶμαι ἡ Δυσκολία. Ἡ κινητικότητα, ἡ περιπλοκὴ τῶν χαρακτηριστικῶν μου ἀπαιτοῦνε τόσες ἀναζητήσεις, μιὰν ἀνάλυση τόσο ψυχόλογη, μὰ τόσο προσεχτικὴ στὸ στύλ, μιὰ σύνθεση τόσο συνετή!

Ἀκόμα περισσότερο: ἡ προτομή μου εἶναι αἰσθητῶς μεγαλήτερη ἀπὸ τὸ φυσικό. Αὐτὴ ἡ μεροληψία, ἡ ἀρκετὰ εὐνοϊκὴ στὴν ἑρμηνεία τῆς λεπτομέρειας μιᾶς ὄψης πολὺ ἀνώμαλης, ἀπαιτεῖ πιὸ ἐπιταχτικὰ ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη μιὰ σταθερὴ συνείδηση τοῦ συνόλου. Χρειάζεται μεγάλο κουράγιο γιὰ νὰ διακινδυνέψεις στὴν ἐπιδίωξη μιᾶς ὁμοιότητας σ' αὐτὴ τὴν κλίμακα.

⁂

Μὰ ἡ ἴδια ἡ ὁμοιότητα εἶναι μιὰ παγίδα ὅπου πιάνουνται καὶ χαντακώνονται τόσοι καλλιτέχνες. Ὑπάρχει μιὰ ἐπιφανειακὴ ὁμοιότητα ποὺ μπορεῖς νὰ τὴν πετύχεις μέσα σὲ λίγη ὥρα, καὶ μιὰ ἔκφραση ἀρκετὰ ὁμιλητικὴ τῆς φυσιογνωμίας, ποὺ ἕνας πιδέξιος ἄνθρωπος θὰ τὴ συλλάβει τόσο γοργὰ ὅσο ὁρισμένοι γελοιογράφοι. Ἀλλὰ μιὰ δουλειὰ ἔτσι ἐλαφρὰ καμωμένη δὲν ἀντέχει στὴν ἐξέταση. Δὲν μπορεῖς νὰ βαθύνεις τὰ ἔργα αὐτὰ μὲ τὴ θεώρηση, περισσότερο ἀπ' ὅσο οἱ κατασκευαστές τους ἐμβαθύνανε σ' αὐτὰ μὲ τὴ σπουδὴ καὶ μὲ τὴν «οἰκοδομή». Ὅσο περισσότερο τὰ κοιτάζεις, τόσο ἀλλοιώνουνται καὶ ἀποσυνθέτουνται κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα. Δὲν πρέπει νὰ σταματήσεις στὴν πρώτη ὁμοιότητα, λέω μάλιστα: δὲν πρέπει νὰ θ ε λ ή σ ε ι ς τὴν ὁμοιότητα π ρ ὶ ν ἀ π ὸ κ ά θ ε π ρ ᾶ μ α: ὀφείλει, ἀντιθέτως, νὰ προέρχεται ἀπὸ μιὰ σύγκλιση ἀπὸ παρατηρήσεις καὶ πράξεις ποὺ συσσωρεύουνε μέσα στὴ μορφὴ τοῦ συνόλου μιὰ ποσότητα ποὺ ὁλοένα αὐξαίνει ἀπὸ σχέσεις παρατηρημένες μεταξὺ τῶν μερῶν. Ἡ καλὴ ἐργασία εἶνε τέτοια ποὺ μπορεῖς πάντα νὰ τὴ σπρώχνεις πιὸ μπροστὰ πρὸς τὴν ἀκρίβεια, χωρὶς νἄχεις νἀλλάξεις μέρος ἢ σημεῖα ἀναφορᾶς.

⁂

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πόσο ἡ ἀκρίβεια κ' ἡ ἐκπληχτικὴ ὑπομονὴ τῆς γλύπτριάς μου μὲ θαμβώσανε καὶ μὲ διδάξανε. Λίγοι ἄνθρωποι μέσα στὶς τέχνες μοῦ ἔχουν φανεῖ ἄξιοι γιὰ μιὰ τέτοια ἐνέργεια, γιὰ μιὰ προσοχὴ τόσο συγκρατητὴ καὶ τόσο ξεκάθαρη.

Κάμποσες φορὲς τσακωθήκαμε ἀρκετὰ ζωηρά. Ἰσχυριζόμουνα πὼς ἔσφαλλε σὲ κάποιο σημεῖο. Ἔτρεχα στὸν καθρέφτη, ποὺ ἐκείνη ἀποδοκίμαζε. Ἔψαχνα καὶ πασπάτευα τὸ πρόσωπό μου, καὶ γύρευα στὴν προτομὴ νὰ βρῶ μὲ τὴν ἀφὴ τὶς ἀντίστοιχες φόρμες.

Μὰ τὸ μεγάλο τσάκωμα τοῦ καλλιτέχνη μὲ τὸ μοντέλο του ξεκίνησε ἀπὸ τὸ σοβαρὸ καὶ δύσκολο ζήτημα τῶν μ α τ ι ῶ ν. Βάρβαρος καθὼς εἴμουνα, τὴν πρόσταζα, τὴν ἐξόρκιζα, νὰ σκάψει πάνω στοὺς βολβοὺς μικρὲς κοιλότητες ποὺ νὰ παρασταίνουνε στὸ φυσικὸ τὶς μαῦρες τρύπες τῆς κόρης, καὶ νὰ μὴν παραμελήσει οὔτε τὴ φωτεινὴ κουκκίδα οὔτε τὶς λεπτὲς ἶνες τῆς ἴριδας. Ἔφερνα παράδειγμα τὸν Οὐντόν, ποὺ μπόρεσε νὰ μᾶς διατηρήσει τὰ βλέμματα ἀπὸ τόσα μοντέλα. Δὲν κατάφερα τίποτα. Ἡ πεισματάρα Βωτιὲ ἔμεινε ἀλύγιστη, καὶ τὰ μάτια μου χωρὶς λαμπῆθρες.

Εἶναι γιατὶ ἐκείνη δὲ θεωροῦσε, ὅπως δὰ καὶ πρέπει, τὴν ὁμοιότητα παρὰ στὴ σχέση της μὲ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ γενικώτερο ἀντικείμενο τῆς τέχνης. Ἡ τέχνη τῆς προσωπογραφίας ἀπαιτεῖ τὴν ἕνωση ἀπὸ δυὸ ἀξίες. Ἡ ὁμοιότητα δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἐφήμερη συνθήκη ποὺ ὁ καλλιτέχνης ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτό του: ἅμα χαθεῖ τὸ μοντέλο, ἡ ὁμοιότητα δὲν ἔχει πιὰ καταφυγὴ παρὰ σὲ κείνους ποὺ τὸ γνώρισαν, καὶ χάνει στὸ τέλος κάθε ὑπόσταση μαζὶ μὲ τὴ δική τους. Μένει τὸ ἔργο. Ἂν ἀφαιρέσεις τὴν ὁμοιότητα, τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἔργο τέχνης, ἂν κάποιοι, ποὺ τὸ βλέμμα τους τὸ ἀκραγγίζει κάποτε ἀφηρημένα, σταματήσουνε, κι' ἂν αὐτὸ τὸ βλέμμα μάλιστα μεταβληθεῖ, στηλωθεῖ στὸ ἀντικείμενό του, χασομερήσει πάνω του, ρωτήσει τὸ ἔργο καὶ ὀνειροπολήσει τὴν ἐργασία. Τότε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ παρατηρητῆ συναρπαγμένο, καὶ λὲς δημιουργημένο μέσα σ' ἕναν ἀδιάφορο διαβάτη, ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀντικείμενο, λαβαίνει τὴν περίπλοκη τέρψη του ποὺ μέσα της συνθέτουνται τὸ αἴστημα τῆς ἀπεικονισμένης ἀνθρώπινης παρουσίας, μὲ τὸ αἴστημα τῶν συναγμένων πράξεων ποὺ κατεργαστήκανε τὴν ἄμορφη ὕλη γιὰ νὰ τῆς προσδώσουν τὴ θεωρία τῆς ζωῆς. Μεταξὺ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ παρατηρητῆ, δημιουργεῖται μία οὐσιαστικὴ ἀνταλλαγή: τὸ ἔργο ἀποκρίνεται ὅσο κι αὐτὸ ρωτᾶ. Ὁ πλοῦτος του πληθαίνει ὅσο περισσότερο ἀναζητιέται. Ὅσο τὸ παρατηροῦνε, τόσο αὐξαίνει ἡ περιέργεια ποὺ διεγείρει.

⁂

Ἀλλὰ ἡ παραγωγὴ ἑνὸς τέτοιου ἀποτελέσματος ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη μιὰ σπάνια ἰσορροπία στὶς ἱκανότητές του: τὴν αὐτοκυριαρχία ὅσο καὶ τὴν κατοχὴ τῶν τεχνικῶν μέσων, τ ὴ ν τ έ χ ν η ν ὰ θ έ τ ε ι, π ά ν ω σ τ ὴ ν ὥ ρ α τ ῆ ς δ ο υ λ ε ι ᾶ ς, τ ὰ ἐ ρ ω τ ή μ α τ α π ο ὺ π ρ έ π ε ι, τὴ σύγχρονη διεξαγωγὴ μιᾶς δράσης ποὺ ἀποβλέπει στὴν ἀκρίβεια καὶ μιᾶς ἄλλης ποὺ τείνει νὰ προκαλέσει τὸ στοχασμό,—κ' ἡ μιὰ νἀναφέρεται σ' ἕνα μοντέλο π α ρ ό ν, κ' ἡ ἄλλη νὰ παίρνει ὁρμήνια ἀπὸ μιὰ κρυμμένη βεβαιότητα. Πρέπει νὰ διατηρήσεις ἕνα δεσμὸ πάντα πολὺ λεπτὸ ἀνάμεσα στὶς ἐπιδιώξεις αὐτὲς τὶς ἀνεξάρτητες καθ' ἑαυτές.

Βρῆκα τὶς ἰδιότητες αὐτὲς στὴ γλύπτριά μου καὶ τὶς εἶδα νἀναπτύσσουνται. Μίλησα γιὰ χορὸ πρὸ ὀλίγου, ἀπ' ἀφορμὴ ἡ ἐκτέλεση τῶν ἔργων. Ὑποπτεύουμαι πὼς ὁ χορὸς καὶ ἡ ρυθμικὴ δὲν εἶναι ἄγνωστα στὴ Ρενὲ Βωτιέ. Ξέρω πὼς χειρίζεται συνάμα πετούμενες μηχανές, ἄσκηση ὅπου ἡ ψυχραιμία κ' ἡ ἀκρίβεια στὶς ἀντιδράσεις εἶναι ζωτικὲς ἀπαιτήσεις. Τὰ γυμνάσματα αὐτὰ δὲν εἶναι δίχως σχέση μὲ τὴ γλυπτική της ἐργασία, καὶ ἡ τέχνη της δείχνει τὴν ἀρετὴ τῆς μεθοδικῆς ἐξάσκησης καὶ μιᾶς σοφῆς πειθαρχίας. Τὸ ὂν καὶ τὸ ἔργο, ποὺ εἶναι πράξη, ἀνταποκρίνουνται ἔτσι τὄνα στἄλλο ὁλοένα πιὸ καθαρά. Αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθινὸς δρόμος.

Παρακολούθησα τὴ γλύπτριά μου νὰ διδάσκεται ἀγάλι-ἀγάλι ἀπὸ τὴν καθαρὴ δυσκολία, νἀποκαθαίρει προοδευτικὰ τὸ πνεῦμα της ἀπὸ κεῖνες τὶς ἰδέες τὶς ἀνεπαλήθευτες ἀπὸ τὴν τέχνη, ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐπιβλητικὲς θεωρίες τὶς ὁλότελα ξένες στὴν πραχτικὴ τῆς τέχνης, ποὺ οἱ εὐκολίες τοῦ λόγου ἐπιτρέπουνε σὲ πολλοὺς συγγραφεῖς νὰ τὶς φουρνίρουν σὲ πολλοὺς καλλιτέχνες κακὰ προφυλαγμένους ἀπὸ τὴν παιδεία τους καὶ γαργαλισμένους ἀπὸ τὴ ματαιοδοξία τους. Εἰδικῶς, περισσότεροι ἀπὸ ἕναν ἀγαλματοποιοί, ἄκομα καὶ ξακουστοί, παραπλανήσανε τὸ πνεῦμα τους μέσα σὲ μάταιες ἢ ἀνόητες θεωρίες. Ὑπάρχουν κάποιοι ποὺ νομίσανε πὼς θὰ γινόνταν μεγαλήτεροι μιλῶντας γι' αὐτὸ ποὺ ἤξεραν μὲ ὅρους ποὺ δὲν ἐννοοῦσαν! Ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο τὸ «μετιὲ», καὶ σύμφωνα μ' αὐτό, ὁ καλλιτέχνης ὀφείλει νἀναπτύσσει τὸν πόθο του καὶ τὸ στοχασμό του. Ἡ σχέση ἑνὸς ἀνθρώπου μὲ τὴν τέχνη του περιέχει σιωπηρῶς ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νἀναπτυχθεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ τέχνη. Ὅλα τἄλλα εἶναι χαμός.

ΠΩΛ ΒΑΛΕΡΥ
Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας
(Μετάφραση Π. Π.)

Ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου

ΛΕΥΤΕΡΗ ΞΑΝΘΟΥ: «Μάσκες Ἀνθρώπων», διηγήματα.

«Στὴν ἀργατειά, στὴ χωριστιά, τὸ χιόνι, ἡ γρίππη, ἡ πεῖνα, οἱ λύκοι,
ποτάμια, πέλαγα, στεριές, ξολοθρεμὸς καὶ φρίκη,
χειμώνας ἄγριος. Κ' ἡ φωτιά, καλοκαιριὰ στὴν κάμαρά μου.
Ντρέπομαι γιὰ τὴ ζέστα μου καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπιά μου».

Τοῦτοι οἱ παραστατικοὶ καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ οὐσία στίχοι τοῦ Παλαμᾶ μοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ, κάθε φορὰ ποὺ διαβάζω βιβλία —πολλὰ βιβλία, ἀναρίθμητα!— στίχους καὶ πεζὰ τῆς λογοτεχνίας τῶν νέων—ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ τὰ πέντε παρόντα συγκινητικὰ διηγήματα τοῦ κ. Λευτέρη Ξανθοῦ. Μέσα στὰ στυγνὰ κι' ἀγέλαστα τοῦτα δημιουργήματα, — ποὺ ὅμως (εἶναι ἀναμφισβήτητο) καθρεφτίζουν πιστότερα παρὰ ποτέ, στὴ λογοτεχνικὴ σφαῖρα, τὴν κοινωνική μας ζωή, —ζοῦν ἀλήθειες τρομερὲς κι' ἀδυσώπητες. Τὸ δρᾶμα τῆς μεταπολεμικῆς γενεᾶς, ποὺ πεινᾶ καὶ πάσχει, ποὺ φθίνει ἔξω ἀπὸ τὰ φθισιατρεῖα κι' αὐτοκτονεῖ ἀπὸ φτώχεια, ποὺ ἀρνεῖται τὰ πάντα, ποὺ μισεῖ καὶ θέλει νὰ ἐκδικηθῆ, τὸ πρόβλημα τῆς κακῆς, τῆς ἐγκληματικῆς διανομῆς τῶν ἀγαθῶν, τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα ὁλόκληρο — ὅλ' αὐτὰ παρουσιάζονται ἀμέσως ἐμπρὸς στὰ μάτια μας.—Τρομερὴ πραγματικότητα, ποὺ δὲ θέλει, ἀλήθεια, καὶ πολλὰ λόγια νὰ περιγραφῆ, γιατὶ μήτε μακρυνή, μήτε χθεσινὴ εἶναι, ἀλλὰ καὶ σημερινὴ καὶ πολὺ κοντινή. Σφαλῶ κανεὶς τὰ μάτια μὲ τὸ χέρι καὶ σκέπτεται μὲ ἴλιγγο: «Τί πολιτισμὸς εἶναι λοιπὸν τοῦτος ὁ δικός μας; Ἐδῶ συμβαίνει καταστροφή, καταστροφὴ ἀπαραδειγμάτιστη! Ὁ μισὸς κόσμος πεθαίνει! Καὶ τί θὰ γίνη; ποῦ θὰ ξεσπάσῃ; αὔριο—σήμερα—σὲ λίγο;»

Ὅπως στὸ θεατὴ τῆς τραγῳδίας τῶν ἀρχαίων, ἔτσι καὶ στὸν σημερινὸν Ἕλληνα ποὺ διαβάζει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς μεταπολεμικῆς πεζογραφίας, φουντώνουν ἀμέσως τὰ συναισθήματα τοῦ ο ἴ κ τ ο υ γιὰ τὸν δίπλανό του καὶ τοῦ τ ρ ό μ ο υ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Μὰ φουντώνει ἀκόμα, σήμερα, καὶ τὸ συναίσθημα τῆς ν τ ρ ο π ῆ ς—αὐτὸ ποὺ πῆρα ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Παλαμᾶ,—γιατὶ βέβαια ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης ξέρει ὅτι τῆς σύγχρονης τραγῳδίας αἴτιος δὲν εἶναι πιὰ ἡ Μοῖρα ἢ δίχως πρόσωπο, παρὰ ὁ ἴδιος ὁ Ἄνθρωπος, ὁ ὅμοιός του...

«Ντρέπομαι γιὰ τὴ ζέστα μου καὶ γιὰ τὴν ἀρχοντιά μου!»

Μὲ χίλιους τρόπους, μὲ χίλιους τόνους, ἡ ἴδια σπαραχτικὴ κωδωνοκρουσία τοῦ ντροπεροῦ κινδύνου ἀκούεται ἀπ' ὅλα τὰ βιβλία! «Σώσατε τὰς ψυχὰς μας», φωνάζουν ἀπὸ παντοῦ τὰ σημερινὰ παιδιά—καὶ πρέπει νάχη κανεὶς τὴν πιὸ διεφθαρμένη ψυχή, γιὰ νὰ μὴν αἰσθάνεται πὼς πονεῖ παρόμοια κι' ὁ ἴδιος, καὶ πὼς εἶν' ἕτοιμος νὰ φουντώσῃ καὶ νὰ ξεσπάσῃ — ὅπως τύχη, στὰ τυφλά!

Αὐτὰ σὰν ἄ ν θ ρ ω π ο ς. Μὰ σὰν κ ρ ι τ ι κ ό ς, —σὰ στενὸς γραμματολογικὸς κ' αἰσθητικὸς κριτικός,— εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ προσθέσω πὼς τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ἀναφέρω, δὲν εἶναι πιὰ λ ο γ ο τ ε χ ν ί α. Ἔχουν μορφὴ λογοτεχνική, μὰ τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὴ λογοτεχνία. Ὅποιος θέλει νὰ ἰδῆ τὴ διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν ποιητικὴ φαντασία, καὶ στὴν ἄλλη, τὴν ἁπλῆ φαντασία (ποὺ μπορεῖ νὰ γίνη κ' ἐφιαλτική), ἂς διαβάσει τὰ διηγήματα τοῦ κ. Λευτέρη Ξανθοῦ. Ἀπὸ τὰ πέντε, τὰ τέσσερα εἶναι ἐφιάλτες. Αὐτὰ ὅσο γιὰ τὴ φ α ν τ α σ ί α — τὸ πρωταρχικὸ δηλαδὴ στοιχεῖο τῆς λογοτεχνίας. Ἂν ἔρθωμε στὰ δ ρ α μ α τ ι κ ὰ στοιχεῖα,—πουθενὰ πάλι, καμμιὰ σύγκρουσις χαρακτήρων, καμμιὰ περιπέτεια ἐ σ ω τ ε ρ ι κ ή, καμμιὰ ἠθικὴ νίκη (ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τ' ὡραιότερο, «Ἕνας ἀθλητὴς πῆρε τὸ λουτρό του», μὲ τὴν ἐλαφρὰ πνοὴ ἀπὸ τὸν Χάμσουν): οἱ ἥρωες, οἱ αἰώνιοι πάντοτε «Μοιραῖοι» τοῦ Βάρναλη, σὲ χίλιες παραλλαγὲς —καταδικασμένοι ἀπὸ πρίν, ἄδικοι—ἢ δυσανάλογοι—γιὰ κάθε ἀντίδραση.—Μὰ κι' ἀκόμα, δὲ λέγω πιὰ τὴ θρησκεία: μὰ οὔτε κάποια φ ι λ ο σ ο φ ί α, μὲ τὸ τρεμοσβηστό της φανάρι, δὲ φαίνεται, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ ἐρείπια καὶ τὰ σκότη, —γιὰ νὰ ἰδοῦμε κάπως ἀ λ λ ο ι ώ τ ι κ α τὰ πράγματα, νἀναγάγωμε μερικές, ἔστω, ἀπὸ τὶς αἰτίες τῆς δυστυχίας στὴν αἰωνία μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου τὴν π α ν τ ο τ ε ι ν ή. Ἀκόμη περισσότερο (κι' αὐτὸ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὄχη καὶ γιὰ πιὸ σοβαρὸ παράπονο μὲ τοὺς σημερινοὺς νέους ποὺ γράφουν, καὶ μὲ τὸν κ. Λευτέρη Ξανθὸ) λείπει ἀπὸ τὰ περισσότερα τοῦτα ἔργα ἡ π ν ε υ μ α τ ι κ ό τ η ς. Οἱ ἥρωές τους δὲν ἔχουν τὸ ψωμί: ναί. Ἀλλ' αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμοῦν, δὲν εἶναι μόνο τὸ ψωμί—κ' ὕστερα ἡ ἀνάπτυξη τοῦ Πνεύματος. Ὕστερ' ἀπὸ τὸ ψωμί, ἐπιθυμοῦν τὸ «ντάνσιγκ» καὶ τὸ «μπαίν-μίξτ», τὸ ραδιόφωνο καὶ τὸν κινηματογράφο, τὴν «κοῦρσα» καὶ τὴν «γκαρσονιέρα», τὴ «σάρκα» καὶ τὸ ποτό, τὸ ταξεῖδι καὶ τὴ «τζάζ». Αὐτὸ εἶναι λοιπὸν τὸ πᾶν; αὐτὸς εἶναι ὅλος ὁ ἐπίγειος παράδεισος; —Ἄ, κρῖμας! Κρῖμας νὰ εἶναι κυτταγμένη ὅλη ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ μὲ τέτοιο ταπεινὸ μάτι, μὲ τέτοιαν ἀφιλοσόφητη λαιμαργία! Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ κοῦφια ἀγαθά, δὲν εἶναι παρὰ ὁ πολιτισμὸς τῆς χώρας τῶν γκάγκστερς, ὁ ἀσύνταχτος κι' ἀθεμέλιωτος, ποὺ ἐξεκίνησε ἀπὸ κεῖ, ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια, καὶ ποὺ βασανίζει ἀκόμα σὰν ἀσίγαστος λίβας τὴν ταλαίπωρην ἀνθρωπότητα...

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

—ο—

«Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΖΩΗ» (Ν. Χάγερ — Μπουφίδη.—Ἔκδοση «Κύκλου», Ἀθήνα).

Ὁ κ. Ν. Χάγερ-Μπουφίδης παρουσίασε τελευταῖα σὲ μιὰ πλακέτα δεκατρία νέα ποιήματά του.

Ὁ κ. Μπουφίδης ἀνήκει στὴν τάξη τῶν «μοντέρνων» ποιητῶν, ὅπως συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζουμε στὸν τόπο μας, μὲ μιὰν ἔννοια πολὺ περιωρισμένη, τοὺς μεταπολεμικοὺς ἐκείνους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀντλοῦν συνήθως τὶς ἐμπνεύσεις τους καὶ τὰ θέματά τους ἀπὸ τὴ σύγχρονη κοσμική, ἢ κοσμοπολιτικὴ ζωή μας, ἢ ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν καθημερινῶν μας βιωτικῶν ἀσχολήσεων. Οἱ ἐκπρόσωποι δηλαδὴ μιᾶς τέχνης αὐστηρὰ προσαρμοσμένης στὶς μορφὲς τῆς σύγχρονης πραγματικότητος, ποὺ ζητεῖ νὰ κλείση μέσα στὸν κύκλο της ὅλες τὶς ἀνησυχίες, τὶς θλίψεις, τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου — τὸ δρᾶμα, μὲ μιὰ λέξη, ὅλων αὐτῶν τῶν μικρῶν καὶ καταθλιπτικῶν μοιραιοτήτων τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς. Ἡ ποίησις αὐτὴ — μιὰ ποίησις, φυσικά, χωρὶς ἰσχυρὲς ἀνατάσεις καὶ βαθύτερες ἐπιδιώξεις — μὲ τὴν συμπαθητικὴ λιτότητα τῶν ἐκφραστικῶν της μέσων, μὲ τὴν μικρή, ἁπαλὴ καὶ σβυσμένη πνοή, ὅταν κατορθώνει νὰ θερμαίνῃ μὲ αἴσθημα καὶ τρυφερότητα τὰ πεζολογικὰ στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συντηρεῖται, ἔχει, φυσικά, τὸ χρῶμα της καὶ τὴ γοητεία της.

Καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ὁ κ. Μπουφίδης, παρ' ὅλην τὴν χαλαρότητα ποὺ διακρίνει τὴ φόρμα τῶν περισσοτέρων τραγουδιῶν του καὶ κάποια πεζολογικὴ κατάχρηση, βρίσκει συχνὰ τρυφεροὺς, καὶ γνήσια λυρικοὺς τόνους γιὰ νὰ μᾶς συγκινήσῃ:

Ἡ φθινοπωρινὴ βραδυὰ μοῦ ἐμίλησε
μὲ κάτι λόγια ποὺ ἐμοιαζαν σὰ χάδια.
Μοῦ ἐμίλησε γιὰ τὰ καράβια ποὺ ἐξεχά-[στηκαν
μέσα σὲ γκρίζα, ἀπάνεμα λιμάνια.
Μοῦ μίλησε γιὰ κάτι ἁγνὲς ψυχὲς ποὺ ἐ-[χάθηκαν
μὲς στὰ λαμπρὰ τὰ φῶτα τῆς ζωῆς.

Ὁ κ. Μπουφίδης ἔχει σὲ λεπτότατο βαθμὸ ἀνεπτυγμένη τὴ δραματικὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς.

Ἡ καθημερινὴ ἀγωνία ὅλων αὐτῶν τῶν θλιβερῶν καὶ ταλαιπωρημένων ὑπάρξεων ποὺ φθείρουν ἄγονα τὴ ζωή τους μέσα σὲ ἀνήλια, ἀνθυγιεινὰ γραφεῖα, δεσμῶτες μιᾶς ταπεινῆς, μικρόψυχης ζωῆς, χωρὶς καμιὰν ἐναλλαγή, καμιὰν ἀνάταση (καμπουριασμένοι ἀπὸ τὸ σκύψιμο), ἡ κωμικοτραγικὴ αὐταπάτη μέσα στὴν ὁποία ζοῦν ὡρισμένοι περιθωριακοὶ τύποι τῆς ζωῆς (Δεύτερη ζωὴ) ὁ μαρασμός, ἡ ἄφωνη θλίψη ἁγνῶν καὶ εὐαίσθητων πλασμάτων ποὺ χάνουν τὴ δροσιὰ καὶ τὸ ψυχικό τους χρῶμα μεταφυτευόμενα σὲ ξένα καταθλιπτικὰ περιβάλλοντα — τὸ δρᾶμα τοῦ ἀποκλιματισμοῦ, τῶν dépaysés (Εἰρήνη) — ὅλα αὐτὰ ἐκφράζονται, ἂν ὄχι μὲ ἀρκετὴν ὀξύτητα, πάντως, ὅμως, μὲ συγκίνηση καὶ τρυφερότητα.

Γιὰ νὰ εἶμαι, ἐν τούτοις, εἰλικρινής, ὀφείλω νὰ προσθέσω ὅτι ἡ δραματικότης παρόμοιων καταστάσεων, ποὺ ἀπαιτοῦν μίαν εὐρεῖαν ἀνάπτυξη λόγῳ τῆς καθαρὰ ψυχολογικῆς των ὑφῆς, δὲν ἔχει τόσο τὴ θέση της μέσα στὰ στενὰ ὅρια τῆς λυρικῆς φόρμας, ἡ ὁποία εἶναι ἐκ φύσεως ἐλλειπτικὴ καὶ ἐξαιρετικὰ συνεπτυγμένη.

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ θέματα θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν ἀξιόλογα διηγήματα ἢ μικρὰ μονόπρακτα δράματα. Τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν, ἀναμφισβήτητα, πολὺ μεγαλύτερο.

Τὸν κ. Μπουφίδη προτιμῶ προσωπικὰ σαὐτὸ τὸ βιβλίο του στὰ ποιήματα ἐκεῖνα ὅπου ἡ διάθεσίς του παραμένει καθαρὰ λυρική. Ἐκεῖ ὅπου ἡ τρυφερὴ μελαγχολία του, ἡ σιγηλὴ καὶ ἄτονη περιπάθεια του — γνωρίσματα ποὺ διακρίνουν κατ' ἐξοχὴν τὴν ποιητικὴ του ἰδιοσυγκρασία — δὲν ταράζονται ἀπὸ σκληροὺς τόνους εἰρωνείας ἢ σαρκασμοῦ τόνους ποὺ βρίσκω κάπως ξένους καὶ ἀσυμβίβαστους μὲ τὸ ταμπεραμέντο του. Ἡ εἰρωνεία, ἄλλωστε,—αὐτὸ τὸ λεπτό, παράδοξο καὶ ἐκφυλισμένο ἄνθος τοῦ πνεύματος—εἶναι φανερὸ ὅτι καταστρέφει τὴ λυρική μας διάθεση, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαύγασμα τῶν ἀνεξέλεγκτων καὶ ἀ λ ο γ ι κ ῶ ν ἀπαιτήσεων τῆς ψυχῆς μας.

Ὁ κ. Μπουφίδης μὲ τὸν «Καμπούρη» του καὶ ἄλλα του ποιήματα μᾶς ἔπεισε ὅτι εἶναι ἕνας ἀξιόλογος λυρικός. Καὶ τέτιος θὰ θέλαμε πάντοτε νὰ μείνη.

ΚΑΙΣΑΡ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΟΜΙΛΟΥΝ ΟΙ ΚΟΡΥΦΑΙΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΝΟΗΣΕΩΣ

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ

Ὁ ποιητὴς Μαλακάσης

ΕΙΝΕ ἀπίστευτο! Ὅλοι οἱ Ἕλληνες διανοούμενοι παραθερίζουν! Ὡς τόσο, ἄς κάνω μιὰ διάκριση. Πρόκειται περὶ τῶν κορυφαίων. Ἐξαιρεῖται ἀπ' αὐτοὺς ὁ κ. Σ. Μελᾶς, ποὺ στάζει ἱδρῶτα στὰ γραφεῖα τοῦ «Ἐλ. Βήματος» ὅλη τὴν ἡμέρα προσδοκώντας τὸ νυχτερινὸ ταξιδάκι τῆς Βουλιαγμένης. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, περίπου, παραθερίζουν μέρα καὶ νύχτα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σὲ κοσμικὲς ἐξοχές. Προτιμοῦν τὴν Κηφισιά. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ ὁ ποιητὴς Μαλακάσης, ποὺ ἐπισκέπτομαι πρὶν ἀπ' ὅλους.

—Ρώτησε στὸν Πλάτανο νὰ σοῦ ποῦν ποῦ κάθεται. Τὸν ξαίρουν ὅλοι.

Δὲν ἐχρειάστηκε ὡστόσο νὰ ρωτήσω. Τὸν εἶδα μόλις ἐκατέβηκα ἀπ' τ' αὐτοκίνητο. Ποῦ ἀλλοῦ;

Μέσ' ἀπ' τὸ τζαμωτὸ καὶ νὰ κοιτάζει
Σὲ κύματα τὸν κόσμο νὰ ξεσπᾶ,
Νὰ πίνει τὸν καφέ του, νὰ ρεμβάζει
Ἕνα τσιγάρο ἀνάβοντας μετά...

Αὐτὴ τὴ φορὰ ὡστόσο, δὲν εἶναι συνεπὴς στοὺς στίχους του. Εἶναι βλέπετε καλοκαῖρι. Στὸ καφενεῖο. Ἀλλὰ ὄχι μέσα. Ἔξω ἀπ' τὸ καφενεῖο. Ἐπὶ πλέον, δὲν καπνίζει ρεμβάζοντας, γιατὶ ἔχει κόψει τὸ τσιγάρο (ὑπάρχει καὶ γιατρὸς στὴν ἐπικίνδυνη ἡλικία καὶ κοντὰ στ' ἄλλα μας τὰ βάσανα!). Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα:

Ἕνα σὺν δύο, τρία, δ ὲ ν λογαριάζει
καὶ ἡ ὥρα του μὲ τέτια δ ὲ ν περνᾶ.

Κι' αὐτό, γιατὶ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸν βρίσκω, ἔχει βαλθεῖ νὰ λύσει τὸ πιὸ πολυσυνθετότερο πρόβλημα τοῦ νεοελληνικοῦ μας «πολιτισμοῦ», ἀνάμεσα σ' ἕνα κύκλο γνωστῶν παραθεριζόντων λογίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ σεβαστός μας Ἰωάννης Δαμβέργης. Δηλαδὴ οὔτε πολύ, οὔτε λίγο, ὁ ποιητὴς Μαλακάσης διερωτᾶται, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ γίνει μιὰ... δίκαιη διανομὴ βραβείων στὴν Ἑλλάδα, καὶ γιατὶ ἕνα βιβλίο μὲ ἐξαιρετικὰ διηγήματα γιὰ παιδιά, περνάει ἀπαρατήρητο! Ἴλιγγος!

Στὸ δωμάτιο τοῦ ξενοδοχείου ποὺ μένει ὁ ποιητής μας. Ἡ λατρεία τοῦ σκότους! Ἀνοίγεται τὸ ἕνα παράθυρο μὲ ἐπιφύλαξη. Χαρὰ Θεοῦ, μυρουδιὰ δέντρου.

Ἡ κουβέντα ἀρχίζει. Ἂς κρατήσουμε τὴν πρωτοτυπία τῆς ἀποστολῆς μας, γιὰ τὸ τέλος τῆς συνδιάλεξης.

Ὁ ποιητὴς Μαλακάσης εἶναι πολὺ λυπημένος ποὺ δὲν βρίσκεται στὴν εὐχάριστη θέση νὰ ζῇ τὴ νεώτερη ἑλληνικὴ πνευματικὴ κίνηση. Στὴ σχετικὴ ἐρώτησή μου, ἀπαντᾶ:

—Δὲ γίνεται νὰ τὴν παρακολουθήσω ἐντατικά, καὶ τὸ κυριώτερο γιὰ λόγους ὑγείας. Ἔχω ὅλη τὴ διάθεση κι ὅμως πρέπει νὰ προσέχω νὰ μὴν φορτώνω τὸν ἑαυτό μου. Ἐδῶ βρίσκομαι σὲ μιὰ σχετικὴ δίαιτα. Διαβάζω κάποτε κάποτε, καὶ γράφω ἐπίσης κάποτε κάποτε. Τὸ παρελθὸν μὲ ἀπασχολεῖ περισσότερο σὰν πνευματικὴ κίνηση ἀπὸ τὸ παρόν. Εἶναι βλέπετε συνδεμένος μαζί της ἕνας σωρὸς ἀναμνήσεων δουλειᾶς, ζωῆς, δημιουργίας.

—Ξεχωρίζει στὴν ἀντίληψή σας, κανένας πνευματικὸς τομέας μὲ περισσότερη ζωτικότητα ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὴν Ἑλλάδα;

—Καὶ πάλι πρέπει νὰ σᾶς ξαναπῶ πὼς τὴ σύγχρονη πνευματική μας κίνηση σχεδὸν τὴν ἀγνοῶ. Ἴσως κάπου κάπου νὰ θαυμάζω προσπάθειες.

—Διαβλέπετε, ἀπὸ ὅσα λίγα παρακολουθεῖτε, κοινὲς κατευθύνσεις καὶ ἰδανικά, στὶς ἐπιδιώξεις τῶν νέων Ἑλλήνων διανοουμένων;

—Διαβλέπω δοκιμὲς χαράξεως νέων δρόμων. Ἔχω ὅμως τὴν ἰδέα, πὼς οἱ δρόμοι αὐτοί, χαράζονται κατὰ μίμησιν ἄλλων παληῶν...

—Οἱ νέοι ἐργάζονται πάνω σὲ δεδομένα τοπικῶν συνθηκῶν, ἢ στηρίζουν τὶς προσπάθειές τους σὲ βάσεις τεχνητές, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ καὶ πνευματικὰ προβλήματα καὶ ρεύματα τοῦ ἐξωτερικοῦ;

—Τὰ χρόνια ποὺ περνᾶμε εἶναι σίγουρα κοσμογονικά, γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κι' ἔχουν καταργήσει τὰ πνευματικὰ σύνορα. Τὰ κοινωνικὰ ὅπως καὶ τὰ πνευματικὰ προβλήματα κάνουν τὸν κύκλο τοῦ κόσμου, ζητῶντας λύσεις, μὲ καθαρῶς διεθνιστικὸ χαραχτῆρα. Δὲν ὑπάρχει ἀλλαγὴ ἴσως, παρὰ μοναχὰ στὴν ἐξωτερικὴ φόρμα τῆς διατύπωσης τῶν αὐτῶν προβλημάτων.

—Μπορεῖτε νὰ μοῦ βρεῖτε ἕνα γενικὸ χαρακτηρισμὸ γι' αὐτὰ τὰ προβλήματα, ποὺ φυσικὰ μπαίνουν ἐξ αἰτίας κοινωνιολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν ζυμώσεων;

—Μοῦ εἶναι τρομερὰ δύσκολο νὰ συλλάβω τί ἀκριβῶς ἐπιδιώκουν σήμερα ἐκεῖνοι ποὺ διευθύνουν τὶς τύχες τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Τὸ κράτος κατὰ γενικὸν κανόνα σχεδὸν καὶ παντοῦ, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν πολίτη νὰ ζῇ ἀστικά, ἐνῶ αὐτὸ τὸ ἴδιο διευθύνει μὲ συνθήματα σοσιαλιστικά. Ἀλλοῦ πάλιν, κυβερνήσεις μὲ ἀστικὰ συνθήματα φιλελευθερίζουν στὴν πραγματικότητα. Δηλαδή: σοσιαλισταὶ κυβερνῆται διοικοῦν ἀστικά, καὶ ἀστοὶ σοσιαλίζουν! Φυσικά, κάτω ἀπ' ὅλα αὐτά, ὑπάρχει πάντοτε ὁ καπιταλισμὸς καὶ τὸ χρηματιστήριο ποὺ διευθύνει τὰ πάντα.

—Ὥστε;

—Συμφωνῶ μὲ τὸν συγγραφέα ἑνὸς νέου ἀγγλικοῦ βιβλίου, ποὺ βρίσκει τὴ λήξη τῆς χαώδους αὐτῆς καταστάσεως, στὴν ἀναγκαστικὴ καὶ διὰ νόμου ἐλάττωση τῶν πληθυσμῶν!

—Φρονεῖτε πὼς αὐτὸ θὰ ἐξυπηρετοῦσε ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα; Ἡ προτείνετε, αὐτὸ τὸ μέτρο, ἂν δὲν βρεθεῖ τρόπος μιᾶς δικαιότερης ἀνάπτυξης καὶ διευθέτησης τῶν κακῶς κειμένων, πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητας αὐτῆς, καὶ μὲ ἄλλο μέσον;

—Φυσικά, τὸ δεύτερο θὰ ἦταν ἀπείρως προτιμότερο. Ὡς τόσο, πρὸς τὸ παρόν, δὲν βλέπω νὰ γίνεται τίποτα πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ὁ κόσμος, μετὰ τὸν πόλεμο —πάντοτε κατὰ τὸν ἄγγλο συγγραφέα— «συνεσχέθη φόβῳ». Ἔπειτα, γύρω μας —τοὐλάχιστον στὰ χέρια μιᾶς μεγάλης τάξης ἀνθρώπων— δὲν βλέπει κανεὶς ἄλλο τίποτα ἀπὸ χρῆμα! Θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς στὴν πραγματικότητα δὲν ὑφίσταται καμιὰ κρίση. Ἐγὼ κατοικῶ στὴν Κηφισιὰ καὶ καπνίζω ἀμέριμνα ποῦρο! Γύρω μου ὅλοι ξοδεύουν. Τί συμβαίνει λοιπόν; Ἔχω κι ἐγὼ τὴν ἰδέα πὼς ὅλοι ξοδεύουν σήμερα τὰ τελευταῖα ἀποθέματα ἑνὸς μεγάλου κεφαλαίου ποὺ ἄρχισε νὰ μαζεύει ἡ ἀστικὴ κοινωνία ἐδῶ καὶ 2 χιλιάδες χρόνια! Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κόσμος δὲν καταστρέφεται παρὰ μονάχα μὲ θεομηνίες, κι' ἐπειδὴ ἕνα τέτοιο... εὐεργέτημα δὲ μοῦ φαίνεται νὰ τὸ δοῦμε σύντομα, ὕστερα ἀπὸ τὸ ξόδεμα καὶ τοῦ τελευταίου ἀποθέματος ποὺ μᾶς μένει, ὁ κόσμος ἀναγκαστικὰ θὰ ἀναδημιουργηθῇ ἢ μὲ τὸν ἀόρατο —γιὰ μένα—τρόπο ποὺ προτείνατε, ἤ...

—Μὲ τὴν διὰ νόμου ὑποχρεωτικὴ ἐλάττωση τῶν γεννήσεων!...

Ὁ ποιητὴς Μαλακάσης, εἶναι γνωστό, φυσικά, πὼς δὲν ἔχει ἄλλα παιδιὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὡραῖα του ποιήματα. Ἡ συνομιλία ὡστόσο τὸν κεντρίζει.

Στὸ ρεστωρὰν ἀργότερα κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰ ἑνὸς δέντρου ποὺ μᾶς σκεπάζει, ἕνα ξερὸ φύλλο πέφτει ἐπάνω μου καὶ κάνει ἐμένα γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ τρομάξω καὶ τὸν ποιητή μας νὰ σιγομουρμουρίσει τοὺς στίχους τοῦ Ζὰν Μορεάς:

...εἶσαι προαίσθημα κανένα, κανένα
μήνυμα κρυφό.
Πέφτοντας φύλλο, ποὺ ἔρχεσαι στὴν ὄψη καὶ μ' ἀγγίζεις;

Ρεμβάζει μέσα στὴ ρωμαντικὴ ἐκείνη ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ τραγουδιοῦ, ἐποχὴ ποὺ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα (μ' ὅλο ποὺ τότε ἴσως δὲν παραθερίζαμε στὶς Κηφισιὲς μὲ γεμᾶτες τὶς τσέπες) δὲν ἐτάραζαν μὲ τόση στυγνότητα τὴ γαλήνη καὶ τὴν ὀμορφιὰ μιᾶς ζωῆς ποὺ ἤξερε νὰ ὀνειροπολεῖ καὶ νὰ πλάθει ὡραίους κι ἰδανικοὺς κόσμους.

Βρίσκομαι στὴν ἀνάγκη νὰ διακόψω τὴν ἔξταση τοῦ ποιητῆ:

—Ἀναγνωρίζετε κρίση στὸ στίχο στὴν ἐποχή μας;

—Φυσικά. Ἡ προσφορὰ τοῦ στίχου ὑπερβαίνει τρομερὰ τὴ ζήτηση. Τὸ αὐτὸ περίπου συμβαίνει μὲ τὴ φιλολογία. Ἡ ἀπορρόφηση καὶ τῶν δυὸ αὐτῶν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάποια προετοιμασία. Εἶναι λίγο βάσανο γιὰ τὸ σύγχρονο βιαστικὸ καὶ πολυάσχολο ἄνθρωπο. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει μὲ τὴ μουσική, ποὺ στὴν ἐποχή μας σκοντάφτουμε ἐπάνω της θέλοντας καὶ μή, σὲ κάθε μας βῆμα.

—Μήπως τὴν κρίση τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ πρέπει νὰ τὴν ἀποδώσουμε στὴν ποιοτικὴ ἀνεπάρκεια τῆς πνευματικῆς τροφῆς ποὺ ἴσως τοῦ προσφέρουμε;

—Αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύω, γιατὶ δὲν ἀναγνωρίζω κρίση στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς κακῆς φιλολογίας, ποὺ ἔχει τὸ προσὸν νὰ πλασάρεται μὲ τόσην εὐκολία στὰ ὁμοιόμορφα εἰκονογραφημένα περιοδικὰ τῆς ἑβδομαδιάτικης σειρᾶς. Ἡ ζήτηση τῆς φιλολογίας αὐτῆς ἔχει αὐξηθῆ τρομερά, καὶ ἀπὸ μιὰν ἄποψη τὴν βλέπω σὰν καλὸ δαίμονα καὶ σὰν συντελεστὴ τῆς προόδου. Ἄλλοτε ὁ κόσμος δὲν ἐδιάβαζε οὔτε αὐτά. Τὴ θέση τους, σὲ μικρότερη κλίμακα, εἶχαν λαθρόβια αἰσχρὰ ἀναγνώσματα ποὺ σήμερα δὲν κυκλοφοροῦν καὶ δὲν διαβάζονται. Κάτι εἶναι κι αὐτό.

—Θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ στενότερη ἐπαφὴ μεταξὺ κοινοῦ καὶ καλλιτεχνῶν γενικά; Καὶ πῶς;

—Φυσικά. Θὰ ἤτανε ὡραῖο αὐτό, ἀλλὰ δὲν βλέπω καθαρὰ τὸν τρόπο.

—Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, ἔχω μερικὲς ἀπόψεις ἐγώ, ποὺ θὰ σᾶς τὶς ἐκθέσω στὸ τέλος. Στὸ μεταξύ, φρονεῖτε πὼς τὸ σχολειὸ στὴν Ἑλλάδα παίζει κανένα ρόλο στὸ καλλιτεχνικὸ ξύπνημα τῆς ψυχῆς τοῦ νέου πολίτη;

—Ναί. Παίζει ρόλο καθαρὰ ἀρνητικό. Στὸ Ἑλληνικὸ σχολειό, ὅλα δουλεύουν γιὰ τὴν ἐξαφάνιση κάθε ἔνστιχτης καλλιτεχνικῆς παρόρμισης τοῦ μαθητῆ.

Μὲ λύπη μου βρίσκομαι στὴ δυσάρεστη θέση νὰ ἐπιβεβαιώσω τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ. Τοῦ διηγοῦμαι γιὰ κάποια στατιστικὴ ποὺ ἔκανα πέρυσι πάνω στὶς ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν τῆς δεύτερης τάξης ἑνὸς γυμνασίου. Τὸ θέμα εἴταν: «Τί θέλεις νὰ γίνεις ὅταν μεγαλώσεις;» Ἕνα 80 % ἀπὸ τοὺς μαθητές, ἤθελαν νὰ γίνουν ἀξιωματικοὶ διαφόρων ὅπλων καὶ ἀποχρώσεων, μὲ κουμπιά, σπαθιά, ἄλογα καὶ σειρήτια! Τὰ ὑπόλοιπα 20 % ἐμοιράζουνταν μεταξὺ φαρμακοποιῶν, γιατρῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων. Ἕνας μαθητὴς ἐξέφραζε τὴν ἀγανάχτησή του γιατὶ τὸν συνεβούλευσε κάποιος νὰ γίνει μαέστρος καὶ νὰ κουνάει τὰ χέρια σάν... καραγκιόζης! Συμπληρώνω τὴν ἐρώτησή μου:

—Βρίσκετε πὼς εἶναι κρατικὸ καθῆκον τὸ ἀνέβασμα τοῦ μορφωτικοῦ ἐπίπεδου τοῦ λαοῦ;

—Βεβαιότατα.

—Πιστεύετε πὼς τὸ κράτος βαδίζει προοδευτικὰ σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο;

—Πιστεύω πὼς βαδίζει ἐντελῶς ὀπισθοδρομικά. Κανένα μέτρο δὲν λαμβάνεται γιὰ νὰ καταστεῖ προσιτὴ σὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως ἡ ἐκπαίδευση. Ἀντιθέτως, ὅπως μαθαίνω, διαρκῶς καὶ μὲ κάθε τρόπο δυσχεραίνεται τὸ πλησίασμα τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ σχολεῖο.

—Τί πολιτικὴ τηρεῖ τὸ κράτος σὰν ρυθμιστὴς τῆς γλώσσας στὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο τὰ τελευταῖα χρόνια;

—Ἀκατανόητη καὶ ὀπισθοδρομική.

—Γενικὰ τί πιστεύετε γιὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα; κερδίζει ἔδαφος ἢ χάνει;

—Νομίζω πὼς χάνει μορφολογικά. Σχεδὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς νέους δὲν προσέχει σοβαρὰ τὴ γλῶσσα του. Παραχωρήσεις, συμβιβασμοί, ἀνακατωσοῦρα. Παραδέχομαι καὶ ἐξηγῶ ἕναν Μυστριώτη μὲ τὴν ὑπερκαθαρεύουσα, κι ἕναν Χατζιδάκη μὲ τὴν γλῶσσα τῶν σαλονιῶν μ' ὅλο ποὺ δὲν τὰ... γνώρισε ποτές του. Ὡστόσο, δὲν συγχωρῶ καὶ δὲν ἐξηγῶ τὴν μετριότητα ὅταν δὲν μορφολογεῖ τὴ γλῶσσα της ἀλλὰ τὴν προδίδει σὲ παραχωρήσεις καὶ ἀνακατωσοῦρες, προσπαθῶντας νὰ δημιουργήσει μιὰ δική της σχολή. Ἕνας Κογεβίνας μπορεῖ νὰ γράφει:

Κι' ἀκοῦνε τὸ κῦμα ποὺ ἀπάνω του σπᾶ
κι ἀχὸς π ρ ο μ η ν ά τ ο βροντῆς.

Ἔχει ταλέντο. Ἐπιβάλλεται. Τὸ ἴδιο κι ἕνας Παπαδιαμάντης μὲ τὴν ἰδιόρρυθμη ὑπερκαθαρεύουσά του. Τὸ ἴδιο κι ὁ Καβάφης. Ὅταν ἐρωτήθηκα κάποτε ποιὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποιητής, εἶπα πὼς εἶναι ὁ Παπαδιαμάντης, μόνο ποὺ δὲν γράφει στίχους. Εἶπα ἀκόμα πὼς ἐγὼ προσωπικά, ἀπὸ τοὺς νέους ποιητές, θαυμάζω καὶ φοβᾶμαι τὸν Ρῶμο Φυλλύρα, τὸν Κανελλή, τὴ Μελισάνθη κλ. ἐνῶ μὲ τοὺς συγχρόνους μου αἰστάνομαι στὸ ἴδιο ἐπίπεδο. Τί θέλουν λοιπὸν καὶ γιατί μοῦ ἐπετέθησαν; (Ὁ Ρουσὲλ στὸ Λίμπρ καὶ ὁ κ. Καραντώνης στὰ Ν. Γράμματα). Μήπως δὲν τοὺς ἔδωσα τὴν εὐκαιρία νὰ πιστέψουν πὼς εἶμαι κατώτερος ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μου (κατὰ τὴν κρίση τους) ἀλλὰ καὶ κατώτερος ἀπὸ τοὺς νεώτερους, κατὰ τὴ δική μου κρίση;

Ὁ ποιητὴς τῶν «Ἀσφοδέλων» χαμογελάει. Τὸν βλέπω νὰ ζεῖ μέσα στοὺς στίχους του:

Ἔτσι ἔβλεπα θλιβὰ τὰ χρυσωμένα
ποὺ φέγγαν στοὺς κροτάφους μου (μαλλιὰ
παράκαιρα ἀσπρίζουνε ὁλοένα,
καὶ στὴ χαμόγελη ὄψη μου συχνὰ
τὶς ἴδιες κατσουφιὲς ὅπου ἔχω ἀκόμα
στὸ μέτωπο στὰ μάτια καὶ στὸ στόμα...

—Τί γράφει τώρα ὁ ποιητὴς Μαλακάσης;

—Ἔχω γράψει καὶ θὰ ἐκδόσω μιὰ συλλογὴ τραγούδια μὲ τὸν τίτλο «Ἐρωτικό». Ἐκδίδω ἀκόμα καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ μελέτες, διαλέξεις καὶ κριτικὲς γιὰ τοὺς Παπαδιαμάντην, Κονδυλάκη, Χρηστομάνον, Μορεᾶς, Πορφύραν, ταξιδιωτικὲς ἀναμνήσεις καὶ ἄλλα. Παραπονεῖται καὶ πάλι γιὰ τὴν ὑγεία του ποὺ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ δημιουργήσει μὲ ἠρεμία καὶ γαλήνη, ἐργαζόμενος ὅσο ἐντατικὰ θὰ ἐπιθυμοῦσε. Ἂς σημειωθεῖ ὡστόσο πὼς ποτὲ δὲν εἶδα τὸν ποιητὴ Μαλακάση ἀνθηρότερο καὶ πιὸ εὐδιάθετο.

Ὁ κύκλος τῆς κουβέντας μου ἀγγίζει τώρα πιὸ ἐπίκαιρα καὶ πιὸ ζωτικὰ θέματα:

—Ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος τοῦ διανοούμενου ἀνάμεσα στὰ σύγχρονα πολιτικοκοινωνικὰ προβλήματα, γεγονότα καὶ ρεύματα;

—Κάποτε μ' ἐρώτησαν σ' ἕνα τρὰμ ἂν εἶμαι ὁ Μαλακάσης ὁ ποιητής. Ντράπηκα καὶ εἶπα ὄχι. Ἀπὸ τότε ἔχουν περάσει βέβαια χρόνια, ἀλλὰ ὄχι καὶ τόσα ὥστε νὰ πιστεύω πὼς ὁ ρόλος τοῦ διανοούμενου στὶς ἡμέρες μας καὶ στὴν Ἑλλάδα ἔχει πάρει τὴ σημασία ποὺ τοῦ ἀξίζει.

—Ὁ διανοούμενος πρέπει νὰ πάρει θέση καὶ ἄποψη καθοδηγητικὴ μέσα στὰ διάφορα κοινωνικὰ ρεύματα ἢ πρέπει νάναι ὁ τελευταῖος ἀκόλουθος αὐτῶν τῶν ρευμάτων;

—Ἡ θέση τοῦ διανοούμενου εἶναι στὴν πρώτη γραμμὴ ὅταν ἔχουμε λαοὺς πολιτισμένους καὶ διανοούμενους μὲ χαραχτῆρες. Γιὰ ἕναν πολιτισμένο λαὸ ὁ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων εἶναι ἀναπόσπαστη ἀνάγκη. Γιὰ ἕναν ἀπολίτιστο δὲν εἶναι παρὰ ἕνα βάρος.

Μένω μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ Ἕλληνας διανοούμενος εἶναι ἀκόμα «βάρος» κατὰ τὴ γνώμη τοῦ ποιητῆ, καὶ προχωρῶ στὴ διατύπωση τοῦ κυρίου θέματος τῆς συνομιλίας μου.

—Σ' ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη ὁ διανοούμενος, στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κράτους ἔχει πάρει τὴ θέση τοῦ πνευματικοῦ ἐργάτη τῶν ἰδεῶν. Ἡ γνώμη του, κι ὅταν ἀκόμα δὲν φέρει ἄμεσο ἀποτέλεσμα, ὡστόσο ἀκούεται πάντοτε μὲ σεβασμό, ἀγωνίζεται καὶ ἐξυπηρετεῖ τίμια εἴτε τὸν σκοπὸ μιᾶς ἄρνησης, εἴτε τὸν σκοπὸ μιᾶς ἔγκρισης τῶν καθιερωμένων. Στὴν Ἑλλάδα, αὐτὴ ἡ τρομακτικὴ ἔλλειψη τῆς ἀπήχησης τῆς γνώμης τῶν πνευματικῶν μας παραγόντων, μήπως χρωστιέται στὸ ἀνοργάνωτο τῆς ἐκμετάλευσης τῆς ἐπιρροῆς ποὺ μπορεῖ νἄχει;

—Φυσικά, αὐτὴ εἶναι κυρίως ἡ ἀφορμή, ὡστόσο δὲν βλέπω καὶ τόσο εὔκολη τὴν ὀργάνωση τοῦ κόσμου τῶν διανοουμένων μας.

—Νομίζετε πὼς ὑπάρχουν εἰδικὰ καὶ κοινὰ ἰδανικὰ καὶ συμφέροντα ποὺ συνδέουν καὶ καθορίζουν τὸν κόσμο τῶν διανοουμένων σὲ μιὰν ἰδιόμορφη τ ά ξ η; Δηλαδή: Εἶναι ἢ δὲν εἶναι κοινὰ γιὰ ὅλους τοὺς διανοουμένους μας τὰ ἰδανικὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψης, τὸ ἀνέβασμα τοῦ μορφωτικοῦ ἐπίπεδου τοῦ λαοῦ, ἡ ἀμεσότερη ἐπαφὴ τοῦ κοινοῦ μὲ τὸν δημιουργικὸ κόσμο τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ προστασία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἐλευθεριῶν; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀκόμα κοινὰ γιὰ ὅλους τοὺς διανοουμένους μας τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῆς προστασίας τῶν καλλιτεχνῶν, τοῦ ἀνεβάσματος τοῦ βιωτικοῦ των ἐπιπέδου, τῆς διευκόλυνσης γιὰ τὴν ἔκφραση κάθε δημιουργοῦ, τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ κόσμου τῶν διανοουμένων ἀπὸ τὰ καρκινώματα τῆς κλίκας καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμα; Αὐτὰ τὰ συνθήματα, ὅλα μαζί, δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ἀποτελέσουν τὸν πυρῆνα καὶ τὸν καθορισμὸ μιᾶς β ά σ η ς γιὰ τὴ συνεργασία ὅλων τῶν πνευματικῶν στοιχείων τῆς Ἑλλάδας, σὲ μιὰν ὀργάνωση ποὺ νὰ ἐξυπηρετήσει ἀποτελεσματικὰ ἕναν τόσον ἰδανικὸ καὶ οὐσιώδη γιὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν πρόοδο σκοπό;

Ὁ ποιητὴς Μαλακάσης δὲν ἔχει λόγους νὰ κρύψει τὸν ἐνθουσιασμό του γι' αὐτὴ τὴν ἰδέα. Τὸ ξύπνημα τῶν διανοουμένων σ' ὅλες τὶς πολιτισμένες χῶρες, μ' ὅλο ποὺ ἡ ἀνάγκη σ' αὐτὲς δὲν παρουσιάζεται τόσο ἐπιταχτική (οἱ διανοούμενοι εἶναι τώρα καὶ πολλὰ χρόνια ξυπνοὶ) τὸν ἔχει συγκινήσει. Παρηκολούθησε τὴν ἐργασία τοῦ τελευταίου συνέδριου τῶν συγγραφέων στὸ Παρίσι. Πιστεύει κι' αὐτὸς μαζὶ μὲ ἕναν Μπέρναρ Σόου κι ἕναν Ἀντρὲ Ζὶντ πὼς ἡ παγκόσμια «κυλτὺρ» κινδυνεύει, ἂν δὲν ἀντιδράσει μὲ δραστηριότητα ὁ διεθνὴς κόσμος τῶν γραμμάτων σὰν γνήσιος ἐντολοδόχος γιὰ τὴν διατήρηση καὶ τὴν προστασία της. Ὡστόσο, ὁ ποιητής μας διατηρεῖ τὶς ἐπιφυλάξεις του ὅσον ἀφορᾶ τὴ δυνατότητα μιᾶς τέτοιας ὡραίας συνεργασίας.

—Σεῖς ἀτομικὰ εἶστε διατεθειμένοι νὰ λάβετε μέρος σὲ μιὰ σύσκεψη διανοουμένων ποὺ θὰ εἶχε αὐτὸ τὸ θέμα;

—Θὰ τὸ θεωρήσω τιμὴ καὶ ὑποχρέωσή μου νὰ προσφέρω ὅ,τι μπορῶ σὲ ἕναν τόσο ὡραῖο καὶ εὐγενικὸ σκοπό.

Εἰσπράττω μὲ συγκίνηση τὴ δήλωση τοῦ ξεχωριστοῦ αὐτοῦ Ἕλληνα σὰν ἕνα βάσιμο καὶ σοβαρὸ πρῶτο κεφάλαιο τῆς ἐργασίας ποὺ θὰ ἀκολουθήσει πάνω σ' αὐτὸ τὸν τομέα, τοῦ ξυπνήματος καὶ τῆς ἑνοποίησης τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἴδιας αὐτῆς Ἑλλάδας, τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ της.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ

Τὸ Χλωμὸ Βασιλόπουλο

—Ἀντίο, ἀντίο' μαράθηκαν τὰ κρίνα καὶ τὰ ρόδα
Δὲν ἔχουν πιὰ τὴν ἴδιαν εὐωδιά.
—Καλέ μου, ἂν ρεύει ὁ κῆπος μας ποὺ ἀπ' ἄκρη ὡς ἄκρη εὐώδα
θὰ βρεῖ ξανὰ τὴν πρώτη ὡμορφιά.
—Ἀντίο, ἀντίο· ἐσώπασαν ἀπὸ καιρὸ τ' ἀηδόνια
κ' εἶνε ἄδεια ἡ νύχτα τώρα καὶ βαθειά.
—Καλέ μου, πάλι ὅταν χαθοῦν ἀπ' τὰ βουνὰ τὰ χιόνια
θὰ ξαναρθοῦν μὲ τ' ἄλλα τὰ πουλιά.

—Μανούλα, ἐγίνηκε ἄφαντη τῆς λίμνης ἡ Νεράϊδα
κι' αὐτή, τὸ ξέρω, δὲ θὰ ξαναρθεῖ.
Ἔσωσα καὶ τὴ φίλησα καὶ πιὰ δὲν τὴν ξανάειδα
Κι' αὐτὸ μοῦ εἶναι τὸ πένθος τὸ βαθύ.

Πίσω ἀπ' τοὺς ἴσκιους τρέχοντας, καλὲ μὴν ἀποσταίνεις
κι' ἐκεῖ ποὺ λὲς πὼς πιάνεις τὰ μαλλιὰ
πιάνεσαι ἀπ' τὸν ἄνεμο μονάχα καὶ νὰ μένεις
μὲ ὁλάδεια τὴν ὁλάνοιχτη ἀγκαλιά.

—Μανούλα, ἐχτές, ἀλλόκοτο στὰ πόδια μου ἕνα γῦρο
ἐσέρνανε τὰ φύλλα ἕνα χορό.
Σύγκαιρα τῆς ἀνάσας της μὲ χάϊδεψε τὸ μῦρο
κι' ἐχάθηκε στὸ δάσος τὸ ἰσκιερό.
Ὅμως ὁ δρόμος ποὺ ἄνοιξαν τὰ φύλλα νὰ περάσει
τῆς μοίρας μου χαράζει τὸ ντορό.
Κι' αὐτὴ τὴ νύχτα θὰ χαθῶ, Μανούλα, μὲς τὰ δάση
Ἀντίο, ἀντίο, καὶ δὲ θὰ ξαναρθῶ.

† ΜΙΝΩΣ ΖΩΤΟΣ

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Ἡ Σουρντίνα» τοῦ ποιητῆ Μίνου Ζώτου.

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΚΑΛΛΩ ΚΑΙ ΤΑ ΑΘΑΝΑΤΑ

Οἱ Νεράϊδες εἶναι οἱ πιὸ ὄμορφες γυναῖκες τοῦ κόσμου. Σὲ πόλη καὶ χωριὸ μέσα ποτὲ δὲ μπαίνουν. Τὶς τρομάζουν οἱ ἐκκλησιὲς καὶ τὰ εἰκονίσματα. Χαρά τους εἶναι ἡ ἐξοχὴ ἐξοχὴ ποὺ νὰ μὴ συχνάζουν ἄνθρωποι, νὰ μὴ συχνάζουν ζῶα.

Ὁ χορὸς γι' αὐτὲς εἶναι ἡ ζωή· μήτε τρῶν μήτε πίνουν γιὰ νὰ ζήσουν· μόνο ἀγαποῦν νὰ χορεύουν· ὅπου προβάλλει ὄμορφη ραχούλα, ὅπου ἁλώνι σὲ ξάγναντο μέρος, νά τες κι αὐτές, ἐκεῖ! καμάρι τους ἡ ράχη καὶ τὸ ἁλώνι.

Δρόμοι τους εἶναι τὰ ρυάκια μὲ τὶς πρασινάδες καὶ τὶς δροσιές τους. Αὐτὰ ἀκολουθοῦν γιὰ νὰ βγοῦν ἀπὸ μιὰ ράχη σ' ἄλλη, ἀπὸ ἕνα ἁλώνι σ' ἄλλο γιὰ νὰ χορέψουν. Μὲ τὴν ἄσπρη φορεσιά τους λάμπουν σὰν τὸν ἥλιο. Μόνες τους οἱ Νεράϊδες πλαίνουν τὰ ροῦχα τους· τὰ λευκαίνουν στὶς ἀκροποταμιὲς καὶ τ' ἁπλώνουν στὶς στρογγυλόπετρες τοῦ ποταμοῦ ἢ πάνω στὸν ἄμμο του γιὰ νὰ στεγνώσουν.

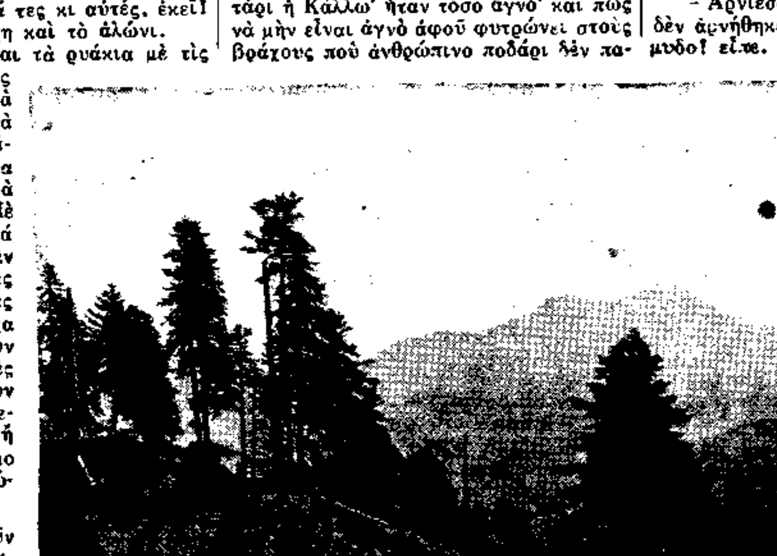

Κάποτε προτιμοῦν τὶς δροσερὲς βρύσες ποὺ χύνουν τὰ κρουσταλλένια νερά. Ἐκεῖ πλαίνουν· τ' ἁπλώνουν, κι ὕστερα τὸ στρώνουν στὸ χορὸ ὡς τὸ βράδυ. Αὐτὲς χορεύουν ἐδῶ, τ' ἄσπρα τους σκεπομάντηλα τάχουν ἁπλωμένα παραπέρα. Πρόφτασε κανεὶς νὰ πάρει Νεράϊδας μαντήλι, τὴν παίρνει γυναῖκα· τὸν ἀκολουθεῖ:

Πόσοι δὲν πῆραν γυναῖκες Νεράϊδες! Καὶ πόσοι στὸν κόσμο τοῦτο δὲν εἶναι οἱ Νεραϊδογέννητοι!

Ὀνειρεμένος γι' αὐτὲς ὕπνος εἶναι ὁ ὕπνος ποκάτω στῶν πλατανιῶν τοὺς ἴσκιους, ποκάτω στὴν εὐωδιὰ τοῦ πεύκου καὶ τοῦ ἐλατιοῦ.

Μήτε μάννα, μήτε πατέρα γνώρισαν οἱ Νεράϊδες. Ὡστόσο γυναῖκες ἦταν πρίν, ὅπως ὅλες οἱ γυναῖκες. Στὸ ὑστερώτερο ἔγιναν ἀθάνατες. Δὲν πεθαίνουν ποτὲ ὅπως τὰ βουνὰ καὶ τὰ ποτάμια ποὺ τὶς κρατοῦν.

Καὶ νὰ πῶς ἔγιναν ἀπέθαντες.

Μιὰ Νεράϊδα στὸ πρῶτο, ἡ Κάλλω,—ἔτσι τὴν ἔλεγαν,— ἦταν γυναῖκα· γυναῖκα μὲ πολὺ μυαλό, ὄχι σὰν τὶς ἄλλες τοῦ κόσμου τὶς γυναῖκες. Ἔτσι θέλουν νὰ ποῦν.

Ἡ Κάλλω ἔβαλε στὸ νοῦ της νὰ γίνη ἀθάνατη. Μὰ πῶς;

Ἀπ' τὴ γιαγιά της εἶχε ἀκούσει πὼς ὑπάρχει ἀθάνατο νερὸ κι ὅποιος τὸ πιεῖ, ποτὲ δὲν πεθαίνει.

Ἀλλὰ μακρυά, πολὺ μακρυὰ ἦταν αὐτὸ τὸ νερό· ἐκεῖ π' ἀνθρώπου νοῦς δὲ φτάνει.

—Ἐκεῖ ποὺ ψαίνει ὁ ἥλιος τὸ καρβέλι, γιέ μου, τῆς εἶπε ἡ γιαγιά· ἐκεῖ θὰ τὸ βρῆς. Καὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς θὰ μπορῆς νὰ τὸ πάρης ἀπ' τὴν πηγὴ ποὺ τὸ χύνει.

Ἡ πηγὴ ἦταν ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ ἀτόφυες πέτρες. Πές τους καλύτερο μονοκόμματους βράχους γιὰ νὰ εἶσαι μέσα: Καὶ τὸ κακὸ εἶναι πὼς αὐτὲς οἱ πέτρες μιὰ ἀνοίγουν καὶ μιὰ κλείουν.

Ὡστόσο ἡ Κάλλω δὲ δείλιασε. Τόβαλε στὸ νοῦ της, τόκαμε κιόλας. Πῆγε, πῆγε... Ρωτῶντας τὸ βρῆκε τ' ἀθάνατο νερό.

Πότε πλησίαζαν, πότε ξεμάκρυναν οἱ βράχοι· ὅλο σάλευαν. Πῶς νὰ μπῆς!

Ἡ Κάλλω τὸ κατάφερε. Τὶς κοντοζύγωσε τὶς πέτρες. Κράτησε τὸ φόβο της· τὴ στιγμὴ ποὺ εἶχαν ἀνοίξει, φροὺτ κι αὐτὴ σὰν τὸ πουλὶ τρύπωσε. Ἔκλεισαν, δὲν πρόλαβαν νὰ τὴ συντρίψουν.

Ἔσκυψε κι ἔπιε ἀθάνατο νερό· γέμισε κι ἕνα μπουκαλάκι ποὺ εἶχε μαζί της φερμένο.

Καιροφυλάχτησε ἔπειτα πότε θ' ἀνοίξουν οἱ πέτρες. Μόλις ξεμάκρυναν φροὺτ τὴν εἶδες· σὰν τὴ σφαῖρα βγῆκε, καὶ δὲν πρόλαβαν νὰ τὴ συντρίψουν.

Κατάφερε ἡ Κάλλω κεῖνο ποὺ ἀνθρώπου νοῦς δὲ βάζει. Πόσοι τὸ πεθύμησαν τ' ἀθάνατο νερό, καὶ δὲ μπόρεσαν νὰ τὸ πιοῦν! Αὐτὴ κατάφερε νὰ τὸ πιῆ κι ἔγινε ἀθάνατη.

Ἀπ' τὰ φυτὰ τῆς γῆς δυὸ ἀγαποῦσε ἡ Κάλλω, τὸ σκυλλοκρέμμυδο καὶ τὸν Ἀμάραντο, καὶ τὰ δυὸ ἀγριοχόρταρα· ἀπ' τὰ πουλιὰ ἄλλα δύο, τὸν αἰτὸ καὶ τὸν κόρακα.

Τὸ σκυλλοκρέμμυδο δὲν εἶχε καμμιὰ διαφορὰ ἀπ' τ' ἄλλα φυτά. Φύτρωναν τὴν ἄνοιξη καὶ ξηραίνονταν τὸ χειμῶνα κεῖνα, φύτρωνε καὶ ξηραινόταν καὶ τὸ σκυλλοκρέμμυδο.

Ἡ Κάλλω σκέφτηκε νὰ τὸ κάμη ἀθάνατο. Πότισε τὴ ρίζα του μ' ἀθάνατο νερὸ κι ἀπὸ τότε κι ὕστερα δὲν πεθαίνει. Μαραίνονται τὸ κοτσάνι του καὶ τὰ φύλλα του, ὡστόσο ἡ ρίζα μένει ἀπέθαντη· ὁ μπότσικας αὐτός.

Ὁ Ἀμάραντος ἄλλο ὄνομα εἶχε πρίν.

Τ' ἀγαποῦσε πολὺ κι αὐτὸ τὸ χορτάρι ἡ Κάλλω· ἦταν τόσο ἁγνό· καὶ πῶς νὰ μὴν εἶναι ἁγνὸ ἀφοῦ φυτρώνει στοὺς βράχους ποὺ ἀνθρώπινο ποδάρι δὲν πατάει! Εἶναι μή μου ἅπτου· μήτε καὶ στόμα ζώου δὲν τὸ φτάνει γιὰ νὰ τὸ μολύνη.

Ἡ Νεράϊδα, ποὺ σὰν ἀέρας ἀπὸ ὅπου κι ἂν θέλη μπορεῖ νὰ διαβῆ, περνοῦσε κοντὰ στὸ χορτάρι αὐτὸ καὶ τὸ καμάρωνε. Τὸ λαχταροῦσε· ἦταν τόσο ὄμορφο, τόσο ἁγνό!

—Σ' αὐτὸ δὲν πρέπει ὁ θάνατος, εἶπε ἡ Κάλλω· σωστὸ εἶναι νὰ μένη ἀμάραντο παντοτινά!

Καὶ τὸ πότισε μ' ἀθάνατο νερό, κι ἀπὸ τότε κι ὕστερα δὲ μαραίνεται πιά.

Γιὰ ἰδές τε τὸν Ἀμάραντο σὲ τί γκρεμὸ φυτρώνει
Δίχως νερὸ ποτίζεται, δίχως ἀέρα ἀξαίνει
Μὲ τὸν ἥλιο ποτίζεται, μὲ τὸ φεγγάρι ἀξαίνει
Τὸν τρῶν ἀλάφια καὶ ψοφοῦν, τ' ἀρκούδια καὶ μερώνουν.
Τὸν τρῶν τὰ λάϊα πρόβατα κι ἀλησμονοῦν τ' ἀρνιά τους.
Νὰ τὄνχε φάει ἡ μάννα μου, νὰ μὴ μὲ κάμ' ἐμένα...

—Καὶ τὸν αἰτὸ πρέπει νὰ τὸν κάμω ἀθάνατο καὶ τὸν κόρακα, εἶπε ἡ Κάλλω ἡ ὄμορφη· καὶ στὰ δυὸ αὐτὰ πουλιὰ πρέπει ἡ ἀθανασία.

Δὲν ἔχασε καιρὸ ἡ Νεράϊδα, τὰ προσκάλεσε καὶ τὰ πότισε ἀπ' τ' ἀθάνατο νερό της. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν πεθαίνουν ποτέ τους τὰ δυὸ αὐτὰ πουλιά.

Ἀκοῦστε νὰ σᾶς πῶ γιὰ τὸν αἰτό: Γερνάει, γερνάει, λὲς καὶ θὰ πεθάνη. Ὡστόσο θάνατο δὲν ἔχει. Ἔρχεται σὲ μιὰ σπηλιὰ βράχου καὶ μένει ἐκεῖ μέσα ὥσπου νὰ μαδήσουν τὰ φτερά του. Οὔτε πούπουλο δὲν τοῦ μένει· ξαναγίνεται ἀφτέρωτο πουλάκι ὅπως εἶχε βγῆ ἀπ' τὸ αὐγὸ τῆς μάννας του.

Στὸ διάστημα αὐτὸ τῶν γηρατειῶν του τὸν θρέφει ἄλλος αἰτός. Τοῦ κουβαλάει κρέατα κι ἄλλα ὅ,τι βρίσκει κι αὐτὸς μὲ τὴν ἄνεσή του τὰ καταβροχθίζει. Ἔτσι σιγὰ σιγὰ βγάζει πάλι φτερά, καὶ τὰ φτερὰ αὐτὰ λίγο λίγο μεγαλώνουν.

Κι ὁ αἰτὸς ὕστερα ἀπὸ κάμποσον καιρὸ ξανανιώνει πιὰ καὶ ξανανιωμένος πετάει στὸν οὐρανὸ ὅπως καὶ πρίν. Εἶναι ἀθάνατος ὁ αἰτός· μόνο ἕνα βόλι μπορεῖ νὰ τοῦ πάρη τὴ ζωή, κι αὐτὸ ἂν τύχη.

Τὰ ἴδια καὶ μὲ τὸν κόρακα ἔκαμε ἡ Κάλλω. Δὲν τὸν πιάνουν γέρα· ἡ ζωή του εἶναι παντοτινά· γι' αὐτὸ λένε κορακοζώητους κείνους ποὺ ζοῦν πολλὰ χρόνια.

Ἡ Κάλλω εἶχε κι ἀδερφὸ γκαρδιακό, μὰ οὔτε στὸ νύχι δὲν τῆς ἔμοιαζε. Οὔτε χορὸ ἤξερε, οὔτε τὰ τραγούδια ἀγαποῦσε, οὔτε τὶς ὀμορφιὲς τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ζήλευε· ἦταν ἕνας ἄνθρωπος, ὅπως κι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, τὰ ἀνθρωπάκια.

Ἀπ' αὐτὴν τὴν αἰτία δὲν τὸν εἶχε στὴν καρδιά της ἡ Κάλλω· δὲν εἶχε μ' αὐτὸν καμμιὰ σχέση· μιὰ καλημέρα κι αὐτὴ ξερή, τίποτε παραπάνω.

Ὡστόσο κεῖνος εἶχε τὸν πόθο νὰ γίνη ἀθάνατος.

—Δὸς καὶ σὲ μένα, ἀδερφή μου, μιὰ γουλιὰ νερὸ ἀπὸ κεῖνο τὸ ἀθάνατο ποὺ ἔχεις, γιὰ νὰ μὴ μὲ βρῆ ὁ θάνατος! τῆς εἶπε μιὰ μέρα.

—Τὄχει καθένας μέσα του, ἀδερφέ, τ' ἀπάντησε γιὰ νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴν εἶναι ἀθάνατος. Δὲν ἄκουσες ποτέ σου, πῶς πρέπει νὰ τὄχη ἡ κούτρα σου γιὰ νά κατεβάζης ψεῖρες;

»Τί νὰ σοῦ κάμη τὸ δικό μου τ' ἀθάνατο νερό! Χαμένο θὰ πάη κι ἂν τὸ πιῆς!

Θύμωσε ὁ ἀδερφός της.

- Ἀρνιέσαι ἀπ' τὸν ἀδερφό σου, ὅ,τι δὲν ἀρνήθηκες σ' ἕνα παλιοσκυλλοκρέμμυδο! εἶπε. Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ μὴ μ' ἐκτιμᾶς οὔτε περισσότερο ἀπ' τὸν παλιοκόρακα! Τὴν καρδιά μου τὴν ἔκαψες, Κάλλω, μὲ τὴν ἄρνησή σου. Κι ὅπως ἔκαψες τὴ δική μου καρδιὰ νὰ καῆ καὶ ἡ δική σου!

Τὴν ἔπιασε ἡ κατάρα τὴν Κάλλω· τὸ εἶδε κι αὐτὴ πὼς στὸ γονικό της σπίτι δὲν ἔχει πιὰ καμμιὰ θέση. Πῶς μποροῦσε νὰ συζῆ μὲ τὸ χολιασμένον ἀδερφό της! Τί εὐτυχία θὰ εἶχε ἀπὸ τότε κι ὕστερα!

Τάφησε λοιπὸν τὸ σπίτι της κι ἔφυγε ἡ Κάλλω· πῆρε τὰ βουνὰ καὶ τὰ ὄρη· περπατοῦσε σὲ λαγκάδια καὶ ποταμιές.

Στὴν ἀρχὴ ἦταν εὐχαριστημένη μ' αὐτὴ τὴ ζωή, ὑστερώτερα ὅμως ἄρχισε νὰ γίνεται μελαγχολικιά. Μονάχη, μονάχη, ὅλο μονάχη πῶς νὰ ζήση! Δὲν εἶχε ποῦ νὰ πῆ, ποὺ λέει ὁ λόγος, τὸν πόνο της, ἂν καὶ αὐτὴ πόνους δὲν εἶχε.

Μιὰ μέρα ἐκεῖ στὰ ἐρημικὰ μέρη ποὺ περπατοῦσε συνάντησε κάμποσα κορίτσια. Εἶχαν βγῆ ἀπ' τὸ χωριὸ γιὰ νὰ μαζέψουν λουλούδια καὶ νὰ τραγουδήσουν.

Ἡ Νεράϊδα τὰ ζύγωσε· ἔλαμπε ἀπὸ ὀμορφιὰ καὶ χάρη. Μίλησε στὰ κορίτσια καὶ τοὺς εἶπε λόγια τρυφερά, λόγια ἁγνά. Τὰ μάγεψε τόσο ποὺ στὸ σπίτι τους δὲν εἶχαν πιὰ ὄρεξη νὰ γυρίσουν.

Ἀκολούθησαν τὴν Κάλλω.

Κι αὐτὴ τότε ποὺ ἔνιωσε τὸν ἑαυτό της τόσο κοντὰ στὰ κορίτσια, ἔβγαλε τὸ μπουκαλάκι καὶ τοὺς ἔδωσε ἀπ' τ' ἀθάνατο νερὸ κι ἔπιαν.

Ἔγιναν καὶ κεῖνα ἀθάνατα, ὅπως αὐτή.

Ἔγιναν Νεράϊδες καὶ τὴ συντρόφεψαν γιὰ πάντα τὴν Κάλλω.

Καὶ σήμερα ἀκόμα δὲν πέθαναν οἱ Νεράϊδες· περπατοῦν στὰ ἑλληνικὰ βουνὰ καὶ δάσα καὶ ποτάμια. Ἀκοῦνε τὰ τραγούδια τους, τὰ μουσικά τους ὄργανα καὶ τὰ γέλια τους ὅσοι δὲν ἔχασαν τὴν πίστη στὴν παράδοση.

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Π. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ
ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΑΘΗΝΑ, 1934
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ
ΔΡΧ. 20

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ Β. Κρέντη)

1

Ἀπόψε τί μ' ἐπόνεσεν ἡ μαυρη—ν—ἡ καρδιά μου
κι' ἐξύπνησα κι ἐρώταα την, πάλι ξαναρωτῶ την
—Καρδιά μου, τί ἔχεις καὶ πονεῖς καὶ βαριαναστενάζεις
ἐσὺ βερέμι δὲ βαστᾶς, βουνὸ δὲν ἀνεβαίνεις.
—Κάλιο ν' ἀνέβαινα βουνό, βολύμι φορτωμένη,
παρὰ τὸ θάμα ποῦδα 'γὼ ἐψὲς ἀργὰ τὸ βράδι.
Δυὸ ἀδέρφια σέρνει ὁ ποταμὸς μὲ τὸ φιλὶ πλεγμένα
κι' ἕνας τὸν ἄλλον ἔλεγε, κι' ἕνας τὸν ἄλλον λέγει:
—Βάστα, ἀδερφέ μου, βάστα με νὰ μὴν 'ποχωριστοῦμε.
Ἀνίσως καὶ χωρίσουμε δὲ ματασμίγουμε ἄλλο.

2

Κάτω στὰ μαρμαράλωνα, στὰ Βλάχικα κονάκια,
Κάνουν οἱ βλάχοι μιὰ χαρά, παντρεύουνε τὴ Λάμπρω.
Τὴν παίρνει ἕνα κλεφτόπουλο κι ἕνας καλός λεβέντης.
Κι' ἀπάν' τὰ στεφανώματα οἱ βλάχοι μετανοιώνουν.
—Τὴ Λάμπρω δὲν τὴ δίνουμε σ' αὐτὸν τὸν παληοκλέφτη.
—Ἐσεῖς δὲ μοῦ τὴ δίνετε κι ἐγὼ δὲν τὴν ἀφήνω!
Σὰν τὸ σαΐνι πήδησε, στὰ νύχια του τὴν πῆρε.
Τὴν πῆρε καὶ τὴν πάγαινε κατακαμπὶς στὸν κάμπο.
Ἀπόστασε καὶ λούρωσε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πάγει.
Θυμᾶται τ' ἀδερφάκια της καὶ λιώνει σὰν τ' ἀσῆμι.
θυμᾶται τὴ μαννούλα της καὶ λιώνει σὰν τ' ἀλάτι.
Θυμᾶται τὸν πατέρα της καὶ λιώνει σὰν τὸ χιόνι.
—Τὸ χιόνι λιώνει ἀπ' τὴ φωτιὰ κι ἐγὼ λιώνω ἀπ' τὸν πόνο
τ' ἀλάτι λιώνει ἀπ' τὴ βροχὴ κι ἐγὼ λιώνω ἀπ' τὸν πόνο.

3

Στῆς Ἀλεξάντρας τὸ βουνὸ κάνας δὲν 'ανεβαίνει...
Μοὐδὲ πουλί, μοὐδ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἄγριο χελιδόνι...,
Κόρη ξανθὴν ἀνέβαινε πλέκοντας τὸ γαϊτάνι,
λυγώντας καὶ διαβαίνοντας καὶ ψιλοτραγουδώντας...
Κι ὁ χρυσικὸς ἀγνάντευεν ἀπὸ τὴ χρυσική του...
—Τί νὰ σοῦ στείλω, κόρη μου; Τρία σκολιὰ λινάρι
νὰ φκιάσης δυὸ πουκάμισα, τρία καλὰ μαντήλια...
—Τί νὰ σοῦ στείλω, χρυσικέ; Τρία κλωνάκια ἀσῆμι,
νὰ φκιάσης γκόλφι καὶ σταυρό, σταυρὸ καὶ δαχτυλίδι
Τί δαχτυλίδι νἄναι ἐκειό! Σαράντα πέτρες νἄχει,
νἄχει τὴ λάμψη τοῦ ἡλιοῦ καὶ ἀχτίδα ἀπὸ φεγγάρι...

4

Τὸ μάθατε τί γίνηκε στοὺς Σάλλους ἀπὸ κάτου;
Πέρασε κάποιος γέροντας, σαράντα χρόνους κλέφτης
καὶ πάει στὴ βρύση γιὰ νερό, ποὺ πλέναν οἱ γυναῖκες...
—Καλημέρα, γυναῖκες μου!... —Καλῶς τὸ γέρο, ποὔρθε!..
—Γυναῖκες, ποιά σας μὲ τιμάει ἄντρα της νὰ μὲ πάρει;
—Ὅποια διαλέξεις, γέρο μου, ἐκείνη θὰ σὲ πάρει.
—Βάλτε τὴ Λένη πιὸ μπροστά, βάλτε τὴν κυρὰ Λένη.
Σὰν πῆραν τὸν κατήφορο στὴν ἄκρη ἀπὸ τὴ βρύση
ἡ Λένη κοντοστάθηκε γιὰ νὰ χασομερήσει.
—Περπάτα, Λένη μ', γρήγορα, περπάτα, κυρὰ Λένη!...
Μὴ σὲ βαραίνουν τὰ σκουτιά, καὶ τὸ βαρὺ τἀσῆμι;
—Δὲ μὲ βαραίνουν τὰ σκουτιὰ καὶ τὸ βαρὺ τἀσῆμι...
Μ' ἔφαγε ὁ πόνος τοῦ παιδιοῦ κι ὁ χωρισμὸς τοῦ ἀντρός μου
—Βρυσούλα μ', βύζαξ' τὸ παιδί, βρύση μου, φύλαξέ το!...
—Δὲν εἶμαι μάννα νὰ ποιῶ, παιδιὰ γιὰ νὰ φυλάξω...
Εἶμαι βρυσούλα μὲ νερὸ νὰ πλένουν τὰ κορίτσια...

5

Ὁ Γιάννης φίδι σκότωσε στὸν Παλιουριᾶ τὴ ρίζα...
Κι ὅλα τὰ φίδια τὄμαθαν, συμβούλιο ἔχουν κάνει,
τὸ Γιάννο νὰ φονέψουνε κι αὐτῖνο τὸ θηριό.
Φκιάνουν τὸν ὄφιον ἄλογο καὶ τὸν ἀστρίτη σέλλα
καὶ τὴν ὀχιὰ τὴν πλουμπιστὴ τὴν κάνουνε μπαλντούμι
καὶ τὴ σαΐττοῦρα τὴ λειανὴ τὴν κάνουνε κουσκούνι...
Σαπίτης καβαλλίκεψε καὶ στὸ παζάρι βγαίνει...
Κι ὁ Γιάννος τοὺς ἀγνάντευεν ἀπὸ τὸ παραθύρι,
βγαίνει καὶ τοὺς καρτέρησε σ' ἕνα στενὸ σοκάκι.
Βγάζει τὸ κοφτερὸ σπαθὶ καὶ πάλεψε μιὰ μέρα...
Τὸν ὄφιο πρῶτα βάρεσε καὶ τὸ σαπίτ' λειανίζει
καὶ τὴν ὀχιὰ τὴν πλουμπιστὴ τὴν ἔκανε κομμάτια...

6

—Κυρά μου, τόνε γυιόκα σου τὸν κοκκινοκρασᾶτο
πέντε μικρές τὸν ἀγαποῦν καὶ δεκοχτὼ μεγάλες.
Καὶ μιὰ τῆς ἄλλης ἔλεγαν καὶ μιὰ τῆς ἄλλης λέγαν:
«Ἄς εἶναι! κι' ἄς τοῦ πάρουμε κουμπὶ καὶ δαχτυλίδι,
τὸ δαχτυλίδι νὰ φορεῖ καὶ τὸ κουμπὶ νὰ παίζει,
νὰ παίζει καὶ νὰ περπατεῖ στοῦ δράκου τὰ λιβάδια...»
Κι ὁ δράκος τὸν ἀγνάντευε ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα.
—Καλέ μου, τ' εἶναι πὄχασες, καλέ μου, τί χαλεύεις;
—Ἔχασα τὸ δοξάρι μου καὶ τὸ πολεμικό μου...
Κι ἄν τὄβρει νιὸς νὰ τὸ χαρεῖ κι' ἂν τὄβρει παλληκάρι...
Κι ἂν τὄβρει κάνας γέροντας, γοργὰ νὰ μοῦ τὸ στείλει.
Κι ἂν τὄβρει ἡ κόρη ποὺ ἀγαπῶ, γυναῖκα νὰ τὴν πάρω!...

ΠΩΛ ΚΛΩΝΤΕΛ

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

(Ὁμιλία ποὺ ἔδωσε ὁ ποιητὴς στὸ Τόκιο τῆς Ἰαπωνίας ὅταν ἦταν ἐκεῖ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας)

ΚΟΠΟΣ τῆς φιλολογίας εἶναι νὰ μᾶς μάθει νὰ διαβάζουμε. Ἀπὸ τὴ δουλιὰ τοῦ μαθητῆ, ποὺ ἑνώνει μὲ κόπο τὸ ὑποκείμενο, τὸ ρῆμα καὶ τὸ ἀντικείμενο, γιὰ νὰ σχηματίσει μ' αὐτὰ μιὰ φράση, ἴσαμε τὴ δουλιὰ τοῦ μεγάλου ποιητῆ ποὺ γυρεύει στὶς τέσσερες ἄκρες τοῦ κόσμου εἰκόνες καὶ σχήματα, γιὰ νὰ συνθέσει μ' αὐτὰ μιὰ ἐξαίσια μελωδία, ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέα εἶναι ὁ ἴδιος: ν' ἀποκαταστήσει μιὰ τάξη, νὰ περιβάλει τὴ ζωικὴ αἴσθηση μ' ἕνα βλέμμα ρυθμιστικό, κυριαρχικό, δημιουργικό· νὰ μᾶς ἐπιτρέψει ν' ἀποσπάσουμε ἀπὸ κάθε πρᾶμα τὴ σημασία του, τὴν εἰκόνα του, ποὺ ἔχει ξεφύγει στὸ ἑξῆς ἀπ' τὴν ἀλλοίωση, τὴ λέξη ποὺ μᾶς δίνει τὸ νόημα, καὶ νὰ δοκιμάσουμε τὴν ἐνέργεια αὐτῆς τῆς φορητῆς καὶ προκλητικῆς εἰκόνας ἀπάνου σὲ κάθε ἄλλη λέξη ἀπὸ κεῖνες ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ἀπέραντο λεξιλόγιό μας. Αὐτὰ ποὺ μᾶς μαθαίνουν νὰ διαβάζουμε, εἶναι τὰ βιβλία. Κι ἂν τὰ γαλλικὰ βιβλία βρῆκαν σ' ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου παρόμοια ὑποδοχή, τόση προτίμηση ἀπὸ τὰ γραψίματα τῶν ἄλλων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, ἂν ἐζητήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἡλικιῶν, ὅλων τῶν τάξεων καὶ ὅλων τῶν καιρῶν, πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς αὐτὸ δὲν τὸ χρωστάνε μοναχὰ στὸ τάλαντο τῶν συγγραφέων τους, στὴ χάρη, στὴν ποικιλία καὶ στὸ ἐνδιαφέρον τῶν θεμάτων ποὺ συζητοῦν καὶ τῶν πινάκων ποὺ ἐκθέτουν, παρὰ καὶ σ' ἕνα γενικὸ προτέρημα· κι αὐτὸ τὸ προτέρημα εἶναι πὼς τὰ γαλλικὰ βιβλία, περισσότερο ἀπὸ τ' ἄλλα, δίνουνε τροφὴ στὸ πνεῦμα, παρέχουν στὸν ἀναγνώστη τους ὄχι μονάχα ἕνα θέαμα παρὰ μιὰ μέθοδο, τοὺς μαθαίνουνε τὴν τάξη, κάνοντάς τους ἕνα μὲ ὅτι, γιὰ μιὰ στιγμή, ἔζησε στὴ φαντασία, στὴ σκέψη καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέα.

Αὐτὴ τὴν τάση ποὺ ἔχει τὸ γαλλικὸ πνεῦμα νὰ ἀγκαλιάζει παντοῦ τὸ γενικό, ν' ἀνατρέχει σὲ μιὰ αἰτία ἢ μιὰ ἀρχή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ρυθμίζουνται, ὅλες οἱ ἐντυπώσεις, τὴ χρωστάμε πιθανώτατα ὄχι τόσο στὴν κλασικὴ μας, σύμφωνα, μὲ τὰ πρότυπα τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ρώμης, διάπλαση, ὅσο στὴ γεωγραφικὴ μας θέση. Ἡ Γαλλία συνενώνει ἀπάνου στὰ χώματά της δείγματα ὅλων τῶν κλιμάτων, καὶ ἡ ἱστορία της, ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς τοὺς τόσο διαφορετικοὺς ποὺ τὴν περιτριγυρίζουν, καὶ στὶς ἐνάντιες δυνάμεις ποὺ τὴ σέρνουν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὴν ἔχει ἀναγκάσει νὰ μελετήσει καὶ νὰ ἐπινοήσει, καθὼς θάλεγε ἕνας δραματουργός, ὅλες τὶς ὑποθέσεις, ὅλους τοὺς πολιτικούς, ἐκκλησιαστικοὺς ἢ στρατιωτικοὺς συνδυασμοὺς ποὺ θὰ μπορούσανε νὰ προστατέψουν τὴν πατρικὴ κληρονομιά της. Ἡ Γαλλία δὲν εἶταν τὸ ἐργαλεῖο κι ὁ δοῦλος σὲ κατάσταση ποὺ βρέθηκε, σ' ἕνα πεπρωμένο χαραγμένο ἀπὸ πρωτήτερα, ἀλλὰ εἶχε κάθε τόσο νὰ προσαρμοστεῖ μὲ τὶς τροποποιήσεις ἑνὸς ἐνεργοῦ πολιτισμοῦ, ὅπου ὁ ρόλος αὐτηνῆς εἶταν νὰ φέρνει πάντα τὴν ἁρμονία καὶ τὴν ἰσορροπία.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι ὁλωσδιόλου ἀληθινὴ ἡ παρατήρηση πὼς ὁ Γάλλος εἶναι βαθιὰ ἀτομιστὴς καὶ δὲν ὑπομένει καμμιὰ ἐξουσία, ἂν δὲν ἔχει συνάψει μαζί της ἕνα εἶδος συνθηκούλα, ρητὴ ἢ σιωπηλή, ἀλλὰ ποὺ νὰ μπορεῖ πάντα ν' ἀναθεωρηθεῖ. Ἡ γαλλικὴ Ἐπανάσταση δὲν εἶταν καθόλου δημοκρατικὴ κίνηση, εἶταν ἡ νόμιμη ἀποδοχὴ τῶν προνομίων τῆς ἀριστοκρατίας ἀπὸ μέρος τοῦ λαοῦ. Κάθε Γάλλος, κληρονόμος πολυάριθμων καὶ δίχως συνοχὴ φυλῶν ποὺ ἀπορροφήθηκαν μέσα στὴν ἐθνική μας ἑνότητα, ἔχει ἱδρύσει μὲ μόνο τὸν ἑαυτό του μιὰ μικρὴ μοναρχία ποὺ βρίσκεται σ' ἀδιάκοπην ἐξάρτηση, διπλωματικὴ καὶ δικαστική, ἀπὸ τὶς γειτονικές της μοναρχίες, κάτου ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἑνὸς εἴδους σκόρπιου, ἀλλὰ πανίσχυρου δικαστηρίου, ποὺ ὀνομάζεται Κοινὴ Γνώμη καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ διαπιστώσει κανεὶς τὴν ὕπαρξή του ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Πρώτων Καπετιδῶν καὶ τοῦ Ἑκατονταετοῦς Πολέμου. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενο ἂν αὐτὴ ἡ διπλὴ θέση τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Γάλλου πολίτη ἐπηρέασε τὴ φιλολογία μας, ἀνάγκασε κάθε μυαλὸ νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὴ θεωρία, νὰ βγάλει ἀρχὲς ἀρκετὰ γενικὲς γιὰ νὰ δώσει λύση σὲ προβλήματα ἐξαιρετικὰ πολύπλοκα. Ἡ φιλολογία σ' ἐμᾶς δὲν εἶταν ἡ διασκέδαση τῶν ἐκλεχτῶν, εἶταν ἡ ἀνάγκη ἑνὸς ὁλόκληρου λαοῦ, μιὰ συζήτηση ἀνοιγμένη ὁλοένα μπροστὰ σ' ὅλους κι ἐνάντια σ' ὅλους, παρόμοια μ' ἐκεῖνες ποὺ γυρεύουν οἱ διάφορες ἐπιστημονικὲς σχολές.

***

Αὐτὲς οἱ σκέψεις ἑρμηνεύουν τὸ σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἠθικὸ καὶ διανοητικὸ χαρακτῆρα ποὺ εἶχαν τὰ πνευματικά μας ἔργα στὴν πρώτη περίοδο τῆς ἐξέλιξής των, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰώνα ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου. Ὁ Γάλλος συγγραφεὺς ἐνδιαφερόταν πολὺ περισσότερο νὰ ἐξηγήσει, παρὰ νὰ ζωγραφίσει· καὶ ἡ πρώτη ἀνάγκη γιὰ τὸ Γάλλο, πεσμένου σὲ μιὰ κοινωνία πολύπλοκη καὶ ποὺ οἱ περιστάσεις τὴν ἔσπρωχναν σὲ μιὰ σειρὰ πράξεις ἐξαιρετικὰ πλούσιες καὶ λεπτές, εἶταν νὰ δεῖ καθαρὰ μέσα του. Ἡ παρατήρηση αὐτὴ εἶχε πάντα πραχτικὸ σκοπό, καὶ θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς πώς, δυὸ ὁλόκληρους αἰῶνες, ἡ φιλολογία μας ἐργαζόταν μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ θεμελιώσει τὴ μεγάλη θεωρία τῆς πράξης. Οἱ συγγραφεῖς αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις.

Οἱ πρῶτοι, ἀπὸ τὸ Μονταίνι ὡς τὸ Ζουμπὲρ (σημ. μετ. λόγιος, 1854 — 1824), (σ. μ. φιλόσοφος, 1766—1824)

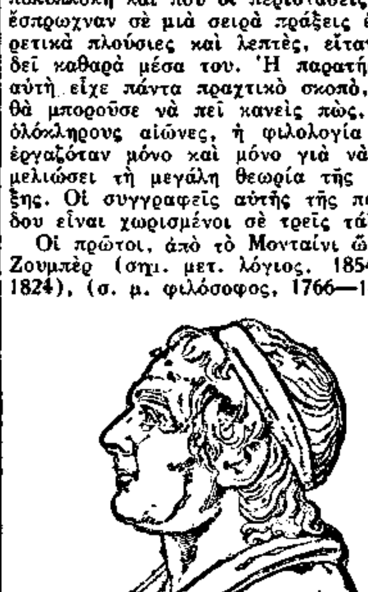

Ρουσσώ

καὶ ὡς τὸ Μαὶν ντὲ Μπιράν, ἀπὸ τὸ Μπουρνταλοὺ (σ. μ. ὁ περίφημος ἱεροκήρυκας, 1632—1704), ἴσαμε τὸ Ζοζὲφ ντὲ Μαίτρ (σ. μ. συγγραφέας, φιλόσοφος καὶ διπλωμάτης, 1753—1821), περνώντας ἀπὸ τὸ Λὰ Μπρυγὲρ κι ἀπὸ τὸ Βωβεναργκ (σ. μ. φιλόσοφος καὶ συγγραφέας 1715—1747), σὲ μιὰ σειρὰ ὅπου λάμπουν ὀνόματα μὲ περήφανους τίτλους, σὰν τοῦ Πασκάλ, τοῦ Μοντεσκιέ, τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ζὰν Ζὰκ Ρουσσώ, — αὐτοὶ ἔκριναν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κοινωνία ἐξωτερικά: ὑπάρχει κάποιος ποὺ μιλάει σ' ἕν' ἀόρατο ἀκροατήριο καὶ ποὺ ἐκθέτει ἰδέες μὲ ἀποδειχτικὴ σειρὰ καὶ τὶς ὑποστηρίζει μὲ παραδείγματα καὶ μ' ἐπικλήσεις στὴν προσοχή μας καὶ στὴ συγκατάθεσή μας. Οἱ δεύτεροι τράβηξαν, ἂν μπορῶ νὰ ἐκφραστῶ ἔτσι, ἀπὸ τὸ δρόμο τῶν παραβολῶν, ἀναπαράστησαν τὴ σύγκρουση τῶν ἰδεῶν μας καὶ τῶν αἰσθημάτων μας χρησιμοποιῶντας πρόσωπα ποὺ τσακώνονται μπροστὰ στὰ μάτια μας, μέσα σὲ μιὰ ἐνέργεια πλαστή. Τέτοιος εἶναι ὁ ποιητὴς Λὰ Φονταίν, τέτοιοι κι οἱ πρῶτοι μυθιστοριογράφοι μας καὶ οἱ κλασσικοὶ δραματουργοί μας, ποὺ δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ σᾶς ἀναφέρω τὰ ὀνόματά τους. Τέλος, μιὰ τρίτη κατηγορία συγγραφέων, συγγενικὴ μὲ τοὺς παλιούς μας κατασκευαστὲς γνωμικῶν κι ἀποφθεγμάτων, μεταχειρίστηκε τὰ τεχνάσματα τῆς στιχουργίας γιὰ νὰ φωτίσει μερικὲς ἰδέες, γιὰ νὰ παρουσιάσει ὁρισμένα αἰσθήματα ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές τους, ἀπ' ὅλες των τὶς ἕδρες, γιὰ νὰ τοὺς δώσει μορφὴ πειραχτική, ὁλοζώντανη, ἀντιθετική, ἔτσι πὺ νὰ χαραχτοῦνε βαθιὰ μέσα στὸ νοῦ. Αὐτὴ εἶταν ἡ καθεαυτοῦ περιοχὴ ἐκείνου ποὺ οἱ πρόγονοί μας ὀνόμαζαν καλοκάγαθη ποίηση.

Σ' αὐτὴν ἴσα ἴσα τὴν περίοδο, μὲ τὴν προσπάθεια τῶν γενεῶν ποὺ τὴ χρησιμοποίησαν γιὰ τὴν ἔκφραση τῶν πιὸ πολύπλοκων καὶ τῶν πιὸ λεπτῶν ἰδεῶν κι αἰσθημάτων τους, ἡ γαλλικὴ γλώσσα ἀπόχτησε τὰ τροσόντα ποὺ τὴν κάνουν σήμερα ἱκανὴ γιὰ παγκόσμια χρήση, καὶ εἰδικώτερα τὴν σαφήνεια. Γιὰ νὰ ἔχει ἕνα ἰδίωμα σαφήνεια, πρέπει πρῶτα πρῶτα τὰ ὑλικὰ ποὺ μεταχειρίζεται, δηλαδὴ οἱ λέξεις, νὰ ἔχουν ἕνα νόημα ρητὸ καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ καλύτερα, ἐπίσημα καὶ νόμιμα καθορισμένο. Χρειάζεται, κατὰ δεύτερο λόγο, ἡ φράση νὰ εἶναι κατασκευασμένη σὲ τρόπο ποὺ ν' ἀποβλέπει στὴν τάξη καὶ στὴν ἱεραρχία τῶν ἰδεῶν, ἔτσι ποὺ ἡ κύρια πρόταση νὰ μὴν καταπνίγεται ἀπὸ τὶς δευτερεύουσες, καὶ οἱ ἀρθρώσεις ἐξάλλου τῆς γλώσσας νὰ εἶναι ἀρκετὰ εὔκαμπτες καὶ λεπτές, ἡ κλίμακα τῶν χρόνων νὰ εἶναι ἀρκετὰ πλούσια γιὰ ν' ἀνταποκρίνεται στὴν ἄκρα ποι-

Μπαλζάκ

κιλία τῶν σχέσεων ποὺ συνδέουν τὴ μητέρα ἰδέα μὲ τὶς δευτερώτερες ἰδέες, ποὺ τὴ βοηθᾶνε στ' ὁλοκληρωτικό της ἄνθισμα. Τέλος πρέπει, μέσα στὴ φράση, τὸ διανοητικὸ καὶ πνευματικὸ στοιχεῖο νὰ μὴ βρίσκει ἐμπόδια σ' ἕνα ὑλικὸ ἀκατάλληλο καὶ κακοφτειαγμένο· ὁ ἦχος νὰ μὴν ἐνοχλεῖ τὴν αἴσθηση, ἡ ἰδέα νὰ μὴν ἔρχεται σ' ἀντίθεση μὲ τὴ ζωή, δυσκολεύοντας τ' αὐτὶ ἢ τὴν ἀναπνοὴ τοῦ ἀναγνώστη.

***

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰώνα ἡ φιλολογία μας σημείωσε μιὰ ἐπανάσταση. Ἡ γλώσσα ποὺ, τὸ ξαναλέω, γιὰ ν' ἀνταποκριθεῖ στὶς ἀνάγκες ὄχι μιᾶς ὁμάδας συγγραφέων, ἀλλὰ ἑνὸς ὁλόκληρου λαοῦ ποὺ ἔπειτ' ἀπὸ τόσες γενιὲς ἀποφάσισε νὰ πάρει στὸ χέρι του τὴν πέννα, εἶχε φτάσει σ' ἕναν σημαντικὸ βαθμὸ καλλιέργειας καὶ ποὺ ἄρχιζε μὲ κάποιους συγγραφεῖς τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰώνα νὰ δίνει σημεῖα παρακμῆς, μπόρεσε ν' ἀνανεωθεῖ γιὰ ὁλωσδιόλου ἀλλιώτικη χρήση. Βέβαια, ἡ παλιὰ ἀρετὴ τῆς φιλολογίας μας, αὐτὴν ποὺ θὰ ὀνομάσω τώρα ἐπεξηγηματική, δὲν ἔπαψε νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ παράγει ἔργα, καὶ μάλιστα ἀριστουργηματικά. Μοῦ ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω τὸν «Ἀδόλφο» (σ. μ. μυθιστόρημα τοῦ Γάλλου συγγραφέα καὶ πολιτικοῦ Κονστὰν ντὲ Ρεμπὲκ 1767—1830) καὶ τὸ «Δομίνικο» (σ. μ. ἔργο τοῦ Εὐγενίου Φρομαντέν, ζωγράφου καὶ συγγραφέα 1820—1876), τὰ ὀνόματα τοῦ Τοκεβὶλ καὶ τοῦ Ταίν, τὰ μυθιστορήματα τοῦ Πὼλ Μπουρζὲ καὶ τὸ τόσο ἀξιόλογο ἔργο ἑνὸς νεώτερου συγγραφέα ποὺ χωρὶς ἀμφιβολία σᾶς εἶναι γνωστός, τοῦ Μαρσὲλ Προύστ. Ἀλλὰ νέες ἀνάγκες παρουσιάστηκαν τώρα. Ὁ 19ος αἰώνας εἶταν προπαντὸς ὁ αἰώνας τῶν ἀνακαλύψεων, κι ἐκεῖνο ποὺ ἀνακάλυψε, πέρ' ἀπὸ τὰ στενὰ σύνορα τ' ἀλλοτινά, εἶταν ὁ κόσμος, καὶ μάλιστα πολλοὶ κόσμοι, ὅπως τῆς γεωγραφίας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἱστορίας. Τὸ νέο πνεῦμα ἔπρεπε νὰ βυθιστεῖ μέσα σ' αὐτὴ τὴ μάζα τῶν γεγονότων, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν μαρτυριῶν. Ὁ ποιητὴς ἢ ὁ μυθιστοριογράφος δὲν εἶταν ὑποχρεωμένοι ὅπως ὁ σοφὸς νὰ σχηματίσουν μιὰ ἁλυσίδα ἀπὸ αἴτια κι ἀποτελέσματα, παρὰ ἔπρεπε νὰ ὑποκαταστήσει τεχνητὰ ἕναν ἄμορφον ὄγκο μὲ μιὰ σχετικὴ ζωγραφιά, κλεισμένη μέσα σ' ἕνα πλαίσιο προσδιορισμένο καὶ κύρια χαρακτηριστικὰ ποὺ τὸ σύνολό τους ἀποτελεῖ μιὰ σύνθεση. Ἡ ἀτέλιωτη αὐτὴ καταγραφὴ τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἱστορίας στάθηκε ἴ-

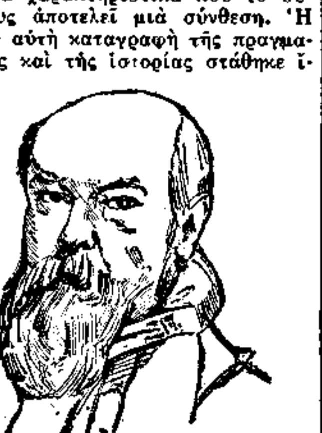

Βερλαίν

σαμε τώρα τελευταῖα, μὲ τὶς φροντίδες τῶν ρομαντικῶν, τῶν παρνασσιακῶν καὶ τῶν ρεαλιστῶν μας, ἡ κυριώτερη προσπάθεια τοῦ αἰώνα ποὺ μᾶς πέρασε. Ἀπὸ τὶς κάπως βιαστικὲς τοιχογραφίες τῶν πρώτων ἱστορικῶν καὶ μυθιστοριογράφων μας ὡς τὰ ψιλοδουλεμένα ἐγκόλπια τῶν σονετογράφων μας, σιγὰ σιγὰ οἱ πινακοθῆκες τῆς φαντασίας μας ἐγέμισαν. Ὅλα τὰ θεάματα καταγράφτηκαν, ταχτοποιήθηκαν, προσαρμόστηκαν στὶς ἀπαιτήσεις τῆς μνήμης μας. Ἡ γαλλικὴ γλώσσα, μὲ τὰ ἴδια προτερήματα ποὺ σημείωσα παραπάνω, ὕστερ' ἀπὸ μερικὲς ἀβέβαιες δοκιμές, χάρη στὴν ἀναγλυφικότητα καὶ τὴν ἐκφραστικότητα τῶν λέξεών της καθὼς καὶ τὴν εὐλύγιστη σύνταξή της, βρέθηκε τὸ ἴδιο κατάλληλη γιὰ τὴ δημιουργία εἰκόνων ὅσο εἶταν πρὶν γιὰ τὴν ἔκθεση τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν.

Δὲν ἔχω τὴν ἀπαίτηση πὼς μπόρεσα μέσα σ' αὐτὰ τὰ λίγα λεφτὰ νὰ σᾶς σχεδιάσω ἕναν ὁλοκληρωμένο πίνακα τῆς φιλολογίας μας. μονάχα θέλησα νὰ σᾶς κάμω νὰ αἰσθανθῆτε τὸ κοινὸ πνεῦμα ποὺ μὲς ἀπ' ὅλες τὶς ποικιλίες τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν σχολῶν δὲν ἔπαψε νὰ ἐμψυχώνει αὐτὸ τὸ πελώριο σῶμα· εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἔρευνας, τῆς ἐνέργειας καὶ μπορῶ νὰ πῶ τῆς κυριαρχίας, ἡ ἀνάγκη νὰ κυριέψεις τὸ ἀντικείμενο, νὰ τὸ καταλάβεις καὶ νὰ κάμεις νὰ τὸ καταλάβουν, νὰ ὑποτάξεις τὰ πάντα στὸ πνεῦμα. Ὡρισμένοι δειλοὶ ἀναγνῶστες, ὕστερ' ἀπ' τὶς λίγο πολὺ περιορισμένες περιοδεῖες τους μεσ' ἀπ' τὰ βιβλία μας, γυρίζουν μὲ μιὰ ἐντύπωση σκεπτικισμοῦ καὶ ἀπογοήτεψης. Δὲ μποροῦσε νὰ γίνει τίποτε πιὸ ἄδικο ἀπ' αὐτό. Βέβαια ὁ Γάλλος συγγραφέας δὲ φυλάγεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια· τὸ νομίζει ἐπαγγελματικό του χρέος νὰ πάει ὡς τὴν ἄκρη τοῦ σχεδίου ποὺ ἑτοιμάζει ἢ τοῦ θέματος ποὺ ὑποστηρίζει. Ἀλλὰ ἡ γαλλικὴ φιλολογία θἆταν ἀνύπαρχτη, ἂν δὲν ἐβασιζόταν στὴν ἀρχὴ πὼς τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα ἐξουσιάζει τὴν ὕλη, καὶ πὼς αὐτὴ ἡ γῆ μᾶς ἔχει δοθεῖ ὄχι μονάχα γιὰ τὴν ἐξάσκηση τῆς ζωϊκῆς εὐαισθησίας μας, παρὰ καὶ γιὰ τὴν τάξη ποὺ ἡ νοημοσύνη μας ἔχει ἀποστολή της νὰ βρεῖ. Τὸ πνεῦμα ποὺ ἐκφράζει ἡ φιλολογία μας εἶναι πνεῦμα χαρᾶς, κι αὐτὴ ἡ χαρὰ εἶναι ἡ ὑψηλότερη ποὺ μπορεῖ νὰ κλείσει μέσα της μιὰ ἀνθρώπινη καρδιά. εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ καταλαβαίνει πὼς ὁ κόσμος εἶναι δικός του, γιατὶ ὁ κόσμος ἔχει νόημα.

Μεταφρ. Γ. Κ.

ΤΑ 100 ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ "ΠΑΝ ΤΑΝΤΕΖ„

Πρὶν ἀπὸ λίγες βδομάδες γιορτάστηκαν στὸ Παρίσι, στὸ «Κολλέγιο τῆς Γαλλίας», καθὼς καὶ στὴν Πολωνικὴ Βιβλιοθήκη, τὰ 100 χρόνια ἀ-

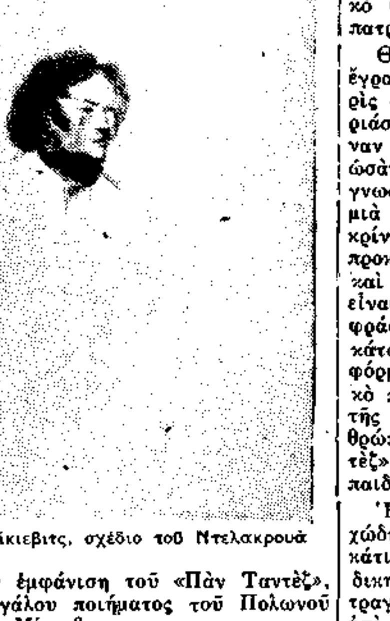

Ὁ Μίκιεβιτς, σχέδιο τοῦ Ντελακρουά

πὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ «Πὰν Ταντὲζ», τοῦ μεγάλου ποιήματος τοῦ Πολωνοῦ Ἄνταμ Μίκιεβιτς.

Γιὰ τοὺς Πολωνοὺς αὐτὸ ἦταν σὰν μιὰ ἐθνικὴ γιορτὴ γιατὶ ὁ Μίκιεβιτς ἔχει κλείσει μέσα στοὺς στίχους του ὁλόκληρη τὴν ψυχὴ τῆς πατρίδος του, τὴν ὁποίαν ἀγάπησε μὲ πάθος. Γιὰ τοὺς Γάλλους ἐπίσης ἡ γιορτὴ ἐσήμαινε πολὺ γιατὶ ὁ Πολωνὸς ποιητὴς πέρασε ἕνα σημαντικό, χρονικὰ καὶ οὐσιαστικά, μέρος τῆς ζωῆς του στὸ Παρίσι. Ἄλλωστε τὸ «Πὰν Ταντὲζ» γράφηκε καὶ δημοσιεύθηκε στὴ γαλλικὴ πρωτεύουσα.

Τὸ ποίημα αὐτὸ δὲν περιγράφει παρὰ ἕνα μόνο χωριό, καὶ δὲν μᾶς δείχνει παρὰ δυὸ οἰκογένειες σὲ μιὰ ὡρισμένη ἱστορικὴ στιγμή, ἀλλὰ χάρις στὴ μεγαλοφυία τοῦ Μίκιεβιτς τὸ ἔργο ἐμποτίζεται ἀπὸ τὴν ποίηση τῶν ἁπλῶν λόγων καὶ τῶν σκηνῶν τῶν πιὸ ρεαλιστικῶν. Τὸ «Πὰν Ταντὲζ» εἶναι ἕνα ἀριστούργημα ρεαλισμοῦ, καὶ συγχρόνως γιὰ τοὺς Πολωνοὺς ἕνα συμβολικὸ βιβλίο, τὸ ποιητικὸ σύμβολο τῆς πατρίδος των.

Θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι ὁ Μίκιεβιτς ἔγραψε τοὺς 10.000 αὐτοὺς στίχους χωρὶς σχεδὸν νὰ σκεφθῆ, χωρὶς νὰ λογαριάση τὴν σπουδαιότητα ποὺ θἄπαιρναν ἀργότερα. Ἔγραψε τὸ βιβλίο του ὡσὰν ἁπλὸ λαϊκὸ τραγούδι. Ἡ ἀνάγνωσή του εἶναι γιὰ τοὺς Πολωνοὺς μιὰ εὐχαρίστηση ποὺ μπορεῖ νὰ τὴ συγκρίνη κανεὶς μὲ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ προκαλοῦν στοὺς Γάλλους ὁ Ρακίνας καὶ ὁ Μονταίνι συγχρόνως. Ὁ Ρακίνας εἶναι ὁμοιοκαταληξία καὶ ρυθμὸς τῆς φράσεως, εἶναι τὸ πάθος ποὺ δονεῖται κάτω ἀπὸ τὴν κλασσικὴ τελειότητα τῆς φόρμας, εἶναι τέλος τὸ ἰδιότυπο ἐθνικὸ πνεῦμα. Ὁ Μονταίνι εἶναι ἡ δίψα τῆς ἐρεύνης, ἡ πεῖρα γιὰ κάθε τι ἀνθρώπινο. Χάρις σ' αὐτὸ τὸ «Πὰν Ταντὲζ» γίνεται μιὰ πραγματικὴ ἐγκυκλοπαιδεία σκέψεων καὶ αἰσθημάτων.

Ἡ ζωὴ τοῦ Μίκιεβιτς ἦταν ταραχώδης καὶ γεμάτη περιπέτειες... Καὶ κάτι περισσότερο ἀκόμα: μιὰ θυελλώδικη καὶ παθητικὴ τραγωδία, ἡ ὑπέροχη τραγωδία ἑνὸς ποιητοῦ ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ τὴ ντροπὴ τῆς σκλαβιᾶς τοῦ ἔθνους του, καὶ θὰ ἤθελε ν' ἀποτινάξη τὸν ζυγὸν αὐτόν. Ἀλλὰ ἐπίσης εἶναι τὸ μεγαλειῶδες δρᾶμα τῆς ὑπέρτατης τελειότητος ἑνὸς πνεύματος ποὺ ἔχει ἤδη ἐκφράσει τὸν ἑαυτό του ὁριστικῶς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίση στὸ ἑξῆς τὶς χαρὲς τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς προσπάθειας.

Ὁ Μίκιεβιτς ὑπῆρξε ἕνας ποιητὴς γεμάτος μέτρο καὶ φῶς, ποιητὴς ἐπικὸς ποὺ ἔφθανε ὅμως ἕως τὴν ἔννοια τοῦ τραγικοῦ καὶ ὡς τοῦ κωμικοῦ τὸ πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα εἶναι ποιητὴς ἐθνικός.

ΕΝΑΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΣΤΕΦΕΝ ΣΠΕΝΤΕΡ

Ἕνας νέος Ἄγγλος ποιητὴς πολὺ λίγο γνωστὸς ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὴν πατρίδα του εἶναι ὁ Στέφεν Σπέντερ. Ἡ ἀγγλικὴ κριτικὴ διαβλέπει σ' αὐτὸν τὴν καλλίτερη ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος... Τὸ ἰδεῶδες τοῦ νέου αὐτοῦ εἶναι ἕνα: Ἐπανάσταση. Ἀναζητεῖ καὶ ἐπιθυμεῖ μιὰ νέα τάξη πραγμάτων. Ἀποφεύγει κάθε ἐπιστροφὴ αἰσθηματικὴ στὸ παρελθὸν καὶ δέχεται τὸ παρὸν μὲ τὶς ἀσχήμιες καὶ τὰ μειονεκτήματά του. Ὅλα του τὰ θέματα τὰ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν σύγχρονο κόσμο. Τὸ ἔργο τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ τῶν πόλεων περιφρονεῖ τὴν ἐξοχὴ καὶ ἐναγκαλίζεται τὸ χάος τῶν ζωντανῶν πόλεων... τὶς φτωχικὲς συνοικίες τοῦ λιμανιοῦ μὲ τὰ σκοτεινὰ δρομάκια, ὅπου τριγυρίζουν ζητιάνοι καὶ πόρνες — τὰ χὼλλ τῶν σταθμῶν καὶ τοὺς δρόμους τοῦ Λονδίνου γεμάτους ἀπὸ σιωπηλοὺς ἀνέργους «ποὺ στέκονται ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὰ θλιβερά τους τσιγάρα», καταδικασμένοι στὴν ἀεργία, ὅπως καὶ οἱ πλούσιοι ποὺ, αὐτοί, «μένουν καθισμένοι στὰ γραφεῖα των καὶ καλοπληρώνονται».

Ὁ Σπέντερ εἶναι ἕνας ἐπαναστάτης ποὺ φρονεῖ ὅτι ἡ ποίησή του πρέπει νὰ εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς σύγχρονης ἀνησυχίας καὶ ὀφείλει, ἀπαρνούμενος τὰ χρεωκοπημένα ἰδεώδη του, πλοῦτο καὶ ἰδιοκτησία, νὰ τὴν θέση στὴ διάθεση τῆς Ἐπανάστασης. Ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν πάλη τῶν τάξεων, ἀγαπᾶ νὰ κηρύττη τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὴν ἐλεημοσύνη... Καὶ μὲ κάθε τρόπο προσπαθεῖ νὰ ἐξυψώση τὸν ἄνθρωπο...

«Ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ὀμορφιὰ τῆς ποιήσεώς του, γράφει ἕνας Ἄγγλος κριτικός, εἶναι ὁ βαθύτατος οἶκτος μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι ποτισμένη, καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς αὐτὸς ποὺ φλέγει τὸ κάθε τι ποὺ ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς μας θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ξεθωριάση».

ΚΑΡΙΚΑΤΟΥΡΕΣ ΜΕ ΤΟ ΨΑΛΙΔΙ

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ ΜΠΙΕΛΚΙΝ

ΜΟΝΑΧΑ μιὰ κόλα χαρτὶ καὶ ἕνα ψαλίδι — μιὰ κοψιὰ ἐδῶ, μιὰ κοψιὰ ἐκεῖ — καὶ νά σου, ἕτοιμη μιὰ καρικατούρα!».

Ὁ Βλαντιμὶρ Μπιέλκιν, ἕνας εὔθυμος Ρῶσσος παλληκαρᾶς, ποὺ τώρα τελευταῖα πῆρε ὀλλανδικὴ ἰθαγένεια, διαφέντευε τὴν καινούργια του τέχνη. Καθόταν μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀκουμπισμένος σ' ἕνα στρογγυλὸ τραπέζι, στὸ συμπαθητικό του μικρὸ ἀπαρτμάν, στὸ πάνω πάτωμα ἑνὸς παλιοῦ σπιτιοῦ στὸ Ἄμστερνταμ, καὶ τὰ μεγάλα, σταθερὰ χέρια του κυβέρναγαν τὸ ψαλίδι μὲ θαυμαστὴ λεπτότητα.

—Οὔτε ἰχνογραφία, οὔτε σημάδια μὲ τὸ μολύβι, ὅπως βλέπετε. Κόβω ἀπευθείας ἀπὸ ὁλόκληρο τὸ χαρτί. Καμμιὰ φορὰ πετυχαίνω μὲ τὸ πρῶτο. Κάποτε πάλι δὲν εἶναι τόσο εὔκολο καὶ πρέπει νἀρχίζω καὶ νὰ ξαναρχίζω ὡς ποὺ νὰ καταφέρω κεῖνο ποὺ θέλω. Τότες πηγαίνω τὸ σχέδιο στὸ φωτογράφο καὶ ὕστερα δὲν εἶναι παρὰ ζήτημα καλοῦ φωτισμοῦ γιὰ νὰ βγοῦν οἱ σκιές.

Τὰ σκοτεινὰ μάτια τοῦ Μπιέλκιν ἄστραψαν ἀπὸ χιοῦμορ ἐνῶ μᾶς ἔδειχνε μιὰ θαυμάσια καρικατούρα τοῦ Χίτλερ, καμωμένη μὲ ἐλάχιστες ἁπλὲς κοψιές.

—Τώρα θὰ σᾶς διηγηθῶ πῶς τὴ βρῆκα αὐτὴ τὴ δουλειά. Εἶμαι Ρῶσσος, γεννημένος στὴ Μόσχα πρὶν σαράντα περίπου χρόνια. Εἶχα γερμανίδα νταντά, γαλλίδα γκουβερνάντα καὶ ἄγγλο παιδαγωγό, ἔτσι μιλῶ πολλὲς γλῶσσες. Αὐτὸ ἦταν καλὸ γιὰ μένα γιατὶ μὲ βοήθησε νὰ συνεννοοῦμαι μὲ ἀνθρώπους ἄλλων ἐθνῶν ὁπουδήποτε καὶ ἂν βρισκόμουνα. Σὰν ἦρθε ἡ ἐπανάσταση, ἡ οἰκογένειά μου ἔφυγε γιὰ τὸν Καύκασο, γιὰ τὸ Λονδῖνο, γιὰ τὸ Παρίσι, γιὰ τὸ Μόντε Κάρλο καὶ ὕστερα γιὰ τὸ Ἄμστερνταμ. Ἐργάστηκα πρῶτα ὡς μηχανικὸς καὶ ὕστερα ὡς πιανίστας. Στὸ Λονδῖνο ἐπὶ δυὸ χρόνια ἔζησα σχεδὸν ἀποκλειστικὰ δίνοντας μαθήματα μπρίτζ. Στὴν Ὁλλανδία ἔκανα μερικὰ σκίτσα γιὰ ἀγγελίες καὶ ἐξώφυλλα βιβλίων, χωρὶς ποτὲ νὰ μένω κολλημένος σ' ἕνα στύλ, πάντοτε ἄλλαζα τὶς μεθόδες μου, σύμφωνα μὲ τὰ θέματά μου. Ὕστερα προσελήφθηκα ὡς σχεδιαστὴς σὲ μιὰ ἑταιρεία ραδιοφώνων στὸ Αἰντχόβεν.

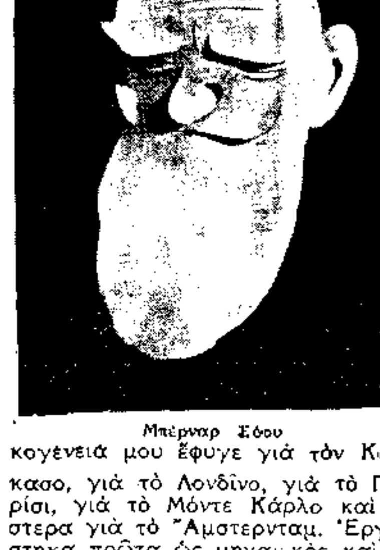

Μπέρναρ Σόου

»Στὸ μεταξὺ ἡ οἰκογένειά μου σκόρπισε. Ἡ μιὰ μου ἀδελφὴ πῆρε γαλλικὴ ὑπηκοότητα, μιὰ ἄλλη ἔγινε ἐλβετίδα, ἄλλη πάλι γερμανίδα καὶ ἡ τέταρτη βρισκόταν στὴ Σιβηρία. Ὅλον ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἤμουνα ἕνας ἄνθρωπος χωρὶς πατρίδα, ἕνας κάτοικος τῆς γῆς. Τὸ διαβατήριό μου κουρελιασμένο καὶ λεκιασμένο ἀπὸ τὰ πολλὰ πιασίματα, ἦταν γιομάτο μὲ ὑπογραφές, σφραγίδες καὶ θεωρήσεις ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Στὰ περισσότερα μέρη δὲν εἶχα ἄδεια νὰ μένω παρὰ ἕνα περιωρισμένο χρονικὸ διάστημα. Δὲν μοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἐγκατασταθῶ. Ἀκόμη καὶ στὴν Ὁλλανδία ἔπρεπε κάθε τόσο νὰ παρουσιάζωμαι στὶς ἀρχές. Δὲν ἤμουνα εὐτυχής. Τότε ἀντάμωσα μιὰ ὀλλανδίδα ἠθοποιό, τὴ δεσποινίδα Ἔλσοντ, καὶ ἐρωτεύθηκα. Ἀποφάσισα νὰ παντρευτῶ καὶ νὰ ἀνοίξω σπίτι. Ἐζήτησα νὰ πολιτογραφηθῶ ὀλλανδὸς καὶ στὸ τέλος τὸ πέτυχα. Ἔτσι τώρα μὲ βρίσκετε ὀλλανδὸ πολίτη, κάτοικο τοῦ Ἄμστερνταμ, μὲ ἕνα χαριτωμένο σπιτικό, μὲ γυναῖκα καὶ μπεμπέκο.

»Ἴσως σᾶς φαίνεται περίεργο, τί σχέση μποροῦν νἄχουν αὐτὰ μὲ τὴ δουλειά μου. Θὰ σᾶς τὸ πῶ. Μιὰ νύχτα ἦρθε ἐδῶ στὸ σπίτι μου μιὰ παρέα ἀπὸ ρώσσους φίλους μου, ἐμιγκρὲ καὶ αὐτοὶ σὰν καὶ μένα. Πίνουμε πρῶτα λίγη βότκα καὶ ὕστερα ἀρκετὸ παλιὸ ὀλλανδικὸ τζίν. Ἀνάβουμε καὶ πιάνουμε τὴ συζήτηση.

Γκάντι

Ἀρχίζω νὰ τοὺς διηγοῦμαι πῶς τόσκασα ἀπὸ τὴ Ρωσσία καὶ γιὰ τὰ ταξίδια μου στὸ ἐξωτερικό. Φέρνω ἕναν χάρτη νὰ τοὺς δείξω τὸ δρομολόγιό μου. Μὴν ἔχοντας μολύβι, χαράζω τὸ δρόμο ποὺ πῆρα μὲ ἕνα μαχαιράκι τῆς τσέπης. Ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους μου ἀρχίζει νὰ φιλονικεῖ μαζί μου λέγοντας πὼς ἐκεῖνος πῆρε καλύτερο δρόμο ὅταν τόσκασε ἀπὸ τὴ Ρωσσία. Μοῦ ἁρπάζει τὸ μαχαιράκι κι ἀρχίζει νὰ χαράζει στὸ χάρτη. Πολὺ σύντομα γίνεται ὅλος κομμάτια καὶ τὸν πετοῦμε στὴν πάντα, ξακολουθῶντας νὰ κουβεντιάζουμε καὶ νὰ γελᾶμε ὡς ἀργὰ πολὺ τὴ νύχτα. Στὸ τέλος ἡ παρέα φεύγει καὶ πέφτω καὶ γὼ νὰ κοιμηθῶ.

»Τὸ πρωῒ ξυπνῶ καὶ τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποὺ βλέπω εἶναι ὁ ἀκρωτηριασμένος χάρτης, κρεμασμένος στὸν τοῖχο στὸ κάτω μέρος τοῦ κρεβατιοῦ μου. Μὰ δὲν εἶναι πιὰ χάρτης, εἶναι μιὰ καρικατούρα τοῦ Μπέρναρ Σόου! Τὴν κοιτάζω ἀπὸ δῶ, τὴν κοιτάζω ἀπὸ κεῖ. Δὲν εἶναι βέβαια τέλεια, μὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ μοιάζει πολύ. Σκάζω στὰ γέλια.

»Μοῦρχεται μιὰ ἰδέα. Μιὰ καὶ δυὸ ἁρπάζω ἕνα ψαλίδι καὶ μιὰ κόλα χαρτί. Κάνω μερικὲς κοψιές, γέρνω τὸ χαρτὶ κατάλληλα στὸ φῶς καὶ πολὺ σύντομα ἔχω μιὰ καλὴ καρικατούρα. Φωνάζω τὴ γυναῖκα μου νὰ τὴν δεῖ. Τὴν ἀναγνωρίζε. ἀμέσως. Ἀνακάλυψα μιὰ καινούργια τέχνη!

»Τρέχω μὲ τὴ χάρτινη καρικατούρα μου σ' ἕνα φωτογράφο καὶ τοῦ δείχνω πῶς νὰ τὴ φωτίσει. Τὴ φωτογραφίζει καὶ πηγαίνω τὴ φωτογραφία στὸν ἐκδότη μιᾶς ὀλλανδικῆς ἐφημερίδας, τῆς «Χὲτ Φόλκ». Ἐκεῖνος μοῦ παραγγέλνει νὰ κάνω χάρτινες καρικατοῦρες ὀλλανδικῶν προσωπικοτήτων καὶ δημοσιεύει μιὰ κάθε μέρα ἐπὶ τρεῖς μῆνες καὶ πάνω-πάνω ἀπὸ 90 διαφορετικὰ θέματα.

»Μιὰ μέρα, πρὶν λίγον καιρό, μοῦ δίνει μιὰ βιαστικὴ παραγγελία. Οἱ ὀλλανδοὶ ἀεροπόροι Παρμεντιὲ καὶ Μὸλλ πέταξαν ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὴν Αὐστραλία μὲ ἕνα μεγάλο ἐπιβατικὸ ἀεροπλάνο καὶ πρέπει νὰ κάνω τὶς καρικατοῦρες τους καθὼς καὶ τοῦ πληρώματος καὶ ὅλων τῶν ἐπιβατῶν ὡς τὸ ἄλλο πρωΐ.

»Ἐργάζομαι ὅλη τὴ νύχτα. Μερικὲς εἶναι εὔκολες, ἄλλες πολὺ δύσκολες. Ξέρετε τί εἶναι, οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ χαριτωμένα ὁμαλὰ πρόσωπα δὲν εἶναι κατάλληλοι γιὰ καρικατούρα, ἀκόμα καὶ μὲ μελάνι, καταλαβαίνετε λοιπὸν πόσο πιὸ δύσκολο εἶναι μονάχα μὲ τὸ ψαλίδι. Τὸ πάτωμα τοῦ δωματίου μου εἶναι στρωμένο χαρτιὰ κομμένα καὶ πεταμένα, ἡ δουλειὰ ποὺ ἀπέρριψα. Ἐν τούτοις, ὡς τὸ πρωῒ τὶς τέλειωσα ὅλες κι' εἴμαστε ὅλοι εὐχαριστημένοι.

»Ὕστερα ἔκανα μερικὲς καρικατοῦρες διεθνοῦς φήμης προσωπικοτήτων —τοῦ Αἰνστάϊν, τοῦ Γκάντι, τοῦ Χίτλερ, τῆς Γκρέτα Γκάρμπο, τοῦ Ρούζβελτ, τοῦ Μωρὶς Σεβαλιὲ καὶ ἄλλων».

Εἴτε σὲ σοβαρὴ τέχνη, εἴτε σὲ καρικατοῦρες, τὴ δουλειὰ τοῦ Βλαντιμὶρ Μπιέλκιν τὴ χαρακτηρίζει κάτι αὐστηρὰ προσωπικό. Ἀρνεῖται ὅτι ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ στύλ ἄλλων καλλιτεχνῶν καὶ ἐπιμένει νὰ ἐκλέγει τὰ θέματά του καὶ τὰ μέσα του ἀνάλογα μὲ τὴν ἐντύπωση ποὺ ζητᾶ νὰ δημιουργήσει. Μιὰ φορὰ ζωγραφίζει τολμηρὰ μὲ νερομπογιὲς ζωηρὰ θέματα. Ἄλλη φορὰ ἰχνογραφεῖ μὲ μελάνι ἕνα σκίτσο μὲ λεπτότατες λεπτομέρειες. Ἢ τοῦ κατεβαίνει νὰ ζωγραφίσει μὲ κιμωλία σὲ μαῦρο φόντο. Στ' ἀλήθεια, ἂν τὸ θεωρήσει κατάλληλο γιὰ τὸ θέμα του, θὰ ἦταν ἀκόμα διατεθειμένος νὰ φτιάξει ἕνα σχέδιο σκαλίζοντας ἕνα ὀλλανδικὸ τυρί!

Ἕνας ἐκδότης τοῦ παράγγειλε μιὰ φορὰ τὸ ἐξώφυλλο ἑνὸς βιβλίου μὲ θέμα τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο. Τοῦ ἦρθε μιὰ ἔμπνευση: πῆγε κατευθεῖαν σ' ἕναν φωτογράφο καὶ ποζάρισε. Πῆρε τὴ φωτογραφία τοῦ ἑαυτοῦ του, πῆγε σπίτι του καὶ μὲ χημικὲς μελάνες ἔσβυσε τὸ μισὸ κεφάλι καὶ πάνω στὸ μισὸ πρόσωπο ποὺ ἔμεινε ζωγράφισε μὲ προσοχὴ μισὸ κρανίο. Ἡ ἐντύπωση ποὖκανε τὸ ἐξώφυλλο αὐτὸ ἦταν συγκλονιστικὴ καὶ συναρπαστικὴ — καὶ ἡ πούληση τοῦ βιβλίου πάρα πολὺ ἱκανοποιητική.

Ἀκόμα καὶ στὶς χάρτινες καρικατοῦρες του δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του νὰ δεσμεύεται ἀπὸ περιορισμοὺς στὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ. Ἂν καί, ὡς κανόνα, δὲν μεταχειρίζεται παρὰ ἄσπρο χαρτί, ὅταν ἔφτιαξε τὴν καρικατούρα τοῦ Μαχάτμα Γκάντι διάλεξε χαρτὶ ἄλλου χρώματος, ἔκανε ματογυάλια ἀπὸ σύρμα καὶ πρόστεσε καὶ ἕνα μαντήλι γιὰ συμπλήρωμα τοῦ κοστουμιοῦ. Δὲν θέλει τὶς ὑπερβολικὲς λεπτομέρειες, μὰ δὲν βλέπει καὶ τὸ λόγο γιατὶ νὰ μὴν κάνει κάτι τέτοιες μικρὲς προσθῆκες, ἐφόσον δὲν ἀποτραβοῦν τὴν προσοχὴ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν καρικατούρα.

Αϊνστάιν

Οἱ μέθοδες ἐργασίας τοῦ Μπιέλκιν εἶναι ἁπλὲς καὶ ἄμεσες. Ἀποφασίζει ποιὰ ἀκριβῶς ἐντύπωση θέλει νὰ δημιουργήσει καὶ βάνει μπρὸς τὴ δουλειά του χωρὶς κἂν νὰ τρεμουλιάσει πρῶτα τὸ χέρι του μὲ τὸ ψαλίδι. Τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς πετυχαίνει μὲ τὸ πρῶτο. Μὰ δὲν εἶναι ἀμέσως ἱκανοποιημένος. Ἂν τοῦ φαίνεται πὼς μιὰ μύτη πρέπει νὰ γίνει λίγο πλατύτερη ἢ ἕνα φρῦδι λίγο ψιλότερο, δὲν ἡσυχάζει ὡς ποὺ νὰ τὸ πετύχει. Ἐνῶ ὅμως οἱ ἄλλοι καλλιτέχνες μποροῦν νὰ διορθώνουν τὰ λάθη τους μὲ μερικὲς πινελιές, ἢ μὲ μερικὰ ξυσίματα, ὁ Μπιέλκιν πρέπει νἀρχίσει ὅλη τὴ δουλειά του ἀπ' ἀρχῆς.

Ὁ Μπιέλκιν ἔχει μιὰ ἐξαιρετικὴ ἱκανότητα, νὰ ὑπερβάλει τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν θεμάτων του, χωρὶς νὰ προσπαθεῖ νὰ τὰ γελοιοποιήσει. Ἔτσι, τὰ ἔργα του εἶναι συνήθως τόσο καρικατοῦρες ὅσο καὶ μελέτες χαρακτηριστικῶν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ καρικατοῦρες ποὺ περιέχουν χιοῦμορ χωρὶς κακία, καρικατοῦρες τέτοιες ποὺ καὶ τὸ ἴδιο τὸ θῦμα θὰ τὶς χαίρεται. Κι' ἀλήθεια, παρωδῶντας τὸν Σαίξπηρ θὰ μποροῦσε νὰ παρατηρήσει πώς: «Αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ἀγαθὸ κόψιμο ἀπ' ὅλα».

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΥΡΩΝ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ σήμερα πολλοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μὲ τοὺς μαύρους ποιητάς. Ἔχουν γραφεῖ ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὴν ψυχολογία τῶν μαύρων καὶ τὴν ποίησή τους. Ἄρθρα καὶ μελέτες ποὺ φέρουν τὴν ὑπογραφὴ συγγραφέων, ὅπως ὁ Εὐγένιος Ὁ Νεῖλ, ἢ ὅπως ὁ ἐρευνητὴς Βανβέτχεν, ποὺ γράφει διαρκῶς γιὰ τὴ ζωὴ τῶν μαύρων τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὰ ζητήματά τους. Μέσα στοὺς κόλπους της ἡ δημοκρατικὴ Ἀμερικὴ κλείνει αὐτὴ τὴ στιγμὴ παραπάνω ἀπὸ δώδεκα ἑκατομμύρια νέγρους. Καὶ δὲν καλοπερνοῦν βέβαια. Πολλὲς εἶναι οἱ ταπεινώσεις ποὺ ἐπιβάλλονται σ' αὐτοὺς ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ψυχῆς τῶν λευκῶν σὲ κάθε σχέσι τους μὲ τοὺς μαύρους. Ἀλλὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα μὲ πολλὴ φιλοσοφικότητα καὶ πολλὲς φορὲς κάνουν προσπάθεια ν' ἀντιδράσουν στὴν ἀδικία ποὺ τοὺς γίνεται, μὴ θέλοντας, ὅμως, νὰ κρύψουν τὴν καταγωγή τους ἢ νὰ πνίξουν τὴν ταυτότητά τους μέσα στὸ μεγάλο ἀνώνυμο ποτάμι τῶν δισεκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Εἶμαι μαῦρος, μαῦρος σὰν τὴ νύχτα
μαῦρος σὰν τῆς Ἀφρικῆς τὰ βάθη.

Αὐτοὶ οἱ στίχοι ἀνήκουν στὸν Λάγκστον Χιοὺγκ, ἕνα νέγρο ποὺ εἶναι σήμερα 35 χρονῶν καὶ ἔχει γεννηθεῖ στὸ Μισσουρί. Ἔχει μιὰ περιπετειώδη ζωὴ καὶ εἶναι γυρισμένος σ' ὅλο τὸν κόσμο. Ἤτανε καμαριέρης καὶ συγχρόνως ἐπήγαινε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Σπρίγκφιλντ. Ὕστερα ἔγινε ναύτης, θυρωρός, λοῦστρος καὶ μεσίτης. Μπορεῖ νὰ γράφει ποιήματα μὲ ἀφάνταστη εὐκολία πάνω στὸν τύπο τῶν παληῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς φυλῆς του. Εἶναι ἀπαισιόδοξος καὶ ζωγραφίζει σὲ στίχους πολὺ μουσικοὺς τὴν κακομοιριὰ τῆς ζωῆς τῶν μαύρων μέσα στὶς σημερινὲς μεγαλουπόλεις ὅλου τοῦ κόσμου.

Νὰ ἕνα τραγοῦδι του ποὺ «ἀποτελεῖ ἕνα «μῦθο» μὲ πρωτογενῆ μεγαλοπρέπεια, τὸν μῦθο τῆς φυλῆς του.

Ἐγνώρισα πολλὰ ποτάμια, ἐγνώρισα ποτάμια παληὰ καθὼς εἶναι ὁ κόσμος, πιὸ παληὰ ἀκόμα κι' ἀπὸ τὸ αἷμα ποὺ τρέχει μέσα στὶς φλέβες τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἡ ψυχή μου ἐπῆρε βάθος μεγαλείτερο ἀπὸ τὰ ποτάμια αὐτά. Στὰ νερὰ τοῦ Εὐφράτη ἔπεσα καὶ ἐλούστηκα τὴν ὥρα ποὺ ἐγλυκοχάραζε. Στὶς ὄχθες τοῦ Κογγὸ ἔχτισα τὴν καλύβα μου καὶ ὕστερα ὁ ὕπνος μου λικνίσθηκε μέσα στὸ ποτάμι.

Ἔμεινα ἐκστατικὸς ἐμπρὸς στὸ Νεῖλο κι' ἀπὸ τὶς ὄχθες του ἐθαύμασα τὶς Πυραμίδες. Ἄκουσα τὸ τραγοῦδι τοῦ Μισισιπῆ, ὅταν ὁ Λίνκολν ἔφθανε ὡς τὴν Νέα Ὀρλεάνη, κι' εἶδα τὴν γεμάτη ἀπὸ βόρβορο κοίτη του στρωμένη μὲ χρυσάφι στὴ δύσι.

Ἀρχαῖα καὶ βαθειὰ ποτάμια γνώρισα καὶ ἡ ψυχή μου τώρα ἔγινε βαθύτερη ἀπὸ τὰ ποτάμια αὐτά.

Τραγούδια ἀληθινοῦ πάθους, μεγαλόπρεπες προγονικὲς ἀναμνήσεις, ἐπίμονη ἀντίδρασι στὶς ταπεινώσεις, ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ φυλή, ὅλ' αὐτὰ βγαίνουν ἀπὸ τοὺς στίχους τῶν νεώτερων μαύρων λυρικῶν ποιητῶν, ὅπως εἶναι ὁ Κοῦλεν, ἕνας διανοούμενος περίπου 30 χρονῶν καὶ διάσημος πιὰ σήμερα σὲ ὅλο τὸν κόσμο, ἢ ὅπως εἶναι ὁ δάσκαλος ὅλων ὁ Τζὼν Τοῦμερ, ὀνομαστὸς μυθιστοριογράφος καὶ ποιητής, μορφωμένος στὴ σχολὴ τῶν μεγάλων Ἄγγλων διανοουμένων.

Οἱ περισσότεροι μαῦροι ποιηταὶ σκορπίζουν φανερὰ τὸ κήρυγμά τους ὑπὲρ τῆς μαύρης φυλῆς. Ὁ Βάχερ Λίντσεϋ, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Κογγὸ καὶ ἄλλα ποιήματα», εἶναι ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ προσπαθοῦν νὰ ποῦν τὸν πόνο τῆς ψυχῆς τῶν μαύρων μέσα σὲ στίχους ἑνὸς περίεργου ρυθμοῦ γεμάτου ἀπὸ ἤχους καὶ χρώματα. Ἡ ποίηση τῶν μαύρων, ἡ τόσο ἀξιοσημείωτη, ἔχει σήμερα πάρα πολλοὺς πιστούς, ποὺ συνεχίζουν τὴν παράδοσι τῆς Γουήθλεϋ καὶ τοῦ Ντοῦνμπαρ καί, καθὼς εἴπαμε παραπάνω, ὄχι σπάνια ἀπηχοῦν στὰ τραγούδια τους τὴν νοσταλγία γιὰ τὴ γῆ τῶν προγονέων τους, τὴν Ἀφρική.

Ποιήματα μαύρων δημοσιεύονται σήμερα πολλὰ σὲ διάφορες ἀνθολογίες καὶ σὲ περιοδικὰ ἀγγλικὰ καὶ ἀμερικανικά. Κατὰ τὸ μέτρο τὰ ποιήματα αὐτὰ δὲν ἀπομακρύνονται τῶν καθιερωμένων τύπων τῆς μαύρης ποιήσεως. Ἕνας εὐσυνείδητος μελετητὴς τῆς ποιήσεως αὐτῆς εἶναι ὁ Λορέντζο Τζίγκλι, ὁ ὁποῖος ἔχει γράψει πολὺ διαφωτιστικὲς μελέτες καὶ ποὺ σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς παρουσιάζει τὸν Κάντη Κοῦλεν. Ὁ Κοῦλεν εἶναι ὁ νεώτερος ἀπὸ τοὺς μαύρους ποιητὲς τῆς Ἀμερικῆς —γεννήθηκε στὰ 1903, καὶ σ' ἕνα ἄλλο του τραγοῦδι γράφει γιὰ τοὺς μιγάδες, αὐτοὺς τοὺς σχεδὸν λευκοὺς ἀνθρώπους ποὺ, ὅμως, κι αὐτοὶ ἔχουνε τὸν ἴδιο κατατρεγμὸ καθὼς οἱ μαῦροι:

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ εἶναι μιᾶς φυλῆς χωρὶς κανένα προσδιορισμό. Ἐδῶ τοὺς διώχνουν, κι' ἀλλοῦ τοὺς περιφρονοῦν, μὴ ξεύροντας πειὰ καὶ οἱ ἴδιοι σὲ ποιὸν νὰ δώσουν τὸ χέρι τους γιὰ νὰ τοῦ φωνάξουν: Ἀδελφέ!.... Ἀδελφέ!....

Ὁ πολιτισμὸς τῶν λευκῶν, μὲ ὅλ' αὐτά, δὲν μπόρεσε νὰ θίξει τὸ ψυχόρμητό τους. Πάντα ὑπερήφανοι γιὰ τὴ φυλή τους ἔχουν δημιουργήσει τὸν τύπο τῆς μαύρης Ἀφροδίτης τους, ποὺ τὴν λατρεύουν μὲ ἀκέραιη τὴν ἐλευθερία τῶν αἰσθημάτων τους. Αὐτὴ ἡ μαύρη Ἀφροδίτη εἶναι ἕνα πλάσμα χαρᾶς, εἶναι μιὰ χορεύτρια, ποὺ τὴν θαυμάζουν καὶ τὴν ποθοῦν ὅλοι. Ὁ παράδεισός της εἶναι ἐδῶ στὴ γῆ, ἀνάμεσα στοὺς δικούς της, στοὺς ἀνθρώπους τῆς φυλῆς της, οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ τὴν κατακτήσουν πρέπει νὰ πάρουν μέρος σὲ θανάσιμες μάχες. Αὐτὴ τὴν μαύρη Ἀφροδίτη μᾶς τὴν παρουσιάζει ὁ Κοῦλεν σ' ἕνα ἐξαίσιο τραγοῦδι του:

Τί θὰ κάνω στὸν παράδεισο, ἐγὼ ἡ χορεύτρια, μὲ τὰ μικρούλια πόδια μου, μὲ τὰ τριχωμιστά, σὰν κλώνια φορτωμένα καρπούς, μέλη μου, ὅταν τὰ δέρνει ἡ βροχὴ καὶ ὁ ἄνεμος; Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ σταθῶ μέσα στὸ ἄψογο σπίτι τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὁ χορὸς ἀπαγορεύεται κι' ὅπου δὲν μπορῶ ν' ἀνοίξω τὰ δυὸ μπράτσα μου πρὸς τὴ ζωή;

Μὰ στὴν κόλασι, ὅλοι οἱ ἀποστάτες ἄγγελοι θὰ μ' ἀντικρύσουν μὲ τὸ χαμόγελο, καὶ τότε θὰ καταλάβω γιατὶ μιὰ μέρα ἐδιώχτηκαν ἀπὸ τὸν οὐρανό!

Ὁ Κλαύδιος Μὰκ Κέϋ, εἶναι ἕνας καθαρόαιμος μαῦρος ποιητής, γεννημένος στὴ Ζαμάϊκα τὸ 1889 καὶ ἔδωσε ἕνα ἰδιαίτερα περιπαθῆ καινούργιο τόνο στὴν ποίηση τῆς φυλῆς του. Εἶναι πολὺ ἀκουσμένος καὶ ὡς μυθιστοριογράφος καὶ ἕνα βιβλίο του μὲ τὸν τίτλο «Ἐπιστροφὴ στὸ Χάρλεμ», ὅπου περιγράφει τὴν ζωὴ τῶν μαύρων στὴ Νέα Ὑόρκη, ἔχει μεταφρασθεῖ σὲ πολλὲς ξένες γλῶσσες. Εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ Ὕμνου τῆς φυλῆς του μὲ θέμα τὸ πεπρωμένο τῶν μαύρων, ποὺ ἄφησαν τὰ χώματά τους καὶ σπάρθηκαν σὲ ὅλες τὶς γωνίες τῆς γῆς γιὰ νὰ ὑποστοῦν σὰν σκλάβοι κάθε εἴδους ταπείνωσι καὶ ἔπειτα γιὰ νὰ γίνουν οἱ παῖκτες καὶ οἱ τραγουδιστὲς τῆς τζὰζ μπάντ. Ὁ ὕμνος τοῦ Μὰκ Κέϋ, ποὺ εἶναι σὰν ἐκκλησιαστικὸς ψαλμός, εἶναι αὐτός:

Σὲ ξερρίζωσα ἀπὸ τὴν ἁπλὴ σου γῆ, ὅπου ὁ ζεστὸς ἥλιος κάνει μελωδικὸ κάθε ἦχο καὶ ἀπηχεῖ τὴ φωνὴ τῆς αἰωνίας σου σκλαβιᾶς. Ἡ μουσική σοῦ μιλάει σὲ τόνους καὶ ρυθμοὺς λυρικοὺς καὶ γλυκούς.

Σ' ἔφερα ἀπὸ τὰ δάση σου ἐδῶ, ὅπου κάθε εὐωδία ὑψώνεται σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη μαρμάρινη αἴθουσα, μουσεῖο μορφῶν ἀποσκληρυμένων ἀπὸ τὴν ὑπεράνια τυραννημένη της συνείδησι.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποιηταὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη προέρχονται, σχεδὸν ὅλοι, ἀπὸ τὰ ταπεινότερα χειρωνακτικὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὶς ἀπιθανώτερες περιπέτειες. Τὴν μόρφωσί τους τὴν ἔχουν ἀποκτήσει μέσα ἀπὸ τὶς τραχύτερες σχολές.

Γ. Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Οἱ αἰσθητικὲς θεωρίες στὴ φασιστικὴ Ἰταλία

ΕΚΘΕΣΗ τῶν Ἰταλῶν φουτουριστῶν στὴν Ἀθήνα πρὶν δυὸ χρόνια ὑπὸ τὴν πνευματικὴ κηδεμονία τοῦ ἀρχηγοῦ τους, τοῦ γερουσιαστοῦ κι ἀκαδημαϊκοῦ Μαρινέττι, ἔκαμε τὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸ νὰ γνωρίσει μιὰν τέχνη ποὺ ἡ φήμη της εἶχε περάσει ἀπὸ καιρὸ μέσα στὰ σύνορά μας, συνοδευμένη τὶς περισσότερες φορὲς ἀπὸ εἰρωνικὰ σχόλια. Εἴχαμε τότε ὅλοι διαπιστώσει μὲ ἀπορία ὅτι τὸ κίνημα αὐτὸ τοῦ φουτουρισμοῦ, ποὺ τὸ εὐρωπαϊκὸ κοινὸ τὸ εἶχε χλευάσει, ἐνεργοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν προστασία καὶ τὴν ἐπιδοκιμασία τοῦ φασιστικοῦ κράτους, ὡσὰν οἱ σκοποὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ κινήματος νάταν ταυτόσημοι. Τὴ γενικὴ τούτη ἐντύπωση ἐρχόταν νὰ πιστοποιήσει ἡ ἀκόλουθη ἐπίσημη διακήρυξη τοῦ δραματογράφου Ρούτζερο Βαζάρι στὰ ἐγκαίνια μιᾶς φουτουριστικῆς ἔκθεσης ποὺ ἄνοιγε σὲ λίγο στὴ Γερμανία: «Σὲ μιὰν Ἰταλία ξεχαρβαλωμένη ἀπὸ τὸ σοσιαλισμὸ κι ἀπὸ ἕναν πολιτισμὸ δασκαλίστικο, οἱ φουτουριστὲς ξυπνήσαν τὴν ἐθνικὴ ἰταλικὴ ὑπερηφάνεια μὲ γροθιὲς καὶ μὲ ραβδιές. Εἴταν οἱ πρῶτοι συνεργάτες τοῦ Μουσσολίνι, ἀδελφοί του στὶς μάχες τοῦ δρόμου, στὰ συλλαλητήρια καὶ στὴ φυλακή. Καλῶντας τὸ Μαρινέττι ὡς πρῶτο μέλος τοῦ καλλιτεχνικοῦ τμήματος τῆς ἰταλικῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας, ὁ Μουσσολίνι δὲ θέλησε τόσο νάνταμείψει ἕνα φίλο γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ εἶχε προσφέρει στὴν πατρίδα, ὅσο θέλησε νάναγνωρίσει ἐπίσημα τὴ σημασία τοῦ φουτουρισμοῦ γιὰ τὴ νέαν Ἰταλία καὶ τὸν κόσμο ὁλόκληρο».

Πραγματικά, ὁ φουτουρισμὸς ἀποδείχτηκε ἐξ ἀρχῆς γιὰ τὸ φασισμὸ ἕνας πολύτιμος σύμμαχος, ἕνας συνεργάτης ἱκανὸς νὰ συναγείρει καὶ νὰ ἐνθουσιάζει τὴ μᾶζα, χωρὶς τὸ ἐπαναστατικό του περιεχόμενο, νὰ ξεπερνᾶ τὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἐπέτρεπε ὁ φασισμός. Ἡ πραγματικὴ ἐπαναστατικὴ δράση τοῦ φουτουρισμοῦ πρὶν τὸν πόλεμο, ὅταν δηλαδὴ χτυποῦσε τὴν παράδοση καὶ γκρέμιζε τὸν κλασικισμὸ καὶ τὸ ρομαντισμό, δὲν ἐνοχλοῦσε σήμερα σὲ τίποτε τὸ νέο καθεστώς. Ἡ κατάλυση τῶν παλιῶν ἀξιῶν στὴν περιοχὴ τῆς καλλιτεχνίας δὲν ἔβλαφτε τὸ φασιστικὸ πνεῦμα τῆς συντήρησης στὴν περιοχὴ τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς. Τὸ ἐναντίο μάλιστα: ἕνας ψευδο-επαναστατισμὸς ρητορικὸς καὶ θορυβώδης θὰ χρησίμευε σὰν ἀσφαλιστικὴ δικλεῖδα σ' ἕνα ποσοστὸ ἀπὸ τὴ νεανικὴ θέρμη ποὔχε ξεσηκώσει ὁ φασισμός. Κατὰ τὴ λογικὴ αὐτὴ ἀκολουθία εἶχε συνταχθεῖ τὸ σιωπηρὸ σύμφωνο συμμαχίας μεταξὺ τοῦ πολιτικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ κινήματος.

Τὴ συμμαχία αὐτὴ τὴν εἶχε προετοιμάσει ἡ ἴδια ἡ ἱστορία τοῦ φουτουρισμοῦ, ἡ κοινότητα, θάλεγες, τῆς καταγωγῆς του μὲ τὸ φασισμό. Πρὶν ἀκόμα παρουσιαστεῖ ὁ Μουσσολίνι, ὁ φουτουρισμὸς εἶχε βαλθεῖ νὰ δημιουργήσει τὸν ἀντικατοπτρισμὸ ἑνὸς νέου κόσμου καὶ νὰ εἰσηγηθεῖ μιὰν καθολικὴ ἀλλαγὴ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ κήρυγμα τῆς ἐμπιστοσύνης στὴν **itallanità**, στὶς ἀνεξερεύνητες δυνάμεις τῆς φυλῆς, εἴταν ἕνα πρόσθετο πεδίο συμμαχίας τῶν δυὸ αὐτῶν ἐπαναστάσεων. «Ἡ ψυχή μας ξυπνοῦσε τὸ φλογερὸ ἔρωτα γιὰ τὸ μεγάλο μέλλον τῆς Ἰταλίας. Ὁ ἔρωτας αὐτὸς ἔγινε ἡ τυφλὴ πίστη στὶς μυστηριώδεις δυνάμεις τῆς χερσονήσου καὶ τῆς φυλῆς της, δυνάμεις ποὺ, δίχως ἀμφιβολία, μέλλουνε νὰ νικήσουνε σ' ὅλες τὶς περιοχές, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία ὡς τὴν καθαρὴ ποίηση τὴν πιὸ ἀψηλή». (Μαρινέττι, «Γκατσέττα ντὲλ πόπολο» 3-11-34).

Οἱ φουτουριστὲς ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη νάναι ἕνας στρατιώτης στὴν κυριολεχτικὴ καὶ μεταφορικὴ ἔννοια τῆς λέξης. Τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἐπικαιρότητα, ὁ ἔρωτάς του γιὰ τὸ σύγχρονο ὀφείλουν νὰ φανερώνουνται μὲ «συνταραχτικὲς διαδηλώσεις ἐπιθετικοῦ, εὔθυμου καὶ φιλοπόλεμου πνεύματος». «Ὁ καλλιτέχνης κι ὁ κριτικὸς ἀποσπαστήκαν (ἀπὸ τὸ Μουσσολίνι) ἀπὸ τὶς βολικὲς πολυθρόνες τοῦ ρεμβασμοῦ καὶ πιστέψαν στὴν ἀνάγκη νὰ δοξάσουν μὲ τὰ μέσα τῆς πλαστικῆς μιὰ μεγάλη ἔκθεση «μοντερνιολατρείας», γιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν κατόπι, σὰν ἄγρυπνοι φρουροί, μὲ τὴ λόγχη καὶ μὲ τὸ κανόνι». (Μαρινέττι).

Μάξιμου Καμπίλι: Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀρχιτέκτονα Τόντι.

□□

Παρὰ τὴ συγγένεια τούτη τοῦ ἰδανικοῦ του μὲ τὸ φασιστικὸ καὶ συνεπῶς παρὰ τὴ δύναμη ποὺ εἶχε νάντλήσει ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἐπιδοκιμασία, ὁ φουτουρισμὸς δὲν κατώρθωσε νὰ παραγάγει τὰ ἔργα κεῖνα ποὺ ὁμόθυμα θέλανε καθιερωθεῖ στὴν εὐρωπαϊκὴ συνείδηση. Τὸ φουτουριστικὸ ἔργο, παρὰ τὴν τιμὴ ποὺ τοῦ ἔγινε νὰ τὸ περιφέρουν ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Κράτους στὶς πρωτεύουσες τῆς Εὐρώπης γιὰ νὰ τὸ ἐπιβάλουν, ἀπόμεινε γιὰ τὴ διεθνῆ συνείδηση ὡσὰν μιὰ καλλιτεχνικὴ ἐνέργεια περιορισμένης σημασίας. Τοῦτο ὁ φασισμὸς τὸ κατάλαβε ἀρκετὰ νωρίς. Ὁ Μπραγκάλια κι ὁ Πραμπολίνι δὲ θὰ φτάνανε ποτὲ τὴ φήμη ποὺ εἶχαν κερδίσει στὰ διεθνῆ κέντρα οἱ ἐλεύτεροι σκοπευτὲς τῆς τέχνης, οἱ ἑκούσιοι ἢ μὴ ἰταλοὶ ἐξόριστοι, ὁ Κιρίκο, ὁ Τζῖνο Σεβερίνι, ὁ Καμπίλι καὶ ἄλλοι. Ἐπακολούθησε λοιπὸν μιὰ πολιτικὴ ἀνεξιθρησκείας στὴν περιοχὴ τῆς καλλιτεχνίας καὶ ὁ φασισμός, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐξουσίας του, εὐνόησε τοὺς διάσημους αὐτοὺς μετανάστες τοῦ Παρισιοῦ. Ἔτσι, ἡ νεώτερη ἰταλικὴ τέχνη καταλόγισε στὸ ἐνεργητικό της, μαζὶ μὲ τὴν παραγωγὴ τοῦ φουτουρισμοῦ, μιὰ σειρὰ ἔργα ἔνδοξα ἤδη. Μὲ τὴν πολιτικὴ αὐτή, ὁ φασισμὸς ἀπόδειξε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἱκανότητά του νὰ ἐνσωματώνει στὴν ἀνώνυμη δραστηριότητα τοῦ ἔθνους κάθε ἀτομικὴ προσπάθεια, κι ὅταν ἀκόμα αὐτὴ ἔχει ξεπουλιάσει μέσα στὰ κοσμοπολιτικὰ καὶ φιλελεύθερα κέντρα ποὺ ἔχει ἀφορίσει ὁ φασιστικὸς δογματισμός.

Ἡ παρέκκλιση αὐτὴ ἀπὸ τὴ φουτουριστικὴ ὀρθοδοξία ποὺ ἡ δύναμη τῶν πραγμάτων τὴν εἶχεν ἐπιβάλει, δημιούργησε μὲ τὸν καιρὸ μιὰν ἀτμόσφαιρα αἰσθητικῆς ἀνεξαρτησίας κ' εὐνόησε κατ' ἀκολουθία τὶς τάσεις γιὰ μιὰν καινούρια ἰταλικὴ καλαισθησία. Ἡ καλαισθησία τούτη, χωρὶς νάχει ἀκόμα πραγματοποιηθεῖ τελειωτικὰ μέσα στὴν καλλιτεχνικὴ παραγωγή, βρίσκεται ἤδη διατυπωμένη ἀπὸ μερικοὺς Ἰταλοὺς θεωρητικούς. Ἰδού, μὲ βάση τὰ κείμενα, τὰ κύρια ἄρθρα τοῦ νέου αἰσθητικοῦ «πιστεύω»:

1) Ὀφείλουμε νὰ ξεπεράσουμε τὶς τυπικὲς καλλιτεχνικὲς μεθόδους τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα καὶ τὴν κομματιασμένη κ' ἐλλειπτικὴ ὅραση τῶν συγχρόνων καὶ νὰ πασκίσουμε νὰ πλάσουμε τὸ ἄγαλμα καὶ τὸν πίνακα ὡσὰν ἕνα ἀκέραιο ἀντικαθρέφτισμα μιᾶς ζωντανῆς ἔμπνευσης.

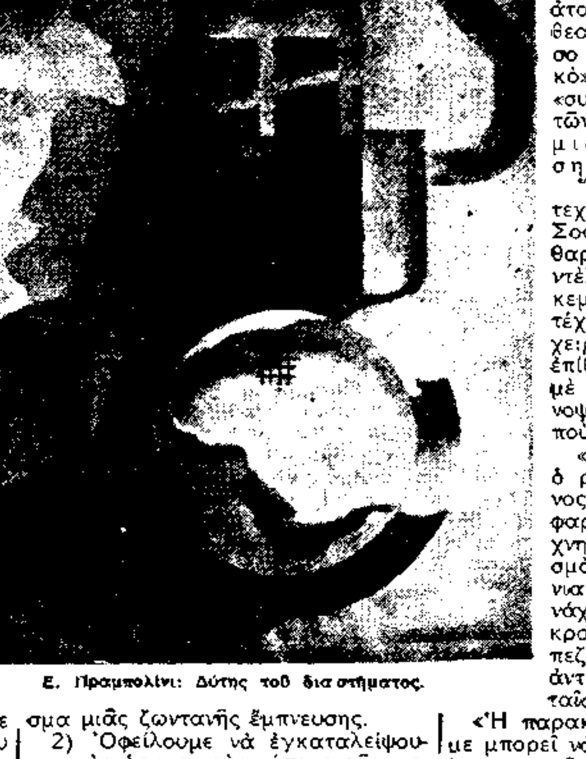

Ε. Πραμπολίνι: Δύτης τοῦ διαστήματος.

2) Ὀφείλουμε νὰ ἐγκαταλείψουμε τοὺς ἑρμητικοὺς τύπους τῶν μεταφυσικῶν καὶ συρρεαλιστῶν καὶ νὰ στήσουμε φόρμες πλέριες καὶ πλούσιες μὲ στοιχεῖα καθάρια καὶ διάφανα.

3) Ὀφείλουμε νὰ γυρίσουμε στὶς πηγὲς τῆς παράδοσης τοῦ τρετσέντο καὶ τοῦ κουατροτσέντο, δηλαδὴ σ' ἕνα λυρικὸ κι ὄχι μιμητικὸ στύλ, προτιμῶντας σταθερὰ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ ρωμαλέους καλλιτέχνες, τοὺς «οἰκοδόμους» καλλιτέχνες.

(«Αἰσθητικὸ πρόγραμμα γιὰ τὸ ἔτος XIII (1935)» τοῦ φασιστῆ τεχνοκρίτη Ρέτζιο Μπουσκαρόλι — (Resto del Carmino, 24 Ὀχτ. 1934).

Ἡ τέχνη αὐτή, ποὺ θἄνε τὸ «ἀκέραιο ἀντικαθρέφτισμα μιᾶς ζωντανῆς ἔμπνευσης», ποὺ θὰ στήνει «πλέριες καὶ πλούσιες φόρμες μὲ στοιχεῖα καθάρια καὶ διάφανα» καὶ ποὺ θὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τοὺς οἰκοδόμους καλλιτέχνες τῆς Πρώτης Ἀναγέννησης, θἄνε μιὰ τέχνη ἰσόρροπη, δίχως καμιὰν ἀνησυχία, μιὰ τέχνη ποὺ θὰ κάνει τὸ θεατὴ νὰ πιστεύει στὴ σταθερότητα καὶ στὴν τάξη τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τὰ αἰστήματα ποὺ ἡ τέχνη αὐτὴ θὰ προκαλεῖ θἄνε ἕνας παθητικὸς καὶ ἥσυχος λυρισμὸς κ' ἕνα αἴστημα μεγαλείου, ποὺ θὰ ναρκώνει τὴν ἀτομικὴ δραστηριότητα τοῦ θεατῆ. Ἡ τέχνη αὐτή, ἡ τόσο ξένη πρὸς τὸ «ἐλλειπτικό», τὸ «μεταφυσικό», τὸ «συρρεαλιστικὸ» ἰδανικὸ τῶν φουτουριστῶν, θἄνε μιὰ τέχνη συντήρησης.

Ἕνας ἄλλος φασιστὴς τεχνοκρίτης, ὁ Ἀρντέγκο Σοφφίτσι, μιλεῖ ἀκόμα καθαρώτερα στὴν «Γκατσέττα ντὲλ πόπολο» τῆς 29 Δεκεμβρίου 1934. Γιὰ κάθε τέχνη ποὺ ἀποκρούει μεταχειρίζεται τὸ δυσφημηστικὸ ἐπίθετο «μπολσεβίκος», καὶ μὲ τὴ λέξη «παρακμὴ» συνοψίζει ὅλα τὰ στίγματα ποὺ καταδικάζει:

«Μονάχα παρακμὴ εἴταν ὁ ρομαντικὸς κι ἀφηρημένος μοντερνισμὸς ποὺ ἐφαρμόστηκε ὡς ἐπίσημη τέχνη ἀπὸ τὸν μπολσεβικισμὸ κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐξουσίας του· μονάχα παρακμὴ εἶνε ὁ ἄκρατος προλεταριακὸς καὶ πεζὸς νατουραλισμὸς ποὺ ἀντικατέστησε τώρα τελευταῖα τὸ ἀρχικὸ στύλ.

«Ἡ παρακμὴ αὐτὴ ποὺ πολεμοῦμε μπορεῖ νὰ ὁριστεῖ ὡς ἕνα εἶδος διανοητικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ ἐξτρεμισμοῦ ποὺ γυρεύει νὰ δώσει τερατώδεις διαστάσεις σὲ μιὰν ὄψη τῆς φυσικῆς καὶ παγκόσμιας ἀλήθειας, παραμερίζοντας σχεδὸν καθ' ὁλοκληρία τὴν ἄλλη ὄψη, μὲ τρόπον ὥστε ἡ θεία ἰσορροπία νὰ διασπᾶται καὶ ἡ ἑνότητα τῆς πραγματικότητας, ποὺ αὐτὴ μόνη εἶνε ζωντανή κι ἀπὸ τὴ φύση της αἰώνια, νὰ ξεσκίζεται».

Σεβασμὸς λοιπὸν τῆς «θείας ἰσορροπίας», ἀποφυγὴ τοῦ ἄκρατου καὶ «χυδαίου» νατουραλισμοῦ, ἁρμονία καὶ τάξη. Ἰδοὺ μ' ἕνα λόγο ἡ θεωρία τοῦ δεύτερου αἰσθητικοῦ τοῦ φασισμοῦ...

Ἕνα καθεστὼς συντήρησης, πειθαρχίας καὶ τάξης γυρεύει νάπλώσει τοὺς κανόνες του καὶ στὴν τέχνη.

Ρ.

Παγκόσμια Φιλολογικὰ Χρονικὰ

«Οἱ θλίψεις τοῦ Σοπέν».

Εἶνε μία μελέτη γύρω ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασι τοῦ μεγάλου μουσικοσυνθέτη Φρειδερίκου Σοπὲν γραμμένη ἀπὸ τὸν κ. Ἐδ. Γκὰνς (ἔκδοσις Mercure de France). Ὁ κ. Γκὰνς καταγίνεται μὲ τὴν ψυχοβιολογίαν καὶ φαίνεται νὰ εἶνε ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τοῦ Μάγνου Χίρσφελντ κατὰ τὴν ὁποία ἡ δημιουργία στὴν τέχνη δὲν εἶνε κατ' εὐθεῖαν ἀνάλογη πρὸς τὴν καταπίεσι τῆς γενετησίου ὁρμῆς ἀφοῦ πολλοὶ μεγάλοι δημιουργοί, καθὼς ὁ Γκαῖτε, συνδυάσανε ἔντονη ἐρωτικὴ ζωὴ καὶ δυνατὴ πνευματικὴ δρᾶσι. Προκειμένου διὰ τὸν Σοπὲν ὁ κ. Γκὰνς ἀκολούθησε στὴ μελέτη του αὐτὴ πολὺ εἰλικρινῆ γραμμή, χωρὶς προκαταλήψεις, ἀναζητῶντας ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ μουσουργοῦ μὲ τοὺς φίλους του, καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν Γεωργία Σάνδη, ὅλες ἐκεῖνες τὶς λεπτομέρειες καὶ τὰ στοιχεῖα, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ρίξουν φῶς στὴν ἠθικὴ καὶ φυσικὴ κατάστασι τοῦ Σοπέν.

***

Χρηματικὰ φιλολογικὰ βραβεῖα.

Ἡ συνήθεια στὴ Γαλλία νὰ ἀπονέμωνται φιλολογικὰ βραβεῖα στὰ ὡραιότερα ἔργα τῆς χρονιᾶς ἔχει γίνει ἀφορμὴ μιᾶς πολὺ ζωηρῆς λογοτεχνικῆς κινήσεως. Ἐνῷ στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε μόνο τὸ βραβεῖο Γκονκούρ, ὕστερ' ἀπὸ τὸν πόλεμο ἱδρύθηκαν καὶ πολλὰ ἄλλα, χρηματικὰ κυρίως, ποὺ τὴν ἀπονομή τους διαμφισβητοῦν μὲ πάθος οἱ νεώτεροι ἀπὸ τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς. Ἐκτὸς λοιπόν, ἀπὸ τὸ βραβεῖο Γκονκοὺρ ὑπάρχει τὸ βραβεῖο Θεοφράστου Ρενωντό, ποὺ εἶνε ἁπλῶς τιμητικὸ καὶ ἀπονέμεται ἀπὸ τὸν σύνδεσμο τῶν φιλολογικῶν «κουρριερίστ», δηλαδὴ τῶν παρακολουθούντων τὴν φιλολογικὴν κίνησιν συντακτῶν. Ὑπάρχουν ἀκόμη τὰ βραβεῖα τῆς Ἀποικιακῆς φιλολογίας, τὸ βραβεῖον Ἀλμπὲρ Λόντρ ἱδρυμένο στὴ μνήμη τοῦ διαπρεποῦς Γάλλου δημοσιογράφου. Ὁ «Οἶκος Ποιήσεως», ἵδρυμα τοῦ Ἐμὶλ Μπλεμὸν ἀπονέμει τέσσερα βραβεῖα κάθε χρόνο: Τὸ βραβεῖο Πτιντιτιὲ 15.000 φράγκα, Μπλεμὸν 5.000 φρ., Πὼλ Βερλαὶν 5.000 φρ. καὶ τὸ βραβεῖο Ἔντγκαρ Πόε 5.000 φρ., ποὺ εἶνε προωρισμένο γιὰ τοὺς ξένους ποὺ γράφουν στὴ γαλλικὴ γλῶσσα. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ βραβεῖο τὸ ἐπῆρεν ἐφέτος ὁ Σὰρλ Κὸρν, ἀπὸ τὴν Συρία γιὰ τὴν ποιητικὴ του συλλογὴ «Τὸ ἐμπνευσμένο βουνό».

Τὸ βραβεῖο «Femina» ἱδρυμένο ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο περιοδικὸ ἀπονέμεται ἀπὸ μεγάλη ἐπιτροπὴ τὴν ὁποία ἀποτελοῦν μόνο κυρίες. Ἀκόμη εἶνε τὸ βραβεῖο «Γκρεκουὰρ» τῆς ὁμώνυμης φιλολογικῆς ἐφημερίδος.

Τὸ βραβεῖο Στρασμπούργκερ, προωρισμένο γιὰ τὰ ἄρθρα ποὺ ἐδημοσιεύθηκαν στὸν γαλλικὸ τύπο, καὶ ποὺ συντελέσανε στὴν καλύτερη ἐξυπηρέτησι τῆς γαλλογερμανικῆς φιλίας δόθηκε ἐφέτος στὸν κ. Πιὲρ Ντενοαγιέ. Τέλος ὑπάρχει τὸ «Βραβεῖο τῶν Μουσῶν» καὶ τὸ βραβεῖο Ζὰν Μορεάς, γιατὶ ὑπάρχει καὶ βραβεῖο στὸ ὄνομα τοῦ Ἑλληνογάλλου ποιητῆ. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ βραβεῖα αὐτὰ ἀπονέμονται στὸ τέλος τοῦ χρόνου.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Στὸ περασμένο φύλλο, ἡ σελίδα τούτη τοῦ κ. Π. Πρεβελάκη βγῆκε μὲ κάμποσα τυπογραφικὰ λάθη, γιατὶ ὁ συγγραφέας εἴτανε μακριὰ καὶ δὲν εἶδε τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια. Τὸ σοβαρώτερο, ποὺ πρέπει νὰ διορθωθεῖ, εἶναι τὸ ἀκόλουθο: νὰ μετατεθοῦν οἱ εἰκόνες 1 καὶ 3 καὶ νἄρθει ἡ μιὰ στὴ θέση τῆς ἄλλης, χωρὶς νὰ μετακινηθοῦν οἱ ὑπότιτλοι.

ΠΟΛΥΔΩΡΟΥ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΣΤΟ ΠΛΥΣΤΑΡΓΙΟ

ΧΟΥ ποὺ σοῦ λέω, χρυσᾶ στέφανα νἄχεις, κυρία. Ἄ ὅλα κιόλα. Ξαίρεις ποὺ εἶμαι ἄρρωστη. Φέρε μιὰ γυναῖκα, ποὺ λέει ὁ λόγος, νὰ τὴν πληρώσῃς 25 δρ. νὰ κάνουμε τὴν πλύση, ποὖμαι ἄρρωστη κἔχουμε τόσα ροῦχα, καὶ ὕστερνὰ κάθε λίγο γὼ τὰ καταφέρνω. Ἡ Πατρόνα δὲν εἶνε. Θά μοῦ βγάλει τὴν ψυχή. Πά στὸ κεφάλι της πρέπει νὰ στέκεσαι μιὰ παλιότρελλη, παλαβή, ἔλεγε ἡ χήρα ὑπηρέτρα τοῦ Αὐγουστὴ στὴν κυρία της.

Ἡ Πατρόνα, μιὰ πρόσφυγα ἀπὸ τὰ ἔξω τῆς Σμύρνης. Ὡς σαρανταπέντε χρονῶν. Ἀψηλὴ καὶ ζαρωμένη σὰ σῦκο. Τόσο ποὺ μοιάζει γριὰ ἑβδομηντάρα. Πάντα λέει:—Γὼ ἡ κακομοίρα... Κάθεται στὶς παράγγες. Ἀπ' ἐκεῖ μιὰ ξεκινᾶ στὰ σπίτια νὰ φάει καὶ νὰ δουλέψει—πρῶτα νὰ φάει.

—Τί γίνεσαι, Πατρόνα;

—Τί νὰ κάνω γὼ ἡ κακομοίρα, γώ. Νά, μὲ πετροβολᾶν κοιμᾶμαι καὶ μὲ πετροβολᾶν.

Κιαληθινὰ πολὺ τὴν πειράζουν. Τὴ βρίζουν. Βρίζει κιαυτή. Στὸ τέλος τὴν πετροβολοῦν.

Τριγυρνᾶ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι.

—Γὼ ἡ κακομοίρα ἦρτα νὰ σφουγγαριάσω. Θὰ σφουγγαριάστε; ρωτᾶ.

Κιάρχίζει τὴ δουλειά. Σκουπίζει, σφουγγαρεῖ, πλένει πιάτα. Πρὶν ἀρχίσει γυρεύει καφέ.

—Ἕναν καφὲ, κυρία, γὼ ἡ κακομοίρα!

—Ναί, ναί, Πατρόνα.

Καὶ στρώνεται στὸν καφὲ τόσο θεργιακλίδικα, ποὺ τῆς ἔρχεται νὰ κατεβάσει καὶ τὰ καταπάτια τοῦ φλυτζανιοῦ.

—Πατρόνα, τὴ ρωτοῦν. Τρῶς μέλι ἢ παντρειά;

—Ἀμ' εἶμαι γὼ ἡ κακομοίρα γιὰ μέλι... Μὲ κοροϊδεύεις... καὶ χαμογελᾶ ὑποψιασμένη...

Γιὰ ὅλες τὶς δουλειὲς εἶνε, μὰ ὄχι γιὰ πλύση. Δὲ νιώθει τὸ καθαρὸ ἀπὸ τὸ λερωμένο. Καὶ ὅμως εἶνε κατακάθαρη πάνω της.

Αὐτὴ τὴν Πατρόνα δὲν ἤθελε ἡ κυρὰ Μαρία ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὸ σπίτι τοῦ Αὐγουστῆ.

—Εἴμουνα, παιδί μου, καὶ γὼ νοικοκυρὰ στὸ σπίτι μου. Εἶχα, ποὺ λέει ὁ λόγος, τὸ ἔχει μου. Ὁ ἄντρας μου, Θεὸς μακαρίστονε, πλούσιος στὴν καρδιὰ καὶ φτωχὸς στὰ γρόσια, ἤτανε χρυσός. Ἔ τώρα τί νὰ κάνουμε, δὲν εἶμαι μοναχή μου, ὅλος ὁ κόσμος πάσχει σήμερα τὴν ἡμέρα. Τώρα ἔχω τὸ στομάχι μου, παιδί μου. Μοὔρχεται μιὰ ἀναγοῦλα καὶ βγάζω τὶς χολές μου. Ὁ γιατρός μοῦ λέει νὰ μὴ δουλεύγω, μὰ τί νὰ κάνω ποὺ δὲν ἔχω σπίτι; Νὰ πάρω καὶ γὼ τὸ σπιτάκι μου καὶ βλέπεις. Παιδί μου, νἄχεις καλό. Νὰ χαίρεσαι τὴ γυναῖκα σου, ἅμα δῇς στὴν ἐφημερίδα ποὺ γράφει κεινοὺς ποὺ πληρώνονται γιὰ τὰ σπίτια, νὰ μοῦ τὸ πῇς. Ἔχουμε τὶς χιλιάδες ποὺ θὰ δώσουμε, γιὰ νάρχίσει τὸ σπίτι. Ἡ κόρη μου ἄς εἶνε καλά, θὰ δουλέψει. Ἐγὼ σιδερώνω ποὺ λέει ὁ λόγος φορεσιές. Λίγο πολὺ κάτι γώ, κάτι κείνη, θὰ ζήσουμε. Ὡς πρὸς λόγου σου...

Ἔτσι πιάνεται στὰ λόγια μὲ τὸν τυχόντα, ὥς που βαριοῦνται νὰ τὴν ἀκοῦν καὶ τὴν ἀφίνουν σύξυλη.

—Ναί, κυρὰ Μαρία, ὁ κόσμος αὐτὰ ἔχει...

□□

Πολὺ πρωῒ ἡ κυρὰ Γιάννενα μπῆκε τὸ μεγάλο αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ, πέρασε τὴ βορεινὴ πλευρὰ κἔστριψε στὸ κάτω μέρος, ὅπου τὸ πλυσταργιὸ καὶ τὸ χαγιάτι μὲ τὰ περιστέρια.

Ἡ κυρὰ Μαρία ἀπὸ τὴ νύχτα τοῦ Θεοῦ εἶχε ἀνάψει τὸ καζάνι. Τὸ νερὸ ζεστάθηκε. Ἡ σκάφη ἕτοιμη καὶ τὰ κοφίνια καὶ τὰ κασόνια τῆς μπουγάδας.

—Κυρὰ Μαρία, φώναξε.

—Κόπιασε, παιδί μου κἔρχουμαι.

Ἡ κυρὰ Μαρία κατέβηκε ἀπὸ τὴ μέσα σκάλα τοῦ ὑπόγειου ἀπὸ τὴν κουζίνα καὶ βγῆκε στὸ χαγιάτι.

—Καλημέρα, κοπέλλα μου.

—Ἕτοιμα, κυρὰ Μαρία;

—Ἕτοιμα ρωτᾶς; ἀπὸ τὴ νύχτα.

Ἡ κυρὰ Γιάννενα μιὰ κοντούλα γυναίκα μεσόκοπη. Στὴ ζωή της ἔκανε παιδιὰ καὶ πλύση.

—Ἄς ἔχει χατήρι ἡ κυρὰ Δέσποινα εἰδάλλως δὲ μἔβλεπες. Εἶχα τριάντα σπίτια, τὰ καλύτερα ποὺ λές, μὰ τώρα τάφῆκα. Δὲν πλένω τώρα. Κράτησα ἕνα-δυὸ καὶ σήμερα τὸ δικό σας. Ἄς εἶνε καλὰ τὰ παιδιά μου. Τώρα κάτι μοῦ φέρνουν.

Τὸ πρόσωπό της νωρὶς γερασμένο, τόσο ποὺ νόμιζες πῶς ἔβλεπες γριά. Καὶ κείνη εἶχε παιδὶ στὸ βυζί...

—Μὰ κυρὰ Γιάννενα ἀκόμα παιδιὰ θὰ φκιάνεις;

—Πέστο τοῦ ἀντροῦς μου, ποὺ δὲν ἔχει μυαλά. Δὲν εἶνε καιρός, ποὺ φοβήθηκα μὴ...μὰ δόξα νἄχει ὁ Θεὸς δὲν εἴτανε τίποτε.

Τώρα οἱ σκάφες στήθηκαν. Ἄρχισε τὸ ζύμωμα τῶν ρούχων.

—Καφὲ θέλεις, παιδί μου, ἢ τσάϊ... λέγε...

—Ὅ,τι θέλεις, κυρὰ Μαρία.

—Μὰ λέγε ὅ,τι θέλεις. Νὰ χαρῶ τὰ μάτια μου' κιάνέβη τοῦ ὑπόγειου τὴ σκάλα, ποὺ γρήγορα ἔφερε στὴν κουζίνα. Δὲν πέρασε πολὺ καὶ κατέβη μἔνα δίσκο στὸ χέρι. Ψωμὶ πολὺ πολὺ,τσάϊ ἕνα μεγάλο φλυτζάνι, τυρὶ κασέρι καὶ λίγες ἐλιές.

— Φάγε, κυρὰ Γιάννενα, φάγε. Ἡ δουλειὰ θέλει δύναμη.

Πάνω στὴν ὁμιλία νὰ κὴ Κατερίνα τοῦ Ἀνδρέα τοῦ Μούλου. Μιὰ χωριάτα νιούτσικη καὶ ξετσίπωτη. Ὁ ἄντρας της ὁ κὺρ Κωστῆς ὁ Μοῦλος γέρος ἑβδομηντάρης καὶ πάνω, μικροχτηματίας, εἶχ' ἕνα ἀμπέλι, πέντε συκιές, λίγα κατσίκια κἕνα σπιτάκι πάνω στὸ δρόμο, μὰ δίχως αὐλὴ μεγάλη. Εἴτανε κουμπάρος τοῦ κὺρ Αὐγουστῆ. Τὸν εἶχε στεφανώσει ὁ Αὐγουστής, ὅταν στὰ γεράματα, ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς γυναίκας του ὁ γέρο Ἀντρέας, ἀφοῦ πῆρε τὴν Κατερίνα στὸ σπίτι του ἀστεφάνωτη καὶ τὴν εἶχε δυὸ χρόνια, ἀποφάσισε νὰ κάνει τὸ γάμο του. Ἔτσι τοὔγινε κουμπάρος καὶ τοῦ δάνεισε κἔφτὰ χιλιάδες, παίρνοντας ἐνέχυρο τὸ σπίτι του, γιὰ νὰ ξεχρεώσει τὸ μερίδιο τοῦ γιοῦ του, ποὺ κακὸς κιάθλιος ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ κοντά του. Ἡ Κατερίνα γλωσσοῦ καὶ κακόλογη καὶ ξετσίπωτη ἀπὸ τὴ νύχτα βγάζοντας τα κατσίκια της στὸν ἀντικρυνὸ κῆπο τοῦ κουμπάρου τους, γύρευε τὴν κουβέντα. Πρὶν μπῇ τὸν αὐλόγυρο, κουβέντιαζε στὴ βρύση τῆς πλατείας, ὅπου κὴ ἐκκλησιὰ μὲ τὰ κυπαρίσσια τὰ γδαρμένα καὶ τὰ κακομοιριασμένα καὶ τὰ γέρικα. Κατω ἀπ' αὐτὰ τὸ πρωῒ μαζευότανε ἡ σάρα καὶ ἡ μάρα, νὰ πάρει νερό, νὰ πῇ ὅσα τῆς κατεβῇ. Ἡ Κατερίνα, λυσσασμένη γιὰ κουβέντα, ἔστρωνε τὶς ὁμιλίες καὶ τὰ πειράγματα. Ὁ κὺρ Κωστῆς ἔφευγε τούτη τὴν ὥρα στὴ δουλειὰ ὅσο ἀκόμα βαστοῦσε ἡ μέση του, κιαυτὴ λεύτερη μιλοῦσε, μιλοῦσε... Ἡ φωνή της σωστὸ ξυπνητῆρι. Ἔπρεπε νὰ χορτάσει. Τότε περνοῦσε ὁ χασάπης ὁ Ντρέλιας ἀπὸ μακρυὰ πηγαίνοντας νὰ κόψει σφαχτὰ καὶ τῆς ἔφκιανε τάχ' ἀστεῖα, μὰ μὲ ζωνταινὴ ὄρεξη, τὰ καμώματά του. Τῆς ἔστελνε ἀπὸ μακρυὰ φιλιὰ—λαχτάρα μου—κιαυτὴ γύριζε τὰ πισινά της, ἐνῶ οἱ ἄλλες τοῦ φώναζαν:

—Ἔφαγες τὴ χυλόπητα, ἔφαγες τὴ χυλόπητα, κὺρ Ντρέλια.

Δὲν περνοῦσε ἄνθρωπος νὰ μὴ τὸν ρωτήσει: — Τί κάνεις, καλὰ εἶσαι; τί κρατᾶς στὰ χέρια,

Ὁ κὺρ Κωστῆς ὅλο καὶ τὴν προφυλάει. Οὔτε στὴν ἀγορὰ τὴ βγάζει, οὔτε καὶ στὰ πανηγύρια. Δίχως τὴν ἄδεια του πουθενά. Γιαυτό, σὰ λείπει, χαλνᾶ κόσμο. Μὰ κιαυτὸς κάποτε πεισμώνει. Δὲν εἶναι καιρός, ποὺ τὴν ἔδιωξε στοὺς δρόμους, σὰν τὴν καλοξυλοφόρτωσε. Μάστια ὁ κὺρ Αὐγουστῆς σὰν κουμπάρος μεσολάβησε. Τίποτε!

—Δὲ τὴν θέλω!

Καὶ τὸ βράδυ κεῖνο ἔμεινε στὶς πάνω νοικάρισσές της, ποὺ ὅλη μέρα τὶς κακολογᾶ. Ὁ κουμπάρος ὅμως δὲν τῆς εἶπε: ὁρίστε.

Τὴν τρίτη βραδυὰ πιὰ μονάχα δέχτηκε νὰ τὴν ξαναπάρει πίσω, ἄς τῆς ἔχει καὶ τὸ σπίτι του γραμμένο πάνω της.

Τώρα ἦρτε στὰ κέφια της, εἶχε ἀνάγκη νὰ μιλήσει. Ἤθελε κουβέντες.

—Καλῶς τὰ πολεμᾶτε, κορίτσια, καλῶς τὰ κουβεντιάζετε.

Κὴ φωνή της ἀκούστηκε ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι.

—Καλῶς τὴν Κατερίνα, τί γίνεσαι, μωρὴ Κατερίνα;

Κὴ Κατερίνα βουτηγμένη στὰ τρία μισοφόρια της Αὔγουστο μῆνα καὶ τσεμπερωμένη ἀρβανίτικα κάθησε στὸ πεζοῦλι τῆς αὐλῆς. Τὴν ὥρα τούτη τὰ περιστέρια τοῦ σπιτιοῦ κινήθηκαν ὅλα κἔνα δυνατὸ πλατάγισμα χύθηκε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι της.

—Τἀναθεματισμένα κιαυτά, εἶπε ἡ κυρὰ Μαρία μὲ τὄνα δόντι ὀρθὸ στὴν κάτω σιαγόνα. Ἡ βρωμισιά τους ἢ τὸ καλό τους! Ἄ μὰ τὸ Θεὸ ἔτσι καταραμένα πουλιά.

—Πωπῶ, παιδί μου, δὲν ἔχω δεῖ...

—Ἄφστε ἀπὸ κεῖ τὰ ζωντανά, εἶπε ἡ Κατερίνα σκαλίζοντας μἔνα καλάμι τὴ γῆς.

—Τεῖχες, μωρὴ Κατερίνα, πάλι ψὲς μὲ τὴ νύφη σου καὶ χάλασες κόσμο; Τί ἔγινε στὴν ἀστυνομία; ρώτησε ἡ πλύστρα.

—Τεῖχα, ἄφστε με καὶ μένα. Ἡ παλιοσμυρνιά, ἡ ἄτιμη. Κατάφερε τὸν ἀδερφό μου καὶ πάει τὸ παιδὶ τζάμπα. Τὴν ἔβαλα σπίτι μου καὶ ποῦ νὰ συχάσει. Μιὰ δουλειὰ δὲν ἤθελε νὰ μοῦ κάνει. Ἐγώ, κοπέλλα μου, δὲν προσκυνῶ. Τῆς δῶκα καὶ κατάλαβε...

Καὶ κούνησε τὸ δεξί της χέρι.

Πάνω στὰ λόγι' αὐτὰ κατέβηκε κὴ κουμπάρα της, ἡ κ. Αὐγουστῆ. Γυναῖκα παχιὰ καὶ ἠσκιωμένη. Στὸ χέρι της δὲν εἶχε πιάσει ποτὲς δουλειὰ σπιτιοῦ. Ἀγαποῦσε τὸ κέντημα καὶ δὸς του δούλευε κουρτίνες καὶ μπερντεδάκια καὶ ἱστοροῦσε στόρια καὶ τραπεζομάντηλα. Στόριζε καὶ σιωποῦσε. Κάποτε καὶ καμιὰ μιλιὰ ἄφινε τὸν ἦχο της μαλακὰ-μαλακὰ καὶ πάλι σιωπή. Σιωπὴ χρυσάφι. Κλεισμένη τὸ πλιότερο τῆς ἡμέρας, κύτταζε τοὺς λογαριασμοὺς της. Εἶχε τὴ συνήθεια ὁ ἄντρας της ὁ κὺρ Αὐγουστῆς ὁ βιβλιοπώλης νὰ τῆς φέρνει μάτσα τὰ χιλιάρικα κάθε βράδυ ἀπὸ τὸ κατάστημά του. Ὅλο τὸ πρωῒ λογάριαζε κἔγραφε. Κἔβλεπες τὸν κὺρ Αὐγουστῆ νάλλάζει πάντα καρφιτσωμένα τὰ πεντηντάρικα καὶ τὰ κατοστάρικα ἀπὸ τὸ χέρι της. Τόξευραν κοὶ ἔμποροι αὐτό. Γιαυτὸ τόνε πείραζαν.

—Πάλι καρφιτσωμένα!

—Τί νὰ γίνει... δὲ σαρέσουν κιόλας; ἔλεγεν ὁ κὺρ Αὐγουστῆς.

Ὕστερ' ἀπὸ τέτοια δουλειὰ ζαλισμένη κατέβηκε ἀπὸ τὴ μέσα σκάλα τοῦ σπιτιοῦ στὸ ἰσόγειο καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη θύρα στὸ πλακοστρωμένο πλυσταργιό.

—Καλῶς τὴν κουμπάρα, κοπλιμεντάρισε πρώτη ἡ Κατερίνα μὲ τὸ παντοτεινὸ θάρρος της.

—Καλῶς τὰ πολεμᾶτε.

Ἡ πλύστρα κὴ κυρὰ Μαρία σκυμμένες στὶς σκάφες ζύμωναν καὶ ξεζύμωναν τὰ ροῦχα μέσα σάφφρούς ἀχνιστούς.

—Εὐχαριστοῦμε, κυρία, νὰ ζῇς χαρούμενη πάντα.

—Θἄχουμε μιὰ πλύση, κυρία, ποὺ δὲ λέγεται ἡ ὀμορφιά της, πρόσθεσε ἡ κυρὰ Μαρία. Ὡς πρὸς λόγου σου, κυρία, δὲ μπορῶ νὰ πῶ. Πάντα ἀγαπᾶς τὴ δουλειά, μὰ γιατί τώρα κατέβηκες μέσα στὶς πλύσες;

—Μὰ κατέβηκα νὰ κάνω ἕνα γύρο στὸν κῆπο. Κυττάχτε σεῖς τὴ δουλειά σας.

Κέφυγε ἡ κυρία Αὐγουστῆ ἀφίνοντας νὰ κουβεντιάζουν τὶς τρεῖς γυναῖκες.

—Ποῦ λές, κυρὰ Γιάννενα, ἡ ζωή μας ἐμᾶς δὲν εἶναι ζωή. Ἀφήκαμε τὰ καλά μας καὶ τὰ χρυσᾶ μας. Ἐδῶ ξενοπλένουμε, ζωὴ νἄχεις κοπέλλα μου. Ξενοπλένουμε καὶ ξενομαγερεύουμε. Εἶχα καὶ γὼ σπίτι μὲ τὰ οὖλα του. Πέρα στὸν Ἀγιδημήτρη, εἴμουν καὶ γὼ νοικοκυρά. Τὸ σπίτι δυὸ ἀπαρτιμέντα. Κάτω τὸ σαλόνι μου μὲ τὰ φουρνιμέντα ὅλα, καὶ μαγεριὸ καὶ τραπεζαρία. Πάνω κρεβατοκάμαρες δυὸ τῶν παιδιῶνε μου καὶ ἡ δική μας. Θεὸς σχωρέσ' τὸν ἄντρα μου. — Βρὲ γυναίκα, μοῦ ἔλεγε, ὅ,τι ἐπιθύμησες, τὤχεις. Καὶ τὤχα μὰ τὸ Θεὸ μὲ οὖλες τσοὶ εὐκολίες καὶ τσοὶ εὐτυχίες. Νά μοῦ ζήσει ἡ κόρη μου δόξα σοι ὁ Θεὸς καὶ τώρα, μὰ ξενοπλένω καὶ ξενοδουλεύγω.

—Ἔ, κυρὰ Μαρία, ποὺ λὲς καὶ γὼ ἀπὸ σοῒ ἤμουνα, μὰ ἡ πεῖνα μὲ κατάφερε. Ἐφτὰ παιδιὰ μοῦ μπούρλιασε ὁ ἄντρας μου, τὄνα πὰ στἄλλο. Νά, ἀκόμα βυζαίνω μωρό. Κεῖνος χαϊρσίζης ἀγαπᾶ τὰ κρέατα καὶ δὸς του παιδιὰ πὰ στὰ παιδιά, μἀφάνισε. Τώρα μἔκανε νὰ ξενοπλένω καὶ γώ. Μόνο ἄρχεψαν κιαυτὰ κάτι νὰ παίρνουν καὶ λιγόστεψα τὰ σπίτια εἰδάλλως θὰ σερνόμουνα μερόνυχτα ἀπὸ πλυσταργιὸ σὲ πλυσταργιό.

—Μανάάααα... ἀκούστηκε μιὰ φωνή. Μανάαααα, καὶ κάτι κλάματα μωροῦ μεγάλωσαν κατὰ τὴν πίσω αὐλή.

—Νά το, ἔρχεται τὸ ρημάδι νὰ βυζάξει, εἶπε ἡ πλύστρα, ἕτοιμη στὸ φανέρωμα τοῦ παιδιοῦ της νὰ κόψει τὸ πλύσιμο.

Καὶ βγάζοντας μὲ τὸ βρεμένο της χέρι μέσ' ἀπὸ τὸν ἱδρωμένο της κόρφο, ἕνα κομμάτι κρεατιοῦ, ἅρπαξε τὸ παιδί της καὶ τὸ μπούκωσε μὲ τὴ ρώγα τοῦ βυζιοῦ της.

—Νά, φάγε! μαραζιάρικο.

Κιαυτὸ πεινασμένο ἄρχεψε νὰ ματσουλίζει τὴ ρώγα της καὶ νὰ τραβᾶ μὲ τὸ χέρι του τὰ κρέατά της.

— Νά, μαραζιάρικο, ρούφα με νὰ γλυτώσω. Τί μοῦ τὄφερες μωρὴ διαολόπιασμα καὶ σύ; Δὲ τὄδινες λίγο ψωμί;

—Τί νὰ τὸ κάνω ποὺ δὲ μέρωνε; εἶπε μὲ κλαψιάρικο ὕφος τὸ κοριτσάκι της—δώδεκα χρονῶν κοπελούδα μὲ τὶς πλεξοῦδες κρεμαστὲς μπροστὰ καὶ μὲ τὰ τσόκαρα στὰ πόδια.

Σὲ λίγο, κόβοντας τὴν εὐτυχία τοῦ μωροῦ της τἀπίθωσε στῆς μικρῆς τὴν ἀγκαλιά.

—Νά, πάρτο καὶ πάρε κιαυτὸ—τῆς ἔδινε τὸ φαγί της— καὶ γκρεμίσου καὶ μὴ ξανάρτεις νὰ κάνω τὴ δουλειά μου.

—Ὁ μπαμπάς σου τί κάνει μωρή; πρόφταξε νὰ ρωτήσει

—Κοιμᾶται ἀκόμα.

—Κακὸ ψόφο νἄχει. Τὰ κρέατα μονάχα ἀγαπᾶ νὰ χαδεύει, τὴ δουλειὰ τὴ μισᾶ. Στὰ κομμάτια! Ἄι πήγαινε καὶ μὴ ξανάρτεις.

Σὰν ἔμειναν μόνες:

—Καλή μου, νἄχεις καλὴ μοῖρα, τί τἄθελες τόσα παιδιά, δὲ ξαίρεις νὰ τὰ ρίξεις; τῆς μίλησε ἡ Κατερίνα. Σὰ δὲν ἔχεις νὰ τὰ θρέψεις, τί τὰ παιδεύεις καὶ παιδεύεσαι.

—Μέλι καὶ γάλα πάνω σου, εἶπε κὴ κυρὰ Μαρία, ἀφίνοντας τὸ ροῦχο στὴ σκάφη.

—Τί λόγος εἴτανε αὐτός, καλή μου; Νὰ τὰ ρίξει λέει; Καὶ ποιὸς τῆς εἶπε νὰ τὰ πιάσει; Κάλλιο νὰ χαλάσει τὴ φύση τση, παρὰ νὰ ρίχνει τὰ παιδιά τση. Ὁ Θεὸς ἔχει μάτια καὶ βλέπει καὶ τιμωρᾶ. Ὁ καθένας μὲ τὴν τύχη του. Καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὴν τύχη τους. Αὐτὰ αὔριο θὰ ξεχαστοῦνε καὶ θὰ μεγαλώσουν καὶ θἄναι στολίδια τοῦ σπιτιοῦ τση. Τί προκοπὴ ἔχεις σύ, ποὺ δὲν ἔπιασες ἕνα; Μὰ θὰ πῇς πὼς ὁ κὺρ Κωστῆς γέρος καὶ προκοπὴ δὲν ἔχει, μὰ καὶ τοῦ λόγου σου δὲ θέλεις τσοὶ κόποι καὶ τσοὶ δουλειὲς καὶ τὰ βάσανα τοῦ παιδιοῦ.

—Ἄσε με μένα, κυρὰ Μαρία, γὼ εἶμαι ἄκληρη καὶ στέρφα. Δὲ φταίει ὁ κὺρ Κωστῆς μὄλα τὰ γεράματά του, ποὺ δὲ θέλει νὰ παραδοθῇ. Ἐγὼ μαι καταραμένη φάρα.

—Τὰ παιδιὰ εἶναι καλά. Καὶ ἡ πατρίδα τὰ θέλει, μὰ ἔλα ἡ φτώχεια καὶ τὸ ξετίναγμά τση ποὺ εἶναι δύσκολο, εἶπε ἡ κυρὰ Γιάννενα ἡ πλύστρα ζυμώνοντας τὰ ροῦχα της μὲ λύσσα. —Ἐγὼ τἀγαπῶ, πρόσθεσε καὶ τὰ θέλω, μὰ νὰ δούλευε παντοτεινὰ κιὄ ἄντρας. Ὁ δικός μου ὁ ἔρμος ἀγαπᾶ πολὺ τὰ κρέατα καὶ λίγο τὴ δουλειά..

—Ἄντροι εἶναι αὐτοί; Ἄντροι εἴτανε οἱ δικοί μας, εἶπε ἡ κυρὰ Μαρία ἡ Σμυρνιά, μερόνυχτα στὴ δουλειὰ πάνω περήφανοι καὶ καματεροί. Τώρα σὰν καγήκαμε καὶ διωχτήκαμε τί νὰ πῇς; Ὁ καημένος ὁ ἄντρας μου καλὰ ποὺ δὲν ἔζησε νὰ δῇ τὸ μεγάλο κακὸ ποὺ μᾶς βρῆκε. Νὰ χαρῇς, κυρὰ Γιάννενα, τὰ παιδιά σου, πίστεψέ με, δὲ ξαίρω τί θὰ πῇ βρισιὰ ἀπὸ τοῦ ἀντροῦς μου τὸ στόμα. Δὲ ξαίρω τί θὰ πῇ κακολογία, τί τσίριγμα. Ἐδῶ παιδιὰ πὰ στὰ παιδιὰ καὶ ὕπνο καὶ βρισίδι. Ἡ γυναίκα ἄς ξενοπλένει κι ἄς σαπίζει μέσα στὰ νερὰ καὶ τὶς σαπουνάδες.

Μιλοῦσε καὶ δὸς του ἀναποδογύριζε τὴ σκάφη της γιομάτη ἀφροὺς λερωμένους. Ὅλο τὸ πλυσταργιὸ πλημμύρισε ἀπὸ τὰ βρώμικα νερὰ καὶ τὶς σαπουνάδες.

Ἔτσι μιλώντας ἔφτασε τὸ μεσημέρι. Ἡ Κατερίνα ἔφυγε νὰ σκαλίσει τὰ κουκιὰ στὸν μπαχτσὲ της κὴ κυρὰ Μαρία ἀνέβηκε πεταχτὴ τὰ σκαλιὰ νὰ κυττάξει τὴν κουζίνα της.

Σὲ κάμποσο πάλι κατέβηκε μἔνα δίσκο γιομᾶτο.

—Κυρὰ Γιάννενα, τῆς εἶπε, ἔλα νὰ φᾶς νὰ δυναμώσεις. Μὴ βλέπεις ἐμένα. Ἐγὼ μὲ τὸ στομάχι μου δὲ μπορῶ νὰ φάω. Οἱ ἀναγοῦλες μὲ πεθαίνουν καὶ μἀφίνουν. Ἐγὼ ἕνα γιαουρτάκι κιαυτὸ πολὺ εἶναι.

Τώρα ἔβλεπες τὴ μιὰ νἀνεβαίνει τὰ σκαλιὰ ἀπὸ τὴν ταράτσα ἀνόρεχτη μὰ γλωσσοῦ καὶ πεινασμένη γιὰ ὁμιλίες, γιὰ νὰ πάει στὴν κουζίνα, καὶ τὴν ἄλλη πεινασμένη στὸ πεζοῦλι καὶ βαστώντας στὴν ποδιά της τὸ δίσκο μὲ τὰ φαγιά της.

Σὲ καμιὰν ὥρα θὰ ξανάρχιζε στὸ πλυσταργιὸ τοῦ κὺρ Αὐγουστὴ ἡ ἀπογεματινὴ κουβέντα. Ἐκεῖ θὰ ξεσκεπαζόντανε ἄλλα κατεβατὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ ποὺ κάνει τὰ πολλὰ παιδιὰ καὶ τρώει ὀλίγο.

Π. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἀνέκδοτο ἀπόσπασμα

Στὴν παραστιὰ τοῦ φτωχικοῦ ξενῶνα, ἀκουμπημένη
Σὰν ἡ μεγάλη Δήμητρα, π' ἀκούμπαε σκεφτικὴ
Στὴν πέτρα τὴν ἀγέλαστην, ἀσάλευτη ἀπομένει
Ἡ Μαριάμ, κι' ὁ Ἰωσὴφ σκυμμένος, παρακεῖ,

Ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ τὸν ἄνθρωπο τὸ λόγο περιμένει,
Τί ἀκόμα ἁπλώνει γύρα του γαλήνη μυστική.
Μ' ἀπὸ τὴ θύρα στέκοντας, αὐτὸς κρατάει στημένη
Σὰν τὸ γεράκι ἀπάνω τους ματιὰ προσεχτική,

Κι' ὅπως τ' ἀχεῖλι σκώνοντας, μυρίζεται στ' ἀγέρι
Τὴ μυρουδιὰ τοῦ θηλυκοῦ, τὸ ζῶον ἀπὸ μακρά,
Λοξὰ κυττῶντας, στοῦ Ἰωσὴφ τὴ ζώνη, τὸ κεμέρι,
Φτενὸ ὅπως εἶνε, μισοκλεῖ τὰ μάτια του μικρά.

Διστακτικὸς ἀργοπορεῖ, νὰ φέρει νὰ μὴ φέρει,
Κανένα ξύλο στὴ φωτιά, τί ἡ νύχτα εἶνε πολλή.
Κι' ἀποβραδὺς τὴν πλερωμὴ τηνὲ ζητάει στὸ χέρι.
Μὲ πέρνοντάς τη, πρόθυμα καὶ τὴ μιλιά του λεῖ.
«Ποιοὶ 'νε, ρωτάει, ποῦθ' ἔρχονται, νὰ τοῦ τὸ ποῦν,
(νὰ ξέρει,
Τώρα κρατοῦν τοῦ καθενὸς τ' ἀχνάρι, ὅπου πατεῖ,
Τί, λίγο φάνηκε καιρό, στὸν οὐρανό, ἕν' ἀστέρι,
Π' οὐδ' οἱ Προφῆτες ξέρουνε, μήτε κανεὶς γιατί,

Τρόμο σκορπάει στοὺς ἄρχοντες, κιὼς στὸ φεγγάρι
(οἱ σκύλλες
Ὀπ' ἀλυχτᾶνε ἀφρίζοντας, σὲ ἀφύσικο σπασμό,
Ἀπ' τῶν Ρωμαίων τὰ ἱερὰ κυττῶντας το οἱ Σ'
(βύλλες,
Σπαράζουνε στὸν τρίποδα, νά ποῦνε ἕνα χρησμό.

«Τ' Ἀνθρώπου ὁ γιὸς θὰ γεννηθεῖ τρανὸς ἀπὸ τὴ
(Μοῖρα,
(Ἔτσι τὸ λέω, πῶς τὤπανε πολλοὶ περαστικοί),
Τί ὁ Μέγας Ἥλιος ἔσκυψε καὶ φίλησε τὴν Ἥρα»,
Ἀπολογιέται ἀτάραχη μονάχα ἡ Δελφική.

Μὲ τ' ἀστρολάβι, τ' οὐρανοῦ τὰ ξωτικὰ σημεία
Μετρᾶν οἱ Μάγοι, πάσκοντας νὰ ἰδοῦνε κάποιο φῶς.
Μ' ἄρθε ὁ καιρὸς τῆς κάταρας πικρῆς τοῦ Ἱερεμία,
Κι' ὁ ποταμὸς ποὺ ἀπάντεχα ξεσπάει, εἶναι κρυφός.

Ἔβγαλε διάτα ὁ Καίσαρας, ποὺ πιάνει σ' ὅσους
(τόπους
Ἁπλώνετ' ἡ κυβέρνια του, νὰ στείλουν μὲ σπουδή,
Ὅλα γραμμένα, τὰ χωριά, τὰ σπίτια, τοὺς ἀνθρώ-
(πους,
Νὰ ξεδιαλύνει μόνος του τὸ πρᾶμμα καὶ νὰ ἰδεῖ.

Κι' ἄλλοὶ σ' αὐτὸν ποῦ στοχαστεῖ τὸ σπλάχνο του
(νὰ κρύψει,
Τί τέτια πῆγε στὸ στρατὸν ὁλοῦθε διαταγή:
«Κι' ἄν βρεῖ στοῦ κύκνου τὴ φωλιὰ τὸ αὐγό, νὰ τὸ
(συντρίψει
Κι' ὅπου δὲ φτάν' ἡ διάτα του, νὰ προλαβαίν' ἡ
(ὀργή».

Τῆς παραστιᾶς τ' ἀντίφεγγο στὸ δῶμα ὡς δυνα-
(μώνει,
Κι' ἀνάρια ρίχνει ἀναλαμπὲς μεγάλες τὸ δαυλί,
Σὰ νὰ σημάδευε τὸ φῶς σ' ἐκείνη ἀπάνω μόνη,
Τῆς Μαριὰμ ξεχύνεται στὴν ὄψη, ἀνατολή.

Γοργὰ στὰ μάτια, τὸ πλατὺ μαντύλι χαμηλώνει,
Δύναμη τόση μέσα τους ἀστράφτει σιωπηλή,
Ποῦ νὰ τὰ σκώσει δὲ βολεῖ καὶ κάτου τὰ στηλώνει,
Καὶ καθὼς εἶνε, ἀσάλευτη, στὸν ἄνθρωπο μιλεῖ:

«Περαστικοὶ διαβαίνουμε, σ' ἄλλο χωριὸ πιὸ πέρα,
Τί ρογιαστήκαμε κ' οἱ δυό, σὲ μακρυνὴ δουλιά».
«Καὶ τί τὸν ἔχεις, τὴ ρωτᾶ, τὸ γέροντα;» «Πατέρα»
Κι' ἄλλη ἀπ' αὐτὴ τὰ χείλη της δὲ βγάνουνε μιλιό

Ὅλα σιγᾶνε, τοῦ σπιτιοῦ μανταλωμένη ἡ θύρα.
Ἄλλο τὸ δῶμα γύρα τους δὲ βγάνει ἀνασασμό.
Μ' αὐτὴ σὰ νὰ τὴ σκέπασε στὴν κλίνη, θεία πορ-
(φύρα
Κρατεῖ τὰ μάτια ὁλάνοιχτα, σὲ αἰώνιο βυθισμό.

Πῶς μεγαλώνουνε τὸ νοῦν οἱ νύχτες τοῦ χειμῶνα,
Σὰ φεύγει ὁ ὕπνος μόνος του σὰν κῦμα ἀπ' τὸ
(κορμί,
Κ' εἶνε τὰ μέλη ἀτάραχα, τὰ φρένα ἀνοίγουν μόνα
Κι' ὡσὰν ποτάμι ξέχειλο μὲ νέα κινᾶν ὁρμή,

Τοῦ λογισμοῦ της π' ἀγρυπνᾶ στὰ σκοτεινᾶ ἡ ση-
(μαία,
Ἀνοίγετ' ὅλη διάπλατη, στοὺς νύχτιους οὐρανούς,
Κι' ἄν ἡ Σιβύλλα ἡ Λιβυκὴ κι' ἄν ἡ τρανὴ Κουμαία,
Σπαράζουνε στὸν τρίποδα, ὁ ἀπάρθενὸς της νοῦς

Φτερώνεται στὸ ἀπέραντο, μὲ τὸ φτερὸ ποῦ ἀπλώνει
Σὰν τὸ κουπὶ στὰ κύματα, κ' ἡ ἀστέρευτη πηγὴ

Ποῦ σιγανάβραε μέσα της, θεϊκιὰ τηνὲ κυκλώνει
Καὶ ξεχειλάει μὲ κύματα τεράστια τὴ σιγή.

Θαρρεῖ τὸ σκότος τρίσβαθο ποῦ ὁλόγυρα τὴ ζώνει,
Σὰν τὰ ποτάμια π' ἄμετρα τραβᾶ ὁ ὠκεανός,
Στὰ στήθη της ἀτάραχη τὸ πάει καὶ τὸ μαζώνει,
Ὅλο ἀστραπὲς καὶ σύννεφα, σὰ νἆταν ὁ οὐρανός.

Τί πιά, σκιρτᾶ στὰ βάθη της καὶ τῆς ἀνάβει τὸ αἷμα,
Τὸ βρέφος ποῦ μεσάνυχτα σηκώθη καὶ πατεῖ
Τὸ δαχτυλίδι, τὸ σπαθί, τὸ σκῆπτρο καὶ τὸ στέμμα,
Καὶ μὲς στὴ φούχτα του τὴ γῆ, χρυσόμηλο κρατεῖ!

Μὰ ἔστειλε διάτα ὁ Καίσαρας, ποῦ πιάνει σ' ὅσους
(τόπους
Ἁπλώνετ' ἡ κυβέρνια του, νὰ στείλουν μὲ σπουδή,
Ὅλα γραμμένα, τὰ χωριά, τὰ σπίτια, τοὺς ἀν-
(θρώπους,
Νὰ ξεδιαλύνει μόνος του τὸν τρόμο καὶ νὰ ἰδεῖ,

«Κι' ἄλλοὶ σ' αὐτὸν ποῦ στοχαστεῖ τὸ σπλάχνο του
(νὰ κρύψει.
Τί τέτοια σκόρπισε παντοῦ στὸ πλῆθος διαταγή:
«Κι' ἄν βρεῖ στοῦ κύκνου τὴ φωλιὰ τὸ αὐγὸ νὰ τὸ
(συντρίψει».
Μὰ ὤ, νά! λογιάζει ἐμύρισε στὸν ἄνεμο ἡ αὐγή!

Λογιάζει μύρισεν ἡ αὐγή, κι' ἀπὸ βαθιά της πάλι,
Τὸ σκίρτημα σφοδρότερο τὴ σπρώχνει νά σκωθεῖ.
Μ' ἕνα παλμὸ νὰ μετρηθεῖ γιὰ τὴν τεράστια πάλη,
Ν' ἀναζωστεῖ στὴ μέση της τὸν πόνο ὡσὰ σπαθί!

Τὸν ὦμο σπρώχνει τοῦ Ἰωσὴφ ἀγάλι, νὰ ξυπνήσει.
«Λύχνος σαλεύει στοῦ σπιτιοῦ τὰ βάθη κ' εἶν' ἀργά,
Τί ἀκούω τὸν ἄνθρωπο, τὰ ζᾶ ποῦ πάει γιὰ νὰ πα-
(χνίσει».
Κι' αὐτὸς τὸν ἴσιο λόγο της, ἀμίλητος νογᾶ.

Σὲ μυστικὸ ζυγιάζοντας τὸ πνέμμα τους στατέρι,
Μιὰν ἴδια γνώμη σκώνουνε στὸν ὄρθρο σιωπηλοί,
Ἀπ' τὴν ψυχὴ κι' ἀπ' τὸ κορμί, σὰν τῆς αὐγῆς τὸ
(ἀστέρι,
Ὁποῦ κυλάει τὶς φλόγες του, πρὶν ἔβγει ἀνατολή.

Σὰ νὰ τοὺς σπρῶχνει ρυθμικὰ ἀπὸ Θεοῦ ἕνα κῦμα,
Δὲν περπατοῦνε, λάμνουνε στὴν ἄσπρη ἀνηφοριά.
Ἀναμετράει τὴν ἄβυσσο, τὸ ἀγγελικό τους βῆμα
Κι' ὅλο χτυπάει τὸ χάραμμα στὴν ἅγια τους θωριά.

Στῶν θαμπογάλανων βουνῶν τὸν αὐγινὸ νιφτῆρα,
Ἀπ' τὴν κορφὴ ὡς νὰ λούζονται στὰ πόδια, προ-
(βοδοῦν.
Κάθε κλεισοῦρα, ἀπὸ μακρά, φαντάζει οὐράνιο
(θύρα,
Κι' ὅλα σιγὰ ἁρματώνονται καὶ φέγγουν κ' εὐω
(δοῦν.

Θὰ βροῦνε τάχα ἀκούμπημα ποτὲ καὶ κατατόπι,
Στὰ βλογημένα φρένα τους δὲ βάνουν συλλογή,
Μᾶ ὡς τὸ τσαμπὶ τοῦ Χαναάν, ποῦ τ' ὤσκωναν δυὸ
(ἄνθρωποι,
Ἴδια σηκώνουν βάρητα, κ' ἴδια κρατᾶν σιγή.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Η ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΟΥΛΑΛΟΥΜ

EDGAR ALLAN POE

Οἱ οὐρανοὶ ἦταν τέφρινοι καὶ σοβαροί· τὰ φύλλα ἦταν ζαρωμένα καὶ ξερὰ — τὰ φύλλα ἦταν μαραμένα καὶ ξερά.

Ἦταν νύχτα στὸν ἔρημον Ὀχτώβρη τῆς πιὸ ἀμνημόνευτης χρονιᾶς μου.

Ἦταν πολὺ κοντὰ στὴ σκοτεινὴ λίμνη τοῦ Ἄουμπερ, στὴ μεσαία ὁμιχληρὴ περιοχὴ τοῦ Γουεῒρ — ἦταν ἐκεῖ, κοντὰ στὸ ὑγρὸ ἕλος τοῦ Ἄουμπερ, μὲς στὸ δάσος τὸ στοιχιωμένο ἀπὸ τὰ κακὰ πνεύματα τοῦ Γουεῒρ.

Ἐκεῖ, μιὰ φορά, ἀνάμεσα ἀπὸ μιὰ τιτανικὴ δενδροστοιχία ἀπὸ κυπαρίσσια περιπλανόμουν μὲ τὴν ψυχή μου—μιὰ δεντροστοιχία ἀπὸ κυπαρίσσια μαζὶ μὲ τὴν ψυχή, τὴν ψυχή μου.

Ἦταν τὸν καιρὸ ποὺ ἡ καρδιά μου ἔμοιαζε μὲ ἡφαίστειο, καθὼς τὰ μεταλλικὰ ποτάμια ποὺ κυλοῦν — καθὼς ἡ λάβα ποὺ κυλᾶ μὲ ἀπάθεια τὰ θειάφινα ποτάμια της κάτω στὸ Γιάνεκ, στὰ ἔσχατα κλίματα τοῦ βορείου πόλου — ποὺ στενάζουν καθὼς κυλοῦν στοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ Γιάνεκ στ,ς περιοχὲς τοῦ βορείου πόλου.

Ἡ συνομιλία μας ἦταν μετρημένη καὶ σοβαρή: μὰ οἱ λογισμοί μας ἦταν παραλυμένοι καὶ σκυθρωποί, οἱ ἀναμνήσεις μας ἦταν προδοτικὲς καὶ σκυθρωπὲς — γιατὶ δὲν ξαίραμε ὅτι ἦταν μῆνας Ὀχτώβρης καὶ δὲν βλέπαμε τὴ νύχτα τοῦ χρόνου (ὤ, νύχτα ὅλων τῶν νυχτῶν τοῦ χρόνου!)—ἄν καὶ κάποτε εἴχαμε ταξιδέψει ἀπὸ κεῖ — δὲν θυμόμαστε τὸ ὑγρὸ ἕλος τοῦ Ἄουμπερ, οὔτε αὐτὴν τὴ δασωμένη ἔκταση τὴ στοιχιωμένη ἀπὸ τὰ κακὰ πνεύματα τοῦ Γουεῒρ.

Καὶ τώρα, καθὼς ἡ νύχτα γερνοῦσε καὶ τὸ ρολοῒ τῶν ἄστρων ἔδειχνε τὴν αὐγή, — στὸ τέρμα τοῦ δρόμου μας μιὰ ρευστὴ σὰ σύννεφο λάμψη ἄρχιζε νὰ φέγγη, ἀπόπου ἕνα θαυμάσιο μισοφέγγαρο ὑψώθηκε μὲ διπλὸ κέρατο — τὸ διαμαντένιο μισοφέγγαρο τῆς Ἀστάρτης ποὺ ξεχώριζε μὲ τὸ διπλό του κέρατο.

Καὶ εἶπα: —«Εἶναι πιὸ ζεστὴ ἀπὸ τὴν Ἄρτεμη' κυλᾶ ἀνάμεσα σ' ἕναν αἰθέρα στεναγμῶν: χαροκοπᾶ σὲ μιὰ περιοχὴ στεναγμῶν — εἶδε ὅτι τὰ δάκρυα δὲ στεγνώνουν σαὐτὰ τὰ μάγουλα ὅπου τὸ σκουλῆκι δὲν πεθαίνει ποτὲ καὶ ἦρθε ξεπερνώντας τὰ ἄστρα τοῦ Λέοντος γιὰ νὰ μᾶς δείξη τὸ μονοπάτι πρὸς τοὺς οὐρανοὺς — πρὸς τὴ ληθιακὴν εἰρήνη τῶν οὐρανῶν: — ἦρθε ὡς ἐκεῖ σὲ πεῖσμα τοῦ Λέοντος, γιὰ νὰ λάμψη ἀπὸ πάνω μας μὲ τὰ φωτεινά της τὰ μάτια — ἦρθε ὡς ἐκεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ σπήλαιο τοῦ Λέοντος, μὲ τὴν ἀγάπη στὰ φωτεινά της τὰ μάτια.

Μὰ ἡ ψυχή, ὑψώνοντας τὸ δάχτυλο, εἶπε: —«Μὲ λύπη, δυσπιστῶ σαὐτὸ τὸ ἄστρο — στὴν ὠχρότητά του, παράξενα, δυσπιστῶ. Ὤ, κάνε γρήγορα! Ὤ, ἄς μὴν ἀργοῦμε! Ὤ, φύγε —καὶ ἄς φύγουμε,— πρέπει». Ἐμίλησε μὲ τρόμο, ἀφίνοντας νὰ πέσουν οἱ φτεροῦγες της, ὥσπου τὰ φτερά της σύρθηκαν στὴ σκόνη—ὥσπου σύρθηκαν θλιβερὰ στὴ σκόνη.

Ἀποκρίθηκα: «Δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ὄνειρο: ἄς ἐξακολουθήσουμε τὸ δρόμο μας μαὐτὸ τὸ τρεμάμενο φῶς! Ἄς λουστοῦμε σαὐτὸ τὸ κρυστάλλινο φῶς! Ἡ σιβυλλικὴ λάμψη του ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ ἐλπίδα καὶ ὀμορφιὰ αὐτὴ τὴ νύχτα: —κοίταξε πῶς φτερουγίζει, τρεμοσβύνοντας ψηλὰ στὸν οὐρανὸ μὲς στὴ νύχτα. Ὤ, μποροῦμε σίγουρα νὰ ἐμπιστευθοῦμε στὸ φῶς του καὶ νὰ εἴμαστε βέβαιοι πῶς θὰ μᾶς ὁδηγήση καλὰ — μποροῦμε σίγουρα νὰ ἐμπιστευθοῦμε σ' ἕνα φῶς ποὺ δὲν ξαίρει παρὰ νὰ μᾶς ὁδηγῇ καλά, ἀφοῦ φτερουγίζει, τρεμοσβύνοντας, ψηλὰ στὸν οὐρανὸ μὲς στὴ νύχτα.

Ἔτσι εἰρήνεψα τὴν ψυχὴ καὶ τὴ φίλησα, καὶ προσπάθησα νὰ τὴν συνεφέρω ἀπὸ τὴ θλίψη της, καὶ νίκησα τὶς ἀνησυχίες της καὶ τὴ θλίψη της· καὶ φτάσαμε στὸ τέλος τῆς δεντροστοιχίας, ὅπου σταματήσαμε μπρὸς στὴν πόρτα ἑνὸς τάφου, — στὴν πόρτα ἑνὸς τάφου μὲ μιὰν ἐπιγραφή.

Καὶ εἶπα: «Τί εἶναι γραμμένο, γλυκειὰ ἀδελφή, στὴν πόρτα αὐτοῦ τοῦ τάφου;» Καὶ κείνη ἀποκρίθηκε: «Οὐλαλούμ! Οὐλαλούμ! Εἶναι τὸ ὑπόγειο δῶμα τῆς νεκρῆς Οὐλαλούμ!»

Τότε ἡ καρδιά μου ἔγινε τέφρινη καὶ σοβαρή, ὅπως τὰ φύλλα ποὺ ἦταν ζαρωμένα καὶ ξερὰ — ὅπως τὰ φύλλα ποὺ ἦταν μαραμένα καὶ ξερά. Καὶ φώναξα: —«Ἦταν σίγουρα Ὀχτώβρης, αὐτὴν τὴν ἴδια νύχτα πέρυσι, ποὺ ταξίδεψα—ταξίδεψα ἀπὸ δῶ—ποὺ ἔφερα ἕνα φοβερὸ φορτίο ἕως ἐδῶ: —αὐτὴν τὴ νύχτα ἀπὸ ὅλες τὶς νύχτες τοῦ χρόνου.

Ὤ, ποιὸς δαίμονας μὲ ἔστρωξε σαὐτοὺς τοὺς τόπους! Ξαίρω καλά, τώρα, αὐτὴ τὴ σκοτεινὴ λίμνη τοῦ Ἄουμπερ, αὐτὴν τὴ μεσαία, ὁμιχληρὴ περιοχὴ τοῦ Γουεῒρ: ξαίρω καλά, τώρα, αὐτὸ τὸ ὑγρὸ ἕλος τοῦ Ἄουμπερ, κι αὐτοὺς τοὺς δασωμένους τόπους, τοὺς στοιχειωμένους ἀπὸ τὰ κακὰ πνεύματα τοῦ Γουεῒρ.

(Μετάφρ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ)

ΣΤΕΦΑΝ ΤΣΒΑΪΓΧ

ΕΙΚΟΣΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΩΡΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΜΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Π. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Ἡ νύχτα αὐτὴ εἴτανε τόσο γιομάτη ἀπὸ ἀγῶνα καὶ λόγια, ἀπὸ πάθος, θυμὸ καὶ μῖσος, ἀπὸ δάκρυα ἱκεσίας καὶ μέθης, ποὺ μοῦ φάνηκε πὼς βάστηξε λίγα χρόνια καὶ πὼς ἐμεῖς, — αὐτὰ τὰ δυὸ ἀνθρώπινα πλάσματα ποὺ παραπατοῦσαν ἀγκαλιασμένα πρὸς τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου, τὄνα κρατώντας πάνω του τὴ μανία τοῦ θανάτου, τὸ ἄλλο δίχως προαίσθημα, — βγήκαμε ὁλότελα ξαναπλασμένοι ἀπὸ αὐτὴ τὴ θανάσιμη νύχτα, διαφορετικοί, πέρα γιὰ πέρα ἀλλαγμένοι, μὲ ἄλλο πνεῦμα καὶ ἄλλη εὐαισθησία.

Μὰ δὲ θὰ μιλήσω γι' αὐτά. Δὲν μπορῶ οὔτε θέλω νὰ τὸ γράψω αὐτό. Ὀφείλω, ὡστόσο νὰ σᾶς πῶ, μιὰ λέξη, γιὰ τὸ ἀφάνταστο κεῖνο λεπτὸ τῆς ὥρας ὁπότε ξύπνησα, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωΐ. Ξύπνησα ἀπὸ ἕνα μολυβένιον ὕπνο, ἀπὸ ἕνα μαῦρο βῦθος ποὺ ποτὲ δὲν τὄχα γνωρίσει. Μοῦ χρειάστηκε ὥρα πολλὴ γιὰ νάνοιξω τὰ μάτια, καὶ τὸ πρῶτο πρᾶμα ποὺ εἶδα εἴταν, ἀπὸ πάνω μου, τὸ ταβάνι μιᾶς ἄγνωστης κάμαρας, ὕστερα, ψάχνοντας ἀκόμα λίγο, ἕνα ξένο μέρος, πρωτοειδωτο, τρομερό, ὅπου δὲν ἤξερα πὼς εἶχα πέσει. Στὴν ἀρχή, δοκίμασα νὰ πιστέψω πὼς δὲν εἴταν παρὰ ἕνα ὄνειρο, ἕνα ὄνειρο καθαρώτερο καὶ πιὸ διάφανο, ὅπου εἶχε καταλήξει αὐτὸς ὁ τόσο βαρὺς καὶ θολὸς ὕπνος ἀλλά, πίσω ἀπὸ τὰ παράθυρα ἔλαμπε κι ὅλα τὸ καθάριο κι ἀναμφισβήτητα πραγματικὸ φῶς τοῦ ἥλιου, τὸ πρωϊνὸ φῶς ἄκουες νάνεβαίνουν οἱ θόρυβοι τοῦ δρόμου, μὲ τὸ κύλισμα τῶν ἁμαξιῶν, τὰ κουδουνίσματα τῶν τρὰμ καὶ τὴ βοὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τώρα ἤξερα πὼς δὲν ὀνειρευόμουνα, παρὰ πὼς εἴμουνα ξυπνητή. Χωρὶς νὰ τὸ θέλω, ἀνασηκώθηκα γιὰ νὰ συνεφέρω, καὶ κεῖ..., γυρίζοντας τὸ βλέμμα μου δίπλα..., εἶδα (ποτὲ δὲ θὰ μπορέσω νὰ σᾶς περιγράψω τὸν τρόμο μου) ἕναν ἄγνωστο ἄνθρωπο πλαγιασμένο πλάϊ μου πάνω στὸ διπλὸ κρεβάτι..., μὰ εἴταν ἕνας ξένος, ἕνας ξένος, ὁλότελα ξένος, ἕνας μισογδυμένος κι ἄγνωστος ἄνθρωπος...

Ὄχι, αὐτὸς ὁ τρόμος, τὸ ξέρω, δὲν μπορεῖ νὰ παρασταθεῖ: μὲ συνεπῆρε τόσο δυνατὰ ποὺ ἔπεσα κάτω ἀναίσθητη. Μὰ δὲν εἴτανε μιὰ ἀληθινὴ λιγοθυμιά, ὅπου δὲν ἔχεις πιὰ συνείδηση ἀπὸ τίποτα· τὸ ἀντίθετο: μὲ τὴ γρηγοράδα τῆς ἀστραπῆς ὅλα γινήκαν σὲ μένα συνειδητὰ κι ἀνεξήγητα καὶ δὲν εἶχα πιὰ παρὰ τὸν πόθο νὰ πεθάνω ἀπὸ ἀηδία κι ἀπὸ ντροπὴ ποὺ βρέθηκα ἔτσι, ξαφνικά, μ' ἕνα πλάσμα ὁλότελα ἄγνωστο, στὸ ξένο κρεβάτι ἑνὸς ὕποπτου ξενοδοχείου. Τὸ θυμοῦμαι ἀκόμα καθαρά, ἡ καρδιά μου σταμάτησε, κράτησα τὴν πνοή μου σὰ νὰ μποροῦσα μ' αὐτὸ νὰ δώσω τέλος στὴ ζωή μου καὶ κυρίως στὴ συνείδησή μου, σ' αὐτὴ τὴν καθάρια συνείδηση, μὲ μιὰν τρομαχτικὴ καθαράδα, ποὺ τἄβλεπε ὅλα καὶ ποὺ, ὡστόσο, δὲν καταλάβαινε τίποτα.

Δὲ θὰ μάθω ποτὲ πόσον καιρὸ ἔμεινα ἔτσι, ξαπλωμένη, παγωμένη σὲ ὅλα τὰ μέλη μου: οἱ νεκροὶ ἔχουνε τέτοια ἀλυγισιὰ μέσα στὸ κιβοῦρι τους. Ξέρω μονάχα πὼς εἶχα κλείσει τὰ μάτια καὶ πὼς παρακαλοῦσα ὅλες τὶς δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ, ὅποιες κι ἂν εἴταν, νὰ μὴν εἶναι ὅλα αὐτὰ ἀληθινά, νὰ μὴν εἶναι ὅλα αὐτὰ πραγματικά. Μὰ οἱ ἀκονισμένες μου αἰσθήσεις δὲ μοῦ ἐπιτρέπανε πιὰ καμιὰν αὐταπάτη· ἄκουα στὸ γειτονικὸ δωμάτιο ἀνθρώπους νὰ μιλοῦνε, τὸ νερὸ νὰ τρέχει· ἔξω βήματα γλυστροῦσανε στὸ διάδρομο καὶ καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ τεκμήρια μαρτυροῦσε ἀνελέητα τὴν ἄσπλαχνη ἀγρύπνια τῶν αἰσθήσεών μου.

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πόση ὥρα βάστηξε ἡ τρομερὴ αὐτὴ κατάσταση: τέτοια δευτερόλεφτα δὲ μετριοῦνται μὲ τὰ συνειθισμένα. Μά, ἄξαφνα, ἕνας ἄλλος φόβος μὲ συνεπῆρε ὁ ἄγριος καὶ φρικώδης φόβος πὼς αὐτὸς ὁ ξένος, ποὺ δὲν ἤξερα οὔτε τὄνομά του, θὰ ξυπνοῦσε καὶ θὰ μοῦ μιλοῦσε. Καὶ μονομιᾶς ἔνιωσα πὼς δὲν ὑπάρχε γιὰ μένα παρὰ ἕνας δρόμος: νὰ ντυθῶ καὶ νὰ φύγω πρὶ νὰ ξυπνήσει. Νὰ μὴ μὲ δεῖ πιά, νὰ μὴν τοῦ μιλήσω πιά. Νὰ τὸ σκάσω μὲ τὴν ὥρα μου, νὰ φύγω, νὰ φύγω, γιὰ νὰ ξαναβρῶ μ' ἕναν ὁποιοδήποτε τρόπο τὴν ἀληθινή μου ζωή, γιὰ νὰ γυρίσω στὸ ξενοδοχεῖο μου κ' εὐθύς, μὲ τὸ πρῶτο τραῖνο, νὰ παρατήσω αὐτὸ τὸ καταραμένο μέρος, νὰ παρατήσω αὐτὸν τὸν τόπο, γιὰ νὰ μὴν ἀνταμώσω πιὰ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, νὰ μὴ δῶ πιὰ τὰ μάτια του, νὰ μὴν ἔχω πιὰ μάρτυρα, κατήγορο καὶ συνένοχο. Αὐτὴ ἡ σκέψη νίκησε τὴ λιγοθυμιά μου: πολὺ προσεχτικά, μὲ σιγανὰ κινήματα σὰν κλέφτης, κατέβηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ γύρεψα ἕνα-ἕνα τὰ ροῦχα μου, προχωρώντας βῆμα μὲ βῆμα γιὰ νὰ μὴν κάμω θόρυβο.

Ντύθηκα μὲ ἄπειρες προφύλαξες, περιμένοντας κάθε στιγμὴ πὼς θὰ ξυπνοῦσε, κ' ἔφτανα πιὰ στὸ τέλος, εἴμουνα πιὰ ἕτοιμη. Μονάχα τὸ καπέλο μου βρισκόταν ἀκόμα ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ, καὶ τότες, ἐνῶ, πατώντας στάκροδάχτυλα τῶν ποδιῶν μου, πάσκιζα νὰ τὸ φτάσω, κεῖνο τὸ δευτερόλεφτο, δὲν μπόρεσα νὰ κάμω διαφορετικά: χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἔρριξα ἀκόμα ἕνα βλέμμα στὸ πρόσωπο αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶχε πέσει μὲς στὴ ζωή μου σὰ μιὰ πέτρα ἀπὸ τὴν κορνίζα μιᾶς στέγης. Δὲν ἤθελα νὰ ρίξω πάνω του παρὰ ἕνα βλέμμα, ἀλλά... πρᾶμα παράδοξο, γιατὶ *ὁ νέος ξένος ποὺ κοιμόταν* ἐκεῖ εἴταν ἀληθινὰ ἕνας ξένος γιὰ μένα: τὴν πρώτη στιγμὴ δὲν ἀναγνώρισα τὸ χτεσινὸ πρόσωπο. Πράγματι, τὰ τεντωμένα χαραχτηριστικά, τὰ τσαλακωμένα ἀπὸ τὸ πάθος καὶ σπασμωδικὰ ἀναστατωμένα, τούτου τοῦ θανάσιμα ἐρεθισμένου ἀνθρώπου εἴτανε σὰ σβησμένα· τὸ ἄτομο τὸ ξαπλωμένο ἐκεῖ μπροστά μου εἶχε μιὰν ἄλλη μορφή, παιδική, σὰ μικροῦ ἀγοριοῦ, ποὺ ἔλαμπε ἀπὸ καθαρότητα κ' εἰλικρίνεια. Τὰ χείλη, σφιγμένα χτὲς καὶ ζαρωμένα πάνω στὰ δόντια, ὀνειρευόντουσαν, γλυκὰ ξεδιπλωμένα καὶ σχεδὸν ἀποστρογγυλωμένα ἀπὸ τὸ χαμόγελο· τὰ ξανθὰ μαλλιὰ σκορποῦσαν τὶς μαλακὲς μποῦκλες τους πάνω στὸ ἀρυτίδωτο μέτωπο κ' ἡ ἀνάσα περνοῦσε εἰρηνικὰ τὸ ἀναπαμένο σῶμα σὰν ἁπαλὸ παιγνίδι ἀπὸ κύματα ποὺ ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ στῆθος.

Θυμάστε ἴσως πὼς σᾶς εἶπα παραπάνω πὼς δὲν εἶχα ποτὲ παρατηρήσει, μὲ τόση δύναμη καὶ σ' ἕνα βαθμὸ τόσο σφοδρὰ τονισμένο ὅσο στὸν ξένον αὐτὸ τὸν καθισμένο στὸ τραπέζι τοῦ παιγνιδιοῦ, τὴν ἔκφραση τῆς ἄγριας ἀπληστίας καὶ τοῦ πάθους σ' ἕναν ἄνθρωπο. Καὶ θὰ σᾶς πῶ τώρα πὼς ποτέ, οὔτε σ' αὐτὰ τὰ παιδιά, ποὺ ὅταν κοιμοῦνται τὸ βρεφικό τους ὕπνο ἔχουνε συχνὰ γύρω τους ἕνα φέγγος ἀγγελικῆς γαλήνης, δὲν εἶδα παρόμοια ἔκφραση διάφανης καθαρότητας, ὕπνου ἀληθινὰ μακάριου. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ πρόσωπο, ὅλα τὰ αἰστήματα γράφουνται μὲ μιὰν ἀπαράμιλλη πλαστικότητα, κ' εἴτανε τώρα ἕνα παραδεισιακὸ ξετέντωμα, μιὰ ἀπολύτρωση ἀπὸ κάθε ἐσωτερικὸ βάρος, ἕνα ξαλάφρωμα, μιὰ ἀπελευτέρωση.

Σ' αὐτὴ τὴν καταπληχτικὴ θέα, κάθε ἀγωνία, κάθε φόβος ἔπεσε ἀπὸ πάνω μου, σὰν ἕνας βαρὺς μαῦρος μαντύας· δὲν ντρεπόμουνα πιά, ὄχι, εἴμουνα σχεδὸν εὐτυχισμένη. Αὐτὸ τὸ τρομερὸ κι ἀκατανόητο γεγονὸς ἔπαιρνε ἄξαφνα ἕνα νόημα γιὰ μένα· χαιρόμουνα, εἴμουν ὑπερήφανη στὴ σκέψη πὼς αὐτὸ τὸ παληκάρι τὸ λεπτὸ κι ὡραῖο, ποὺ κοιμότανε γαλήνιο κ' ἥρεμο σὰ λουλούδι, χωρὶς τὴν ἀφοσίωσή μου θἄχε βρεθεῖ, κάπου σὲ κανένα βράχο, τσακισμένο, αἱματωμένο, μὲ τὸ πρόσωπο θρύψαλα, δίχως ζωὴ καὶ μὲ τὰ μάτια ὀλάνοιχτα· τὸ εἶχα σώσει, εἴτανε σωσμένο! Καὶ κοιτοῦσα τώρα μὲ μητρικὸ μάτι (δὲ βρίσκω ἄλλη λέξη) αὐτὸν τὸν κοιμισμένο ἔφηβο ποὺ τοὖχα ξαναδώσει τὴ ζωὴ μὲ περισσότερο πόνο ἀπ' ὅσο ὅταν εἶχα φέρει στὸν κόσμο τὰ ἴδια μου τὰ παιδιά. Καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ βρώμικο καὶ γερασμένο δωμάτιο, μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀποκρουστικὸ καὶ ὕποπτο ξενοδοχεῖο, δοκίμασα ξαφνικὰ (ὅσο γελοῖες κι ἂν σᾶς φαίνουνται οἱ λέξεις) ἕνα αἴστημα σὰ νἄμουνα μέσα σὲ μιὰν ἐκκλησία, μιὰ μακάρια ἐντύπωση θαύματος καὶ καθαγιασμοῦ. Ἀπὸ τὸ τρομαχτικώτερο δευτερόλεφτο ποὔχα ζήσει σ' ὅλη μου τὴ ζωή, γεννιότανε μέσα μου, σὰν ἀδέρφι, ἕνα ἄλλο δευτερόλεφτο, τὸ πιὸ καταπληχτικὸ καὶ τὸ πιὸ δυνατὸ ποὺ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει.

Εἶχα κάμει θόρυβο, εἶχα μιλήσει, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω; Δὲν ξέρω. Μὰ ξαφνικὰ ὁ κοιμισμένος ἄνοιξε τὰ μάτια. Τρόμαξα καὶ τραβήχτηκα ἀπότομα. Κοίταξε σαστισμένος γύρω του, ὅπως ἀκριβῶς εἶχα κάμει κ' ἐγὼ πρίν, καὶ φάνηκε σὰ νἄβγαινε μὲ κόπο ἀπὸ ἕνα βῦθος κι ἀπὸ ἕνα ἄπειρο χάος. Ἡ ματιά του ἔκανε, ὄχι δίχως προσπάθεια, τὸ γῦρο αὐτοῦ τοῦ ξένου κι ἄγνωστου δωμάτιου, ὕστερα σταμάτησε πάνω μου, μὲ κατάπληξη. Μὰ πρὶν ἀκόμα μπορέσει νὰ μιλήσει ἢ νἄρθει στὰ λογικά του, συνέφερα ἐγὼ μονομιᾶς. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφήσω νὰ ξεστομίσει ἕνα λόγο, νὰ τοῦ ἐπιτρέψω μιὰν ἐρώτηση, μιὰν οἰκειότητα· τίποτα ἀπ' ὅσα εἴχανε συμβεῖ χτὲς τὴ νύχτα δὲν ἔπρεπε νὰ βγεῖ στὴ μέση, νὰ ἐξηγηθεῖ, νὰ συζητηθεῖ.

— Πρέπει νὰ πηγαίνω, — τοὔγνεψα γοργά. Σεῖς, μείνετε δῶ καὶ ντυθεῖτε. Τὸ μεσημέρι θὰ σᾶς δῶ στὴν εἴσοδο τοῦ Καζίνου: ἐκεῖ θὰ φροντίσω γιὰ ὅ,τι χρειάζεται.

Καὶ πρὶν νὰ μπορέσει νὰ πεῖ λέξη, ἔφυγα, γιὰ νὰ μὴ δῶ πιὰ αὐτὸ τὸ δωμάτιο, κ' ἔτρεξα, χωρὶς νὰ γυρίσω πίσω τὸ κεφάλι, ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι, ποὺ ἤξερα τόσο τὄνομά του ὅσο καὶ τοῦ ξένου ποὔχα περάσει μαζί του τὴ νύχτα.

***

Ἡ Μίστρες Κ... σταμάτησε πάλι τὴν ἱστορία της, ὅτι γιὰ νὰ πάρει ἀνάσα. Μὰ κάθε ἔνταση καὶ κάθε ταραχὴ εἴχανε χαθεῖ ἀπὸ τὴ φωνή της. Σὰν ἕνα ἁμάξι ποὺ ἀνεβαίνει στὴν ἀρχὴ μὲ κόπο τὴν ἀνηφοριὰ μὰ ποὺ, σὰν φτάσει στὴν κορφή, κατεβαίνει τὴν πλαγιὰ κυλώντας ἀλαφρὸ καὶ γοργό, ὅμοια ἡ ἱστορία της ἔπαιρνε τώρα φτερὰ κ' ἐξακολουθοῦσε ἀλαφρωμένη.

— Ἔτρεξα λοιπὸν στὸ ξενοδοχεῖο, μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους τοὺς γιομάτους πρωϊνὸ φέγγος, γιατὶ ἡ καταιγίδα εἶχε διώξει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κάθε σύννεφο, καθὼς εἴτανε σκορπισμένο τώρα μέσα μου κάθε ὀδυνηρὸ αἴστημα. Μὴν ξεχνᾶτε αὐτὸ ποὺ σᾶς εἶπα πρίν: ἀπὸ τότες ποὺ πέθανε ὁ ἄντρας μου, εἶχα ὁλότελα *ἀπαρνηθεῖ τὴ ζωή. Τὰ παιδιά* μου δὲν εἴχανε τὴν ἀνάγκη μου, δὲν ἐνδιαφερόμουνα γιὰ τὴν ἑαυτή μου, καὶ κάθε ζωὴ ποὺ δὲν ἀφιερώνεται σ' ἕναν ὁρισμένο σκοπὸ εἶναι μιὰ πλάνη. Λοιπόν, γιὰ πρώτη φορά, χωρὶς νὰ τὸ προσμένω, μοὔπεφτε μιὰ ἀποστολή: εἶχα σώσει ἕναν ἄνθρωπο, τὸν εἶχα ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν καταστροφή, βάνοντας σ' ἐνέργεια ὅλες μου τὶς δυνάμεις. Δὲν ἔμενε πιὰ παρὰ νὰ νικήσω ἕνα μικρὸ ἐμπόδιο, γιὰ νὰ φέρω τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ σὲ καλὸ τέλος.

Ἔφτασα στὸ ξενοδοχεῖο μου: ἡ ματιὰ τοῦ θυρωροῦ, ποὺ ἔδειχνε σαστισμένος νὰ μὲ βλέπει νὰ γυρίζω σπίτι μου στὶς ἐννιὰ τὸ πρωΐ, ἔπεσε πάνω μου χωρὶς νὰ μὲ συγκινήσει· ἀπὸ τὴν ντροπὴ καὶ τὴ θλίψη ποὔχα δοκιμάσει, τίποτα δὲν ἔμενε πιὰ μέσα μου παρὰ μιὰ ἄξαφνη ἀναγέννηση τῆς θέλησής μου γιὰ νὰ ζήσω, ἕνα καινούριο συναίστημα γιὰ τὴ χρησιμότητα τῆς ὕπαρξής μου κάνανε νὰ τρέχει μέσα στὶς φλέβες μου ἕνα αἷμα θερμὸ κι ἄφθονο. *Μέσα στὸ δωμάτιό μου*, ἄλλαξα γρήγορα φορεσιά· παράτησα χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω (μονάχα ἀργότερα τὸ παρατήρησα) τὰ πένθιμα ροῦχα μου κ' ἔβαλα ἄλλα ἀνοιχτότερα· πῆγα στὴν τράπεζα γιὰ νάποσύρω χρήματα· ἔτρεξα γρήγορα στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ γιὰ νὰ πληροφορηθῶ πότε φεύγανε τὰ τραῖνα· μὲ μιὰν ἀποφασιστικότητα ποὺ μὲ ξάφνιζε καὶ μένα τὴν ἴδια, κανόνισα συνάμα μερικὲς ἄλλες ὑποθέσεις καὶ ραντεβοῦ. Δὲ μοὔμενε πιὰ παρὰ νὰ ἐξασφαλίσω τὸ γυρισμὸ στὴ χώρα του καὶ τὴν ὁριστικὴ σωτηρία αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἡ μοῖρα μοῦ εἶχεν ἐμπιστευτεῖ.

Γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, μοῦ χρειαζότανε τώρα πολὺ θάρρος γιὰ νὰ τόνε ζυγώσω. Γιατί, χτές, ὅλα εἴχανε ξετυλιχτεῖ μέσα στὸ σκοτάδι, μέσα σ' ἕνα σίφουνα, ὅπως ὅταν δυὸ λιθάρια παρασύρουνται ἀπὸ ἕνα χείμαρρο καὶ χτυπιοῦνται ἄξαφνα· ὅτι γνώριζε ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου τὸ πρόσωπο, καὶ δὲν εἴμουνα μάλιστα βέβαιη πὼς ὁ ξένος *θὰ μποροῦσε ἀκόμα νὰ μὲ ἀναγνωρίσει*. Χτές, αὐτὸ εἴτανε μιὰ τύχη, μιὰ μέθη, ἡ δαιμονικὴ τρέλα δυὸ παραλοϊσμένων, μὰ σήμερα, ἔπρεπε νὰ τοῦ παραδοθῶ πιὸ ἀνοιχτὰ παρὰ χτές, γιατὶ τώρα, μέσα στὴν ἀνελέητη καθαράδα τοῦ φωτὸς τῆς μέρας, εἴμουν ἀναγκασμένη νὰ τόνε ζυγώσω μὲ τὸ ἄτομό μου, μὲ τὸ πρόσωπό μου, σὰν ἀνθρώπινο πλάσμα.

Μὰ ὅλα αὐτὰ γίναν εὐκολώτερα ἀπ' ὅσο νόμιζα. Μόλις, στὴ συμφωνημένη ὥρα, σίμωνα στὸ Καζίνο, ἕνα παληκάρι σηκώθηκε ἀπὸ ἕνα μπάγκο κ' ἔτρεξε σὲ μένα. Ὑπῆρχε κάτι τόσο αὐθόρμητο, τόσο παιδικό, τόσο ἀθῶο καὶ τόσο εὐτυχισμένο μέσα στὸ ξάφνισμά του καὶ σὲ καθένα ἀπὸ τὰ τόσο ἐκφραστικά του κινήματα: πετοῦσε ἔτσι κοντά μου μὲ μιὰν ἀχτίδα μὲς στὸ βλέμμα ὅλο εὐγνωμοσύνη καὶ συνάμα σεβασμό, καί, μόλις τὰ μάτια του νιώσανε πὼς στὴν παρουσία του τὰ δικά μου ταραζόνταν, τὰ χαμήλωσε σεμνά. Ἄ! τὴν εὐγνωμοσύνη τήνε βλέπει κανεὶς τόσο σπάνια νὰ φανερώνεται στοὺς ἀνθρώπους! Κ' εἶναι ἀκριβῶς οἱ πιὸ εὐγνώμονες ποὺ δὲ βρίσκουνε τὴν ἔκφραση ποὺ χρειάζεται· σωπαίνουνε ταραγμένοι, ντρέπουνται καὶ παραποιοῦνε συχνὰ τὴν ἀμηχανία τους, γιὰ νὰ κρύψουνε τὰ αἰστήματά τους. Μὰ ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ πλάσμα ποὺ ὁ θεός, σὰν ἕνας μυστηριώδης γλύπτης, τὄχε προικίσει μ' ὅλα τὰ κινήματα ποὺ μποροῦν νὰ ἐκφράσουν μ' αἰσθητό, ὤμορφο καὶ πλαστικὸ τρόπο τὰ αἰστήματα, τὸ κίνημα τῆς εὐγνωμοσύνης ἔλαμπε σὰν ἕνα πάθος ποὺ ἀχτινοβολοῦσε μὲς ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἔσκυψε πάνω στὸ χέρι μου καί, μὲ τὴ στενὴ γραμμὴ τοῦ *παιδικοῦ κεφαλιοῦ* του θρησκευτικὰ γυρμένη, ἔμεινε ἔτσι ἕνα λεπτὸ φιλώντας μου μὲ σεβασμὸ τὰ δάχτυλα, ὅτι ἀκραγγίζοντάς τα μὲ τὰ χείλη του· ὕστερα τραβήχτηκε, μὲ ρώτησε γιὰ τὴν ὑγειά μου, μὲ κοίταξε μὲ τρυφερότητα, κ' εἶχε τόση σεμνότητα σὲ κάθε του λόγο ποὺ μονομιᾶς κάθε ἀνησυχία μου σκόρπισε.

Καί, σὰν ἕνα ἀντικαθρέφτισμα ἀπὸ τὸ δικό μου ἠθικὸ ξαλάφρωμα, τὸ τοπίο ἔλαμπε γύρω μας ὁλότελα εἰρηνεμένο: ἡ θάλασσα, ποὺ χτὲς εἴτανε μανιασμένη, φαινότανε τόσο ἥσυχη, σιωπηλὴ καὶ διάφανη ποὺ κάθε χοχλάδι, κάτω ἀπὸ τὰ κυματάκια ποὺ δαντελώναν τὸ ἀκρογιάλι, ἄφηνε νὰ φαίνεται, ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ στεκόμασταν, ἡ λευκή του λάμψη· τὸ Καζίνο, αὐτὴ ἡ κολασμένη ἄβυσσο, στήλωνε τὴ μαυριτανική του καθαρότητα μέσα στὸ δροσερὸ καὶ λιόλουστο οὐρανό· καὶ τὸ κιόσκι ὅπου εἴχαμε χτὲς καταφύγει γιὰ νὰ προφυλαχτοῦμε ἀπὸ τὴ νεροσυρμή, εἶχε γίνει ἕνα λαμπρὸ ἀνθοπωλεῖο: ἔβλεπες ἐκεῖ μὲ ἀφθονία, λευκά, κόκκινα, πράσινα, πολύχρωμα μπουκέτα λουλούδια καὶ πρασινάδα ποὺ τὰ πουλοῦσε ἕνα κορίτσι ντυμένο σ' ἕνα ὁλόφωτο φόρεμα.

Κάλεσα τὸν ξένο νὰ προγευματίσει μαζί μου σ' ἕνα μικρὸ ρεστωράν· ἐκεῖ τὸ παληκάρι μοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία τῆς τραγικῆς του περιπέτειας. Εἴταν ἡ τέλεια ἐπιβεβαίωση τοῦ πρώτου μου προαισθήματος, ὅταν εἶχα δεῖ πάνω στὴν πράσινη τσόχα τὰ τρεμάμενα καὶ νευρικὰ χέρια του. Καταγόταν ἀπὸ παλιὰ εὐγενικὴ οἰκογένεια τῆς αὐστριακῆς Πολωνίας· προοριζότανε γιὰ τὸ διπλωματικὸ στάδιο· εἶχε σπουδάσει στὴ Βιέννη, κ' ἕνα μῆνα νωρίτερα, εἶχε περάσει τὶς πρῶτες του ἐξετάσεις μ' ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Γιὰ νὰ ἑορτάσει αὐτὴ τὴ μέρα, ὁ θεῖος του, ἕνας ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, ποὺ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του, τὸν εἶχε ὁδηγήσει μὲ ἁμάξι στὸ Πράτερ κ' εἴχανε πάει μαζὶ στὶς κοῦρσες.

Ὁ θεῖος στάθηκε τυχερὸς στὸ παιγνίδι· κέρδισε τρεῖς φορὲς στὴ σειρά: ἐφοδιασμένοι μ' ἕνα χοντρὸ μάτσο χαρτονομίσματα ἔτσι κερδισμένα, δειπνήσαν ὕστερα σ' ἕνα κομψὸ ρεστωράν. Τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ ἀνταμοιβὴ τῆς ἐπιτυχίας του στὶς ἐξετάσεις, ὁ μελλούμενος διπλωμάτης ἔλαβε ἀπὸ τὸν πατέρα του ἕνα χρηματικὸ ποσὸ ἴσο μὲ τὴ μηνιαία του ἐπιχορήγηση· δυὸ μέρες νωρίτερα, τὸ ποσὸ αὐτὸ θὰ τοὔχε φανεῖ πελώριο, μὰ τώρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν εὐκολία τοῦ πρώτου κέρδους, τοῦ φάνηκε ἀσήμαντο καὶ μηδαμινό. Μόλις λοιπὸν προγευμάτισε, γύρισε πίσω στὸν ἱππόδρομο, στοιχημάτισε μὲ πάθος καὶ μ' ἀγριότητα, κ' ἡ εὐτυχία του (ἡ σωστότερα ἡ δυστυχία του) τὄχαμε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ Πράτερ, ὕστερα ἀπὸ τὴν τελευταία κούρσα, μὲ τριπλασιασμένα τὰ χρήματά του.

Ἀπὸ τότες ἡ λύσσα τοῦ παιγνιδιοῦ, πότε στὶς κοῦρσες, πότε στὰ καφενεῖα ἢ στὶς λέσχες, τόνε κυρίεψε, καταβροχθίζοντας τὸν καιρό του, τὶς σπουδές του, τὰ νεῦρα του καὶ κυρίως τὰ λεφτά του. Δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ σκεφτεῖ, νὰ κοιμηθεῖ ἥσυχα, κι ἀκόμα λιγώτερο ναὐτοκυριαρχηθεῖ· μιὰ φορά, εἴτανε νύχτα, γυρνώντας ἀπὸ τὴ λέσχη ὅπου εἶχε χάσει τὸ πᾶν, βρῆκε, τὴν ὥρα ποὺ γδυνόταν, ἕνα χαρτονόμισμα ξεχασμένο καὶ τσαλακωμένο μὲς στὸ γιλέκο του· αὐτὸ στάθηκε ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴ θέλησή του, ξαναντύθηκε καὶ πῆρε τοὺς δρόμους πάνω καὶ κάτω, ὥσπου βρῆκε σ' ἕνα ὁποιοδήποτε καφενεῖο κάτι ἀνθρώπους ποὺ παίζανε ντόμινο καὶ ἔμεινε μαζί τους ὡς τὴν αὐγή.

Μιὰ μέρα, ἡ ἀδερφή του, ποὺ εἴτανε παντρεμένη, ἦρθε σὲ βοήθεια του πληρώνοντας τὰ χρέη του σὲ τοκογλύφους ποὔχανε προθυμοποιηθεῖ νάνοίξουνε μιὰν πίστωση στὸν κληρονόμο ἑνὸς μεγάλου ὀνόματος. Γιὰ κάμποσο καιρό, ἡ τύχη τὸν εὐνόησε, μὰ ὕστερα ἀκολούθησε ἡ ἀδιάκοπη γκίνια, κι ὅσο ἔχανε τόσο οἱ ἀνεκπλήρωτες ὑποχρεώσεις κι ὁ λόγος τῆς τιμῆς του ποὺ δὲν τὸν εἶχε κρατήσει ἀπαιτοῦσαν ἐπιταχτικὰ σοβαρώτερα κέρδη. Ἀπὸ καιρὸ τώρα εἶχεν ἐνεχυριάσει τὸ ρολόϊ του, τὰ ροῦχα του, καὶ στὸ τέλος ἦρθε καὶ τὸ τρομαχτικώτερο: ἔκλεψε τῆς γριᾶς θείας του, μέσα ἀπὸ ἕνα συρτάρι, δυὸ μεγάλα διαμαντοκολλημένα κουμπιὰ ποὺ τὰ φοροῦσε πολὺ σπάνια. Ἐνεχυρίασε τὸ ἕνα γιὰ μεγάλο ποσό, ποὺ, τὸ ἴδιο κεῖνο βράδυ, τὸ τετραπλασίασε στὸ παιγνίδι. Μά, ἀντὶ νὰ τραβηχτεῖ τότες, τἄβαλε ὅλα καὶ τἄχασε.

(Συνέχεια στὸ ἑπόμενο)

Η ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΜΑΣ

Λήθη

Θάρθεῖ μιὰ μέρα, ποὺ κι ἐσὺ θὰ φύγεις ἀπ' τὴ γῆ,
ἐσύ, ποὺ τόσο κάποτε σ' εἶχα πολὺ ἀγαπήσει.
Θὰ φύγεις, μὰ στὰ στήθη μου δὲν θἄναι πιὰ λυγμοί,
τόσο ὁ καιρὸς τὴ μνήμη σου βαθειὰ μοῦ ἔχει κοιμήσει.

Τὴν ὕστατη αὐτὴν εἴδησι θὰ μάθω μιὰ βραδιά,
μιὰν ὥρα ποὺ, ἔτσι σὰν κ' αὐτή, θὲ νὰ γυρίζω μόνος.
Θάφίσει ὅμως ἀδιάφορη καὶ ξένη τὴν καρδιά,
κι αὐτὸ ἴσως νἄναι ὁ πιὸ βαθὺς μὲς στὴ ζωή μου πόνος.

Τὰ βήματά μου, ὡς πάντοτε, μονάχα θὰ γυρνᾶν,
σὰ νὰ μὴν πέθανες ποτέ, ἢ νὰ μὴν εἶχες ζήσει
τόσο οἱ ψυχές, ἀλίμονο γιὰ πάντα λησμονᾶν.
Κι ὅμως, ἐσένα κάποτε σ' εἶχα πολὺ ἀγαπήσει.

Τὰ νεανικά μας ὄνειρα μιὰ μέρα εἶχαν βρεθεῖ,
στὸν ἴδιο δρόμο, ποὺ ὁ ἔρωτας καιρὸ μᾶς καρτεροῦσε.
Στὸ θεῖο του ρίγος, ἄξαφνα, μᾶς λύγισε ἡ ψυχή,
κ' ἡ γόησσα νεότης στ' ἄγνωστο ταξίδι μᾶς καλοῦσε.

Κρατούσαμε, βαδίζοντας τὰ χέρια μας σφιχτά,
θαρρώντας πὼς ὁ θάνατος μονάχα θὰ τὰ λύσει.
Κι ἂν ἔτρεμαν τὰ χείλη μας, ποὺ ἐμένανε κλειστά,
μὲς στὴ σιωπὴν ἡ ἀγάπη μας εἶχε πολὺ μιλήσει.

Κι ὅμως, τ' ὡραῖο μας ὄνειρο μιὰ νύχτα εἶχε χαθῆ·
μάταια οἱ ψυχές μας ἔπειτα ζητοῦσαν νὰ τὸ βροῦνε.
Πίσω ἀπὸ κεῖνο, ἡ ἄναστρη βραδιὰ εἶχεν ἁπλωθεῖ
καὶ στὸ σκοτάδι ἀφίσαμε τὰ χέρια νὰ λυθοῦνε.

Θυμᾶσαι; Πόση ἀπόγνωσι, καὶ πόσος σπαραγμός,
ὅταν ἡ μόνωσι ἔφθασε στὴ θλιβερὴ ζωή μας!
Μὰ ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ ἀμείλικτος κι ἐσίγησε ὁ λυγμός,
μιὰ ποὺ βαθειὰ ἡ ἀνάμνησι κοιμήθη στὴν ψυχή μας!

Τὰ βήματά σου ἀφέθηκες ἡ λήθη νὰ ὁδηγεῖ
κι ἔτσι μακρυὰ τους τ' ἄσκοπα πλανιοῦνται βήματά μου.
Κι ὅταν ἐσὺ ποὺ ἀγάπησα θὰ φύγεις ἀπ' τὴ γῆ,
θάφίσεις τόσο ἀδιάφορη καὶ ξένη τὴν καρδιά μου...

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

(ἡ «Ζωή μου κι ἐγώ», 1928)

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΘΗΡΙΑ ΤΗΣ ΖΟΥΓΚΛΑΣ

Τοῦ Ἰνδοῦ ΣΑΡΑΘ ΚΟΥΜΑΡ ΓΟΣ

ΣΑΡΑΘ ΚΟΥΜΑΡ ΓΟΣ

Ἡ Ἰντία ἔμεινε ὡς σήμερα γιὰ τὴ φαντασία μας ἡ μεγάλη χώρα μὲ τὰ μεγάλα μυστήρια. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας τῶν πολιτισμῶν γέννησε δυὸ ἀθάνατα ἔπη, τὴ Ραμαγιάνα καὶ τὴ Μαχαβαράτα. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ κατοπινοὺς ποιητὲς ἔδωσαν ἕνα μεγάλο πλοῦτο ἱστορίες καὶ μύθους. Οἱ λογοτεχνικοί τους αὐτοὶ θησαυροί, γραμμένοι καὶ μολογημένοι σὲ διάφορες τοπικὲς γλῶσσες διαδόθηκαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα σὲ ὅλες τὶς φυλὲς κι' ὅλους τοὺς τόπους, εἴτε μὲ τὸ τραγοῦδι, εἴτε μὲ τὸ θρύλλο, εἴτε μὲ τὸ παραμύθι κι' ἔγιναν χτῆμα τοῦ λαοῦ.

Οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀγάπησαν πάντα τὶς ἱστορίες. Ἡ Ἰντικὴ λογοτεχνία ἔχει ἕναν πλούσιο λογοτεχνικὸ θησαυρὸ ἀπὸ ἱστορίες, ποὺ συνεχῶς τὸν πλουτίζουν οἱ νεώτεροι.

Ἀπὸ τοὺς νεώτερους ποιητὲς ὁ Σαρὰθ Κουμὰρ Γὸς εἶναι ἀναμφισβήτητα ὁ πιὸ καλός. Οἱ ἱστορίες του εἶναι ἁπλὲς καὶ δυνατές. Διαβάζοντάς τον κανεὶς ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ συγγραφέας εἶδε τὰ πράγματα ποὺ περιγράφει κι' ἔνοιωσε τὰ αἰσθήματα ποὺ ἐκφράζει. Ξέρει νὰ συγκινεῖ, νὰ κινεῖ τὴν περιέργεια, νὰ κρατεῖ τὸν ἀναγνώστη σὲ ἀγωνία. Κάνει τὸν ἀναγνώστη νὰ ζεῖ τὴν περιπέτεια τῶν ἡρώων του καὶ φτάνοντας στὸ τέλος τοῦ δραματικοῦ μύθου νὰ αἰσθάνεται μιὰν ἀνακούφιση, σὰν ἀπὸ λύτρωση μεγάλου πόνου.

Ἀνάμεσα ἀπ' τὶς πολλὲς ἱστορίες του διαλέξαμε τὴν πιὸ ἁπλή, ποὺ πιθανὸ νὰ τὴν ἔζησε ὁ συγγραφέας της καὶ ποὺ θεωρεῖται τὸ ἀριστούργημα τοῦ Σαρὰθ Κουμὰρ Γός. Εἶναι μιὰ ἱστορία ζούγκλας, ὅπου ὁ βασιλιὰς τῆς ζούγκλας, ἡ τίγρη παίζει τὸν κύριο ρόλο. Τὸ Σαρὰθ Κουμὰρ Γὸς μποροῦμε νὰ τὸν συγκρίνουμε μὲ τὸν Ἄγγλο συγγραφέα —ἂν καὶ γεννημένο στὴν Ἰντία— Κίπλινγκ, γιατὶ τόσο ὁ ἕνας ὅσο κι' ὁ ἄλλος εἶδαν καὶ περίγραψαν τὴν ἰντικὴ ζούγκλα, ποὺ κρύβει στὰ βάθη της τόσα δράματα, ποὺ δὲν εἰπώθηκαν ποτές.

Ὁ μεταφραστής

ΚΟΙΜΑΤΑΙ, φίλοι μου, εἶπε σιγὰ ὁ χοντρὸς Σοκάρ, δείχνοντας μὲ τὸ δάχτυλό του ἕναν ἄνθρωπο, ποὺ κάθοταν συμμαζωμένος παράμερα στὸ μισοσκόταδο. Ὥρα τώρα ποὺ τὸν βλέπω μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο.

—Ὄχι, ἀδερφέ, τὸν πρόλαβε ὁ πονηρὸς Σουαζί, γυρίζοντας κατὰ κεῖ τὸ βλέμμα του, ἔχει ξυπνήσει πιά. Νά τον ποὺ σκότωσε τώρα ἕνα ἔντομο μὲ τὸ νύχι του.

—Σκότωσε! φώναξε ἕνας τρίτος σουφρώνοντας τὰ φρύδια του. Τότε δὲν εἶνε ἀπὸ τὴ φυλή μου. Εἶμαι ἀπ' τοὺς Ζαΐν καὶ δὲ σκοτώνω κανένα πλάσμα τοῦ Θεοῦ.

—Πὲς καλύτερα πὼς δὲν εἶνε ἀπ' τὴ φυλή μας, εἶπε ὁ Σοβάρ, ἀπ' τὴ Βεγγάλη, ποὺ τ' ἄσπρα δόντια του κρατσάνιζαν ἀνάμεσα στὰ δασὰ μουστάκια του. Κι' ἐμεῖς τὸ ἴδιο, σεβόμαστε τὴ ζωή, ἐξὸν ὅταν εἶνε γιὰ ν' ἀμυνθοῦμε. Καὶ πλάκωσε μὲ τὸ τακούνι τῆς βαριᾶς μπότας του μιὰ κατσαρίδα, ποὺ στριφογύριζε στὸ πάτωμα.

—Ἀνώφελα νὰ περηφανεύεστε, σχολίασε σοβαρὰ ἕνας «παντί», ποὺ ἀνῆκε στὴ φυλὴ τῶν Βραχμάνων. Ἐμεῖς τώρα θέλουμε νὰ μάθουμε ἂν κοιμᾶται ἢ ξύπνησε ὁ ἄνθρωπος, ἢ καλύτερα ἂν ἄκουσε τί λέμε γιὰ νὰ ἰδοῦμε ἂν θὰ μᾶς διηγηθεῖ κι' αὐτὸς κάτι, ἢ θὰ σωπαίνει πάντα.

Εἴτανε μαζωμένοι σ' ἕνα χάνι, πάνω στὸ μεγάλο δρόμο, ποὺ καμιὰ πεντακοσαριὰ λεῦγες μακριὰ τελειώνει στὸ Ντιλί. Κι' εἴταν ἄνθρωποι ἀπ' ὅλα τὰ συνάφια κι' ὅλα τὰ σόϊα, κάθε καρυδιᾶς καρύδι νὰ ποῦμε, ποὺ ξεκίνησαν γιὰ νὰ φτάσουν ἐδῶ ἀπὸ τὶς τέσσερις γωνιὲς τῆς Ἰντιας. Ἔμποροι ἀπ' τὸ Σρινγκάρ, σιδεράδες ἀπ' τὸ Μπεναρές, σαράφηδες ἀπ' τὸ Μαρβάρ, ὑπάλληλοι ἀπ' τὶς ἐπαρχίες, ποὺ πηγαίνανε στὰ πόστα τους, ἢ στὶς φαμίλιες τους. Ἀπ' τὸ Πεσαβὰρ ὡς τὸ Κομορὶν κι' ἀπ' τὸ Καρασέε, ὡς τὸ Ραγκὸν ὅλοι οἱ δρόμοι φέρνουν στὸ Ντιλί, κι' ὅλες οἱ στράτες ἀνάμεσα βγάνουν στὸ μεγάλο δρόμο.

Τὸ χάνι εἴτανε γεμάτο αὐτὴ τὴ νύχτα. Σύμφωνα μ' ἕνα πατροπαράδοτο ἀνατολίτικο ἔθιμο οἱ ταξιδιῶτες καθόταν σταυροπόδι πάνω στὶς ψάθες τους, καπνίζανε σοὺκὰ κι' ἀκούγανε τὶς ἱστορίες ποὺ λέγαν ὅλοι γύρα-γύρα καθένας μὲ τὴ σειρά του. Ἕνας νέος Σίχης καθισμένος ἀπόμερα ἀπ' τὴν παρέα, γιατὶ δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει τὸν καπνό, τοὺς διηγότανε γιὰ τὶς μάχες καὶ τὰ κυνήγια στὸ Ἀρακὰν τῆς Βιρμανίας κι' ἔκανε τὸ αἷμα τους νὰ παγώνει. Ἕνας γενάτος γέρος μὲ ζαρωμένο πρόσωπο καὶ μάτια θολὰ ξηγοῦσε τὶς τρομερὲς ἐντολὲς τοῦ χοροῦ τοῦ διαβόλου στὶς ἄγριες κρύπτες τοῦ Τραβανκόρ, τονίζοντας τὰ λόγια του μὲ τὸ κοκκαλιάρικο δάχτυλό του. Ἕνας παρσὶ κοιλαρᾶς καὶ φουσκωμένος μ' ἕνα καπέλο σὰ χωνὶ καὶ μὲ τὸ ροῦχο κουμπωμένο ὡς τὸ λαιμὸ μιλοῦσε γιὰ τοὺς ληστὲς στὸ Ποόνα-Σάτ, ποὺ ἀφοῦ τὸν μέθυσαν μὲ γκάνια τοῦ πῆραν ὅλα τὰ χρήματά του. Κι' εἴτανε χωρὶς τέλος ὅλες αὐτὲς οἱ δραματικὲς ἱστορίες, ποὺ ὅλοι τὶς πίστευαν καὶ τὶς ἀκούγανε μὲ προσοχὴ φωνάζοντας καὶ χειρονομόντας κάθε λίγο καὶ λιγάκι.

Σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς σάλας, παράμερα στὸ μισοσκόταδο καθόταν ἀκίνητος καὶ σιωπηλὸς ἕνας γέρος. Ὅλη τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἄλλοι διηγόντανε τὶς ἱστορίες τους φωνάζοντας, αὐτὸς δὲν ἔβγαλε φωνή, δὲν ἔκαμε μιὰ κίνηση.

Εἴταν ντυμένος μ' ἕνα γκρίζο μαντύα, ποὺ ἔπεφτε ὡς τὰ γόνατά του καὶ φοροῦσε πλατιὰ παντελόνια, ποὺ ἔπεφταν ὡς τὰ δάχτυλα ἀπ' τὰ πόδια του. Δίπλα ἀπ' τὴν ψάθα του εἴταν ἀφημένα τὰ παπούτσια του, συνηθισμένα, πρόστυχα καὶ ζαρωμένα ἀπ' τὸ πολὺ φόρεμα.

Τὸ κοστούμι του κι ἡ ἐξωτερική του ἐμφάνιση δὲν ἔδειχναν στοὺς ἄλλους ἀπὸ ποιὰ φυλὴ εἴταν καὶ τί δουλειὰ ἔκανε. Αὐτὸς πάλι δὲν εἶχε ἀνακατευτεῖ καθόλου στὴν κουβέντα κι ὅλη τὴν ὥρα σώπαινε. Ὅσο καὶ νἄναι λοιπὸν τοὺς ἔκανε ν' ἀπορούν μ' αὐτή του τὴ στάση ποὔταν ξένη πρὸς τὸ ἔθιμο μέσα στὸ χάνι. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἕνας ἀπ' τὴν παρέα δὲ βάσταξε, τὸν πλησίασε, τὸν χαιρέτησε καὶ τοὖπε χαμογελόντας.

—Εἶσαι λοιπὸν ὁ μόνος, ἀδερφέ μου, ποὺ δὲ μᾶς εἶπες τίποτε στὸ νυχτέρι τ' ἀποψινό. Ξέρεις πὼς εἶναι συνήθεια νὰ μολογάει καθένας κάτι;

Ὁ ἄνθρωπος μόλις ἄκουσε νὰ τοῦ μιλοῦν, σήκωσε τὰ μάτια του σὰ νὰ ξυπνοῦσε ἀπὸ ὄνειρο. Ἔνοιωσε ὅλα τὰ βλέμματα νἄναι καρφωμένα πάνω του καὶ γυρίζοντας τὸ *κεφάλι του ἀποκρίθηκε μὲ σιγαλὴ φωνή.*

Καὶ μ' ἔσερνε νὰ μὲ πάει πιὸ πέρα, σὲ βολικότερη μεριά.

—Ἡσυχάστε, φίλοι μου, ἄκουσα ὅλες τὶς κουβέντες σας καὶ τὶς ἱστορίες σας κι' ἂς φαινόμουνα πὼς κοιμᾶμαι. Ἄκουσα, ἀλλὰ δὲ μίλησα, γιατὶ δὲν ἔχω τίποτα νὰ πῶ, ἄξιο νὰ συγκριθεῖ μὲ τὶς παθητικὲς σας ἱστορίες.

—Τὰ λόγια σου εἶναι γλυκὰ σὰν τὸ μέλι, εἶπε κεῖνος, ποὺ τὸν ρώτησε. Δείχνουν πὼς ὅ,τι ἔχεις στὸ μυαλό σου εἶναι σὰν ἕνα κομπολόϊ μὲ μπριλάντια. Ξεκούκισε λοιπὸν τὸ κομπολόϊ σου καὶ μὰ τὸν Σαρατάτι ὁρκίζομαι πὼς θἄνε τὸ πιὸ καλὸ ἀπ' ὅσα ὡς τώρα ἀκούσαμε.

Ἕνα ἀλαφρὸ χαμόγελο ἔλαμψε στὸ πρόσωπο τοῦ γέρου ἀκούοντας τὰ λόγια τοῦτα καὶ μιὰ ἀστραπὴ πέρασε στὰ μάτια του. Μὰ στὴ στιγμὴ ἔσβυσε κιόλας τὸ χαμόγελο κεῖνο στὰ ἐρειπωμένα μάγουλά του, ποὺ δὲν ἔμειναν πιὰ παρὰ χάρια ἀπὸ παλιὲς σπαθιές.

—Ὅ,τι εἶναι ἀλήθεια, ἀδερφέ μου, εἶναι πὼς ὁ χρόνος ἔπεσε βαρὺς στὴν καμπούρα μου καὶ τοῦτες οἱ παλιὲς πληγὲς θὰ μ' ἔβγαναν ψεύτη ἂν κολακευόμουνα μὲ τὰ λόγια σου.

Σταμάτησε μιὰ στιγμὴ σὰ γιὰ νὰ συμμαζέψει τὶς ἀναμνήσεις του κι' ὕστερα ἔγνεψε στοὺς ταξιδιῶτες νὰ πλησιάσουν κοντά του.

—Ναί, σκότωσα, ἄρχισε νὰ λέει. Σκοτώνω, ἀλλὰ μόνο τ' ἄγρια ζῶα, ποὺ βλάφτουν τὸν ἄνθρωπο...

—Εἶνε ἀπ' τοὺς Σικαρί! φώναξε ὁ Ζαΐν, γιατὶ συχαινόταν καθέναν, ποὺ σκότωνε.

—Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι καθόλου, φίλε μου. Ἔχω σκοτώσει... γιὰ τελευταία φορά... πέρασαν χρόνια τώρα, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σᾶς ἐνδιαφέρει.

Γύρισε τὸ βλέμμα του καὶ κοίταξε γύρω τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἄκουγαν. Ἕνα νευρικὸ τράνταγμα, παρόμοιο μὲ σπασμὸ πέρασε στὴ φυσιογνωμία του. Τὸ δεξί του χέρι ἔπεσε στὸ μπούτι του, κοντὰ στ' ἀχαμνά, σὰ νὰ τὸν κέντησε ἄξαφνα ἕνας σκληρὸς πόνος.

—Συχωρέστε αὐτὴ τὴν ἀδυναμία, φίλοι μου. Αἰστάνομαι νὰ μὲ πονεῖ σ' αὐτὴ τὴ μεριά... σὰν ὅπως ἐκείνη τὴ στιγμή... Κι' ὅμως ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε σαράντα χρόνια καὶ παραπάνω... ἀλλὰ δὲ θέλω νὰ σᾶς κουράζω μὲ τὰ δικά μου βάσανα. Ἀκοῦστε καλύτερα, ἀδερφοί μου...

Ἀνάγειρε τὸ κορμί του, σφίγγοντας τὰ δόντια του κι' ἔπιασε μὲ τὰ χέρια του μιὰ τὰ γόνατά του, μιὰ τὴν κνήμη του. Τὰ χείλη του κινήθηκαν σὰ νἄθελαν νὰ συνεχίσουν τὴν κουβέντα χωρὶς νὰ μιλήσουν, τέντωσε τὴν ἀριστερὴ κνήμη του, ποὺ τὴν κρατοῦσε ἀκόμα *πλακωμένη κάτω ἀπ'* τὸ κορμί του κι ἀνασήκωσε *τὸ παντελόνι* του.

Μιὰ μακριὰ κόκκινη αὐλακιὰ ἀπ' τὸ μπούτι ὡς τὸν ἀστράγαλο φάνταξε στὸ φῶς. *Εἴτανε μιὰ ἄσχημη πληγὴ* ἀνοιχτὴ ἀκόμα καὶ πλατιὰ ὡς ἕνα δάχτυλο.

Ὁ Ζαΐν βλέποντάς τη τρόμαξε. Εἶχε σκύψει γιὰ νὰ ἰδεῖ καλύτερα τὸ σκισμένο κρέας.

—Μὰ δὲν ἔκλεισε ἀκόμα, φώναξε τρομαγμένα.

—Δὲν θὰ κλείσει ποτέ, φίλε μου, ξανάπε ὁ Σικαρί, ἀναστενάζοντας. Τὸ νύχι, ποὺ τὴν ἄνοιξε ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια, εἴτανε δηλητηριασμένο. Δυὸ φορὲς προσπάθησα νὰ τὴν πλύνω μὲ κιάφι καὶ γιαλόπετρα γιὰ νὰ μποδίσω τὴ γάγγραινα... ἀλλὰ ἂς μὴ τὰ λέμε αὐτά.

»Θὰ ξέρετε, φίλοι μου, ὅτι ἔγινα Σικαρὶ ὅταν τὸ πρῶτο χνούδι ἄνθιζε στὰ μάγουλά μου κι' ὅταν στὰ μπράτσα μου δένανε τὰ μούσκουλά μου. Λένε πὼς εἶχα καρδιά. Εἴμουνα δηλαδὴ παληκάρι, ὅπως πρέπει νἄνε κανεὶς σὰν εἶναι νέος, καὶ δὲν περηφανεύομαι γι' αὐτό, μιὰ κι' εἶναι χάρισμα ἀπ' τοὺς Θεούς».

Μιλοῦσε γρήγορα σὰ νἄθελε νὰ φτάσει στὴν κουβέντα του.

—Οἱ Σαΐμπ ἀγαποῦσαν τὸ κυνῆγι ἐκείνη τὴν ἐποχή, εἶπε. Εἴτανε στὸν καιρὸ τοῦ Μπαντούρ. Ἔμειναν γιὰ πολὺν καιρὸ σ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ δὲ φοβόνταν τὶς μεγάλες μύγες. Δὲν κυνηγούσαν τότε ὅπως σήμερα γιὰ νὰ πουλήσουν τὶς γοῦνες καὶ νὰ γυρίσουν ἥσυχα στὸ σπίτι τους. Ἄλλοι καιροὶ τότε. Κείνη τὴν ἐποχὴ λοιπὸν οἱ Σαΐμπ μ' εἴχανε μαζί τους γιὰ νὰ βγάνω ἀπ' τὴ φωληά τους τὰ θεριά: τὴν τίγρη, τ' ἀγριογούρουνο, τὴ λεοπάρδαλη, ποὺ τὰ κυνηγοῦσαν ὕστερα γιὰ νὰ τὰ σκοτώσουν. *Ἔτρεχα μέρα νύχτα σ'* ὅλον τὸν τόπο ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, πότε σταματόντας σ' ἕνα χωριὸ ποὺ τὰ θηρία εἶχαν φάει ἕνα θηλυκὸ βουβάλι, πότε ἀκολουθόντας τ' ἀχνάρια τοῦ ἄγριου θηριοῦ στὸ μέρος ποὺ κοίτονταν μισοφαγωμένη μιὰ λαφοπούλα. Κάποτε μ' ἔπερνε ἡ νύχτα στὴ ζούγκλα καὶ ξενύχταγα πάνω σ' ἕνα κλωνάρι ἀπὸ δέντρο, τρώγοντας λίγους χουρμάδες γιὰ νὰ ξεγελάσω τὴν πεῖνα μου.

Ἔτσι κυλοῦσε ἡ ζωή μου ὅλες τὶς μέρες καὶ δὲν εἶχα οὔτε σπίτι, οὔτε γυναῖκα, οὔτε παιδιὰ γιὰ νὰ συλλογιέμαι. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι πὼς εἶχα καὶ τὰ καλά μου. Μέσα στὴ Ζούγκλα εἶδα κι' ἔμαθα πολλὰ παράξενα πράγματα. Ξέρω πῶς ζοῦνε τὰ ζῶα, πῶς αἰσθάνονται, πῶς μιλοῦνε μεταξύ τους, γιατὶ ἔχουν κι' αὐτὰ τὴ γλῶσσα τους, πῶς... Ἀλλὰ δὲν εἶνε ὥρα τώρα νὰ σᾶς μιλήσω γι' αὐτό.

Μιὰ μέρα ποὺ ἦρθα στὴν ἀνάγκη, γιατὶ ἀπὸ καιρὸ εἶχα σταματήσει τὸ κυνῆγι, ξεκίνησα πρωΐ-πρωΐ γιὰ τὴ Ζούγκλα γιὰ νὰ ξεφωλιάσω καμιὰ τίγρη καὶ νὰ βγάλω τὸ μηνιάτικό μου, ὅπως πίστευα. Μαζί μου πῆρα ἕνα δίκανο ντουφέκι, *ἕνα σακκουλάκι μὲ σκάγια* καὶ λίγες σφαῖρες. Τὸ ντουφέκι μοῦ τὄχε χαρίσει ἕνας Σαΐμπης, ποὺ μὲ εἶχε πέντε χρόνια στὴν ὑπηρεσία του, πρὶ νὰ γυρίσει στὴ χώρα του γιὰ νὰ βρεῖ τὴ γυναῖκα του. Ἔπειτα δὲ θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσα γιὰ νὰ σκοτώσω. Οἱ Σαΐμπ συνηθίζουν νἄναι πάντα ὡπλισμένοι. Τὸ ντουφέκι δὲν θὰ μοῦ χρειαζόταν παρὰ μονάχα γιὰ ν' ἀμυνθῶ ἂν τύχαινε καὶ κιντύνευα ἐκεῖ μακριὰ μονάχος, ἢ ἂν μοῦ ριχνόταν ἄξαφνα κάνα θηριὸ χωρὶς νὰ τὸ ἰδῶ.

Ὕστερ' ἀπὸ μισὴ ὥρα δρόμο, σὰ βρέθηκα λίγο μακριὰ ἀπ' τὴ Ζούγκλα, ἀπάντησα ἕνα κοπάδι βουβάλια, εἰκοσιέξη θηλυκὰ καὶ τέσσερα ἀρσενικά, ποὺ πήγαιναν στὴ βοσκή. Γνώριζα λίγο τὸ βουχόλο, γιατὶ στὰ κυνήγια μου ἄλλες φορὲς τὸν ἔκανα συντροφιὰ καὶ κουβεντιάζαμε καμμιὰ φορά. *Βαδίζαμε* πλάϊ-πλάϊ. Κουβεντιάζαμε γιὰ πράμματα ἀδιάφορα, γιὰ τὸ γάλα ποὺ φέρνει ἡ τάδε ἀγελάδα, γιὰ τὸ μοσχάρι ποὺ περίμενε ἀπ' τὴν ἄλλη, γιὰ τὸ ζεβζέκικο ἀρσενικὸ καὶ γιὰ ἀνάλογα μικροπράμματα χωρὶς σημασία».

Μοῦ μιλοῦσε μὰ δὲν τὸν ἄκουγα, γιατὶ εἶχα ἀλλοῦ τὸ νοῦ μου κι' ὅπως μ' ἔβλεπε ἀφαιρεμένο, θέλησε νὰ μοῦ κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον.

—Σήμερα τὸ πρωΐ, μοῦ εἶπε, τ' ἀγεράκι φυσοῦσε ἀπ' τὸ νοτιά, ἀπ' τὸ μέρος τῆς Ζούγκλας. Τὴ στιγμὴ ποὺ πλησιάσαμε σ' ἕνα ποταμάκι καὶ ζητοῦσα νἄβρω πόρο νὰ περάσουμε, τὰ θηλυκὰ φάνηκαν νὰ τρομάζουν καὶ γύρευαν νὰ φύγουν, ἐνῶ τ' ἀρσενικὰ ὀσμίζονταν τὸν ἀγέρα καὶ κώλοναν κουνιόντας τὰ κέρατά τους σὰ νὰ περίμεναν τὸν ὀχτρό.

Ὁ βουκόλος μὲ βεβαίωσε πὼς κοίταξε παντοῦ σ' ὅλο τὸ μέρος γύρα, ψάχνοντας νὰ ἰδεῖ τί συμβαίνει, μὰ δὲν εἶδε τίποτα. Σὲ λιγάκι σὰν ἔπεσε ὁ ἀγέρας τὸ κοπάδι ξαναπῆρε ἥσυχο τὸ δρόμο του.

Ἄκουγα αὐτὰ ποὺ μοῦ διηγόταν ὁ βουκόλος, χωρὶς νὰ φανερώσω τὴν ἐντύπωσή μου. Δὲν ἤθελα νὰ τοῦ πῶ τί ἤξερα ἀπὸ τὴ Ζούγκλα. Ἔπειτα μπορεῖ νὰ μὴν εἴταν τίποτα καὶ δὲν ἤθελα νὰ τὸν τρομάξω. Ἔτσι δὲν μίλησα καθόλου ὥσπου φτάσαμε στὴν ἄκρη ἀπ' τὸ δάσος.

—Ὅ,τι ἄκουσα νὰ μοῦ λὲς τώρα, τοῦ εἶπα ἀφήνοντάς τον, δὲν εἶνε τίποτο κακὸ γιὰ σένα, μὰ γιὰ τὸ κοπάδι σου. Μ' ὅλα ταῦτα, ἄλλη φορὰ σὰν ξανάρθεις σὲ τοῦτο δῶ τὸ μέρος καὶ ἰδεῖς τὰ ζῶα ν' ἀνησυχοῦν, ὅπως λές, τρέχα νὰ σκαρφαλώσεις γρήγορα σ' ἕνα δέντρο κι' ἄφησε τὰ βουβάλια σου στὴν τύχη.

Δίνοντάς του τὴ συμβουλὴ αὐτὴ χωριστήκαμε καὶ τράβηξα τὸ δρόμο μου. Ἡ Ζούγκλα δὲν εἴταν μακριά. Δεξιὰ κυλοῦσε τὸ ποταμάκι ποὺ πέρασε ὁ βουκόλος. Ἐγὼ πῆρα τὴν ἄκρη ὁλοπόταμα. Ἤξερα ὅτι ὅπου εἶνε νερὸ κοντὰ στὴ Ζούγκλα εἶνε πάντα φόβος νὰ θελήσεις νὰ μπεῖς μέσα στὸ σκοτεινὸ λόγγο, γιατὶ τὰ θεριὰ βγαίνουν νὰ πιοῦν νερὸ καὶ κιντυνεύει ἡ ζωή σου. Στὶς ὄχτες ὅμως ἀπ' τὸ νερὸ ὑπάρχουν δέντρα καὶ μπορεῖ κανεὶς στὴν ἀνάγκη νὰ σκαρφαλώσει ἀπάνω καὶ νὰ σωθεῖ.

Ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ τὸ νερὸ ἔχει τὸ καλὸ νὰ φέρνει τὴ φωνὴ ἀπὸ πολὺ μακριὰ καὶ μπορεῖς ν' ἀκούσεις τὸ μουγκρητὸ ἀπ' τὸ θηριό. Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ εἶνε ἰδιαίτερα τῆς Ζούγκλας καὶ δὲν ἔχουν σημασία παρὰ μόνο γιὰ τοὺς κυνηγούς.

Βάδιζα σιγὰ σιγὰ μὲ τὰ μάτια στὸ χῶμα, χωρὶς νὰ μπορῶ ν' ἀνακαλύψω χνάρι ἀπὸ θηριό. Νόμισα πὼς τὰ βουβάλια ἄδικα εἴχανε φοβηθεῖ κι ὅτι τὸ θηριὸ δὲν ξεμύτιζε ἀπ' τὴ φωληά του. Ἔτσι ἡσύχασα κι' ἐπειδὴ πεινοῦσα, ἔβγαλα μερικὰ σαπετὶ ἀπ' τὴ ζώνη μου κι' ἔκατσα νὰ φάω μὲ τὴν ἀνέσια μου. Σὰν ἀπόφαγα καὶ τράβηξα παραπέρα νὰ πιῶ νερὸ μοὖρθε πὼς ἄκουσα ἕναν κούφιο, παράξενο θόρυβο. Στήλωσα τὸ αὐτί μου στὸν ἀέρα γιὰ ν' ἀκούσω καλύτερα. Ὁ θόρυβος σταμάτησε στὴ στιγμή. Νομίζοντας πὼς δὲν εἶνε τίποτα ἔσκυψα νὰ πιῶ νερό. Τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ τὸ σαγόνι μου ἄγγιζε τὸ νερό, ὁ θόρυβος ξανάρχισε καὶ τὸν ξεχώριζα καθαρά.

Γιὰ νὰ καταλάβω καλύτερα κόλλησα τὸ αὐτί μου στὸ νερὸ κι' ἔβαλα ὅλη μου τὴν προσοχή. Ἕνα γρήγορο ποδοβουητό, στὴν ἀρχὴ μακρινό, ποὺ ξεχώριζε ὅμως ὅσο πλησίαζε, ἔφτανε μὲ τὸν ἀντίλαλο. Κατάλαβα πὼς κάποια ζῶα ἔτρεχαν φοβισμένα, παλαβά. Σὲ λιγάκι ἄκουγα καθαρὰ πιὰ τὰ βαριὰ καὶ γρήγορα πηδήματά τους. Ἔρχονταν κατὰ πάνω μου.

Σηκώθηκα, πῆρα τὸ ντουφέκι μου κι' εἴμουν ἕτοιμος νὰ πολεμήσω μαζί τους. Ὁ θόρυβος ὅσο πάαινε καὶ μεγάλωνε. Ἕνα μούγκρισμα λυσσασμένο, ἄγρια οὐρλιαχτὰ τρόμου βρόντησαν στὸν ἀγέρα καὶ σώπασαν ἄξαφνα. Στὴ στιγμὴ μιὰ μαύρη μάζα, σὰ μαῦρο πυκνὸ σύγνεφο χύθηκε μέσ' ἀπ' τὴ Ζούγκλα, καμιὰ πεντακοσαριὰ μέτρα μακριά μου καὶ πήδησε μέσ' στὸ νερό.

Εἴταν ἕνα κοπάδι βουβάλια.

Πέρασαν σὰ σίφουνας τὸ νερό, ρίχτηκαν τρομαγμένα στὴν πέρα ὄχτη καὶ χύθηκαν ἄγρια καὶ φοβισμένα μὲ τὴν οὐρὰ στὸν ἀγέρα μέσ' στὰ χωράφια. Καθὼς περνοῦσαν τὸ ποτάμι τὰ μέτρησα. Εἴταν εἴκοσι τέσσερα ἀρσενικὰ καὶ εἴκοσι πέντε θηλυκά. Εἴτανε τὸ ἴδιο κοπάδι ποὺ ἀπάντησα τὸ πρωΐ στὸ δρόμο, ἀλλὰ ἔλειπε ἕνα θηλυκὸ κι' ὁ βουκόλος. Δὲν εἶχα καιρὸ νὰ μάθω τί ἔγινε καὶ τί ἀπόγινε ὁ βουκόλος. Τὰ κορμιά τους ξεσκισμένα θὰ κοίτονταν τώρα, χωρὶς ἄλλο, στὴ Ζούγκλα. Εἴτανε ἡ μοῖρα τους νὰ χαθοῦν ἔτσι.

Ὡς τόσο εἶχα τύχη. Ὁ ἐχτρός, ὅποιος κι' ἂν εἴταν, δὲν θἄφηνε τὴ Ζούγκλα πρὶ νὰ περάσει ἑβδομάδα, μιὰ καὶ θἄχε φαΐ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ βουβάλι καὶ νερὸ τὸ ποτάμι ποὔταν κοντά. Θὰ χόρταινε γιὰ μέρες πολλές. Ἔτσι συνηθίζουν τ' ἄγρια θηρία. Εἶχα καιρὸ λοιπὸν νὰ σημαδέψω καλὰ τὸν τόπο καὶ νὰ γυρίσω νὰ φέρω τοὺς Σαΐμπ.

Ὅσο καὶ νἄνε ὅμως ὑπῆρχε καὶ φόβος. Ἂν ἔμπαινα μέσα στὴ Ζούγκλα κι' ἔβρισκα τὸν ἐχτρό, θὰ χυμοῦσε ἀπάνω μου καὶ θὰ μὲ ξέσκιζε. Σκέφτηκα μιὰ στιγμὴ καὶ σκαρφάλωσα ψηλὰ σ' ἕνα δέντρο γιὰ νὰ ξετάσω καλύτερα τὸ μέρος. Τὸ θηριὸ θἄβγαινε χωρὶς ἄλλο νὰ πιεῖ νερὸ καὶ θὰ μποροῦσα νὰ τὸ ἰδῶ.

Δυὸ ὧρες ἔκατσα πάνω στὸ δέντρο ἀκίνητος, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὸ νερό. Ψυχὴ δὲ φαινότανε. Οὔτε νυφίτσα δὲ μπόρεσα νὰ ἰδῶ. Κάποια ὥρα ἀντίκρυσα μακριὰ στὸν ὁρίζοντα ἕνα μαῦρο σύγνεφο ἀκαθόριστο. Σιγὰ-σιγὰ ὅσο πλησίαζε καὶ μεγάλωνε ξεχώρισα πὼς εἴταν ἕνα μπουλούκι γεράκια. Πετούσανε, κάνοντας γύρους, καθὼς ἐρχόταν, μὰ πρόσεξα μ' ἔκπληξή μου πὼς κανένα δὲν ἔπεφτε, ὅσο κι' ἂν χαμήλωνε.

Τὰ παραμόνευα περσότερο ἀπὸ μιὰν ὥρα. Ἔφερναν πάντα γύρους πάνω ἀπ' τὴ Ζούγκλα, καμιὰ πεντακοσαριὰ μέτρα μακριὰ μου χωρὶς νὰ πέφτουν. Ὅπως στριφογυρίζανε πετόντας χαμήλωναν μόνο ὡς τὶς κορφὲς ἀπ' τὰ δέντρα. Ὕστερα ἄξαφνα ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ μεγάλα χύμηξε κάτω μὲ βραχνὴ κρωξιὰ καὶ χάθηκε μέσα, ἐνῶ ἀπὸ πίσω του χυμοῦσαν τ' ἄλλα.

Δὲν ἤξερα πῶς νὰ ξηγήσω αὐτὴ τὴν κίνησή τους, μὰ ἕνα πρᾶγμα καταλάβαινα. Μιὰ καὶ τὰ γεράκια δὲ φοβόνταν τώρα νὰ πέσουν, ἐνῶ προτήτερα δὲν τολμοῦσαν, πάει νὰ πεῖ πὼς ὁ κίντυνος εἶχε περάσει. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ φοβοῦμαι κι' ἐγὼ πιά. Σκέφτηκα σωστὰ ἴσως, μὰ εἶνε ἡ μόνη φορὰ στὴ ζωή μου ποὺ ἔπεσα ἔξω. Ὅλος ὁ κόσμος κάνει λάθη, ἀδερφοί μου, κι' ἔπρεπε κι' ἐγὼ νὰ πλερώσω τὸ λάθος μου κεῖνο, ὅπως τὸ πλήρωσα.

Γλύστρησα κάτω ἀπ' τὸ δέντρο καὶ

βάδιζα σιγὰ-σιγὰ κατὰ κεῖ. Γιὰ καλή μου τύχη τὸ μέρος, καθὼς κόντευα πρὸς τὴ Ζούγκλα, εἴταν ὁμαλὸ καὶ δὲν εἶχε ἀψηλὰ χορτάρια. Προχωροῦσα μὲ προφύλαξη, ἀποφεύγοντας τὰ πυκνὰ χαμόκλαδα, ὅπου μποροῦσε νὰ παραμονεύει ὁ ἐχτρὸς κρυμμένος, καὶ σταματοῦσα σὲ κάθε βῆμα γιὰ ν' ἀκούω τὶς κρωξιὲς ἀπ' τὰ γεράκια, ποὺ τὰ εἶχα γιὰ ὁδηγοὺς στὸ δρόμο μου.

Σὲ λίγο ξεχώριζα καλὰ τὸ φτεράκιασμά τους καὶ τὶς βραχνὲς κρωξιές τους. Πῆρα θάρρος μὲ τὴ σκέψη πὼς τ' ἁρπαχτικὰ αὐτὰ πουλιὰ εἴταν ἀκόμα στὸ χῶμα καὶ τάχυνα τὸ βῆμα μου κρατόντας τὸ ντουφέκι μου. Ἀνάμεσα ἀπὸ ἕνα ξέφωτο στὰ χαμόκλαδα ἀντίκρυσα μιὰ μάνδρα μὲ δέντρα γύρω-γύρω βριὰ τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο φυτρωμένα. Καταμεσὶς κοίτονταν ἕνα πτῶμα κι' ἀπάνω του εἶχαν ριχτεῖ πεινασμένα τὰ γεράκια τσιμπόντας καὶ σκίζοντας τὶς σάρκες του μὲ τὰ ραμφιὰ καὶ τὰ νύχια τους καὶ μαλώνοντας μεταξύ τους γιὰ τὸ καλύτερο κομμάτι. Στὰ δέντρα, πάνω στὰ κλαδιά, κάθονταν ἄλλα γεράκια χορτασμένα πιά, ἢ ἀποτελειώνοντας τὸ κομμάτι πούχαν ἁρπάξει.

Ἄξαφνα, σταμάτησαν ὅλα τὸ φαΐ τους μονομιᾶς σὰ νἆχαν συμφωνήσει τὴ στιγμὴ καὶ μὲ δυνατὲς κρωξιὲς γιὰ ν' ἀκούσουν ὅσα εἶχαν ἀπομείνει στὴ γῆ, χτύπησαν τὶς φτεροῦγες τους καὶ πέταξαν γρήγορα.

Ἕνα σύγνεφο ἀπὸ σκιαγμένα γεράκια ὑψώθηκε πάλι καὶ κάτου ἀπόμεινε ἕνας σκελετὸς ἀπὸ βουβάλι, ὁλότελα ξεκρεατωμένο, γιατὶ δὲν εἶχαν ἀπομείνει παρὰ τὰ κόκκαλα καὶ τὰ νύχια. Κοίταξα αὐτὸ τὸ θέαμα ὅταν...

Ὁ ἄνθρωπος ἔκοψε ἀπότομα τὴν κουβέντα. Λὲς κ' ἔνοιωθε ἀκόμα, ὕστερα ἀπὸ σαράντα χρόνια, τὸν τρομερὸ πόνο σ' ὅλο του τὸ κορμί, ὅπως τὸν εἶχε νοιώσει καὶ τότε.

— Εἴμουνα τρελλὸς νὰ πιστεύω ὅτι μποροῦσα νὰ γλυτώσω ἀπ' τὸν ἐχτρὸ ὅπως τὰ γεράκια. Ξέχασα πὼς εἴχανε φτερά. Ὅ,τι ἔγινε κατόπι δὲ θυμᾶμαι κι' ἐγὼ καλά. Ἐκεῖνο, ποὺ μόνο θυμᾶμαι εἶναι πὼς ἄκουσα γιὰ μιὰ στιγμὴ πίσω μου ἕνα τρομερό, ἕνα λυσσασμένο μουγκρητό. Γύρισα νὰ ἰδῶ μὲ τὸ ντουφέκι στὸ χέρι. Ἕνα γρύλισμα, ἕνα ἀπ[illegible]ο μουγκρητὸ ἔσκισε καὶ πάλι τὸν ἀγέρα. Ἕνα σβέλτο κορμὶ πήδησε κι' ἔπεσε πάνω μου. Τ' αὐτιά μου βούιζαν τρομερὰ καθὼς μὲ πέταξε δέκα μέτρα μακριὰ καὶ τὸ κεφάλι μου χτύπησε στὸ χῶμα. Ὕστερα δὲν ξέρω τί ἔγινε... Σὰ συνῆρθα, εἴταν σὰ νὰ ξυπνοῦσα ἀπόνα ὄνειρο, ἀπὸ ἕναν ἐφιάλτη. Ἕνας πόνος σουβλερὸς μὲ σπάραζε στὸ μπούτι καὶ τὸ κεφάλι μου βούιζε τρομερά. Τὰ πόδια μου καὶ τὰ χέρια μου μὲ πονοῦσαν κι' ἐκεῖνα τρομερὰ σὰ νὰ τὰ δάγκωναν χιλιάδες δόντια, σὰ νὰ τὰ κεντοῦσαν καρφιά. Καὶ μοῦ φαινόταν πὼς ἔπεφτα, ἔπεφτα ἀπόνα μεγάλο ὕψος χωρὶς ν' ἀγγίσω τὴ γῆ ποτέ.

Ὕστερα ἀπὸ κάμποσην ὥραν σὰν ξαφνάρθα καλὰ στὸν ἑαυτό μου ἄνοιξα ἀπότομα τὰ μάτια. Ὅπως ὅμως ξύπνησα εἶδα κάτι παράξενο, ἀνεξήγητο.

Εἴμουνα μπρούμυτα πεσμένος μὲ τὸ πρόσωπο κολλημένο στὸ χῶμα, ἐνῶ ἀπὸ πάνω μου ἔφευγε γρήγορα κάτι πολὺ βαρὺ ποὺ μὲ πλάκωνε. Ἀνασήκωσα λίγο τὸ κεφάλι. Ἕνα πελώριο σβέλτο κορμὶ μὲ ρίγες μαῦρες καὶ κίτρινες ἕτοιμο πάλι νὰ μοῦ ριχτεῖ κουνιόταν δίπλα μου καὶ πίσω του μιὰ σκληρὴ οὐρὰ ἀνάδευε στὸν ἀγέρα. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἔνοιωσα τὰ χέρια μου καὶ τὰ πόδια μου νὰ σκίζονται στὰ βάτα καὶ στ' ἀγκάθια. Κάποιος μὲ τραβοῦσε χωρὶς νὰ μπορῶ ν' ἀντισταθῶ.

(Συνέχεια στὸ ἑπόμενο)

Στήλη τῶν Κυριῶν

ΒΡΑΔΥΝΕΣ ΤΟΥΑΛΕΤΤΕΣ

ΤΟ ζήτημα τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἐμφανίζεται μιὰ γυναῖκα, τώρα τὸ καλοκαῖρι σὲ νυκτερινὰ κέντρα, σὲ θερινὰ θέατρα, σὲ νυκτερινὲς δεξιώσεις, ποὺ γίνονται σὲ μαγευτικὲς ταράτσες, μέσα στὰ φῶτα, τὴν πολυτέλεια, τὴ μουσική, τὸ χορό, ἀπασχολεῖ πολὺ τὶς κυρίες. Πῶς πρέπει νὰ ἐμφανίζεται μιὰ γυναῖκα στὴν περίπτωση αὐτή; Μιὰ κοσμικὴ κυρία ἔχει στὴ διάθεσή της πλῆθος τουαλεττῶν, μία κυρία ὅμως ὄχι πολὺ πλουσία πῶς θὰ καταφέρει νὰ εἶναι κομψὴ πάντοτε καὶ προσαρμοσμένη στὶς ἀπαιτήσεις κάθε περιστάσεως; Θὰ δώσουμε μερικὲς συμβουλές:

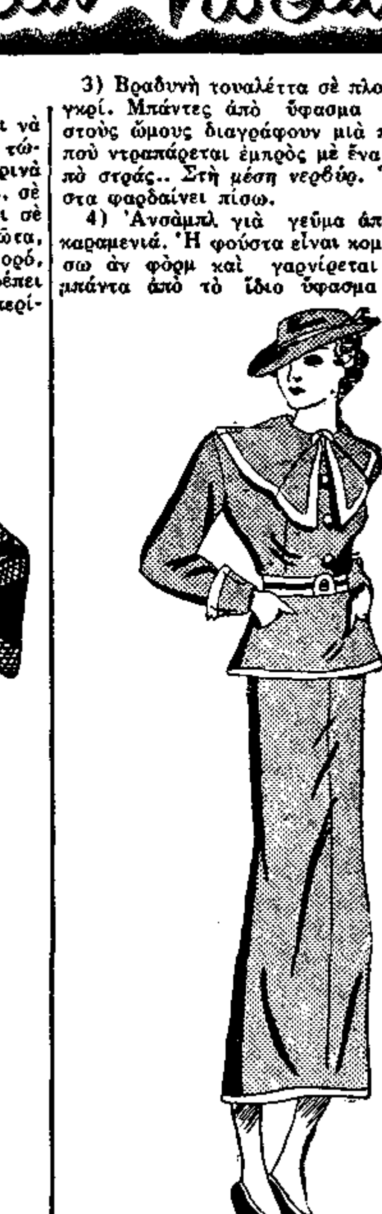

Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς βραδυνῆς τουαλέττας, αὐτὴ τὴν ἐποχή, εἶναι ἡ πολὺ μακρυὰ καὶ πλατειὰ φοῦστα, ποὺ ἐφαρμόζει στὴ μέση. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ὕφασμα ποὺ ἁρμόζει, σύμφωνα μὲ τὴ μόδα, εἶναι ὁ ταφφτᾶς. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦλι, καθὼς καὶ τὸ κρὲπ σατὲν καὶ μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἄλλα νεώτερα ὑφάσματα μᾶς δίνουν ἐξαίσιο σύνολο. Ἰδοὺ μερικά:

1) Τουαλέττα γεύματος σὲ μαῦρο τοῦλι. Τὸ ντεκολτὲ εἶναι γαρνιρισμένο μὲ ἕνα ἐξαιρετικὰ πολὺ σουρωτὸ καὶ φαρδὺ βολὰν ποὺ σχηματίζει καὶ τὰ μανίκια. Ζώνη ἀπὸ μαῦρο στρὲ ποὺ δένει ἐμπρὸς σ' ἕνα πλούσιο φιόγκο. Ἡ φοῦστα φαρδαίνει πρὸς τὰ κάτω μὲ τούλινα πλισσὲ ποὺ χωρίζονται μεταξύ τους μὲ γκοντέ.

2) Τουαλέττα χοροῦ σὲ λευκὸ ταφφτᾶ μὲ σονὰ ἀπὸ σατὲν τριγυρισμένα μὲ μαῦρο. Τὸ ντεκολτὲ ντραπαριστὸ στοὺς ὤμους δίνει πλάτος στὰ μανίκια. Ζώνη μαύρη. Ἡ φοῦστα φαρδαίνει πολὺ μὲ ἕνα μεγάλο ἂν φὸρμ καὶ γκοντέ.

3) Βραδυνὴ τουαλέττα σὲ πλοὺκ μπλὲ γκρί. Μπάντες ἀπὸ ὕφασμα ἀνοιχτὸ στοὺς ὤμους διαγράφουν μιὰ πελερίνα ποὺ ντραπάρεται ἐμπρὸς μὲ ἕνα κλὶπ ἀπὸ στράς.. Στὴ μέση νερβύρ. Ἡ φοῦστα φαρδαίνει πίσω.

4) Ἀνσάμπλ γιὰ γεῦμα ἀπὸ λευκὴ καραμενιά. Ἡ φοῦστα εἶναι κομμένη πίσω ἂν φὸρμ καὶ γαρνίρεται μὲ μιὰ μπάντα ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα κεντημένη μὲ παγιέτες μπλέ, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω καὶ φαρδαίνουν κάπως καθὼς γαρνίρουν ὅλο τὸν ποδόγυρο. Τὸ ἴδιο γαρνίρισμα καὶ στὸ κορσάζ, σὰν μπρετέλλες. Προστίθεται μιὰ ζακέττα ἀσσορτί, κεντημένη ὁλόκληρη κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἔχει γυριστὸ γιακαδάκι, μιὰ μικρὴ μπάσκα καὶ συγκρατεῖται στὴ μέση μὲ δυὸ κουμπιά.

Τὰ μοντέλλα αὐτὰ εἶναι τῶν Παριζιάνικων οἴκων Ρενὰλ καὶ Ντυπουΐ—Μανιέν.

Στὰ ἐπίσημα γεύματα καὶ στὰ μεγάλα νυκτερινὰ κέντρα εἶναι ἐξαιρετικὰ τῆς μόδας οἱ πολύτιμοι λίθοι. Αὐτοὶ φοροῦνται σὲ μεγαλοπρεπῆ διαδήματα ποὺ στολίζουν τὰ μαλλιὰ ἢ στολίζουν τὰ φορέματα καὶ τὰ κοσμήματα τῶν χειρῶν. Τὸ διαμάντι κρατεῖ πάντα τὰ σκῆπτρα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι λίθοι δὲν ὑστεροῦν. Τὰ πρωτεῖα τῆς μόδας διεξεδίκησαν ἀρχικῶς τὸ ζαφεῖρι καὶ τὸ σμαράγδι, ἀλλὰ τώρα αὐτὰ ὑπεχώρησαν μπροστὰ στὸ ρουμπίνι, ποὺ πηγαίνει θαυμάσια τὸ βράδυ, μὲ τὶς πορφυρὲς ἀναλαμπές του. Ἀλλὰ καὶ κάθε ὡραῖο, καλαίσθητο καὶ καλοβαλμένο κόσμημα, σύμφωνο βέβαια μὲ τὴν τουαλέττα καὶ τὸν προσωπικὸ τύπο κάθε κυρίας, ἁρμόζει νὰ φοριέται σὲ μιὰ βραδυνὴ ἐπίσημη ἐμφάνιση.

Τί λέει ὁ γιατρός

Ἡ φορολογία τῶν ἀγάμων καὶ ἀτέκνων

Ἡ γνώμη τοῦ ἰατροῦ κ. Ἀπ. Δοξιάδη

ΤΟΝ τελευταῖο καιρὸ βγῆκε πάλι στὴ μέση καὶ συζητεῖται μὲ κάποια σοβαρότητα, τὸ ζήτημα τῆς φορολογίας τῶν «ἀγάμων καὶ ἀτέκνων». Ἀφορμὴ ἔδωσε ἕνα σημείωμα τοῦ κ. Φορτούνιο, ὁ ὁποῖος στὴν ἀρχὴ ὑποστήριξε τὴν ἄποψι τῆς ἀνάγκης νὰ φορολογηθοῦν οἱ ἄγαμοι καὶ ἄτεκνοι κατόπιν ὅμως ἄλλαξε γνώμη γιατὶ ἀνεγνώρισεν ὡς σωστὰ καὶ βάσιμα τὰ ἐπιχειρήματα δύο ἐπιστολογράφων του, οἱ ὁποῖοι ἀνεπιφύλακτα ὑποστήριξαν τὴν ἀντίθετην ἄποψι.

Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πάρει θέση κατὰ τῆς φορολογίας, ὑποστηρίζουν κυρίως πὼς δὲν εἶναι λογικὸ ἕνας ἀνύπανδρος ἢ πανδρεμένος χωρὶς παιδιὰ ποὺ εἶναι προστάτης οἰκογενείας, ἢ ποὺ ἔχει ἀδέλφια ἀπροστάτευτα μικρὰ καὶ ἀδελφὲς γιὰ παντρειὰ νὰ πληρώνει φόρο, ἀφοῦ λόγοι οὐσιαστικοὶ τὸν ὑποχρεώνουν νὰ μὴν ὑπανδρευθῇ καὶ νὰ μὴν κάνῃ, ἂν εἶναι πανδρεμένος—παιδιά. Ἄλλο ἐπιχείρημα εἶναι τὸ ὅτι θὰ αὐξηθῇ πολὺ ἡ τεκνοποίηση καὶ θὰ διατρέξουμε κίνδυνο «πληθωρισμοῦ» τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ξέρουν οἱ φτωχοὶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, πὼς τὰ παιδιὰ ποὺ θὰ κάνουν θὰ συντηρηθοῦν καλὰ ἀπ' τὰ ποσὰ ποὺ θὰ εἰσπράττωνται μὲ τὴ φορολογία τῶν ἀγάμων! Καθένας δηλαδὴ ποὺ γιὰ οἰκονομικοὺς καθαρὰ λόγους δὲν κάνει παιδιά, δὲ θἄχῃ μελλοντικὰ νὰ σκεφθῇ πιὰ ἕνα τέτοιο... ἐμπόδιο.

Σχετικὰ μὲ τὸ ὅλο ζήτημα καὶ τὶς παραπάνω ἀντιρρήσεις, ἀποφασίσαμε νὰ πάρουμε τὴ γνώμη τοῦ ἄλλοτε ὑπουργοῦ τῆς Ὑγιεινῆς καὶ διακεκριμένου καθηγητοῦ κ. Ἀπ. Δοξιάδη, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μοναδικὸς ὑπουργὸς ποὺ ἔκανε τὸ 1928 σκέψι γιὰ τὴν φορολογία τῶν «ἀγάμων καὶ ἀτέκνων», τὴν ἐποχὴ ποὺ πρωθυπουργὸς ἦταν ὁ κ. Ε. Βενιζέλος. Ἔγινε μάλιστα τότε καὶ συζήτηση στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο, τὸ ὁποῖον ἐνέκρινε ἀρχικὰ τὸν καταρτισμὸ τοῦ νομοσχεδίου. Ὁ τότε πρωθυπουργός, εἶπε τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, πὼς σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσι ποὺ ἔδωσε προεκλογικῶς, δὲν θὰ ἔβαζε καμμιὰ φορολογία, ἐκτὸς ἀπὸ τῶν ἀγάμων κλπ., τὴν ὁποίαν ἔκρινε σωστὴ καὶ δικαία. Ἔτυχεν ὅμως νὰ παραιτηθῇ ὁ κ. Δοξιάδης καὶ τὸ νομοσχέδιον ἔμεινε στὰ συρτάρια τοῦ ὑπουργείου Ὑγιεινῆς!...

***

Ὁ κ. Δοξιάδης, κοντὰ στὰ πολλὰ χαρίσματα ποὺ ἔχει, εἶναι καὶ λαλίστατος. Χαίρεται κανεὶς νὰ τὸν ἀκούῃ, γιατὶ ἀπολαμβάνει τὴν πλούσια παραγωγή, ἑνὸς ἀληθινὰ καθαροῦ καὶ δυναμικοῦ μυαλοῦ.

— Δὲν ἔχουν δίκηο, μᾶς λέει, ὅσοι εἶναι κατὰ τῆς φορολογίας, ἡ ὁποία κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι πολὺ σωστή. Ἡ φορολογία τῶν «ἀγάμων καὶ ἀτέκνων» πρέπει νὰ ἐπιβληθῇ γιατὶ εἶναι κοινωνικὴ ἀνάγκη! Μὴν παραξενεύεσθε γι' αὐτό. Θὰ σᾶς ἀναπτύξω πλατειὰ τὸ θέμα, θ' ἀντικρούσω τὰ ἐπιχειρήματα ἐκείνων ποὺ ὑποστηρίζουν τ' ἀντίθετα, καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ πεισθῆτε, καὶ θὰ συμφωνήσετε μὲ τὶς γνῶμες μου... Πρῶτα πρῶτα, δὲν ἔχουν δίκηο ὅσοι φωνάζουν πὼς εἶναι ἄδικη ἡ φορολογία. Καὶ τοῦτο γιατὶ ὅσο καὶ νὰ εἶναι κανεὶς προστάτης οἰκογενείας καὶ νὰ ἔχῃ νὰ μεγαλώσῃ ἀδέλφια καὶ νὰ παντρέψῃ ἀδελφές, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ξοδεύῃ καὶ γιὰ γλέντια ἀτομικά, ἕνα σημαντικὸ ποσὸν ἀπ' τὰ ἔξοδα του. Κοντὰ σ' αὐτά, πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι σήμερα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ σπιτιοῦ ἐργάζονται καὶ τὰ κορίτσια. Ὅπως λοιπὸν καθαρὰ φαίνεται δὲν εἶναι σίγουρο τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα τῶν ἀντιφρονούντων. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ δεύτερο δὲν στέκεται. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς κανένας πατέρας καὶ καμμιὰ μητέρα δὲν κάνουν παιδιά, ὅσο φτωχοὶ καὶ ἂν εἶναι, ποὺ θὰ τὰ προορίζουν νὰ τὰ θρέψουν ἄλλοι καὶ στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τὸ προστατευτικὸ ταμεῖο τὸ ὁποῖο θὰ ἱδρυθῇ ἀπ' τὴ φορολογία τῶν «ἀγάμων καὶ ἀτέκνων».

»Ἂς ἔλθωμεν ὅμως στὰ βασικὰ ἐκεῖνα ἐπιχειρήματα ποὺ εἶναι ὑπὲρ τῆς φορολογίας. Εἶναι ἀλήθεια, πὼς μιὰ κοινωνία ζεῖ καὶ προοδεύει ἀνεμπόδιστα, ὅταν ὑπάρχουν πολῖται ὑγιεῖς σωματικὰ καὶ πνευματικὰ ποὺ εἶναι σὲ θέση ἐργαζόμενοι μέσα στὰ πλαίσια ποὺ βρίσκονται, νὰ παράγουν κάτι. Φυσικά, γιὰ νὰ φθάσουν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο οἱ νέοι, γιὰ νὰ γίνουν δηλαδὴ «παράγοντες παραγωγικοί», πρέπει νὰ περάσουν τὴν παιδικὴν ἡλικία, ὄχι παραμελημμένα. Οἱ γονεῖς γιὰ νὰ ἰδοῦν σὲ τέτοιο σημεῖο ἀναπτύξεως τὰ παιδιά τους, πρέπει νὰ καταβάλουν μεγάλες φροντίδες πνευματικές, ἠθικὲς καὶ ὑλικές. Γιὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν μ' ἄλλα λόγια τὰ ἄτομα, ἀπαιτοῦνται θυσίες ὑλικὲς καὶ πνευματικὲς ἀρκετὰ μεγάλες, ἀπὸ τοὺς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν περιμένουν καμμιὰν ἀπόδοσι τῶν κόπων καὶ μόχθων των. Ὁ οἰκογενειάρχης ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς φόρους ποὺ πληρώνει στὸ Δημόσιο (ὅπως παραδείγματος χάριν ἐπιτήδευμα ἐπαγγελματικὸ κλπ.) πληρώνει ἐμμέσως καὶ ἄλλους πολλοὺς φόρους γιὰ νὰ προμηθευθῇ ὅ,τι χρειάζεται ἡ συντήρηση τῶν παιδιῶν τῆς οἰκογενείας του. Ἀπὸ τὴν ἄφθονη δὲ αὐτοῦ εἰσφορά, δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία, ὠφελεῖται πάρα πολὺ ἡ Πολιτεία. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἄτεκνοι καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπολαμβάνουν ὅλα τ' ἀγαθὰ τῆς Πολιτείας τί προσφέρουν μπροστὰ στοὺς παραπάνω; Τίποτα. Ζοῦν εἰς βάρος τῶν κόπων ποὺ καταβάλλουν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν τους οἱ ἄλλοι, χωρὶς νὰ προσφέρουν καμμιὰ πραγματικὴ θυσία. Τί θὰ ἔκαναν, σᾶς παρακαλῶ, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἔμποροι κλπ. ὅταν οἱ πελάτες τῶν καταστημάτων των ἔπαυαν νὰ κάνουν παιδιά; Καὶ τί προσφέρουν οἱ ἄγαμοι καὶ ἄτεκνοι ἀπέναντι ἐκείνων ποὺ ἀπολαμβάνουν; Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς δὲν προσφέρουν τίποτε. Ἐκμεταλλεύονται μόνο τοὺς κόπους καὶ τοὺς μόχθους ἄλλων.

»Ἂν θελήσωμε νὰ συγκρίνωμε τὸν *ἄγαμο καὶ ἄτεκνο μὲ τὸν πολύτεκνο*, δὲν ἔχομε παρὰ νὰ τοὺς παραστήσωμε μὲ τὴν εἰκόνα δύο συνεταίρων, ὁ ἕνας τῶν ὁποίων ἔχει παιδιὰ καὶ δὲν ἐργάζεται παρὰ μόνον γιὰ νὰ τἀναθρέψῃ ἐξοδεύοντας ὅλα τὰ κέρδη του, ὁ δὲ ἄλλος, ἄτεκνος, θησαυρίζει γιατὶ δὲν ἔχει ποῦ νὰ διαθέσῃ τὰ χρήματά του. Ὁ πρῶτος δίνει τὰ πάντα γιὰ τὴν συντήρησι καὶ ἀνάπτυξι τῶν παιδιῶν του, ἐνῷ οἱ ἄλλοι μὲ τὰ ἴδια οἰκονομικὰ μέσα καλοπερνοῦν καὶ ἔχουν ὅ,τι θελήσουν, ἐνῷ σύγχρονα θησαυρίζουν, γιατὶ ἔχουν καὶ περισσεύματα. Οἱ «ἄγαμοι καὶ ἄτεκνοι» ζοῦν εἰς βάρος τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων. Αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴν ἐξέταση — μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο γίνει ἀντικειμενικὰ τοῦ ζητήματος».

— Τί νομίζετε πὼς πρέπει νὰ γίνῃ;

— Καὶ ἄλλοτε εἶχα προτείνει νὰ ἐπιβληθῇ αὐτὴ ἡ δικαία φορολογία. Βέβαια δὲν νομίζω πὼς πρέπει νὰ εἶναι γενική. Θὰ πληρώνουν μόνον ὅσοι καταβάλλουν στὸ Δημόσιο φόρους. Δηλαδὴ θὰ προστεθῇ ἕνα ποσοστὸ στὴν ὑπάρχουσα φορολογία. Ὅσοι δὲν πληρώνουν μὲ τὸν «ἄμεσο» τρόπο φόρους στὸ Δημόσιο, θὰ ἐξαιρεθοῦν καθὼς καὶ οἱ ἀνίκανοι γιὰ τεκνοποίηση, οἱ ἀνάπηροι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀποδεδειγμένως προστάται οἰκογενειῶν. Ἡ φορολογία θὰ πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται ἀνάλογα μὲ τοὺς πόρους τοῦ καθένα καὶ νὰ ἀρχίζῃ ἀπ' τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας.

»Ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, γιατὶ παραδείγματος χάριν, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ πληρώσῃ φόρο ἕνας ἄγαμος πλούσιος, ὁ ὁποῖος κερδίζει ἄφθονα εἰς βάρος τῶν ἄλλων, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ξοδεύῃ, νὰ δεινοπαθῇ καὶ νὰ βλέπῃ στερήσεις ὅπως οἱ ἄλλοι, παρ' ὅλον ὅτι ἔχει ὅλες τὶς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς; Τί θὰ στοιχίσῃ ἄλλωστε σ' ἕναν ποὺ πληρώνει σήμερα φόρους ἂν προστεθῇ καὶ ἕνα μικρὸ ἀκόμη ποσοστό, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ ὑπέρτατο κοινωνικὸ σκοπό; Πρέπει νὰ λογαριάσωμε, ὅτι ἡ Ἰταλία ἀπὸ φορολογίες εἰσπράττει 250 ἑκατομμύρια λιρέττες, δηλαδὴ 2 ½ δισεκατομμύρια περίπου δραχμὲς τὸ χρόνο. Στὴν Ἑλλάδα σύμφωνα μὲ τὸν πληθυσμὸ καὶ τὴν ἴδια φορολογικὴ ἀναλογία θὰ εἰσπράττωμε 400 ἑκατομμύρια δραχμές. Ἀλλὰ ἐγὼ παραδέχομαι μόνο 40 ἑκατομμύρια, ἐπειδὴ εἶναι, ἂς ποῦμε, φτωχοὶ οἱ Ἕλληνες. Ξέρετε τί θὰ ἔκαμαν 40 ἑκατομμύρια ἂν τὰ εἴχαμε νὰ τὰ διαθέσωμε γιὰ τὴν προστασία τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ; Πολλὰ πράγματα καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα, δὲν θὰ βλέπαμε τὸ θλιβερὸ ἐκεῖνο θέαμα τοῦ Βρεφοκομείου Ἀθηνῶν, μέσα στὸ ὁποῖο πεθαίνουν, ἀντὶ νὰ μεγαλώνουν καὶ νὰ ἀνατρέφωνται τὰ παιδιά!...».

***

Ἐδῶ τελειώνει ἡ συνομιλία μας μὲ τὸν κ. Δοξιάδη. Πρὶν κλείσωμε τὸ σημείωμα μας ἐτοῦτο, ἔχουμε νὰ προσθέσωμε καὶ τὴν ἑξῆς πληροφορία: Στὴν Τουρκία, ἡ ὁποία τὰ τελευταῖα χρόνια πῆρε ἕναν ἀληθινὰ ἐξελιγμένο δρόμο, ἀπὸ τὸ 1935 ἐφαρμόζεται νόμος — ὅμοιος σχεδὸν μὲ τὸν Ἰταλικὸ καὶ Πολωνικὸ — φορολογίας τῶν «ἀγάμων καὶ ἀτέκνων».

μ. ρ.

Τὰ νέα βιβλία μας :

1. ΕΠΙΤΟΜΟΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ
2. Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ
3 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
4. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

εἶνε βιβλία χρήσιμα διὰ κάθε οἰκογένειαν καὶ ἀπαραίτητα διὰ τοὺς φοιτητὰς καὶ μαθητὰς πάσης ἡλικίας.

—ο—

Λεπτομερείας βλ. είς σελ. 14

ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ

(Σελίδες 230)

Ἡ ἁρματωλικὴ ποίηση. — Ἡ Γλωσσικὴ ἀναγέννηση. — Ζωντανὰ κείμενα. — Ἡ πολύχορδη Λύρα. — Νεοέλληνες λυρικοί.
ΕΞΕΔΟΘΗ ΚΑΙ ΠΩΛΕΙΤΑΙ

Δραχ. 50

Στοῦ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΠΟΤΕ ἴσως ἡ Μουσικὴ δὲν κατέκτησε τὸν κόσμο ὅσο σήμερα καὶ ποτέ, ἐπὶ σειρὰ χιλιετηρίδων, ὁ κόσμος δὲν ἔδωσε στὴ Μουσικὴ τὴ θέσι ποὺ τῆς δίνει σήμερα—θέσι ποὺ μόνο μὲ τοὺς ἀρχαίους πολιτισμοὺς μπορεῖ νὰ συγκριθῇ.

Στὴ γενικὴ μόρφωσι ἀρχίζει νὰ παίρνῃ μιὰ ἀπ' τὶς πρωτεύουσες θέσεις — τὰ Ὠδεῖα ὅλου τοῦ κόσμου γεμίζουν ἀπὸ μαθητάς, νέα ἱδρύονται διαρκῶς, τὰ προγράμματα τῶν σχολείων ὅλου τοῦ κόσμου, ἀκόμα καὶ σὲ μᾶς, τῆς ἀφιερώνουν ὧρες ἀπὸ τὸ γενικό τους πρόγραμμα, στρατιὲς μουσικῶν βγαίνουν κάθε χρόνο ἀπ' τὶς διάφορες μουσικὲς σχολές, κάθε πολιτισμένος τόπος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ δυὸ καὶ τρεῖς μεγάλες ὀρχήστρες, κάθε πολιτισμένη χώρα φιλοδοξεῖ νὰ συστηματοποιήσῃ τακτικὲς μουσικὲς γιορτές, καὶ τέλος ἡ μουσικὴ ποὺ ὡς πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἀκόμα ἦταν μιὰ ἀπόλαυσις ὡρισμένων ἀριστοκρατικῶν τάξεων κατεβαίνει πρὸς τὶς πλατειὲς λαϊκὲς μᾶζες, γίνεται σὰν στὰ πανάρχαια χρόνια ἀχώριστος σύντροφος τῆς ζωῆς μας. Στὶς πιὸ ἀπόμακρες γωνιὲς τοῦ κόσμου τὸ ραδιόφωνο φέρνει τὴν παρηγοριὰ τῆς μουσικῆς, συνδέει, θἄλεγε κανεὶς ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα σὲ μιὰ μεγάλη καὶ ἀδιάσπαστη πνευματικὴ κοινωνία. Καὶ μποροῦμε νὰ σημειώσωμε πὼς ὁ γυρισμὸς αὐτὸς στὴ Μουσικὴ συμπίπτει μὲ τὸ γυρισμὸ στὴ λατρεία τῆς φύσεως, στὴ θρησκεία τοῦ ἀέρα καὶ τοῦ νεροῦ, τὸ γυρισμὸ πρὸς τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμό.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν νοιώσει βαθύτατα τὴν χρησιμότητα τῆς Μουσικῆς στὴ γενικὴ ἀνάπτυξι τοῦ ἀνθρώπου. Σήμερα, ἂν ἐμεῖς στὰ σχολεῖα μας ἀφιερώνωμε δυὸ-τρεῖς ὧρες τὴ βδομάδα στὴ Μουσική, κι' ἂν ὅλοι μας στέλνωμε τὰ παιδιά μας στὰ Ὠδεῖα, μπορεῖ καὶ νὰ μὴ ξέρωμε ποῦ ἔγκειται ἡ χρησιμότητά της — ἂν τὴν ξέραμε βέβαια θὰ προσέχαμε περισσότερο στὸν τρόπο τῆς διδασκαλίας της. Οἱ Ἕλληνες ἤξεραν τὶς μεγάλες ἀλήθειες: ὅτι ἡ Μουσικὴ αὐξάνει τὴν ἱκανότητα τῆς προσοχῆς, τῆς ἐξυπνάδας, ἀναπτύσσει τὴν παρατηρητικότητα, τὴν εὐαισθησία, τὴν αἰσθηματικότητα.

Ὁ Ἐπίκουρος γράφει κιόλας: «Δὲν λείπει τὸ αἴσθημα τῆς αἰσθητικῆς ἀπὸ τὶς ἱκανοποιήσεις ποὺ μᾶς δίνει ἡ ὅρασις. Ἀλλὰ οἱ ἱκανοποιήσεις ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἀκοή, ἐγγίζουν περισσότερο τὴν ψυχή, γιατὶ εἶναι ἀκόμα πιὸ ἁγνές. Μήπως δὲν παράγονται ἀπὸ ἕνα κραδασμό, ἀπὸ μιὰ κίνησι τῶν ἀτόμων; Καὶ ἡ κίνησις εἶναι στὴν ὕλη, τὸ ὀλιγώτερο ὑλικό, τὸ πιὸ ἄυλο». Τὶς ἴδιες ἀλήθειες εἶχε πῇ πολὺ πρὶν ἀπ' τὸν Ἐπίκουρο ὁ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος, ἀλήθειες ποὺ εἶχαν κάνει νὰ μειδιάσουν εἰρωνικὰ οἱ πρόγονοί μας καὶ ποὺ ὅμως σήμερα οἱ σοφοί μας παραδέχονται καὶ ἀναπτύσσουν.

Τὸ παιδὶ ποὺ μαθαίνει μουσικὴ — ὅπως πρέπει νὰ τὴ μάθῃ— ἀποκτᾶ μιὰ ἕκτη αἴσθησι. Μαθαίνει νὰ σκέπτεται γρήγορα, ἀποκτᾶ πρωτοβουλία καὶ συγχρόνως γίνεται πειθαρχικό, ἀλλὰ μὲ μιὰ ἑκούσια, θεληματική, ἐλεύθερη πειθαρχία.

Ἂν τὰ ἀθλητικὰ παιχνίδια θεωροῦνται ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τοῦ σώματος, γιὰ ξεκούρασι ἀπ' τὴν ἐργασία, γιὰ διασκέδασι, ἡ Μουσικὴ πρέπει νὰ θεωρηθῇ σὰν τὸ πρῶτο, ἀνάμεσα στὰ πρῶτα, σπὸρ —ἡ λέξις ἀθλητικὸ παιχνίδι, σπόρ, παίρνεται ἐδῶ στὴν πραγματική της σημασία. Γιατὶ ὄχι μόνο ἀναπτύσσει τὸ πνεῦμα καὶ λεπτύνει τὴν ψυχή, ἀλλὰ ξεκουράζει, διασκεδάζει, παρηγορεῖ, κι' ἀκόμα πρέπει νἆμαστε βέβαιοι πὼς προσφέρει τὴν καλύτερη ἀναπνευστικὴ γυμναστικὴ στὰ παιδιά μας, ἂν τὰ μαθαίνωμε νὰ τραγουδοῦν ὅπως πρέπει.

Συνηθίζομε νὰ λέμε πὼς ἡ Μουσικὴ ἐξημερώνει. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κατ' εὐθεῖαν ἐπίδρασί της στὴν ψυχὴ καὶ στὸ πνεῦμα εἶναι ἕνας πολύτιμος παράγοντας ὁμαδικῆς συγκινήσεως. Χίλιοι ἄνθρωποι σὲ μιὰ συναυλία συγκινοῦνται ἀπὸ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ἀδελφώνονται μέσα στὸ ἴδιο κῦμα συγκινήσεως. Καθένας αἰσθάνεται ἕνα μουσικὸ ἔργο διαφορετικά, ἀλλὰ συγκινεῖται τὸ ἴδιο. Χίλιοι ἄνθρωποι γνωρίζονται ἀναμεταξύ τους, τοὺς δένει κάτι ἀδιόρατο, εὔθραυστο μπορεῖ, μὰ πάντα κάτι τοὺς δένει. Χιλιάδες, ἑκατομμύρια, γνωρίζονται ἀναμεταξύ τους μὲ τὰ κύματα τοῦ ραδιοφώνου. Καὶ οἱ μουσικὲς γιορτὲς ποὺ κάθε χρόνο διοργανώνουν τὰ διάφορα κράτη συντείνουν στὴ γνωριμία τῶν ἀνθρώπων, φέρνουν καινούργιους πολιτισμοὺς σὲ μακρυνὰ χωριά, κάνουν τοὺς πιὸ ἀπομονωμένους χωρικοὺς νὰ γνωρίζουν ἄλλους ἀνθρώπους, νὰ βλέπουν, νὰ αἰσθάνωνται, νὰ σκέπτωνται. Κι' ὅπως οἱ ἀγῶνες στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα συνέτειναν στὴν πνευματικὴ ἐπικοινωνία τῶν διαφόρων λαῶν, πολὺ περισσότερο σήμερα ποὺ οἱ διεθνεῖς ἀγῶνες εἶναι ὁλοκληρωτικὰ σχεδὸν παρεξηγημένοι, τὴ θέσι τῶν ἀρχαίων ἀγώνων ἔχουν πάρει οἱ διάφορες καλλιτεχνικὲς γιορτὲς ποὺ γίνονται κάθε χρόνο παντοῦ σχεδόν, ὅπως στὸ Σάλτσμπουργκ τῆς Αὐστρίας, ὅπως στὸ Μπάϋρωϋτ τῆς Γερμανίας.

Κι' ἂν θέλαμε νὰ ἐξετάσωμε καὶ μιὰ ἄλλη ἄποψι τῆς Μουσικῆς ὡς κοινωνικῆς Τέχνης, θὰ βλέπαμε πόσοι ἄνθρωποι ζοῦν ἀπ' τὴ Μουσική, ὄχι μόνο ὡς μουσικοὶ —αὐτοὶ εἶναι οἱ λιγώτεροι—ἀλλ' ἀπ' τὴ βιομηχανία τῆς μουσικῆς, ἀπ' τὰ ἐργοστάσια τῶν μουσικῶν ὀργάνων, ραδιοφώνων, γραμμοφώνων καὶ τόσων ἄλλων, ποὺ μιὰ μέρα σίγουρα θ' ἀνοίξουν καὶ στὴν Ἑλλάδα νέες κατευθύνσεις.

Ἀκολουθῶντας τὴν παγκόσμια τάσι προσπαθοῦμε κι' ἐδῶ νὰ διαδώσωμε τὴ Μουσικὴ στὸ λαό, ἐπαύσαμε ἐπὶ τέλους νὰ τὴν θεωροῦμε ὡς μοναδικὸ ἀπόκτημα μιᾶς ὡρισμένης κοινωνικῆς τάξεως, καὶ ὅ,τι ἔγινε στὰ λίγα τελευταῖα χρόνια εἶναι μεγάλο καὶ σπουδαῖο. Ἀλλὰ στὴν ἐργασία αὐτὴ γιὰ τὴ διάδοσι τῆς Μουσικῆς χρειάζεται —ὅπως σὲ κάθε τί ἄλλως τε— σύστημα.

Τὰ παιδιά μας, ὅλα, ὅλα ἀνεξαιρέτως, ἀπ' τὸ πιὸ πλούσιο παιδί, ὡς τὸ παιδὶ τοῦ πιὸ φτωχοῦ ἐργάτη, ἀπ' τὸ παιδὶ τῆς πρωτευούσης ὡς τὸ παιδὶ τοῦ πιὸ ἀπομακρυσμένου ἐπαρχιακοῦ χωριοῦ, πρέπει νὰ μάθουν νὰ τραγουδοῦν, ὄχι ὅπως γίνεται ὡς σήμερα στὴν τύχη καὶ μὲ δασκάλους ὠδικῆς, ποὺ δὲν πατοῦν ποτὲ στὴ θέσι ποὺ ἔχουν διορισθῆ, ἀλλὰ μὲ δασκάλους μουσικούς, ποὺ θὰ μάθουν τὰ παιδιὰ νὰ διαβάζουν μουσική, νὰ καταλαβαίνουν τὰ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦν, νὰ αἰσθάνωνται τὴν ὀμορφιά τους. Καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ αὐτὰ τῆς Ἑλλάδος θἄπρεπε νὰ διοργανώνωνται ἁπλὲς μουσικὲς γιορτὲς ποὺ νὰ γνωρίζωνται ἀναμεταξύ τους, νὰ τὰ κάνουν νὰ νοιώθουν πὼς ἀποτελοῦν μέρος μιᾶς ὁλότητος, μιᾶς πατρίδος. Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ποὺ ἡ σκληρὴ ἐποχή μας δὲν ἀποβλέπει παρὰ μόνο στὴ χρησιμότητα καὶ στὴν ὠφέλεια, τὴν στιγμὴ αὐτή, ποὺ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος ἔχει τόσο χρεωκοπήσει, μόνο ἡ μουσικὴ καὶ τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι μπορεῖ νὰ δυναμώσῃ τὴν ἰδέα τῆς πατρίδος, καὶ μόνο ἡ μουσική, γλῶσσα αἰώνια διεθνής, γλῶσσα ποὺ τὴν καταλαβαίνουν ὅλοι, μπορεῖ ἀκόμα νὰ δημιουργήσῃ τὸ παληὸ καὶ πάντα τόσο νέο ὄνειρο, μιᾶς παγκόσμιας ἀδελφωσύνης.

Ὁ Σαίξπηρ εἶπε: «Ὅποιος δὲν ἀγαπάει τὴ Μουσική, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῇ». Θὰ μποροῦσε κανεὶς σήμερα νὰ προσθέσῃ: Ὅποιος δὲν ἀγαπάει τὴ Μουσική, δὲν ξέρει νὰ ζήσῃ».

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΛΑΛΑΟΥΝΗ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΗ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ δημοσιεύθηκαν στὴ Μόσχα βιβλία καὶ ἦλθαν σὲ φῶς διάφορα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Δοστογιέφσκη. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δίνουμε μερικὰ ἀποσπάσματα, τὰ πιὸ τραγικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ ποὺ μιλοῦν γιὰ τὶς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ μεγάλου συγγραφέως.

ΤΗΝ παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιᾶς τοῦ 1881 ὁ Δοστογιέφσκη ἔκανε τὸν ἰσολογισμό του καί, καθὼς φαίνεται, ἔμεινε πολὺ εὐχαριστημένος. Ὁ χρόνος ποὺ ἔκλεινε ἦταν ἱκανοποιητικός. Ἡ πρώτη ἔκδοση τῶν «Ἀδελφῶν Καραμάζοφφ», σὲ 3000 ἀντίτυπα, εἶχε τόση ἐπιτυχία ὥστε τὰ μισὰ βιβλία πουλήθηκαν μέσα σὲ λίγες μέρες. Τὸ τεῦχος τῆς «Ἐφημερίδος ἑνὸς συγγραφέως», ὅπου δημοσιευόταν ὁ περίφημος λόγος τοῦ Δοστογιέφσκη γιὰ τὸν Ποῦσκιν ἐξαντλήθηκε σὲ ἐλάχιστο χρόνο, καὶ ἀναγκάσθηκαν βιαστικὰ νὰ κάμουν νέα ἔκδοση. Τὸ βιβλιοπωλεῖο ποὺ εἶχε ἀνοίξῃ στὰ 1880 ὁ μεγάλος μυθιστοριογράφος, ἢ μᾶλλον ἡ γυναῖκα του, «γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴ πώληση τῶν ἔργων τοῦ Δοστογιέφσκη στὶς ἐπαρχίες», λειτουργοῦσε μ' ἐπιτυχία, καθὼς μαρτυροῦν διαφημίσεις ποὺ δημοσιεύτηκαν τότε σὲ μεγάλες ἐφημερίδες τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῆς Μόσχας.

Ὅταν τέλειωσαν οἱ «Ἀδελφοὶ Καραμάζοφφ», ὁ Δοστογιέφσκη ἀπεφάσισε νὰ ἀνανεώσῃ τὴν τακτικὴ ἔκδοση τῆς «Ἐφημερίδος». Εἶχε τότε χίλιους συνδρομητὲς καὶ ἦταν τόσο ἀγαπητὴ στὸ κοινὸ ὥστε μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ σὲ αὔξηση τῆς κυκλοφορίας της. Γεμάτος θάρρος ὁ συγγραφεὺς βάλθηκε μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου νὰ δουλέψῃ, ἀποφασισμένος νὰ στερηθῇ κάθε ἀνάπαυση καὶ κάθε διασκέδαση.

***

Ὁ πρῶτος αὐτὸς μῆνας τοῦ 1881 πέρασε γεμάτος φιλολογικὲς ἀσχολίες — ἀσχολίες ὅμως ποὺ εἶχαν ἕνα πολὺ δυσάρεστο ἀντίκτυπο στὴ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ κατάσταση τοῦ συγγραφέως. Ὡστόσο τίποτε δὲν προέλεγε ἕνα τέλος τόσο σύντομο καὶ τόσο τραγικό.

Στὶς 23 Ἰανουαρίου, τὸ βράδυ, ὁ Δοστογιέφσκη κουβέντιασε πολλὴ ὥρα μὲ τὴ γυναῖκα του γιὰ τὸ μέλλον τους ποὺ δὲν διεγράφετο ἄσχημο. Ὁ συγγραφεὺς λογάριαζε νὰ πάῃ τὸ καλοκαῖρι ἕνα ταξεῖδι στὸ Ἔμς — ταξεῖδι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ὑγεία του. Συγχρόνως μὲ τὰ λεπτὰ ποὺ θὰ κέρδιζε ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς «Ἐφημερίδος» θὰ ἀγόραζε μιὰ μικρὴ βίλλα στὰ περίχωρα τῆς Μόσχας. Ἐκεῖ θὰ τὸν περίμενε ἡ γυναῖκα του νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὸ ταξεῖδι, καὶ ἐκεῖ θὰ ἔμεναν ἕως τὸ φθινόπωρο.

Τὸ ὡραῖο αὐτὸ σχέδιο, ποὺ θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ παρατείνῃ λίγο τὴ ζωὴ τοῦ Δοστογιέφσκη, δὲν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Γιατὶ λίγες ἡμέρες ἀργότερα — στὶς 25 Ἰανουαρίου, ἡμέρα Κυριακὴ — τὰ πράγματα ἄλλαξαν ἀποτόμως.

Νὰ τί γράφει σχετικῶς στὸ ἡμερολόγιό της ἡ γυναῖκα του Ἄννα Γρηγορίεβνα:

«Πολὺ νωρὶς ὁ Φεντὸρ Μιχαήλοβιτς σηκώθηκε καὶ δέχθηκε τὴν ἐπίσκεψη τοῦ ποιητοῦ Μαϊκόφφ. Μίλησαν γιὰ τὴν «Ἐφημερίδα», καὶ γιὰ ἄλλα φιλολογικὰ ζητήματα, καὶ σχέδια. Ὅταν ὁ Μαϊκόφφ ἔφυγε, ἡ Κατερίνα Ἰππολύτοβνα ἔκαμε τὴν παρατήρηση ὅτι ὁ Δοστογιέφσκη εἶχε κακὴ ὄψη. Ἐκεῖνος εἶπε: «Ξέρετε... θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ μὴ βλέπω ποτὲ κανέναν. Εἶμαι τρομερὰ ἀπασχολημένος, καὶ νὰ ποὺ μοῦ βεβαιώνετε πὼς ἔχω κακὴ ὄψη». «Μὰ ἀστειεύθηκα», φώναξε ἡ Κατερίνα, καὶ ἔφυγε. Ὅταν *μείναμε μόνοι*, ὁ Φεντὸρ φαινόταν μελαγχολικός. Βγῆκε νὰ κάμῃ ἕνα περίπατο. Στὸ δρόμο πέρασε ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο καὶ πῆρε διορθώσεις τῆς «Ἐφημερίδος». Γύρισε στὶς ἐξήμισυ τὸ βράδυ, καὶ καθήσαμε ἀμέσως στὸ τραπέζι. Μιλήσαμε γιὰ ἕνα βιβλίο τοῦ Δίκενς. Μετὰ τὸ δεῖπνο ὁ Φεντὸρ ξαναβγῆκε πάλι ἔξω».

Τὴ νύχτα ἐκείνη ἦταν πολὺ ταραγμένος. «Θέλησε νὰ πάρῃ τὴν πέννα του γιὰ νὰ γράψῃ κάτι, ἀφηγεῖται ἡ Ἄννα Γρηγορίεβνα, καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ μετακινήσῃ μιὰ βαρειὰ ἐταζέρα. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ τοῦ ἔφερε αἱμορραγία τῆς μύτης. Τὴν ἑπομένη στὶς 3 τὸ ἀπόγευμα ἦλθε νὰ μᾶς δῇ ἕνας φίλος, πολὺ καλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ποὺ εἶχε

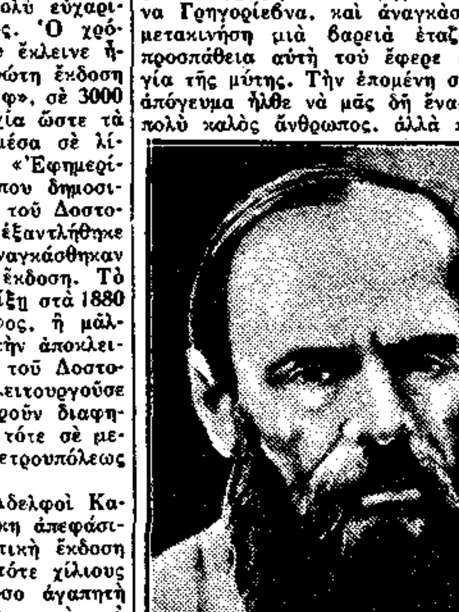

τὸ ἀφόρητο ἐλάττωμα νὰ συζητῇ μὲ πάθος καὶ νὰ παραφέρεται. Σχεδὸν μάλλωσαν μὲ τὸν Φεντὸρ γιὰ κάτι ζητήματα τῆς «Ἐφημερίδος». Καὶ μόλις ἔφυγε ὁ συγγραφεὺς ἄρχισε νὰ φτύνῃ αἷμα, τόσο πολὺ ποὺ γέμισαν τὰ γένεια του».

Ὁ Ρῶσσος ἱστορικὸς Ρ. Σλόβτσοφφ πιστεύει ὅτι ἡ ἀφήγηση αὐτὴ δὲν εἶνε ἀληθινή. Γιὰ νὰ κρίνουμε ἀρκεῖ νὰ διαβάσουμε τὸ γράμμα ποὺ ἔστειλε ἡ Ἄννα Γρηγορίεβνα στὸν Ν. Ν. Στράκοφφ, στὶς 21 Ὀκτωβρίου 1883:

«Τὰ τελευταῖα 9 χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ Φεντὸρ Μιχαήλοβιτς ὑπέφερε ἀπὸ ἕνα πνευματικὸ ἐμφύσημα. Ἡ ἀρρώστεια αὐτὴ κατέληξε μοιραῖα σὲ μιὰ αἱμορραγία ποὺ κανεὶς γιατρὸς δὲν τὴν εἶχε προβλέψει. Ἡ τελευταία φάση τῆς ἀρρώστειας ἄρχισε τὴ νύχτα τῆς 25)1)1881, μὲ ἕνα ἄνοιγμα τῆς μύτης στὸ ὁποῖο δὲν δώσαμε σημασία. Τὴν ἑπομένη ὡστόσο θέλησε νὰ ρωτήσῃ ἕνα γιατρό. Στὸ διάστημα τῆς ἡμέρας κουβέντιασε πολλὲς φορὲς σὲ ἔντονο ὕφος μὲ τὴν ἀδελφή του Βέρα Μιχαήλοβνα, ποὺ εἶχε ἔλθῃ ἀπὸ τὴ Μόσχα. Μετὰ τὶς 4 τὸ ἀπόγευμα, ὅταν ἡ Βέρα ἔφυγε τοῦ ἦλθε ἡ πρώτη αἱμοπτυσία».

Ἡ συζήτηση μεταξὺ τῶν δυὸ ἀδελφῶν ἦταν θυελλώδης, ἔκλαψαν καὶ στενοχωρέθηκαν καὶ οἱ δυό. Τέλος ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀδελφή του ὁ Δοστογιέφσκη ἔτρεξε τρέμοντας σὰν τὸ φύλλο στὸ γραφεῖο του, καὶ ἐκεῖ ἄρχισε ἡ αἱμορραγία. Προσπάθησε νὰ μείνῃ ἀπαθὴς γιὰ νὰ μὴν ταράξει τοὺς δικούς του.

Στὶς πεντέμισυ ἦλθεν ὁ οἰκογενειακὸς τους γιατρός, ὁ φὸν Μπρέτζελ. Μόλις ἄρχισε νὰ τὸν ἐξετάζῃ, ἡ αἱμορραγία ξανάρχισε πιὸ δυνατή, τὸ αἷμα ἔτρεχε ἄφθονο. Ὁ Φεντὸρ Μιχαήλοβιτς λιποθύμησε. Καὶ μόλις συνῆλθε ζήτησε ἀμέσως ἕνα παπᾶ γιὰ νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ νὰ μεταλάβῃ. Πρὶν ἀκόμα φθάσει ὁ παπᾶς ὁ Δοστογιέφσκη ἀπεχαιρέτησε τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του, καὶ τὰ εὐλόγησε μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια. Σὰν τέλειωσε ἡ ἐξομολόγηση ὁ Δ. αἰσθάνθηκε κάπως καλλίτερα. Ἀλλὰ ἡ αἱμορραγία τὸν εἶχε ἐξαντλήσει, — τὸ πρόσωπό του εἶχε χλωμιάσει. Ἦλθαν ἀκόμη δυὸ γιατροί. *Καὶ ὁ φὸν Μπρέτζελ πέρασε ὅλη τὴ νύχτα πλάϊ στὸ προσκέφαλο τοῦ ἑτοιμοθανάτου.*

***

Ἡ νύχτα αὐτὴ πέρασε ἀρκετὰ ἥσυχη, καὶ τὸ αἷμα σταμάτησε. Τὸ πρωῒ πολὺ νωρὶς κατέφθασε ὁ τυπογράφος ζητῶντας ὁδηγίες γιὰ τὸ φύλλο τῆς «Ἐφημερίδος». Ἡσυχώτατος ὁ Δ. ἔδωσε τὶς ὁδηγίες αὐτές. Ὡστόσο στὴ πόλη ἄρχισε νὰ διαδίδεται πὼς ὁ συγγραφεὺς ἦταν βαρειὰ ἄρρωστος. Ἂν καὶ πολλοὶ κτύπησαν τὴν πόρτα του κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ. Ἡ κατάστασή του χειροτέρευε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή.

«Ἔτρεξα νὰ τοῦ βρῶ σταφύλια — γράφει ἡ Ἄννα Γρηγορίεβνα — ἔφαγε λίγο χαβιάρι, καὶ ἤπιε γάλα... Τὴν Τρίτη τὸ πρωῒ ζήτησε πάλι ν' ἀγοράσω σταφύλια, καὶ ἡσύχασε ὅταν ἔκαμα μιὰ καλὴ προμήθεια!». Ὁ νοικάρης τοῦ ἐπάνω πατώματος ἔκανε βόλτες διαρκῶς μέσ' τὴν κάμαρά του, καὶ αὐτὸ στενοχωροῦσε πολὺ τὸν ἑτοιμοθάνατο. Ἡ Ἄννα Γρηγορίεβνα ἀνέβηκε τὸ ἴδιο βράδυ καὶ τὸν παρεκάλεσε «νὰ πάψῃ». Ἔτσι καὶ ἔγινε. Λίγο ἀργότερα ὁ Δ. καθυπαγόρευσε στὴ γυναῖκα του μερικὰ γράμματα. Παρ' ὅλη του τὴν φρικτὴ κατάσταση θέλησε νὰ κάνει ὁ ἴδιος τὶς διορθώσεις τῆς «Ἐφημερίδος». Τὶς ἔκαμε ξαπλωμένος στὸ κρεββάτι, ἐνῶ τὰ χέρια του ἔτρεμαν.

Ἡ νύχτα πέρασε μὲ ταραχή. «Μιὰ νύχτα ὀδυνηρὰ μεγάλη», καθὼς εἶπε ὁ ἴδιος ὁ ἄρρωστος δυὸ τρεῖς φορὲς συνερχόμενος ἀπὸ τὸ λήθαργό του. «Καταλαβαίνω τώρα πὼς ὁ θάνατος ἔρχεται μὲ τὴν τρίτη αἱμορραγία». Μιὰ ὥρα ἀργότερα ἐπανέλαβε πὼς θὰ πέθαινε τὴν ἑπομένη. Ἀνοίγοντας κατὰ τὶ συνήθεια του στὴν τύχη τὸ Εὐαγγέλιο διάβασε τὸ ἐδάφιο τοῦ Ματθαίου:

«...Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν...». Αὐτὸ τὸ θεώρησε ὡσὰν οἰωνὸ ἀναπόφευκτο θανάτου.

***

Στὶς 9 τὸ πρωῒ ὁ ἄρρωστος ἀποκοιμήθηκε ἥσυχα, ἀλλὰ ξύπνησε κατὰ τὶς ἕνδεκα καὶ θέλησε νὰ φορέσῃ μόνος τὰ παπούτσια του. Καμμιὰ παρατήρηση δὲν ἐπέτυχε νὰ τὸν πείσῃ ν' ἀλλάξῃ γνώμη. Ἡ προσπάθεια ποὺ ἔκαμε τοῦ ἔφερε νέα αἱμορραγία, ἡ ὁποία ἐπανελήφθη μὲ διακοπές. Ὕστερα ἀπὸ μιὰ ὡρισμένη στιγμὴ ὁ Δ. ἄρχισε νὰ γίνεται ἀνήσυχος βλέποντας πὼς ἐχειροτέρευε ἡ κατάσταση του. Τὸ ἀπόγευμα δέχθηκε τὴν ἐπίσκεψη μερικῶν φίλων καὶ συγγενῶν, καὶ συνωμίλησε μάλιστα λίγο μὲ τὸν ποιητὴ Μαϊκόφφ. Ὕστερα φώναξε πολλὲς φορὲς τὰ παιδιά του, τὰ ἀποχαιρέτησε πάλι, καὶ πάλι ξανὰ τὰ ζήτησε στὶς 6 τὸ βράδυ, καὶ παρεκάλεσε νὰ δώσουν τὸ Εὐαγγέλιο του, στὸ γυιὸ του Φεντόρ. Ἔπειτα εἶπε στὴ γυναῖκα του: «Σ' ἀγαπῶ!».

Μισὴ ὥρα ἀργότερα ἦλθε ἡ τελευταία αἱμορραγία. Ἡ ἀγωνία ἄρχισε.

Νὰ τί γράφει ὁ Μάρκεβιτς, Ρῶσσος συγγραφεὺς καὶ φίλος του, ποὺ ἦταν παρὼν τὶς τελευταῖες στιγμές:

«Στὸ βάθος ἑνὸς σκιεροῦ καὶ ἀκάθαρτου δωματίου ποὺ χρησίμευε γιὰ γραφεῖο, ὁ Δοστογιέφσκη βρισκόταν ξαπλωμένος σ' ἕνα ντιβάνι, μὲ τὸ κεφάλι ἀναπαυμένο στὸ μαξιλάρι. Τὸ φῶς τῆς λάμπας ἔπεφτε ψυχρὸ πάνω στὰ λευκά του ὡσὰν χαρτὶ μαλλιά, στὸ πλατὺ μέτωπό του, σ' ὅλο του τὸ πρόσωπο, καὶ ἔκανε νὰ φαίνεται ζωηρὴ ἡ κόκκινη κηλίδα τοῦ πηγμένου αἵματος στὸ σαγῶνι του. Ἀνάμεσα στὰ χείλη του, παραμορφωμένα ἀπὸ τὸ πόνο, ἡ ἀναπνοὴ ἔβγαινε σὰν σφύριγμα ἐλαφρό. Δὲν εἶχε πιὰ δύναμη νὰ ἀνοίξῃ τὰ βλέφαρά του, πάνω στὰ ὁποῖα βάραινε, θαρρεῖς, ὅλη ἡ ἀγιάτρευτη ἀρρώστεια ποὺ εἶχε καταστρέψει τὸν ὀργανισμό του. Ψυχορραγοῦσε».

Ὁ Δοστογιέφσκη πέθανε τὴν ἴδια μέρα, εἰκοσιοκτὼ τοῦ Γενάρη 1881, στὶς 8 καὶ 38 λεπτὰ τὸ βράδυ.

Θῦμα τῆς τέχνης.

Στὴ Γερμανία, ὅπως ξέρουμε, κάνει πολὺ κρύο τὸ χειμῶνα. Τὸν παληὸ καιρὸ μάλιστα ποὺ δὲν ὑπῆρχε καλοριφὲρ ἦταν ἡρωϊσμὸς νὰ πᾶς στὸ θέατρο, π. χ., νὰ κάτσεις 2—3 ὧρες, κι' ἂς εἶχαν ὅλα τὰ θέατρα ἀπὸ μιὰ-δυὸ σόμπες. Στὴ Λειψία μάλιστα συνέβηκε κάποτε τὸ ἑξῆς: Σὲ κάποιο θέατρο βρῆκαν ξυλιασμένο ἕναν θεατή, φωνάξαν τὸ γιατρό, ποὺ πιστοποίησε θάνατο ἀπὸ ψύξη. Ὁ πεθαμένος ὅμως κρατοῦσε ἀκόμα στὸ χέρι του τὸ εἰσιτήριο ποὺ ἔγραφε: «Τὸ θέατρο θερμαίνεται»

STEWART WHITE

ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΣΙΓΗΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Κουβέντιασαν γιὰ τὴ θέση τους καὶ τί νὰ κάμουν.

—Ὁ Σιπέβα δὲν ξέρει πῶς βρισκόμαστε στὰ ἴχνη του, εἶπε ὁ Σάμ. Ἂν μὲ εἶδε νὰ περιτριγυρίζω τὸ δάσος θὰ ἔχει τὴν ἰδέα πῶς κυνηγοῦσα. Καὶ δὲν ξέρει βέβαια πῶς βρῆκα τὴν πέτρα. Κάπου ἐδῶ θάχει τὸ λημέρι του. Θὰ περιμένουμε ὡς τὸ βράδυ. Θὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ τὸ νερὸ κι ἂν ἐξαφανίσει τὰ χνάρια του ὅμως ὑπάρχει τὸ φεγγάρι. Θαρρῶ πῶς μπορεῖς ν' ἀναλάβεις ἐσύ, Ντίκ, κι ἂν δὲν βρεῖς τ' ἀχνάρια του τίποτα δὲν χάνουμε. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ μείνουμε ἐδῶ καὶ νὰ ψάξουμε τὰ περίχωρα ὡσότου κουραστεῖ νὰ μᾶς περιτριγυρίζει.

Πῆραν λοιπὸν αὐτὴ τὴν ἀπόφαση. Ὁ Ντὶκ τώρα μπροστὰ στὸν κίνδυνο ἔγινε ἄλλος ἄνθρωπος. Δὲν εἶχε πεῖρα καὶ μήτε διανοητικὴ δύναμη νὰ δεῖ πλατύτερα· μὰ εἶταν μοναδικὸ τὸ φυσικό του ἔνστικτο καὶ θαυμαστὰ λεπτὲς οἱ αἰσθησές του. Μποροῦσε νὰ παρακολουθήσει καλήτερα ἀπὸ τὸν Σὰμ τἀχνάρια. Ἡ ὅρασή του εἶταν καλήτερη, ἡ ἀκοή του ὀξύτερη. Μὲ ψυχόρμητο Ἰνδιάνου ἔφτανε μ' ἕνα πήδημα στὸ σημεῖο ποὺ ὁ σύντροφός του ἔκανε σαράντα χρόνια νὰ φτάσει. Ὁ ὀργανισμός του θὰ εἶταν τέλειος ἂν μαζὶ μὲ τὰ ἔνστικτά του αὐτὰ εἶχε καὶ τὸν νοῦ τοῦ Σάμ.

Ὁ γέρος ἔμεινε καθισμένος κοντὰ στὴ φωτιά· εἶχε ἐμπιστοσύνη στὸν Ντίκ· καὶ στὸ πιὸ χλωμὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, τὸ παραμικρότερο σημάδι, τὸ ἐλαφρότερο κίνημα, δὲν θὰ διέφευγε τὴν διαπεραστικὴ ματιά του. Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του μὲ τὰ σιωπηλὰ ὑποδήματα κανένα κλαδάκι δὲν θάτριζε, κανένας θάμνος δὲν θὰ κουνοῦσε. Ἀπερίγραπτη εἶταν ἡ ἐπιδεξιότητα τοῦ Ντὶκ ν' ἀνιχνεύει μέσα στὸ δάσος. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν βέβαιο, φτάνει ὁ Ἰνδιάνος νὰ μὴν ὑποψιάζουνταν πῶς τὸν κυνηγοῦν. Ἡ ἐπιτυχία εἶταν ἁπλῶς ζήτημα χρόνου.

Ὁ Ντὶκ πῆρε τὴν καραμπίνα του.

—Ξέρεις, εἶπε ὁ Σὰμ μὲ χαρακτηριστικὸ τόνο, δὲν κάνουμε αἰχμαλώτους.

—Ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ Ντὶκ μὲ σκληρότητα.

Ὁ Σὰμ Μπόλτον καθόταν κοντὰ στὴ φωτιά. Περίμενε νἀκούσει τὴν τουφεκιά. Κάπου κάπου ἅπλωνε στὴ φλόγα τὰ ροζωμένα χέρια του, τὰ σκαλισμένα λὲς ἀπὸ μαόνι. Κάτω ἀπὸ τὸ στενόγυρο καπέλο του τὰ ἥσυχα σταχτιὰ μάτια του ζαρωμένα στὴ γωνιὰ ἀπὸ τοὺς συλλογισμούς, κοίταζαν ὀρθάνοιχτα τὴ λάμψη τῆς φωτιᾶς. Ὅπως πάντοτε, κάπνιζε.

Ἡ ὥρα περνοῦσε. Τὸ φεγγάρι ἀνέβαινε κ' ἔπειτα ἄρχισε νὰ κατεβαίνει. Ἔλαμψε σχεδὸν ὁριζόντια ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς κορμοὺς τῶν δέντρων, ἔγινε ὁλοένα πλατύτερο ἕως ὅτου τ' ἀλληλοπλεμένα κλαδιὰ τὸ ἔκρυψαν. Σιγὰ σιγὰ ἔφτασε τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, σταμάτησε. Τὸ ἔβλεπε ἀπὸ ἕνα μικρὸ ἄδεντρο μέρος. Εἶχε γίνει τεράστιο καὶ φανταστικό. Ἕνας καθισμένος λύκος ξεχωρίζουνταν ἀπάνω στὸν δίσκο του καθαρότατα. Ὁ λύκος σήκωσε τὸ μυτερὸ μουτσοῦνι του καὶ οὔρλιασε θρηνητικὰ μέσα στὴν ἐρημιά.

Ἡ φωτιὰ ἔπεσε. Ὁ Σὰμ σώριασε ξύλα· τὰ ξύλα ἄρχισαν νὰ σουρίζουν ἀφρίζοντας, ἔβγαλαν καπνοὺς καὶ τέλος ἡ φλόγα τινάχτηκε. Ὁ γέρο δασοκυνηγὸς κάθουνταν ὑπομονετικὸς κι ἀσάλευτος. Περίμενε μὲ ἡσυχία.

Ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἤσκιους ποὺ χόρευαν κι ὁλοένα μεγάλωναν μακριὰ ὁ Σὰμ Μπόλτον εἶδε κάτι ποὺ σάλευε. Δὲν μπόρεσε νὰ ξεχωρίσει τί εἶταν. Πότε φαίνουνταν πότε κρύβουνταν πίσω ἀπὸ τὰ δέντρα. Ὁ γέρο δασοκυνηγὸς ἔμεινε ἀσάλευτος· ἀπὸ τὴ μεγάλη προσπάθεια νὰ δεῖ τὰ μάτια του μίκρηναν. Ἕνα κλαρὶ ἔσπασε μὲ κρότο. Εὐθὺς ἡ προσοχὴ τοῦ Σὰμ χαλαρώθηκε. αὐτὸς ποὺ ἐρχόταν δὲν ζητοῦσε νὰ κρύψει τὸν ἐρχομό του.

Σιγὰ σιγὰ ὁ Σὰμ μπόρεσε νὰ ξεχωρίσει δυὸ ἤσκιους. Ὁ ἕνας εἶταν ὀρθός, ἐπιτακτικός, ὁ ἄλλος ὑποταγμένος καὶ σκυφτός. Ὁ Σὰμ δὲν καταλάβαινε. Ἕνας αἰχμάλωτος θὰ τοὺς εἶταν βάρος. Περίμενε πάντα ἀκίνητος κα' φαινομενικὰ ἀδιάφορος.

Οἱ δυὸ ἤσκιοι ἔφτασαν στὸν φωτερὸ κύκλο. Ὁ Σὰμ Μπόλτον κοίταξε κατὰ πρόσωπο τὸν αἰχμάλωτο τοῦ Ντίκ.

Εἶταν ἡ Μαίη-Μαίη-Γκράν, ἡ νεαρὴ Ὀγίμπγουαίη.

X

Ὁ Ντὶκ ἔσυρε τὴν κοπέλα κοντὰ στὴ φωτιά. Ἀφῆκε τὸ βραχιόνι της ἀπότομα· ἡ κοπέλα στάθηκε σκυμένη, ὑποταγμένη.

—Ἔ, Σάμ! Πῶς σοῦ φαίνεται πάλι κι αὐτό; φώναξε ὁ Ντίκ.

—Τί ζητᾶς ἐδῶ; ρώτησε ὁ Σὰμ τὴν κοπέλα στὴ γλῶσσα τῶν Ὀγίμπγουαίη.

Ἡ νέα σώπαινε.

—Καινούργια πάλι φασαρία ἔγρουξε ὁ Ντίκ.

—Καὶ τώρα ποὺ τὴν ἔπιασες τί θὰ τὴν κάμεις; ρώτησε ὁ γέρος

—Αἴ, τί διάβολο θὲς νὰ τὴν κάμω; Δὲν πιστεύω ἡ ἀφεντιά της νὰ μᾶς ἀκολουθήσει στὸ ταξίδι μας. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ γυρίσει πίσω, ἁπλούστατα!

—Ὤ, ἁπλούστατα! ἀποκρίθηκε ὁ Σὰμ εἰρωνικά. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ γυρίσει πίσω, νὰ κατέβει τὸ ρέμα, δυὸ μέρες. Οἱ Κρὶ δὲν θάχουν προχωρήσει παρὰ τέσσερες μέρες δρόμο κι ὅλο καὶ θὰ προχωροῦν κάθε λεφτό. Λίγο πρᾶμα σοῦ φαίνεται μιὰ γυναῖκα νὰ ὁδοιπορεῖ μέσα στὰ δάση δέκα μέρες χωρὶς τρόφιμα. Μὰ θὰ τῆς δώσεις τὰ δικά σου, Ντίκ, αὐτὸ δὰ ἐννοεῖται...

Ὁ γέρος συλλογίζουνταν κοιτάζοντας τὴ φλόγα· θαρρεῖς καὶ τὸν διασκέδαζε ἡ νέα αὐτὴ περιπλοκὴ ποὺ γέννησε ἡ ἀπερισκεψία τοῦ συντρόφου του.

—Δὲν μποροῦμε ὅμως κιόλας νὰ τὴν κουβαλοῦμε μαζί μας! εἶπε ὁ Ντὶκ μὲ πεῖσμα. Τί μπελᾶς! Θὰ μᾶς ἐνοχλεῖ, θὰ μᾶς εἶνε βάρος, κι ἀκόμα θὰ τὴ θρέφουμε ὅταν ἐμεῖς θὰ πεθαίνουμε τῆς πείνας.

Ἡ κοπέλα ἔμενε ἀκίνητη ἐκεῖ ὅπου τὴν εἶχε σωριάσει ὁ Ντίκ.

—Θὰ τὴ βάλω πίσω στὸν δρόμο της αὔριο πρωΐ πρωΐ, ἀποφάσισε ὁ Ντίκ.

Βλέποντας πῶς ὁ σύντροφός του δὲν ἀποκρίνουνταν, πρόσθεσε:

—Θὰ τῆς δώσουμε μπόλικο κρέας καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴν τὰ καταφέρει!

Ὁ Σὰμ ἐξακολουθοῦσε ἐπίμονα νὰ σωπᾶ.

—Τί λὲς καὶ σύ, Σάμ, ρώτησε ὁ Ντίκ.

Μὰ καμμιὰ ἀπάντηση· ὁ Ντὶκ βλαστημώντας, μανιασμένος, κάθισε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς φωτιᾶς, κατσουφιασμένος σὰν παιδί.

Ἔκαμε νέα ἀπόπειρα.

—Πρέπει νὰ κοιτάζουμε τὰ πράματα κατάματα· ἔλα, στὸν Θεό σου, Σάμ, εἶνε δυνατὸν νὰ τὴν κουβαλᾶμε μαζί μας;

Ὁ Σὰμ ἔβγαλε σιγὰ τὴν πίπα ἀπὸ τὸ στόμα του κ' ἔπειτα πάλι τὴν ξανασφήνωσε στὰ δόντια του, μὲ τὴν ἴδια γαλήνη, ἀφοῦ φύσηξε στὸν ἀέρα ἀλαφρὸ σύννεφο καπνοῦ.

Ὁ Ντὶκ κοκκίνισε, σηκώθηκε κι ἅπλωσε τὶς κουβέρτες του, γρούζοντας, μανιασμένος. Ξαφνικὰ στράφηκε κι ἅρπαξε τὴν κοπέλα ἀπὸ τὸ βραχιόνι:

—Γιατὶ ἦρθες; τὴ ρώτησε στὴ γλῶσσα της. Ποῦ θὰ βρεῖς κουβέρτες; Ποῦ θὰ πᾶς; Πῶς θὰ περάσεις τὴ Μεγάλη Στράτα; Τί θὰ κάμεις ὅταν ἐμεῖς ἀρχίσουμε νὰ προχωροῦμε βιαστικά; Τί νὰ σὲ κάμουμε τώρα;

Ἡ κοπέλα ἐξακολουθοῦσε νὰ σιωπᾶ μὲ τὸ πεῖσμα τοῦ Ἰνδιάνου ποὺ θέλει νὰ κρύψει τὸν πόνο του· τότε ὁ Ντὶκ τὴν ἔσπρωξε μακριά του:

—Κουτοχαρακάξα! φώναξε.

Κάθισε χάμω, ἔβγαλε τὰ ὑποδήματά του κάνοντας τὸν ἀδιάφορο. Ἑτοιμάστηκε νὰ κοιμηθεῖ χωρὶς βιάση, χασμήθηκε πολλὲς φορές, κοίταξε τὸν οὐρανό, διόρθωσε τὴ φωτιά. Τέλος τυλίχτηκε στὴν κουβέρτα του κτὶ γύρισε τὴ ράχη του στοὺς δυὸ ἀκινήτους ἤσκιους ποὺ κάθουνταν στὴ φωτιά.

Ζύγωναν πιὰ μεσάνυχτα, τὸ μεγάλο φεγγάρι εἶχε πολλήωρα τώρα γλιστρήσει πίσω ἀπὸ τὸν ἐρημικὸ λύκο ἀπάνω στὸν λόφο. Ἡ κοπέλα ἔμενε ἀκίνητη πάντα, σὲ στάση ὑποταγῆς.

(Συνέχεια στὸ ἑπόμενο)

ΤΟ ΤΖΑΚΙ

Τοῦ ΜΙΧΑΗΛ ΖΟΣΕΝΚΟ

Τὸ τζάκι μας εἶναι ἐλεεινό. Ὅλοι μας κοντεύουμε νὰ πνιγοῦμε ἀπὸ τὸν καπνὸ ποὺ βγάζει.

Καὶ τοῦ διαβόλου ὁ διευθυντὴς δὲ θέλει νὰ τὸ διορθώσει, γιὰ νὰ κάνει οἰκονομία.

Πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα ἦρθαν νὰ τὸ ἐξετάσουν. Κοιτοῦσαν καλὰ-καλὰ τὸν καπνοδόχο του. Χώνανε τὸ κεφάλι τους μέσα.

—Ὄχι, λέγανε, μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσει ἐδῶ μέσα.

—Φίλοι μου, τοὺς λέω, εἶναι ντροπὴ νὰ λέτε τέτοια λόγια. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ζῇ. Ἐμεῖς ἐδῶ κοντεύουμε νὰ σκάσουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ τζάκι σας. Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ ἔσκασε ἀπὸ τὸν καπνὸ ἡ γάτα μας. Κι ἐσεῖς μᾶς λέτε πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσει;

Τοῦ διαβόλου ὁ διευθυντὴς ἀπαντᾶ τότε:

—Ἂν εἶν' ἔτσι, ἂς κάνουμε τώρα μιὰ δοκιμὴ νὰ δοῦμε ἂν καπνίζει τὸ τζάκι σας. Ἂν τώρα δοῦμε, ὅταν τὸ ἀνάψουμε, πῶς κοντεύουμε, γιὰ καλή σας τύχη, νὰ πνιγοῦμε, τὸ διορθώνουμε. Ἂν πάλι δὲν πάθουμε τίποτε, θὰ μᾶς συγχωρήσετε γιὰ τὴν ἐνόχληση.

Ἀνάψαμε λοιπὸν τὸ τζάκι καὶ καθίσαμε γύρω του.

Καθόμαστε καὶ ὀσμιζόμαστε τὸν ἀέρα.

Κοντὰ στὸ πορτὶ τοῦ τζακιοῦ κάθισε ὁ διευθυντής, πιὸ πέρα ὁ γραμματέας Γριμποέντοβ, καὶ πιὸ πέρα, πάνω στὸ κρεββάτι μου, ὁ ταμίας.

Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ γεμίζει τὸ δωμάτιο καπνούς.

Ὁ διευθυντὴς μυρίζεται καὶ λέει:

—Ὄχι, δὲν εἶναι τίποτα. Μιὰ θερμὴ πνοὴ βγαίνει μοναχὰ καὶ τίποτα πάρα πάνω.

Ὁ βάθρακας ὁ ταμίας λέει κιαὐτός:

—Εἶναι θαυμάσια ἡ ἀτμοσφαίρα. Καὶ μπορεῖ κανεὶς θαυμάσια νὰ τὴν ἀνασαίνει. Δὲν παθαίνει τίποτε τὸ κεφάλι. Στὸ δικό μου τὸ δωμάτιο ἡ ἀτμοσφαίρα βρωμάει χειρότερα, μὰ δὲν παραπονιέμαι γιὰ τόσο μικρὸ πρᾶγμα! Ἐδῶ εἶναι ὅλα κανονικά.

—Μὰ πῶς εἶναι κανονικά; τοὺς λέω. Δὲν βλέπετε τὸν καπνὸ ποὺ στριφογυρνᾶ;

—Φέρτε τὴ γάτα σας, ἂν ἔχετε, μοῦ ἀποκρίνεται ὁ διευθυντής. Ἂν κάτσει φρόνιμα, θὰ πεῖ πῶς δὲν εἶναι τίποτα. Τὸ ζῶο θὰ μᾶς τὸ δείξει. Μποροῦμε νἄχουμε ἐμπιστοσύνη σ' αὐτό.

Φέραμε τὴ γάτα. Τὴ βάλαμε κοντὰ στὸ κρεββάτι, ὅπου καὶ κάθισε ἥσυχα. Ἔχει συνηθίσει ἄλλωστε.

—Ἐν τάξει, λέει ὁ διευθυντής, μᾶς συγχωρεῖτε.

Ἔξαφνα ὁ ταμίας ἄρχισε νὰ κουνιέται δῶθε-κεῖθε, καθὼς ἦτανε καθισμένος πάνω στὸ κρεββάτι.

—Ξέρετε, μᾶς λέει, μοῦ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ φύγω, ἔχω μιὰ βιαστικὴ δουλειά.

Ἔχει γίνει καταπράσινος καὶ τρικλίζει.

—Τώρα θὰ φύγουμε ὅλοι μαζί, τοῦ ἀπαντᾶ ὁ διευθυντής, ἐνῶ πάει κοντὰ στὸ παράθυρο καὶ κολνᾶ τὸ στόμα του στὶς χαραμάδες.

Τὸν πλησιάζω τότε καὶ τὸν παίρνω ἀπὸ κεῖ.

—Ἔτσι δὲν κάνουν δοκιμή, τοῦ λέω.

—Παρακαλῶ, μοῦ λέει, μπορῶ νὰ μείνω ὅσο θέλετε. Ὁ ἀέρας ἐδῶ μέσα μοῦ εἶναι πολὺ ὠφέλιμος. Θαυμασία ἀτμοσφαίρα, πολὺ ὑγιεινή. Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς κάμω καμιὰ ἐπιδιόρθωση. Τὸ τζάκι σας εἶναι κανονικό.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ μισὴ ὥρα, ὅταν αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν διευθυντὴ τὸν ξάπλωσαν ἀπάνω στὸ φορεῖο καὶ τὸν βάλανε στὸ αὐτοκίνητο τῶν πρώτων βοηθειῶν, τοῦ ξαναμίλησα.

—Ἔ, λοιπόν, πῶς σᾶς φαίνεται; τόνε ρώτησα.

—Μὰ ὄχι, μοῦ λέει, δὲ θὰ γίνει καμιὰ ἐπιδιόρθωση. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσει.

Κι ἔτσι δὲ μᾶς κάνανε τίποτα.

Τί νὰ κάνω λοιπὸν κι ἐγώ; Συνηθίζω. Ὁ ἄνθρωπος σ' ὅλα μπορεῖ νὰ συνηθίσει.

(Μετάφρ. ἀπὸ τὸ ρωσικὸ Λίμπης Τσουκαλᾶ)

ΔΙΑΦΟΡΑ

Μάρκο Πόλο, ὁ Βενετσιάνος ποὺ ἔγινε θεὸς στὴν Κίνα.

Ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος, ποὺ γνώρισε ἡ Κίνα, ἀπόχτησε τὶς μεγαλύτερες τιμὲς καὶ τὸ πιὸ ὑψηλὸ ἀξίωμα ποὺ μπόρεσε νὰ πάρει ποτὲς ἕνας Εὐρωπαῖος στὴν Κίνα. Ὁ Κούμπλαϊ Χὰν ὁ μεγάλος Κινέζος αὐτοκράτορας μογγολικῆς καταγωγῆς, ἔκαμε τὸν Μάρκο Πόλο, τὸ Βενετσιάνο θαλασσοπόρο ποὺ ἦρθε στὴν Κίνα στὰ 1275, τοποτηρητὴ στὴν πόλη Σουτσάου. Ὁ Μάρκο Πόλο στὰ ἀπομνημονεύματά του γράφει ὁ ἴδιος γι' αὐτὴν τὴν πόλη: «Μιὰ ἄλλη μεγάλη καὶ ὡραία πόλη εἶναι τὸ Σουτσάου. Στὴν περιφέρειά της ποὺ φτάνει τὰ 20 μίλλια βρίσκουνται καὶ ἄλλες δέκα ἕξη μικρότερες καὶ μεγαλύτερες πόλεις. Οἱ κάτοικοί της εἶναι κι' αὐτοὶ εἰδωλολάτρες καὶ σὰν ὑπήκοοι τοῦ μεγάλου Χὰν κυκλοφοροῦν τὸ χαρτονόμισμά του. Οἱ κάτοικοι ζοῦνε ἀφοσιωμένοι στὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιοτεχνία τους. Καὶ ἀναπτύσσουνε σ' αὐτὰ μεγάλη ἐπιτηδειότητα».

Τότες, τὸ Σουτσάου εἶχε πάνω ἀπὸ ἕνα ἑκατομύριο κατοίκους. Σήμερα ἀκόμα ἔχει κάπου 750.000. Ὁ χαρακτήρας τῆς πόλης εἶναι τελείως βενετσιάνικος. Διώρυγες διασχίζουνε τὴν πόλη ἀντὶς γιὰ δρόμους. Ἡ κινέζικη αὐτὴ Βενετία βρίσκεται 75 μίλλια ἀπὸ τὴ Σαγκάη πρὸς τὸ ἐσωτερικό. Οἱ μεγάλες Τσοῦγκες, τὰ καράβια, ποὺ μ' αὐτὰ γίνεται τὸ ἐμπόριο, ταξειδεύουνε καὶ στὴ θάλασσα καὶ θυμίζουνε πολὺ τὰ μεσαιωνικὰ πλοῖα τῶν ἐθνῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Στὸ «ναὸ τῶν χίλιων θεῶν» ἀνάμεσα στοὺς ὑπερκόσμιους θεοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν, μὲ τὰ λοξά τους μάτια καὶ τὰ ξουρισμένα κεφάλια, κάθεται καὶ τὸ εἴδωλο ἑνὸς ἀγριωποῦ ἄντρα μὲ στρογγυλὰ μάτια, μὲ γενειάδα χωριάτικη καὶ μακρυὰ μαλλιά: Εἶναι ὁ Μάρκο Πόλο, ὁ Βενετσιάνος ποὺ στὸν δέκατο τρίτο αἰῶνα στὴν Κίνα ἔγινε τοποτηρητὴς τοῦ αὐτοκράτορα καὶ θεός.

—οο—

Γυναῖκα καὶ τιμιότητα.

Μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Καρόλου Β΄ στὸ θρόνο του, ὁ ποιητὴς Μίλτων, πιστὸς ὀπαδός του, μποροῦσε, ἂν ἤθελε, νὰ διοριστῇ σὲ μιὰ προσοδοφόρο θέση, τὴν ὁποία ὅμως ἄφησε νὰ τοῦ τὴν πάρῃ ἕνας ἄλλος.

Ὅταν ἡ γυναῖκα του τὸν παρακινοῦσε νὰ δεχτῇ τὴν πρόταση, ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἀπολεσθέντος Παραδείσου» τῆς ἀπάντησε μὲ πίκρα:

— Ἐσὺ εἶσαι γυναῖκα καὶ σοῦ ἀρέσει ν' ἀποχτήσῃς μιὰ καρότσα, γιὰ νὰ γυρίζῃς ἔξω σὰν ἀρχόντισσα. Ἐγὼ ὅμως θέλω νὰ περάσω τὴ ζωή μου καὶ νὰ πεθάνω σὰν τίμιος ἄνθρωπος.

—οο—

Τὸ ἐμπόριο τῶν παλιῶν βιβλίων.

Στὸ Παρίσι ἔχει ἱδρυθεῖ ἀπὸ καιρὸ μιὰ Ἑταιρεία γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσι τῶν παληῶν βιβλίων, ποὺ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὴ σπανιότητά τους πολλαπλασιάζουν τὴν ἀξία τους καὶ ἔτσι ἠμπορεῖ ν' ἀποφέρουν στὸν κάτοχό τους πολλὰ κέρδη. Ἡ ἑταιρία αὐτὴ ζητάει κεφαλαιούχους τὸν τελευταῖο καιρὸ γιὰ τὴν «ἐπέκτασι τῶν ἐργασιῶν της» καὶ δημοσιεύει μιὰ σχετικὴ εἰδοποίησι. Τὴν μεταφέρουμε ἐδῶ:

«Ἐξὸν ἀπὸ τὶς τοποθετήσεις σὲ ἀκίνητες ἀξίες, ὑπάρχουν καὶ πολλὲς ἄλλες τοποθετήσεις ποὺ ἀξίζουν νὰ προσελκύσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κεφαλαιούχων. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μὴν ξέρετε ὅτι ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἐδημιουργήθηκαν μεγάλες περιουσίες στὸ πεδίο τῆς βιβλιοφιλίας ἀπὸ ἐρασιτέχνες ποὺ κατωρθώσανε νὰ σχηματίσουν συλλογὲς ἀπὸ καλὰ καὶ σπάνια βιβλία. Ὁ σκοπὸς τῆς ἑταιρίας στὴν ὁποίαν σᾶς καλοῦμε νὰ λάβετε μέρος, εἶνε νὰ σχηματισθῇ, μὲ προσεκτικὲς ἀγορές, μιὰ καλὴ καὶ μεγάλη συλλογὴ ἀπὸ βιβλία ἀξίας, ποὺ μποροῦν νὰ πάρουν μέσα σὲ σχετικὰ μικρὸ διάστημα μεγαλείτερη τιμὴ καὶ ἔπειτα νὰ πουλήσῃ τὴ συλλογὴ σὲ δημόσιο πλειστηριασμὸ μὲ ὅρους ἱκανοὺς νὰ ἐξασφαλίσουν ἕνα σημαντικὸ κέρδος. Ἡ πώλησι τῶν ὡραίων συλλογῶν τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπόδειξε ὅτι τὰ βιβλία μποροῦν νὰ δώσουν κέρδη ἀπὸ 200 μέχρι καὶ 1000 τοῖς ἑκατόν».

—ο—

Ὑπάρχουν κροκοδείλια δάκρυα;

Στὸ Ζωολογικὸ Κῆπο τοῦ Λονδίνου ἔγινε πρὶν ἀπὸ λίγον καιρὸ μιὰ περίεργη ἀπόπειρα. Ἕνας ἐπισκέπτης ἔρριξε δακρυγόνα ἀέρια στὸ τμῆμα τῶν κροκοδείλων κι ὅλοι οἱ ἐπισκέπται ποὺ βρισκόνταν ἐκεῖ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀρχίσαν νὰ κλαῖνε. Μόνον οἱ κροκόδειλοι δὲν ἔχυσαν δάκρυ, ἂν καὶ τὰ δακρυγόνα ἀέρια ἦταν προωρισμένα γι' αὐτούς. Ἡ ἀστυνομία ἔπιασε τὸ δράστη κι αὐτὸς δικαιολογήθηκε ὅτι ἔρριξε τὰ δακρυγόνα ἀέρια γιὰ νὰ ἰδεῖ ἂν οἱ κροκόδειλοι θὰ κλάψουν. «Δυστυχῶς, εἶπε, οὔτε ὅταν γιὰ πολὺν καιρὸ τοὺς παρακολουθοῦσα τοὺς εἶδα νὰ κλάψουν, οὔτε τώρα μὲ τὰ ἀέρια». Ἡ ἀστυνομία ὕστερ' ἀπ' τὴ δικαιολογία αὐτὴ δὲν τιμώρησε τὸ δράστη, γιατὶ ἐνόμισε ὅτι ἡ πράξη του εἶχεν ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον, μιὰ κι ἀπέδειξε ὅτι δὲν ὑπάρχουν τὰ περίφημα κροκοδείλεια δάκρυα, γιὰ τὰ ὁποῖα τόσος λόγος γίνεται.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΣΙΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ

—ο—

Ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος ἤρχισεν εἰς τὸ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν τευχῶν 1—12 τοῦ Λεξικοῦ μὲ τὸν

Α΄ ΤΟΜΟΝ ΔΕΡΜΑΤΙΝΟΝ

περιλαμβάνοντα ὅλας τὰς ἐκτὸς κειμένου τετραχρωμίας, εἰκόνας, χάρτας, σχέδια κλ. Τὰ δετικὰ εἶνε Δρχ. 75.

Η ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΜΕΣΩΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΧΡΟΝΟΤΡΙΒΗΝ

(χέρι μὲ χέρι)

—ο—

Κατ' ἀντίστοιχον τρόπον θέλει γίνει ἀργότερα, κατόπιν ἰδιαιτέρας εἰδοποιήσεως, ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν τευχῶν τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους» Παπαρρηγοπούλου μὲ τόμους δερματίνους καθ' ὅλα ἀρτίους καὶ καινουργεῖς. Τὰ δετικὰ Δρχ. 40 κατὰ τόμον.

Διατηρεῖτε τὰ τεύχη ἐν καλῇ καταστάσει.

ΔΕΛΤΙΟΝ 15ου ΤΕΥΧΟΥΣ
(Ἀρχῆς Β΄ τόμου)
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΥ
ΛΕΞΙΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΑΠΟΚΟΠΤΕΤΕ
ΤΑΚΤΙΚΑ
ΤΑ ΔΕΛΤΙΑ ΣΑΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ
14
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΙΣ
ΤΑ ΕΝΑΝΤΙ ΛΑΧΕΙΑ

ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Α
ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Β
ΑΡΓΥΡΟΥΣ ΛΑΧΝΟΣ
ΧΡΥΣΟΥΣ ΛΑΧΝΟΣ
ΛΑΧΕΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΠΡΟΜΗΘΕΥΕΣΘΕ
ΕΓΚΑΙΡΩΣ
ΤΑ ΤΕΥΧΗ ΣΑΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ 15ου ΤΕΥΧΟΥΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΣΤΕΛΝΟΥΝ

Η ΛΕΞΙΣ "ΚΥΡΩΣΙΣ"

Ὁ ἀξιότιμος συνεργάτης τῶν «Νεοελληνικῶν Γραμμάτων» κ. Ν. Ποριώτης, τοῦ ὁποίου τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐμβρίθειαν οὐδαμῶς θέλομεν νὰ ἀμφισβητήσωμεν, εἰς ἄρθρον αὐτοῦ τῆς 16-6-35 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀλλαμπουρνέζικα» χαρακτηρίζει ὡς γλωσσικὸν μαργαρίτην τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λέξεως «κυρώσεως» μὲ τὴν ἔννοιαν κοινῆς καὶ προτείνει τὴν ἀντικατάστασίν της μὲ τὸν ὅρον «ποιναῖον τίμημα» ἀναπτύσσων ὅτι ἡ λέξις κύρωσις σημαίνει «περιβολὴ μὲ κῦρος, ἐπικύρωσιν, ἐπιβεβαίωσιν, καὶ τίποτ' ἄλλο» καὶ ὅτι κακῶς εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἀπὸ τὸ γαλλικὸν sanction. Παραλληλίζει μάλιστα τὴν παρ' ἡμῖν χρησιμοποίησιν τῆς γαλλικῆς sanction μὲ μαργαρίτας πρώτου μεγέθους ὅπως θὰ εἶνε ἡ μετάφρασις τῶν corde de violon εἰς σχοινία βιολίου ἢ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ σχοινιοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ εἰς homme de corde κλπ.

Εἶνε βέβαιον, ὅτι μία ξένη γλῶσσα δανείζεται λέξεις ἑλληνικὰς δίδουσα εἰς αὐτὰς ἄλλην ἔννοιαν ἀπὸ τὴν ἀρχικήν της καὶ τἀνάπαλιν. Λέγουν λ. χ. οἱ Γάλλοι c'est un maniaque χωρὶς νὰ ἐννοοῦν παράφρονα μανιακόν, ἀλλ' ἁπλῶς ἰδιότροπον, λέγουν disque de phono ἐννοοῦντες τὴν πλάκα τοῦ φωνογράφου χωρὶς νὰ διατείνεταί τις ἐν Γαλλίᾳ ὅτι τὸ disque ἀποτελεῖ γλωσσικὸν μαργαρίτην, διότι ἐν Ἑλλάδι σημαίνει δίσκον καὶ ὄχι πλάκα. Ἀλλὰ καὶ ἂν πάλιν ἡμεῖς ἀναλαμβάνοντες τὸ δάνειον ἀπὸ τὴν γαλλικήν, εἴπωμεν δίσκον φωνογράφου καὶ ὄχι πλάκα, πάλιν, νομίζομεν, ὅτι δὲν διαπράττομεν γλωσσικὸν μαργαρίτην, οὐδ' ὅτι ὁμιλοῦμεν ἀλλαμπουρνέζικα, ὡς ὑπεράγαν αὐστηρῶς κρίνει ὁ κ. Ποριώτης τὰ μικρὰ αὐτὰ δάνεια μεταξὺ τῶν γλωσσῶν.

Διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν ὅμως εἰς τὴν «κύρωσιν», θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Ποριώτης νὰ διαφωνῶμεν ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῆς λέξεως αὐτῆς, τῆς ὁποίας τὴν πηγὴν οὗτος εὑρίσκει ἐν τῇ γαλλικῇ καὶ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν της. Δὲν θέλομεν παντάπασι νὰ ψέξωμεν τὸν πολυμαθῆ συνεργάτην τῶν «Ν. Γραμμάτων». «Ἡ διαφωνία, εἶπεν ὁ Jhering ἐν τῷ Παραδείσῳ τῶν νομικῶν ἐννοιῶν, εἶνε τὸ πραγματικὸν ἄρτυμα τῆς ἐπιστήμης». Ἡ «κύρωσις», ὅρος καθαρῶς νομικός, προέρχεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ, ἐξ οὗ τὴν ἐδανείσθησαν καὶ οἱ Γάλλοι. Οἱ νόμοι (leges) τῶν ρωμαίων ἀπηρτίζοντο ἐκ τριῶν στοιχείων: α) ἀπὸ τὴν praescriptio, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδηλοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ προτείνοντος ἄρχοντος, ἡ ψηφίσασα τὸν νόμον συνέλευσις, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς ψηφίσεως, β) ἀπὸ τὴν rogatio, ἤτοι τὸ κείμενον τοῦ νόμου καὶ γ) ἀπὸ τὴν sanctio καθορίζουσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου, ἅτινα ἦσαν διάφορα, ὁτὲ μὲν ἀκύρωσις τοῦ παρὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου γενομένου, ὁτὲ δὲ ἐπιβολὴ ποινῆς κατὰ τοῦ παραβάτου (Ἴδε Δ. Παπούλια. Εἰσηγήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ Δικαίου τεῦχ. Α΄ παρ. 10 σελ. 40 ἐκδ. 1921 P. Girard Droit Romain, Libre 3.4.1 ἐκδ. 1911 σελ. 938. Α. Μομφερράτου Γεν. Ἀρχαὶ ἐκδ. 1930 σελ. 49: «Ὁ νόμος, διδάσκει ὁ ἀείμνηστος καθηγητής, καλεῖται τέλειος (lex perfecta), ὅταν ἐν αὐτῷ ὑπάρχῃ «κύρωσις» (sanctio) τ. ἔ. ἐπὶ τῇ παραβάσει αὐτοῦ ἀπαγγέλληται ἀκυρότης ἢ διάρρηξις τῆς παρὰ τὴν ἐπιταγὴν τελουμένης δικαιοπραξίας»). Εἶχε καὶ αὐτὸ τὸ προσὸν ὁ περίφημος Μομφερρᾶτος, νὰ μὴ ὁμιλῇ ἀλλαμπουρνέζικα, νὰ μὴ διαπράττῃ γλωσσικοὺς μαργαρίτας, λέγων δὲ οὗτος «κύρωσιν» μετέφραζεν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς τὸν λατινικὸν ὅρον sanctio, ὅστις δὲν σημαίνει, ἐν προκειμένῳ, μόνον ποινὴν ἢ «ποιναῖον τίμημα», ὡς προτείνει ὁ κ. Ποριώτης, ἀλλ' ἐν γένει τὰς συνεπείας, βαρείας ἢ ἐλαφράς, ἀστικὰς ἢ ποινικὰς τῆς μὴ τηρήσεως τοῦ νόμου.

Τώρα, ἂν ἡ λέξις κύρωσις σημαίνῃ ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ἐπικύρωσιν, δὲν νομίζομεν, ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ εὕρωμεν ἄλλην λέξιν πρὸς μετάφρασιν τοῦ ρηθέντος λατινικοῦ ὅρου, ὅστις, ἐπαναλαμβάνομεν, εἶνε καθαρῶς νομικός, περιεκτικὸς τόσων ἐννοιῶν ἀποδιδομένων νομίζομεν λίαν ἐπιτυχῶς διὰ τοῦ ὅρου «κυρώσεως» τοῦ μέχρι σήμερον ἀπὸ μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν, καὶ οὐχὶ «ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν χρησιμοποιουμένου». (Ἴδε τὸ βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐκδόσεως «Πρωΐας». Κύρωσις: πρᾶξις τοῦ κυρῶ (διεθν. δικ.) πᾶν ἐν συνθήκῃ εἰρήνης ὁριζόμενον μέτρον καταναγκασμοῦ τοῦ ἡττηθέντος εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐπιβληθείσας αὐτῷ ὑποχρεώσεις (κατ' ἐπέκτ.) ἐπιβολὴ τιμωρίας, ποινή: «μετὰ τὸν ἐνεργούμενον ἔλεγχον θέλουσιν ἐπακολουθήσει αἱ δέουσαι κυρώσεις»).

Εἰς τὸ λεξικὸν πάντως τὸ νομικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ λέξις κύρωσις ὑπὸ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἔννοιαν εἰσῆλθε καὶ ἔχει ἐπιβληθῆ, μὴ θίγωμεν δὲ τὰ καλῶς κείμενα.

Ν. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ
δικηγόρος

Ἰούνιος 1935.

—«οο»—

Ἀξιότιμε κύριε Διευθυντά,

Ὁ κύριος Χαρίτων Λάμπρος ἐν ἐπιστολῇ του («Νεοελληνικὰ Γράμματα» ἀρ. 12 σελ. 2) ψέγων ἐν ἄλλοις τὸν φίλτατον κύριον Δ. Λουκόπουλον προσεπιγράψαντα «λαογραφικὴν» μελέτην τινὰ γράφει: «Ἐπίσης, στὴν ἐθνογραφικὴ (ἐθνογραφία κι' ὄχι λαογραφία, ὅπως ἐπεκράτησε· λαὸς καὶ ἔθνος εἶνε ἔννοιες «ἐπαλλάσσουσαι» καθὼς λὲν στὴ Λογική. Ἡ ἀτέλεια τοῦ ὅρου «λαογραφία» καταφαίνεται ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, πῶς στὴν ἔννοια «ἑλληνικὸς λαὸς» περιλαμβάνονται καὶ οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς Δυτικῆς Θράκης), στὴν ἐθνογραφική, λοιπόν, μελέτη τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου...». Ἀλλ' ὁ ἐπιστολογράφος πρέπει νὰ γνωρίζῃ:

Α΄ Ὅτι τὸν ὅρον λαογραφία σημαίνοντα κατὰ τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους κεφαλικόν τινα φόρον καθιέρωσε πρῶτος ὁ πατὴρ τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας Νικόλαος Πολίτης τῷ 1884 εἰς δήλωσιν τῆς ἐπιστήμης ἥτις, κατὰ τὸν καθηγητὴν Κυριακίδην, «ἔχει ὡς ὑποκείμενον τῶν ἐρευνῶν καὶ παρατηρήσεων αὐτῆς τὸν λαὸν καὶ εἰδικώτερον τοὺς κατὰ παράδοσιν λόγους καὶ πράξεις τοῦ λαοῦ».

Β΄. Ὅτι Ἑλληνικὴν λαογραφίαν λέγοντες ἐννοοῦμεν τήν, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἀνίχνευσιν καὶ ἔρευναν καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων ὁμάδων αἵτινες ἐγκατέστησαν ἐν Ἑλληνικαῖς χώραις καὶ κοινωνικῶς ἐν αὐταῖς διεμορφώθησαν. Ἄλλο ζήτημα ἂν ἡ λαογραφία τῶν ὁμάδων τούτων ἀποτελεῖ τμῆμα καὶ τῆς λαογραφίας τῆς ἰδίας ἐθνότητος. Εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦν κοινοὺς τόπους τῆς λαογραφικῆς μεθοδολογίας.

Ἐκ τούτων θὰ ἐπείσθη, ἐλπίζω, ὁ ἐπιστολογράφος ὅτι ὀρθῶς ἔχει ὁ ὑπὸ συζήτησιν ὅρος ὅστις εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων νεωτέρων Ἑλληνικῶν. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων, ἐχόντων πάντοτε συμβατικόν τι, ἡ ἐτυμολογικὴ ἀνατομὴ πρέπει νὰ χωρῇ μέχρις ἐμβάδος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ κυρίου Λάμπρου προτεινόμενον ὅρον, ἔχω νὰ παρατηρήσω ὅτι οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐν ἄλλῃ περιοχῇ τοῦ ἐπιστητοῦ, δηλωτικὸς ἐπιστήμης ἧς τὸ ἀντικείμενον εἶνε εἰσέτι ἀμφιλεγόμενον ὅσον τοὐλάχιστον τό τε τῆς ἐθνολογίας καὶ τὸ τῆς κοινωνιολογίας.

Μετ' ἄκρας τιμῆς
ΕΥΑΓΓ. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

11-7-1935

—«οο»—

Ἀγαπητὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα»,

Χρωστάω μιὰν ἐξήγηση στὸν περισπούδαστο κ. Ποριώτη ποὺ μοῦ κάνει τὴν τιμὴ νὰ μὲ συμπεριλάβῃ στὰ «θαλασσώματά» του (ὑπ' ἀριθ. 13 φύλ. «Νεοελλ. Γραμμάτων») μὲ μιὰ λέξη «σοντάρω» ἀπ' τὸ διήγημά μου «ὁ Ἀντίλαλος τῶν Βυθῶν».

Τὸ πῶς ἀπ' τοὺς ναυτικούς μας δὲν λέγεται «σοντάρω», μὰ «σκανταλίζω» ἢ «σκαντσλιάρω», δὲν ἔχω ἀντίρρηση, ὅμως στὴ φράση μας: «τὸ μάτι του βουτάει γιὰ νὰ σοντάρῃ τὰ βύθια...» δὲν μιλάει ὁ ναυτικός, μὰ ὁ λογοτέχνης, ποὺ ἔχει θαρρῶ τὸ δικαίωμα —«ποιητικὴ ἄδεια»— νὰ δημιουργήσῃ ἕναν ἀκόμη ξενισμό, μέσ' στοὺς τόσους ἄλλους, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ὁ ξενισμὸς στέκει σύμφωνα μὲ τὸ αὐτί του μουσικώτερα σὲ μιὰ εἰκόνα μεταφορική-συμβολική. Τὸ «σκανταλίζω» εἶναι φυσικὰ ἀκριβολογικώτερο, μὰ ὁμολογῶ πῶς δὲν μοῦ πήγαινε νὰ γράψω: «βουτάει τὸ μάτι γιὰ νὰ σκανταλίσῃ... τὰ βύθια, τὰ νερὰ κλπ..». Ὁ ψαρᾶς δὲν λέει ποτὲ «σοντάρω», τὸ λέει ὅμως ὁ λογοτέχνης, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ μιὰ μουσικὴ φράση, μιὰ εἰκόνα. Πόσες λέξεις, ποὺ δὲν τὶς λέμε κι' ὅμως τὶς γράφουμε. Τέλος, ἡ ἀξία ἑνὸς διηγήματος δὲν ἐξαρτᾶται, νομίζω, ἀπὸ μιὰ λέξη.

Μὲ ἐξαιρετικὴ τιμὴ
ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Ἀθήνα 11-7-35.

—«οο»—

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΣΤΕΙΛΑΝ

—«ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΔΕΣ», συλλογὴ ποιημάτων τοῦ κ. Βάσου Χανιώτη, ἔκδοση «Χρονικῶν» δρχ. 20.

—«ΓΥΦΤΙΚΟΥ ΖΟΥΡΝΑ ΑΧΟΛΟΓΗΜΑΤΑ», συλλογὴ ποιημάτων τοῦ κ. Τώνη Μελᾶ, ἔκδοση «Παρατηρητοῦ»—Κύπρος.

—«Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ» τοῦ κ. Ι. Συκουτρῆ, ἔκδοση κ. Παπαδογιάννη.

—Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, τοῦ κ. Κ. Δ. Καραβίδα.

—Η ΚΑΛΥΜΝΟΣ ἀπὸ πλουτολογικῆς, δημογραφικῆς, ἰδίᾳ δὲ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως, τοῦ κ. Νικολ. Σ. Πιζάνια.

Ἀλληλογραφία

ΔΗΜΟΝ ΚΛΕΙΔΑΝ: Τὸ ποίημά σας θέλει διόρθωμα σὲ μερικοὺς στίχους. Τὸ κρατᾶμε γιὰ νὰ τὸ διορθώσωμε ἐμεῖς ὅταν μπορέσουμε.

Δ. ΠΙΣΤΑΚΟΝ: Κοινότατο τὸ θέμα σας. Τάχα δὲ μπορεῖτε νὰ ἰδεῖτε τὴ ζωὴ στὴν πραγματικότητα καὶ νὰ γράψετε κάτι ἀληθινό; Ὁ κόμπος σας, νομίζουμε, κλείνει τόσα δράματα! Ὥστε περιμένουμε κάτι ἄλλο ἀπὸ σᾶς.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΝ: Ἡ μετάφραση τοῦ γαλλικοῦ ποιήματος δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ. Δὲν μεταφράζετε μὲ ἀκρίβεια καὶ γιὰ νὰ καταφέρετε τὸ δεκαπεντασύλλαβο ἀλλάζετε τὸ νόημα.

ΡΕΜΒΗΝ ΠΛΗΜΜΥΡΑΝ: Πρέπει πολὺ νὰ διαβάσετε ἀκόμα γιὰ νὰ γράφετε καλά. Ἡ φράση σας εἶνε χαλαρή, ἡ γλῶσσα σας ἀκανόνιστη καὶ δὲν τὰ καταφέρνετε νὰ δώσετε ἄρτια ἐκεῖνο ποὺ θέλετε.

ΕΜΜ. ΚΑΜΠΟΥΛΑΚΗΝ: Τὰ ποιήματά σας καλά. Δυστυχῶς ὅμως ὄχι γιὰ τὸ περιοδικό μας. Στεῖλτε μας κάτι ἄλλο. ΜΑΝΩΛΗΝ ΣΙΤΑΡΑΝ: Ὁ στίχος σας ἔχει πολλὲς χασμωδίες καὶ μετρικὰ λάθη. Δὲν ξέρετε ἀκόμα τὴν τεχνική του. ΧΑΡΙΤΩΝΑ ΛΑΜΠΡΟΝ: Καλύτερα ν' ἀποφεύγετε τὶς ἀκροβασίες στὸ στίχο καὶ νὰ γράφετε λεύτερα ὅ,τι αἰσθάνεστε. Ἔπειτα εἶταν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσετε ἰνδικὲς λέξεις κι' ἀνατολίτικες ἐκφράσεις; Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἔχει πλούσιο λεξιλόγιο καὶ μπορεῖτε νὰ βρεῖτε λέξεις γιὰ νὰ ἐκφράσετε καὶ τὰ πιὸ λεπτὰ αἰσθήματά σας.

ΓΛΑΥΚΟΝ: Μὲ τὸ ἀνακάτωμα τῶν εἰκόνων στοὺς στίχους σας καταστρέφετε τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ποιήματος. Γράφετε πιὸ ἁπλὰ καὶ λεύτερα.

ΣΤΕΦ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΝ: Τὸ λάθος ὀφείλεται σὲ συνεργάτη μας ποὺ ἔπαθε σύγχιση κι' ἔγραφε ἄλλα γι' ἄλλα. Πάντως, δὲν πρόκειται γιὰ ἄγνοια, γιατὶ ὁ ἴδιος ἔχει μεταφράσει ἔργα του καὶ ἔχει ἀσχοληθεῖ ἰδιαίτερα μὲ τὸ συγγραφέα, ποὺ τὸν ξανάφερε στὴ ζωή.

Α. Α.: Δυστυχῶς δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε τίποτα. Θὰ χαροῦμε νὰ περάσετε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας.

ΔΙΜΩΝ ΠΑΛΜΥΡΑΝ: Κοινότατο τὸ ποίημά σας. Στεῖλτε μας κάτι ἄλλο κι' ὄχι τόσο τολμηρὸ στὶς εἰκόνες.

ΓΛΑΥΚΟΝ ΒΑΛΚΥΡΑΝ: Τὰ πεζογραφήματά σας τὰ χαρακτηρίζει ἡ μεγαλοστομία καὶ ἡ ὑπερβολή. Ἔχετε ὅμως πλούσιο λυρικὸ αἴσθημα κι' οἱ εἰκόνες σας εἶναι ζωηρές. Πάντως τὸ εἶδος αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο, ὅσο κι' ἂν φαίνεται εὔκολο γιὰ ἕνα νέο, καὶ χρειάζεται πλούσιο λεξιλόγιο καὶ δυνατὴ φράση γιὰ νὰ εἶναι ἄρτιο. Θὰ περιμένουμε νὰ μᾶς στείλετε κι' ἄλλα δικά σας καὶ θὰ σᾶς ξαναγράψουμε.

ΕΛΖ: Τὰ ποιήματά σας δὲν εἶναι καλά. Καὶ θὰ θέλαμε βέβαια νὰ σᾶς ἀναφέρουμε τὰ λάθη τους ἀναδημοσιεύοντας ἐδῶ στίχους σας. ἀλλὰ μᾶς τὸ ἀπαγορεύετε μὲ τὸ γράμμα σας. Ὥστε νὰ μὴν παραπονεῖσθε.

ΤΑΣΣΟΝ ΣΕΡΦΙΩΤΗΝ, φοιτητήν: Πολὺ ἀγαπᾶτε τὸν ὕπνο φαίνεται γιὰ νὰ τὸν ὑμνεῖτε τόσο. Πάντως νὰ εἶστε βέβαιος πῶς δὲν θὰ συγκινηθεῖ μὲ τοὺς στίχους σας, ὅσο κι' ἂν τὸν καλεῖτε σπαραχτικά. Τὸ καλύτερο λοιπὸν εἶναι νὰ ἀγρυπνεῖτε καὶ νὰ μελετᾶτε τὴν ἐπιστήμη σας.

ΑΛΕΚΟΝ ΒΙΓΛΑΝ: Ἀπὸ τὰ ποιήματά σας τὰ καλύτερα εἶναι «ἡ ἀκουαρέλλα» κι' ἡ «Εὔα». Κρατοῦμε τὸ πρῶτο γιὰ νὰ τὸ δημοσιέψουμε ἴσως ἀργότερα μὲ κάποια μικρὴ διόρθωση στοὺς στίχους. Γιὰ νὰ σᾶς μιλήσουμε λεπτομερῶς ἀπὸ τὴ στήλη τούτη, ὅπως μᾶς γράφετε, δὲν μᾶς εἶναι δυνατό.

ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΤΣΑ.Ι.ΤΗΝ: Τέτια πράματα δὲν μποροῦμε νὰ δημοσιέψουμε στὸ περιοδικό μας ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἀναγνῶστες μας.

ΔΗΜ. Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΝ: Ἀπὸ τὰ ποιήματά σας κρατοῦμε τὸ «ἐνῶ ἔρχεται ἡ νύχτα».

ΕΛΙΟ ΦΛΩΡ: Τὸ διήγημά σας ὅπως εἶναι γραμμένο στὴν καθαρεύουσα χάνει πολύ. Διαβάστε καὶ μάθετε νὰ γράφετε στὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Σιγά-σιγὰ θὰ συνηθίσετε τὰ Ἑλληνικά. Ἂν παρακολουθεῖτε τὴ Βουλγάρικη λογοτεχνία, στεῖλτε μας κάτι. Περιμένουμε νὰ μᾶς ξαναγράψετε.

ΟΛΜΟΝ ΠΕΡΑΝΘΗΝ: Κρατοῦμε τὰ ποιήματά σας.

ΒΛΑΣΗΝ ΜΑΚΡΥΚΩΣΤΑΝ: Δυστυχῶς καταργήσαμε πιὰ τὶς μαθητικὲς σελίδες, ὅπως εἴδατε, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ δημοσιέψουμε. Περιμένουμε νὰ μᾶς στείλετε κάτι ἄλλο. Ἐπίσης νὰ μᾶς στείλετε τὴν ἱστορικὴ διατριβὴ ποὺ λέτε. Θὰ τὴν προσέξουμε ἰδιαιτέρως, γιατὶ μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ θὰ σᾶς γράψουμε.

Τ. Γ.: Μετὰ τὴν κατὰ φυλλάδιον διάδοσιν κατηργήθησαν αἱ προηγούμεναι εὐκολίαι. Ἡ ἀνταλλαγὴ γίνεται μόνον ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ βιβλιοπωλείῳ Ἐλευθερουδάκη.

ΠΕΤΡ. ΛΟΥΡΑΝΗΝ: Γιὰ τοὺς τσομπάνους εἰδικὰ ὑπάρχει, νομίζουμε, ἡ διάκριση αὐτή. Θὰ δώσουμε πάντως τὸ γράμμα σας στὸν κ. Λουκόπουλο καὶ μπορεῖτε νὰ τὰ κουβεντιάσετε.

ΒΑΣ. ΛΙΑΓΚΟΝ: Δυστυχῶς καὶ τὸ διήγημά σας δὲν εἶναι καλό. Οἱ διορθωμένοι στίχοι σας εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ὅταν μάλιστα χρησιμοποιεῖτε τὴ λέξη «παραληρεῖ» κι' ἐπιμένετε πῶς ἔτσι εἶναι καλύτεροι.

Ν. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΝ: Μὴν ἀπογοητεύεστε. Προσπαθεῖτε διαρκῶς καὶ θὰ μάθετε καὶ τὰ ἑλληνικὰ καλὰ καὶ θὰ γράφετε καλά. Γιὰ τὴ Ρουμανικὴ φιλολογία πότε θὰ μᾶς γράψετε;

ΤΑΣΟΝ ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΝ: Τὸ διήγημά σας ὄχι καλό. Ἡ ἀφήγησή του εἶνε κουραστικὴ καὶ φλύαρη.

ΒΑΣΙΛ. ΛΑΖΑΝΑΝ: Ἡ μετάφρασή σας δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸ ἀριστούργηματικὸ ποίημα τοῦ Γκαίτε, καὶ νομίζουμε πῶς εἶναι ἀδύνατο ν' ἀποδοθῇ στὰ ἑλληνικὰ ἡ χάρη, ἡ συγκίνηση κι ἡ μουσικὴ ἑνὸς τέτιου τραγουδιοῦ.

ΦΩΤΗΝ ΠΡΟΣΗΛΗΝ: Εἶναι τάχα ἀδιαφορία ἢ μήπως δὲν πήραμε τὸ γράμμα σας; Νομίζουμε τὸ δεύτερο θὰ συμβαίνει καὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς βρίζετε. Τὸ ποίημά σας δὲν εἶναι καλό. Ἔχει πολλὲς χασμωδίες καὶ μετρικὰ λάθη.

ΑΛΚ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΕΛΗΝ, ΑΛ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΓΕΩΡΓ. ΣΑΡΡΗΝ, ΝΤΙΝΟΝ ΣΙΚΙΝΙΤΗΝ, ΚΩΣΤΑΝ ΝΤΙΝΟΥ, ΜΙΜΗΝ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ, ΓΙΑΝΝΗΝ ΠΑΝΤΕΛΕΜΙΔΗΝ, ΔΗΜ. ΣΙΑΤΟΠΟΥΛΟΝ: Ποιήματά σας ὄχι καλά.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Τὰ μερμήγκια εἶνε σωτηρία γιὰ τὰ δάση.

Τὸν περασμένο χρόνο κάνοντας μιὰ κυριακάτικη ἐκδρομὴ στὸ δάσος παρατηρήσαμε, πῶς τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεσαῖα πεῦκα ἀρχίζανε νὰ κιτρινίζουν καὶ νάχουν τὶς κορυφές τους καμμένες ὅλο καὶ περισσότερο. Ὁ δασοκόμος μᾶς εἶπε πῶς τὰ πλακώσανε οἱ νυχτοπεταλοῦδες τῶν πεύκων, κάτι πολὺ βλαβερὲς πεταλουδίτσες, ποὺ οἱ κάμπιες τους ἔχουνε ξεράνει ὁλόκληρα δάση στὸν τόπο μας.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ χαρά μας εἴτανε ἀπερίγραπτη ὅταν τελευταῖα παρατηρήσαμε πῶς ὅλα τὰ πεῦκα εἴχανε πάλι ζωντανέψει κι' εἴτανε καταπράσινα. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τὸ πετύχανε τὰ μεγάλα μερμήγκια τοῦ δάσους, ποὺ ἔχουνε στήσει στὴν περιοχὴ ἐκείνη 2 μεγάλες μερμηγκοφωλιές. Ἀκόμη ἀπὸ τὸν περασμένο χρόνο εἴχαμε προσέξει πῶς τὰ μερμήγκια ἀνεβοκατεβαίνανε στὰ δένδρα, ὅμως τώρα μόλις καταλάβαμε γιατί. Ὁ δασοκόμος ἐπεβεβαίωσε τὶς ὑποθέσεις μας, προσθέτοντας πῶς μιὰ μερμηγκοφωλιὰ λευτερώνει τὸ δάσος ἀπὸ ὅλα τὰ βλαβερὰ ἔντομα σὲ περιφέρεια 300 μέτρων. Γι' αὐτὸ καὶ ἔκανε μήνυση στὸν καθένα, ποὺ χαλνοῦσε τὶς μερμηγκοφωλιές, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ ἴδιος κουβαλοῦσε μερμηγκοπρόσφυγες ἀποίκους ἀπὸ ἄλλα μέρη, παντοῦ ὅπου ἦτο κίνδυνος ἀπ' τἄντομα γιὰ τὸ δάσος.

Καὶ πραγματικὰ τὰ μερμήγκια τοῦ δάσους ἀνήκουνε στοὺς καλύτερους φίλους τῶν δασῶν. Ξεχύνουνται ἀπὸ τὶς τρύπες τους σὰν ἑκατομμύρια κινητὰ σημάδια, ἀνεβαίνουνε καὶ στὶς πιὸ ψηλὲς κορυφὲς τῶν δένδρων, ποὺ τὰ πλακώσανε τὰ ἔντομα, καὶ καταστρέφουνε ὄχι μονάχα τ' αὐγὰ ἀλλὰ καὶ τὶς κάμπιες καὶ τὶς νύμφες.

Ὅταν λάβουμε ὑπόψει μας πῶς ἡ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς μερμηγκο-ἀποικίες ἀριθμεῖ 400 μέχρι 500 χιλιάδες μέλη καὶ πῶς πολλὰ μερμηγκο-κρατίδια ἱδρύονται κοντὰ-κοντά, τότε πέρνουμε μιὰν ἰδέα τί τεράστιος ἀριθμὸς ἐντόμων καταστρέφεται ἀπὸ τὰ μερμήγκια.

Ὁ διάσημος μελετητὴς τῶν μερμηγκιῶν Φορὲλ ὑπολόγισε, πῶς οἱ ἔνοικοι μιᾶς μονάχα φωλιᾶς καταβροχθίζουν σὲ μιὰ μονάχα μέρα πάνω ἀπὸ 100.000 ἔντομα.

Ἔτσι εἶνε εὐκολονόητη ἡ ἐκτίμηση, ποὺ τρέφουν οἱ δασοκόμοι πρὸς τὰ μερμήγκια. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ μερικὰ μέρη ἀπαγορεύεται τὸ μάζεμα τῶν μερμηγκοφωλιῶν.

Τὸ περίεργο εἶνε πῶς ἡ χρησιμότητα αὐτὴ τῶν μερμήγκων εἴτανε γνωστὴ στοὺς Κινέζους πρὶν ἀπὸ πολλὲς ἑκατονταετηρίδες. Γι' αὐτὸ καὶ προστατεύανε, μαζεύανε καὶ ἐκτρέφανε τὰ μερμήγκια, γιὰ νὰ γλυτώνουν τὰ δέντρα τους ἀπὸ τὶς κάμπιες.

Τὸ βιβλίο τῆς ἡμέρας

ΜΑΝ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗ

"ΠΕΡΙ ΤΟ ΤΕΡΜΑ"

Ὀκτὼ συναρπαστικὰ διηγήματα γεμᾶτα χιοῦμορ καὶ σάτυρα. Ἐπὶ πλέον ἕνα θαῦμα ἐκδόσεως. Σκίτσα ὁλοσέλιδα Γ. Λυδάκη.

Ζητήσατε Ἐκδοτικὴν Ἑταιρείαν «Πυρσὸς» καὶ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα. Τιμὴ Ἀθηνῶν δρχ. 50, ἐπαρχιῶν 55 ἐλεύθερον ταχυδρ. τελῶν.

ΤΑ ΝΕΑ ΔΩΡΑ ΜΑΣ

ΕΙΝΕ ΒΙΒΛΙΑ ΧΡΗΣΙΜΑ ΔΙΑ ΚΑΘΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ ΚΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΑΣ ΠΑΣΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ὁ Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ἐλευθερουδάκης» Α. Ε. ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειαν τῶν «Νεοελληνικῶν Γραμμάτων» προσεφέρθη ὅπως διαθέσῃ ὑπὲρ τῶν ἀναγνωστῶν μας τὰ ἀδιάθετα ἀκόμη σώματα τῶν κάτωθι ἔργων εἰς τιμὰς ἀφαντάστως εὐθηνάς. Συνιστῶμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ὅπως πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας των ἐπωφεληθῶσι τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης εὐκαιρίας καὶ προμηθευθῶσιν ἐγκαίρως, πρὶν ἢ ἐξαντληθοῦν, τὰ ἀξιόλογα ταῦτα ἔργα.

—ο—

Πρὸς ἀποφυγὴν περιττῶν ἐξόδων ἡ παράδοσις τῶν ἔργων γίνεται εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον Ἐλευθερουδάκη (Ἀθῆναι, Πλατεῖα Συντάγματος). Οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀναγνῶσται μας, ὅσοι δὲν δύνανται νὰ προμηθευθῶσι τὰ ἔργα μέσῳ φίλων των ἢ ταξειδιώτου, δέον νὰ ἀποστείλωσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν μετὰ τῶν ἐξόδων ἀποστολῆς (Δρχ. 30 κατὰ τόμον) διὰ ταχυδρ. ἐπιταγῆς πρὸς τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον «Ἐλευθερουδάκης» Α. Ε.

—ο—

1. Ἐπίτομον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη
1550 σελίδες—110 χάρται—107 πίνακες καὶ διαγράμματα—1726 εἰκόνες
Ἄδετον: Δρχ. 100—Πανόδετον: Δρχ. 150

2. Ὁ Βίος τῶν Ζώων (1 τόμος σχήμ. 21 ½Χ29)
748 σελίδες—1132 εἰκόνες καὶ διαγράμματα—Ἀλφαβητικὸν εὑρετήριον
Ἄδετον: Δρχ. 100—Δερμάτινον: Δρχ. 175

3. Παγκόσμιος Γεωγραφία (2 τόμοι σχήμ. 21 ½Χ29)
980 σελίδες--1064 εἰκόνες, χάρται καὶ διαγράμματα--Ἀλφαβ. εὑρετήριον
Ἄδετον: Δρχ. 200—Δερμάτινον: Δρχ. 350

4. Παγκόσμιος Ἱστορία (3 τόμοι σχήμ. 21 ½Χ29)
2092 σελίδες--1757 εἰκόνες, χάρται καὶ διαγράμματα--Ἀλφ. εὑρετήριον
Ἄδετον: Δρχ. 300—Δερμάτινον: Δρχ. 525

Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΑΝΤΡΕ ΜΩΡΟΥΑ

ΤΑ ΒΑΣΑΝΑ ΤΟΥ ΝΕΑΡΟΥ ΒΕΡΘΕΡΟΥ

Μετάφραση Π. ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

III

Α παληκάρια ἀπὸ τὶς Πρεσβεῖες εἶχανε τὴ συνήθεια νὰ ὀργανώνουνε τὸ καλοκαίρι ἐξοχικοὺς χορούς. Δίδανε ραντεβοῦ σὲ κάποιο χωριάτικο χάνι. Ἄλλοι ἐρχόντουσαν καβάλλα, ἄλλοι φέρνανε μὲ τάμάξι τὶς χορεῦτρες τοῦ Βέτσλαρ. Ὅταν ὁ Γκαῖτε προσκαλέστηκε γιὰ πρώτη φορὰ σε μιὰ ἀπὸ τὶς μικρὲς αὐτὲς γιορτές, συμφωνήθηκε πῶς θὰ πήγαινε, μαζὶ μὲ δυὸ κορίτσια, νὰ πάρει ἀπὸ τὸ σπίτι της καὶ τὴ φροῦλαῖν Καρλόττα Μπούφ, ποὺ ὅλος ο κόσμος τὴν ἔλεγε Λόττη.

Εἶταν ἡ θυγατέρα τοῦ ἡλικιωμένου Κυρίου Μπούφ, ἔφορου τοῦ Τευτονικοῦ Τάγματος, καὶ κατοικοῦσε στὸ σπίτι τοῦ Τάγματος, ἕνα ἀρχοντικὸ λευκὸ καὶ εὐχάριστο. Ὁ Γκαῖτε κατέβηκε μονάχος ἀπὸ τάμάξι, πέρασε τὸ λίθινο πρόθυρο, διάβηκε μιὰν αὐλὴ ἀρκετὰ ἐπιβλητικὴ καὶ μὲ βλέποντας κανένα, μπῆκε μέσα στὸ σπίτι.

Ἕνα κορίτσι εἶταν ὄρθιο μέσα σ' ἕνα σμάρι παιδιὰ καὶ τοὺς μοίραζε ψωμὶ μὲ γλυκό. Εἶτανε μιὰ γαλανομάτα ξανθιά, τὰ χαρακτηριστικά της δὲν εἶτανε κανονικά' μπορεῖ ἕνας αὐστηρὸς δικαστὴς νὰ τὴν ἔβρισκε μόλις νόστιμη. Μὰ ἕνας ἄντρας κυνηγὰ σ' ὅλη του τὴ ζωή, μέσα στὸ πλῆθος τὶς γυναῖκες, τὸν τύπο ποὺ, γιὰ ἀνεξιχνίαστους λόγους, εἶναι ὁ μόνος ποὺ μπορεῖ νὰ τόνε συγκινήσει. Αὐτὸ ποὺ ἄγγιζε τὴν καρδιὰ τοῦ Γκαῖτε εἶτανε μιὰ χωρικὴ χάρη, ἕνα εἶδος ἐλαφρότητα μέσα στὴν οἰκειότητα. Ἤδη ἡ Φρειδερίκη τοῦ Στρασβούργου εἶτανε μιὰ ἀγροτικὴ μοῦσα. Ἡ Ναυσικά, ἡ βασιλοπούλα καὶ πλύστρα, εἶχε κάμει ἴσως νάναπτυχθεῖ μέσα του ἡ κλίση γιὰ τὴν ἐργατικὴ αὐτὴ καὶ παρθενικὴ γενεά.

Αὐτὸ ποὺ ἡ Καρλότα εἶπε στὸ ταξίδι, ἡ εὐαιστησία της μπροστὰ στὴ φύση, ἡ

παιδική της εὐχαρίστηση πάνω στὸ χορό, ἡ ἱκανότητα ποὺδειξε σὲ κάτι μικρὰ παιγνίδια, γιὰ νὰ διασκεδάσει τοὺς φίλους της γιὰ νὰ περάσει μιὰ μπόρα, ὅλα μοζὶ καταχτήσανε τὸ Δόχτορα. Μὲ μεγάλη χαρὰ ἀναγνώρισε, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ σφάλει, τὴ γυναίκα ποὺ ἀγαποῦσε ἐδῶ καὶ δεκαπέντε μέρες.

Ἡ Λόττη εἶδε κι αὐτὴ πῶς τοῦ ἄρεσε. Κ' ἔνιωσε γι' αὐτὸ εὐτυχία. Ἀπὸ ἕνα μήνα, ὅλοι της οἱ φίλοι δὲ μιλοῦσανε παρὰ γι' αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ μυαλό. Στάθηκε φιλάρεσκη ὅπως μονάχα οἱ τίμιες γυναῖκες ξέρουνε νάναι, δηλαδὴ ἐπικίνδυνα.

Κατὰ τὸ βραδάκι, ὁ Κέστνερ, ποὺ εἶχε χασομερήσει ὅπως πάντα ἀπ' ἀφορμὴ ἡ δουλειά του (εἶτανε λεπτολόγος, ἔκανε σχέδιο γιὰ τὸ κάθε γράμμα καὶ δὲν ἄφηνε ποτὲ νὰ φύγει τὸ ταχυδρομεῖο τοῦ Ἀννόβερου ἂν δὲν ξαναδιάβαζε ὅλα τά γράμματα πρὶ νὰ τὰ ὑπογράψει), ὁ Κέστνερ ἤρθε καβάλλα νάνταμώσει τοὺς φίλους του κι ἀπὸ τὴ στάση του, κι ἀπὸ τὴ στάση τοῦ κορτσιοῦ, ὁ Γκαῖτε κατάλαβε πῶς ἡ Λόττη Μπούφ εἶταν ἡ περίφημη ἀρραβωνιαστικιά. Ἡ ἀνακάλυψη αὐτὴ τοῦ γέννησε ἀρκετὰ ζωηρὸ κίνημα ἀπογοήτευσης, μὰ εἶτανε κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του κ' ἐξακολούθησε χωρὶς καμιὰ στενοχώρια νὰ χορεύει, νὰ περνὰ τὴν ὥρα του καὶ νὰ διασκεδάζει τοὺς ἄλλους.

Δὲ χωριστήκανε παρὰ στὰ ξημερώματα. Ὁ Γκαῖτε γύρισε πίσω ἀμίλητα τὶς τρεῖς του συντρόφισσες μὲς ἀπὸ ἕνα δάσος ὅλο ἀχνοὺς κι ἀπὸ χωράφια δροσισμένα ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ βροχή. Μονάχα ἡ Καρλόττα κι αὐτὸς δὲν κοιμόντουσαν.

—Νὰ χαρεῖτε, τοῦπε αὐτή, μὴ σκοτίζεστε γιὰ μένα.

—Ὅσο βλέπω τὰ μάτια αὐτὰ ἀνοιχτά, ἀποκρίθηκε κεῖνος κοιτάζοντάς την, δὲν μπορῶ νὰ κλείσω τὰ δικά μου.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ κείνη δὲν εἶπανε πιὰ λέξη. Ὅταν ὁ Γκαῖτε ἔκανε καμιὰ κίνηση, ἀκράγγιζε τὰ χλιαρὰ γόνατα τοῦ κοριτσιοῦ καὶ τὸ ἀδιόρατο αὐτὸ ἄγγιγμα τοῦδιδε μιὰ ἀπὸ τὶς ζωηρότερες ὀδονὲς ποὺχε γνωρίσει. Ἡ ὠμορφιὰ τοῦ πρωϊνοῦ φωτός, ὁ λίγο γελοῖος ὕπνος τῶν ἄλλων κοριτσιῶν, ἡ καταπληκτικὴ κοινὴ εὐτυχία τους δημιουργοῦσαν ἀνάμεσά τους μιὰ γλυκειὰ συνενοχή.

«Τὴν ἀγαπῶ, σκεφτόταν ὁ Γκαῖτε, αὐτὸ εἶναι σίγουρο. Μὰ πῶς εἶναι δυνατό; Αὐτὴ τὴ στιγμὴ στὸ Ζέζενχαῖμ... Αἴ λοιπόν; Ἕνας ἔρωτας μαραίνεται, ἄλλος ἀνθίζει. Ἔτσι δουλεύει κ' ἡ φύση... Μὰ εἶναι ἡ ἀρραβωνιαστικιὰ τοῦ Κέστνερ, τί ἔχω νὰ ἐλπίζω;... Ἔχω ἀνάγκη νὰ ἐλπίζω;... Νὰ τὴν ξαναδῶ, νὰ τὴν κοιτάζω νὰ ζεῖ μέσα στὰ παιδιά στὸ σπίτι της, νὰ μιλῶ μαζί της, νὰ κούω τὸ γέλιο της... Αὐτὸ μὲ φτάνει... Τί θὸ πογίνει ἀπ' ὅλα αὐτά; Ποιὸς ξέρει, καὶ γιατί νὰ γυρεύω νὰ προμαντέψω τὶς συνέπειες μιᾶς πράξης;... Πρέπει νὰ ζῶ ὅπως τρέχει τὸ ρυάκι».

Ὅταν τέλος τὸ ἁμάξι σταμάτησε μπροστὰ στὸ Τευτονικὸ σπίτι, ποὺ ἀκόμα κοιμότανε μέσα στὸ γκρίζο πρωϊνό, εἶταν ὅλος μουδιασμένος ἀπὸ εὐτυχία.

IV

Τὴν ἄλλη μέρα, ἦρθε νὰ χαιρετήσει τὴ Ναυσικά κ' ἔκαμε τὴ γνωριμιὰ τοῦ Ἀλκίνοου. Ὁ γέρος Κύριος Μπούφ εἶτανε χῆρος ἐδῶ κ' ἕνας χρόνος εἶχε ἔντεκα παιδιὰ ποὺ πάνω τους ἡ Λόττη βασίλευε μὲ ἀξιαγάπητη σταθερότητα. Ὁ Γκαῖτε ἀπὸ τὴν πρώτη του βίζιτα, κατάχτησε φυσικὰ δίχως χασομέρι τὸ γέρο καὶ τὰ παιδιά. Δηγήθηκε ἱστορίες. Σκαρφίστηκε καινούρια παιγνίδια. Σ' ὅ,τι κι ἂν ἔλεγε ἢ ἔκανε ὕπαρχε ἕνα πρᾶμα νεανικό, συναρπαστικό, ἀκατανίκητο.

Ὅταν ἔφευγε, ὅλη ἡ μικρὴ συντροφιὰ τόνε θερμοπαρακάλεσε νἄρθει γρήγορα. Ἕνα χαμόγελο τῆς Λόττης ἐπικύρωσε τὴν πρόσκληση. Ὁ Γκαῖτε ξαναφέντηκε ἀμέσως τὴν ἄλλη μέρα. Τίποτε δὲν τὸν κρατοῦσε αὐτὸν κλεισμένα σ' ἕνα γραφεῖο, δὲν ἔβρισκε πιὰ εὐτυχία παρὰ μπροστὰ στὴ Λόττη καὶ δὲν εἶταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀρνιοῦνται στὸν ἑαυτό τους μιὰν εὐτυχία τὴ στιγμὴ ποὺ μποροῦνε νὰ τὴν κορφολογήσουν. Τὸν ἔβρισκες ἐκεῖ πρωῒ καὶ βράδυ. Μέσα σὲ μερικὲς μέρες, γίνηκε ὁ ταχτικὸς μουσαφίρης αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ

Εἶταν ἀληθινὰ χαριτωμένο θέαμα νὰ βλέπεις τὴν Καρλόττα νὰ ζεῖ. Ὁ Γκαῖτε ξανάβρισκε σ' αὐτὴν ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺχε τόσο ἀγαπήσει στὴ Φρειδερίκη: μιὰ ὀραστηριότητα πρακτικὴ στὸ σκοπό της καὶ ποιητικὴ ἀπὸ ἕνα εἶδος ἀνάλυφης χάρης στὴν ἐφαρμογή της. Δούλευε ἀπὸ τὸ πρωῒ ὥς τὸ βράδυ. Ἔπλυνε τὰ μικρότερα ἀπὸ τὰ παιδιά, τἄντυνε, τἄβαζε νὰ παίξουν, καὶ σύγκαιρα εἶχε τὴν ἔγνοια της στὶς σπουδὲς τῶν μεγάλων μὲ πολλὴ νοημοσύνη καὶ μετριοφροσύνη. Ἔφερνε τὸν Γκαῖτε νὰ μαζέψει καρποὺς στὸ φρουτόκηπο, τὸν ἔβανε νὰ καθαρίζει μπιζέλια καὶ νὰ ξεκαρπουλίζει φασόλια. Ὅταν ἔπεφτε τὸ βράδυ, ὅλη ἡ οἰκογένεια μαζευότανε στὸ σαλόν, καὶ κεῖ, μὲ τὴν προσταγὴ τῆς Καρλόττας, ποὺ δὲν ἄφηνε κανένα φλο δίχως κάποια χρήσιμη ἀπασχόληση, ὁ Γκαῖτε κοὐρντιζε τὸ κλαβετσίνο.

Ἡ Λόττη δὲν εἶταν αἰσθηματική. Εἶταν εὐαίσθητη, ἀλλὰ περίσσια ἀπασχολημένη γιὰ νἄχει τὸν καιρὸ ἢ τὴν ὄρεξη νὰ παίξει μὲ τὰ αἰσθήματά της. Οἱ κουβέντες της μὲ τὸν Γκαῖτε εἶταν ὅλο ἐνδιαφέρο καὶ σοβαρότητα. Τῆς μιλοῦσε γιὰ τὴ ζωή του, γιὰ τὶς ἰδέες του, καμμιὰ φορὰ συνάμα γιὰ τὸν Ὅμηρο καὶ τὸ Σαίξπηρ. Εἶταν ἀρκετὰ ἔξυπνη γιὰ νὰ ἐχτιμᾶ τὴν ποιότητα τοῦ συντρόφου ποὺ ἔστεργε νάφοσιώνεται στὴν καθημερινή της ζωή. Ἔνιωθε μέσα σ' ὅλα ὅσα αὐτὸς ἔλεγε συγκίνηση, μπορεῖ κ' ἔρωτα. Αὐτὸ τῆς εἶταν εὐχάριστο χωρὶς νὰ τὴν ἀνησυχεῖ. Ἤξερε πῶς ἡ δική της καρδιὰ ἔμενε ἤρεμη.

Ὁ «Ἀρραβωνιαστικὸς», αὐτὸς εἶτανε λίγο θλιμμένος. Ἡ προσήλωσή του στὰ διπλωματικά του καθήκοντα τὸν κρατοῦσε μακρυὰ σχεδὸν κάθε μέρα. Ὅταν ἐρχότανε στὴ Λόττη, ἔβλεπε, πάνω στὴν ταράτσα, τὸν Γκαῖτε καθισμένο στὰ πόδια τοῦ κοριτσιοῦ μ' ἕνα κουβάρι μαλλὶ στὰ χέρια ἢ τοὺς ἔβρισκε σὲ καμιὰ γωνιὰ τοῦ κήπου νὰ μαζεύουνε λουλούδια. Τὸν ὑποδεχόντουσαν μὲ πολλὴ θεομότητα καὶ συνεχίζανε μονομιᾶς μαζί του τὴν ἀρχινημένη κουβέντα τους χωρὶς ποτὲ ὁ ἐρχομός του νὰ τοὺς κάμει νὰ σωπάσουν ἢ νάλλάξουνε θέμα. Ὡστόσο, ὁ Κέστνερ μάντευε πῶς ὁ Γκαῖτε δὲν εἶταν πολὺ εὐτυχισμένος νὰ τόνε βλέπει. Κι αὐτὸς θὰ προτιμοῦσε νὰ μένει μονάχος μὲ τὴν Καρλόττα, μὴ ὁ ἄλλος, ἐφοδιασμένος μὲ μιὰ διαρκῆ πρόσκληση, δὲ διαζότανε νὰ φύγει. Μὲ τὸ νάναι κ' οἱ δυὸ φιλόσοφοι καὶ καλῆς ἀνατροφῆς, δὲν ἀφήνανε νὰ φαίνεται τίποτε ἀπ' αὐτὰ τά αἰστήματα τὰ λίγο δυσάρεστα, παρὰ καθένας τους κοί-

ταζε πῶς νὰ τὰ κρύψει.

Ὁ Κέστνερ εἶτανε τόσο περισσότερο φοβισμένος ὅσο εἶτανε σεμνός. Θαύμαζε πολὺ τὸν ἀντίπαλό του· τὸν ἔβρισκε ὤμορφο, ἔξυπνο. Ἔπειτα, κι αὐτὸ εἶτανε τὸ χειρότερο, ὁ Γκαῖτε εἶχε καιρὸ στὴ διάθεσή του, κ' εἶναι τόσο μεγάλη δύναμη τὸ νἄσαι πάντα εὔκαιρος νὰ λευτερώσεις ἀπὸ τὸ ἀνήσυχο κι ἀπαιτητικὸ πνεῦμα τους τὶς αἰώνιες αὐτὲς μοναχοζώντες.

Ὁ «Ἀρραβωνιαστικὸς» θἄτανε πιὸ ἥσυχος ἂν μποροῦσε νὰ ξέρει τοὺς πιὸ ἐνδόμυχους στοχασμοὺς τοῦ ἀντιπάλου του. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα, αὐτὸς εἶχε καταλάβει πῶς δὲ θἀγαπιότανε. Μὰ γυναῖκα μὲ τὸ χαρακτῆρα τῆς Λόττης δὲ θυσιάζει ἕνα Κέστνερ γιὰ ἕνα Γκαῖτε. Εἶτανε βέβαιος πῶς ἄρεσε' αὐτὸ εἶτανε πολύ. Ἐξ ἄλλου, τί θὰ μποροῦσε νὰ ζητήσει; Νὰ τὴν παντρευτεῖ; Εἶτανε χωρὶς ἄλλο ἡ βεβαιότητα τῆς εὐτυχίας. Μὰ δὲν τὴ φθονοῦσε τὴν εὐτυχία αὐτή. Ὄχι, εἶταν ἱκανοποιημένος ἔτσι. Νὰ κάθεται στὰ πόδια τῆς Καρλόττας, νὰ τὴ βλέπει νὰ παίζει μὲ τοὺς μικροὺς ἀδερφούς της, νὰ περιμένει ἀπ' αὐτὴν ἕνα χαμόγελο ὅταν τῆς ἔκανε καμιὰ χάρη ἢ ὅταν τῆς ἔλεγε καμιὰ φράση ποὺ νὰ τῆς ἄρεζε, νὰ δέχεται ἕνα μικρὸ μπατσάκι, ἀλαφρὸ σὰ χάδι, ὅταν εἶχε τολμήσει κανένα κομπλιμέντο περίσσα χτυπητό, ἔβρισκε σ' αὐτὴ τὴ μονότονη καὶ περιορισμένη ζωὴ μιὰν ἄπειρη εὐχαρίστηση.

Ἡ ἄνοιξη εἶτανε χλιαρή· ζούσανε στὸν κῆπο. Ὅλα τὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τοὺς ἤρεμους αὐτοὺς κι ἄγνους ἔρωτες ἀποτελούσανε μέσα στὸ ἡμερολόγιο τοῦ Γκαῖτε μικρὲς εἰδυλλιακὲς σκηνές. Ἔχτιζε. Ὄχι βέβαια τὴ μεγάλη οἰκοδομή, τὴ Μητρόπολη, παρὰ γοητευτικοὺς μικροὺς ἑλληνικοὺς ναοὺς μέσα σὲ μιὰν ὤμορφη ἐξοχή. Τί θἄβγαινε ἀπ' ὅλα αὐτά; Δὲν ἤθελε νὰ τὸ συλλογιστεῖ. Δεχόταν ὅλο καὶ περισσότερο τὶς πράξες του σὰ φυσικὰ φαινόμενα.

Οἱ βραδυὲς γινόντουσαν πολὺ γλυκειές. Ὅταν ὁ Κέστνερ ἔφτανε, οἱ τρεῖς φίλοι πηγαίνανε μαζὶ νὰ κάτσουνε στὴν ταράτσα καὶ κουβεντιάζαν ἀργὰ πολὺ μέσα στὴ νύχτα. Κομιὰ φορὰ περπατούσανε μὲ τὸ φεγγαρόφωτο μὲς ἀπὸ χωράφια καὶ λαχανόκηπους. Εἴχανε φτάσει στὸ βαθμὸ κεῖνο τῆς τέλειας ἐμπιστοσύνης ποὺ δίνει τόση γοητεία στὴν κουβέντα. Κανένα θέμα δὲν τοὺς φαινότανε γελοῖο. Εἴχαν ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο κείνη τὴ οτοργή, κείνη τὴν ἀμοιβαία ἐχτίμηση ποὺ, αὐτὲς μόνο, ἐπιτρέπουνε τὴν ἀφέλεια.

Ὁ Γκαῖτε κυρίως εἶτανε ποὺ μιλοῦσε. Ὁ Κέστνερ κ' ἡ Λόττη χαιρόντανε τὴν ἐξαιρετικὴ λάμψη αὐτοῦ τοῦ πνεύματος. Περίγραφε τοὺς φίλους του ἀπὸ τὴ Φρανκφούρτη, τὴ δεσποινίδα φὸν Κλέττεμπεργκ, τὸ Δόχτορα Μέτς, ἄνθρωπο παράδοξο, μὲ πονηρὸ βλέμμα καὶ θωπευτικὸ λόγο, ποὺ ἔψαχνε γιὰ γιατροσόφια μέσα στάπόκρυφα βιβλία. Δηγότανε πῶς, μαζί του, εἶχε διαβάσει τοὺς ἀλχημιστὲς κ' εἶχε γιομώσει τὸ σύμπαν ἀπὸ νεράϊδες, ξωθιὲς καὶ σαλαμάντρες. Γιὰ πολὺν καιρὸ εἶχε ἀγαπήσει τοὺς πιετιστές. Τοῦ φαινόντουσαν ἱκανώτεροι ἀπὸ ἄλλους νὰ παραδεχτοῦνε μιὰν προσωπικὴ θρησκεία, λιγώτερο κολλημένοι σὲ μάταιες τελετές. Ὕστερα εἶχε βαρεθεῖ: «Εἶναι ἄνθρωποι μὲ περιορισμένη νοημοσύνη ποὺ φαντάζουνται πῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἔξω ἀπὸ τὴ θρησκεία, γιατὶ ἀγνοοῦν ὅλα τἄλλα. Εἶναι μισαλλόδοξοι θέλουνε νά φτιάξουνε τὴ μύτη τοῦ ἄλλου σὰν τὴ δική τους».

Ὁ Γκαῖτε, αὐτὸς πίστευε πῶς ἡ ἀλήθεια δὲν μποροῦσε νὰ βρίσκεται στὴν ἔννοια ἑνὸς θεοῦ ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. «Νὰ πιστεύεις στὴν ἀδιάκοπη παρουσία τοῦ θεοῦ δίπλα σου! Πόσο αὐτὸ πρέπει νἄναι ἐνοχλητικό. Ἐμένα μοῦ φαίνεται πῶς θἄτανε τὸ ἴδιο σὰ νἄχα πάντα τὸ Μεγάλο Ἐκλέχτορα στὸ πλάϊ μου!»

Ἡ θρησκεία εἶναι, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἔρωτα, τὸ ἀγαπημένο θέμα γιὰ τὶς γυναῖκες. Ἡ Λόττη παρακολουθοῦσε αὐτὲς τὶς κουβέντες μὲ πολὺ ζωηρὸ ἐνδιαφέρο.

Συχνά, ἀφοῦ εἴχανε γυρίσει τὴ φίλη τους στὸ σπίτι της, ὁ Γκαῖτε κι ὁ Κέστνερ σεργιανούσαν ἀκόμα πολλὴν ὥρα στοὺς ἔρημους δρόμους τοῦ Βέτσλαρ. Τὸ φεγγάρι ἔκοβε παχιοὺς ἥσκιους. Κατὰ τὶς δυὸ τὸ πρωῒ, ὁ Γκαῖτε, καθισμένος πάνω σ' ἕνα τοῖχο, ἀπάγγελλε τὰ πιὸ τρελὰ ποιήματα. Κάποτε ἀκούαν ἕνα περπάτημα καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ἔβλεπαν νὰ περνά ὁ νεαρὸς Γιερουζάλεμ, ποὺ περπατοῦσε μονάχος, σιγανά, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο.

—Ἀ! ἔλεγε ὁ Γκαῖτε... Ὁ Ἐρωτεμένος!

Καὶ ξέσπαζε στὰ γέλια.

V

Ἡ ἄνοιξη ἔκαμε τόπο στὸ καλοκαίρι κ' ἡ τρυφερότητα στὸν πόθο. Ἡ Λόττη εἶτανε πολὺ ἀγαπητερή, κι ὁ Γκαῖτε περίσσα νέος. Κάποτε, ὀτὰ στενὰ μονοπάτια τοῦ κήπου, τὰ κορμιά τους ἀγγίζανε τόνα τἄλλο γιὰ μιὰ στιγμή. Κάποτε, ξεμπερδεύοντας κανένα κουβάρι, ἢ κορφολογώντας κανένα λουλούδι, τὰ χέρια τους ἀνταμώναν. Ἡ ἀνάμνηση ἀπὸ τέτοιες στιγμὲς κρατοῦσε τὸν Γκαῖτε ἄγρυπνο νύχτες ὁλόκληρες. Μὲ πόνο πολὺ πρόσμενε τὸ πρωῒ, ὁπότε μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ ξαναδεῖ τὴν Καρλόττα. Ξανάβρισκε μὲ τὶς πιὸ μικρές τους ἀπόχρωσες τὶς συγκίνησες ποὺχε δοκιμάσει μιὰ φορὰ κοντὰ στὴ Φρειδερίκη, καὶ τὸ γύρισμα αὐτὸ τῶν ἐποχῶν τῆς καρδιᾶς τὸν ἔκανε νὰ στενοχωριέται μὲ τὸν ἑαυτό του.

«Ὁ δεύτερος ἔρωτας καταστρέφει τὴν οὐσία κείνου τοῦ αἰστήματος ποὺ εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ Αἰώνιου, τοῦ Ἄπειρου». Ἀφοῦ καὶ τοῦτο ἔμελλε νὰ ξαναρχίσει, ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶτανε παρὰ μιὰ κωμωδία μὲ θανάσιμη μονοτονία.

Μὲ τὶς βαριὲς αὐγουστιάτικες μέρες ποὺ κάιαν ἀνεβόλετη κάθε δουλειὰ καὶ τόνε κρατούσαν ὧρες ὁλόκληρες ἄνεργο μπρὸς στὰ πόδια τῆς Καρλόττας, γίνηκε πιὸ τολμηρός. Μιὰ μέρα τῆς πῆρε ἕνα φιλί. Σὰν ἀψεγάδιαστη ἀρραβωνιαστική, εἰδοποίησε αὐτὴ τὸν Κέστνερ.

Αὐτὴ εἶτανε μιὰ δύσκολη κατάσταση γιὰ τὸν τρυφερὸ καὶ σοβαρὸ Γραμματικό. Μιὰ ἄστοχη φράση, ἕνα κατσάδισμα γιὰ τὴν ἀσύνειδη κοκεταρία τῆς Λόττης, κι ὅλα μποροῦσε νὰ χαθοῦνε. Μὰ ὁ Κέστνερ κατάφερε νὰ δείξει κείνη τὴν ὑπέρτατη ἐπιτηδειοσύνη, ποὺ στὸν ἐραστὴ λέγεται λεπτότητα. Διακήρυξε τὴν ἐμπιστοσύνη του στὴν Καρλόττα καὶ τῆς ἄφησε τὴ φροντίδα, καθὼς καὶ κείνη τοῦ τὸ ζητοῦσε, νά φέρει τὸν Γκαῖτε στὸ σωστὸ δρόμο. Τὸ βράδυ, παρακάλεσε τὸ δόχτορα νὰ μείνει ὕστερα ἀπὸ τὸν Κέστνερ καὶ τοῦπε πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ παρεξηγεῖ τὰ αἰστήματά της, πῶς ἀγαποῦσε πάντα τὸν ἀρραβωνιαστικό της, πῶς δὲ θἀγαποῦσε ποτὲ ἄλλον ἄνθρωπο. Ὁ Κέστνερ εἶδε τὸν Γκαῖτε νὰ φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, ἀρκετὰ θλιμμένο, κ' ἔνιωσε τὸν ἑαυτό του πολὺ εὐτυχισμένο, πολὺ καλὸ καὶ πολὺ ποντικό.

Μιὰ παράδοξη καὶ γλυκειὰ συνενοχὴ ἑνώνει ἀπὸ τότε τοὺς τρεῖς φίλους. Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Γκαῖτε, ποὺ τὰ μολογοῦσε ὅλα, ὁ Κέστνερ κ' ἡ Καρλόττα πήρανε τὴ συνήθεια νὰ ξεσκεπάζουνε τὰ αἰστήματά τους μὲ μεγάλη λευτεριά. Ὁ ἔρωτας τοῦ Γκαῖτε γιὰ τὴ Λόττη ὑπῆρξε, τὸ βράδυ πάνω στὴν ταράτσα, τὸ θέμα γιὰ μακριὲς καὶ εὐχάριστες κουβέντες. Μιλούσανε γι' αὐτὸν ὅπως γιὰ ἕνα φυσικὸ φαινόμενο ἐπικίνδυνο καὶ συνάμα ἐνδιαφέρο. Τὰ γενέθλια τοῦ Γκαῖτε πέφτανε τὴν ἴδια μέρα μὲ τοῦ Κέστνερ. Ἀνταλλάξανε δῶρα. Ὁ Κέστνερ χάρισε στὸν Γκαῖτε ἕνα μικρὸν Ὅμηρο τῆς τσέπης· ἡ Λόττη τοὔδωσε τὴ ρὸζ κορδέλα ποὺ φοροῦσε στὸν κόρφο τὴ μέρα ποὺ πρωτοανταμωθήκαν.

Ὁ Κέστνερ εἶχε στοχαστεῖ νὰ θυσιαστεῖ. Δὲν τοῦπε στοὺς δυὸ ἄλλους, μὰ σημείωσε τοὺς δισταγμούς του στὸ ἡμερολόγιό του. Ὁ Γκαῖτε εἶτανε πιὸ νέος ἀπ' αὐτόν, πιὸ ὤμορφος, πιὸ ἔξυπνος. Ἴσως νἄκανε τὴ Λόττη πιὸ εὐτυχισμένη. Μὰ ἡ Λόττη ἡ ἴδια τὸν εἶχε καθησυχάσει λέγοντάς του πῶς τὸν προτιμοῦσε ἀπὸ τὸν Γκαῖτε ποὺ, μ' ὅλες τὶς λαμπρὲς ἀρετές του, δὲν εἶτανε διόλου καμωμένος γιὰ σύζυγος. Ἄλλωστε δὰ τὸ θάρρος θἄχε λείψει ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸν Κέστνερ, γιατὶ εἶτανε στάληθινὰ ἐρωτευμένος.

Ὁ Γκαῖτε, ἀπὸ τἄλλο μέρος, μ' ὅλη τὴν εὐθυμία καὶ τὴ φυσικότητα ποὺ ἐδειχνε, ὑπόφερε πολύ. Ἡ σιγουράδα τῆς κρίσης τῆς Λόττης, ἡ καθαρότητα τῆς ἐκλογῆς της πληγώνανε τὴ φιλοτιμία του. Εἶχε κινήματα σφοδροῦ πάθους ὁπότε, μπροστὰ στὸν καλόβολο Κέστνερ, ἄρπαζε τὰ χέρια τῆς Καρλόττας καὶ τὰ φιλοῦσε κλαίοντας.

Ἀλλὰ μέσα στὶς χειρότερες στιγμὲς τῆς ἀπελπισίας, ἤξερε πῶς κάτω ἀπὸ τὴ ζώνη αὐτὴ τῆς ἀληθινῆς θλίψης, κοιμόντουσαν βαθιὰ στρώματα γαλήνης ὅπου θὰ μποροῦσε μιὰ μέρα νὰ βρεῖ καταφύγιο. Καθὼς ἕνας ἄνθρωπος ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν καταιγίδα δὲν ἀγνοεῖ πῶς ὁ ἥλιος λάμπει πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ κατέχει τὸ μέσο νἀνεβεῖ σ' αὐτὴ τὴν περιοχή, ὁ βασανιζόμενος Γκαῖτε προαισταν ότανε πῶς σὲ λίγο θὰ ἐξουσίαζε τὴ δυστυχία του καὶ θὰ χαιρόταν ἴσως νὰ τὴν περιγράψει σὰν ἀψιὰ καὶ σκοτεινὴ ἡδονή.

—o—

Τὰ βράδυα γίνανε συντομώτερα καὶ πιὸ δροσερά. Τὰ ρόδα τοῦ Σεπτέμβρη μαδήσανε. Ὁ διαβολικὸς φίλος τοῦ Γκαῖτε, ὁ πονηρὸς Μὲρκ ἦρθε στὸ Βέτσλαρ. Ἡ Καρλόττα τόνε γνώρισε. Τὴ βρῆκε χαριτωμένη, μὰ ἀπόφυγε νὰ τὸ πεῖ στὸν Γκαῖτε. Μὲ ἕνα μορφασμὸ ἀδιαφορίας, συμβούλεψε τὸ μισεμό, ἄλλους ἔρωτες. Ὁ Δόχτορας, λίγο πεισματωμένος, σκέφτηκε πῶς ἦρθε ὁ καιρὸς νάποσπαστεῖ ἀπὸ μιὰ μάταιη καὶ νωχελικὴ ἡδονή. Ὁ ἄντρας ἔβρισκε ἀκόμα τὴν ἴδιαν εὐτυχία νὰ ζεῖ μέσα στὸν

ἥσκιο τῆς Καρλόττας, νὰ νιώθει μέσα στὴ νύχτα τὸ ἀλαφρὸ ἄγγιγμα ἀπὸ τὸ φουστάνι της, νὰ παίρνει ὁλοένα μικρὲς στοργικὲς ἀπόδειξες, κλεμμένες ἀπὸ τὴ βουθὴ ἐπιτήρηση τοῦ Κέστνερ ὁ καλλιτέχνης εἶτανε χορτασμένος ἀπὸ τὶς μονότονες αὐτὲς συγκίνησες. Εἶχε κερδίσει ἀπὸ τὴν παραμονὴ αὐτὴ ἕναν πνευματικὸ πλοῦτο· εἶχε κάμει μιὰ συλλογὴ ἀπὸ ὥραῖα τοπία ποτισμένα ἀπὸ αἴστημα· ἡ φλέβα του εἶχεν ἐξαντληθεῖ, ὁ θερισμὸς εἶχε γίνει, ἔπρεπε νὰ φύγει.

«Πρέπει στάληθεια νὰ φύγω; Ἡ ψυχή μου γυρίζει σὰν ἀνεμοδείχτης στὴν κορφὴ τοῦ καμπαναριοῦ. Ὁ κόσμος εἶναι τόσο ὡραῖος· εὐτυχισμένος ποὺ μπορεῖ νὰ τόνε χαρεῖ χωρὶς νὰ σκέφτεται τὸ παραπέρα. Συχνὰ θυμώνω ποὺ ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος γι' αὐτὸ καὶ ἀπευθύνω στὸν ἑαυτό μου σοφὲς συμβουλὲς γιὰ τὴν τέχνη νὰ χαίρεται τὸ παρόν...».

Μὰ ὁ κόσμος τὸν καλοῦσε, ὁ κόσμος μὲ τὶς ἄπειρες ὑποσχέσεις. «Νὰ μὴ θέλεις νἄσαι τίποτα, νὰ θέλεις νὰ γίνεις τὸ πᾶν». Εἶχε νὰ κάμει τὸ ἔργο του, νὰ χτίσει τὴν ἀρχοντοκκλησιά του. Πῶς θἄταν; Αὐτὸ ἔμενε ἀνεξιχνίαστο, πεπλωμένο μέσα στὴν καταχνιὰ τοῦ μέλλοντος. Ὡστόσο, στὴ θολὴ αὐτὴ εἰκόνα πήγαινε νὰ θυσιάσει τὶς σίγουρες χαρές του. Ἐπέβαλε σιὸν ἑαυτό του νὰ διαλέξῃ τὴ μέρα τοῦ μισεμοῦ του καί, βέβαιος γιὰ τὴ δύναμη τῆς θέλησής του, μπόρεσε νά ἐγκαταλειφθεῖ στὸ πάθος του μὲ τερπνὴ μανία.

(Συνέχεια στὸ ἑπόμενο)